

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Посібник зі статті 10 Європейської конвенції з прав людини

Свобода вираження поглядів

Оновлено 28 лютого 2026 року

Підготовлено Секретаріатом. Не покладає зобов’язань на Суд.



Видавців або організації, які бажають перекласти та/або відтворити цей Посібник повністю або частково у формі друкованої чи електронної публікації, просимо заповнити форму зворотного зв'язку: запит на відтворення або повторну публікацію перекладу для отримання інформації щодо процедури авторизації.

Якщо ви бажаєте дізнатися, які Посібники із судової практики знаходяться наразі на етапі перекладу, див. перелік очікуваних перекладів.

Цей переклад опубліковано за домовленістю з Радою Європи, Європейським судом з прав людини та виконано Верховним Судом (Україна).

Цей Посібник спочатку було укладено французькою мовою. Він регулярно оновлюється, дата останнього оновлення 28 лютого 2026 року. До нього можуть бути внесені редакційні виправлення.

Посібники із судової практики можна завантажити за посиланням: https://ks.echr.coe.int. Оновлення публікації відстежуйте на сторінці Суду на платформі X за посиланням: https://x.com/ECHR_CEDH.

© Рада Європи / Європейський суд з прав людини, 2026 рік

Зміст

Передмова 8

I. Вступ 10

A. Методологія, що застосовується в цьому Посібнику 10
B. Загальні міркування щодо статті 10 в практиці Суду 11

II. Конкретні питання оцінки прийнятності у справах, що стосуються статті 10 Конвенції 13

A. Застосовність статті 10 Конвенції 13
B. Інші питання прийнятності 17
1. Вичерпання національних засобів правового захисту (пункт 1 статті 35) 17
2. Статус постраждалої особи (підпункт (a) пункту 3 статті 35) 18
3. Відсутність суттєвої шкоди (підпункт (b) пункту 3 статті 35) 21

III. Розгляд Судом справ за статтею 10: покроковий аналіз 22

A. Наявність чи відсутність втручання у здійснення права на свободу вираження поглядів та форми втручання 22
B. Три критерії оцінки: законність втручання, його легітимність і необхідність у демократичному суспільстві 27
1. Критерій «законності втручання» 27
2. Критерій «легітимності мети, що переслідується втручанням» 31
3. Критерій «необхідності втручання у демократичному суспільстві» 31
a. Існування «нагальної соціальної потреби» 32
b. Оцінка характеру та суворості санкцій 33
i. Найменш обмежувальний захід 33
ii. Загальні заходи 34
c. Вимога наявності важливих і достатніх причин 34
C. Конфлікт між двома правами, що охороняються Конвенцією: встановлення балансу 35
1. Пункт 2 статті 6 Конвенції 36
2. Стаття 9 Конвенції 36
3. Стаття 11 Конвенції 37
4. Стаття 1 Першого протоколу 37

IV. Захист репутації чи прав інших осіб 38

A. Методологія 38
B. Справедливий баланс свободи вираження поглядів і права на повагу до приватного життя у контексті публікацій (інтимні аспекти життя та репутації фізичної особи) 40
1. Публікації (фотографії, зображення та статті), що стосуються інтимних аспектів життя фізичної особи чи її сім'ї 40
a. Критерії та їх застосування 41
i. Внесок у дискусію, яка становить суспільний інтерес 41
ii. Ступінь популярності відповідної особи 44
iii. Попередня поведінка відповідної особи 45
iv. Спосіб одержання інформації та її достовірність 46
v. Зміст, форма та наслідки статті, яка оскаржується 48

2. Елементи та принципи аргументації Суду у справах про дифамацію (захист репутації)....50
a. Елементи визначення та формулювання: деякі міркування....50
i. Існування об'єктивного зв'язку між заявою, що оскаржується, та особою, яка звертається за захистом відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції....50
ii. Рівень серйозності зазіхань на репутацію....51
b. Принципи та елементи визначення пропорційності втручання законній меті захисту репутації....53
i. Елементи, що пов'язані зі змістом....53
α. Форми / засоби вираження....53
β. Різниця між констатацією факту та суб'єктивною оцінкою....54
χ. Процедурні питання: стандарт і тягар доведення, рівність сторін....57
δ. Захист....59
ii. Елементи, що пов'язані з контекстом....60
α. Роль і статус особи, яка робить заяву, що оскаржується....60
β. Мета заяви, яка оскаржується....60
iii. Характер заходів та покарань у відповідь на дифамацію....66
α. Кримінальні покарання....66
β. Цивільно-правові та виправні заходи та санкції....67

V. Роль «громадського спостерігача»: посилення захисту, обов'язків і відповідальності....71

A. Роль спостерігача....71
B. Права, обов'язки та відповідальність, пов'язані з функцією журналіста....73
1. Збір інформації....73
a. Дослідницька та розслідувальна діяльність....73
b. Доступ до населених пунктів з метою збору інформації та перебування у них....74
c. Законність поведінки журналіста....76
2. Службові функції та обов'язки, пов'язані з прийняттям редакційних рішень....77
a. Надійна та точна інформація: відповідальність за перевірку та передачу....78
b. Інші обов'язки: редактори та директори з випуску газет, читачі, автори статей...81

VI. Захист журналістських джерел....82

A. Загальні принципи....82
B. Визначення та сфера застосування....83
C. Форми та пропорційність втручання....84
1. Накази про розкриття джерел....84
2. Обшуки....84
3. Цілеспрямоване стеження за журналістами з метою виявлення їхніх джерел інформації....85
4. Судова заборона на надання свідчень у межах кримінального провадження,....85
D. Процесуальні гарантії....86

VII. Запобігання розголошенню інформації, яка була отримана на умовах конфіденційності....87

A. Загальні принципи....87
B. Критерії оцінки....88
1. Сприяння публічному обговоренню питання, яке становить спільний інтерес....89

2. Поведінка відповідальної за розкриття інформації особи 89
3. Перегляд, проведений державними судами 90
4. Пропорційність застосованих санкцій 91

VIII. Особливий захист інформаторів та осіб, які повідомляють про передбачувані порушення з боку державних посадових осіб 91

A. Захист інформаторів 92
B. Захист у контексті повідомлення про порушення у поведінці державних посадових осіб 97

IX. Свобода вираження поглядів та право доступу до державної інформації 98

A. Загальні принципи 99
B. Критерії оцінки застосовності статті 10 та наявності втручання 99
1. Мета запиту інформації 100
2. Характер запитаної інформації 101
3. Роль особи, яка запитує інформацію 103
4. Готова та доступна інформація 104
C. Критерії оцінки необхідності втручання (чи було втручання пропорційне законній меті, що переслідувалася, і чи досягнуто справедливого балансу різних прав та інтересів) 105

X. Захист авторитету та безсторонності судової системи та свобода вираження поглядів: право на свободу вираження поглядів у контексті судового розгляду та участь суддів у громадських дискусіях....107

A. Особливий статус суб'єктів системи правосуддя та їх свобода вираження поглядів у контексті судового розгляду 107
1. Учасники судової системи 107
2. Адвокати 109
B. Висвітлення судових процесів у медіа 110
1. Методологія 110
2. Загальні принципи 111
3. Критерії застосування 112
a. Сприяння публічному обговоренню питання, яке становить спільний інтерес ..112
b. Характер або зміст коментарів, що оскаржуються 113
c. Спосіб отримання інформації, яка оскаржується 113
d. Чи була заборона на публікацію або санкція пропорційною 113
4. Інші контекстуальні міркування щодо інтересів, на які можуть впливати публікації, що оскаржуються 115
a. Публікації / заяви, які можуть впливати на хід судового розгляду 115
b. Публікації, які можуть спричинити порушення конфіденційності судових розслідувань та презумпції невинуватості 116
c. Публікація інформації, що стосується приватного життя сторін судового розгляду 117
d. Неповага до суду 117
C. Участь суддів у громадських дискусіях 119

XI. Свобода вираження поглядів та законні цілі національної безпеки, територіальної цілісності чи громадської безпеки, запобігання заворушенням чи злочинам.....121

A. Загальні принципи.....121

B. Критерії оцінки обґрунтованості втручання.....123

1. Внесок у дискусію, яка становить спільний інтерес.....123
2. Характер та зміст формулювань і їх потенційний вплив: аналіз тексту у його контексті.....124
   a. Сепаратистські висловлювання та публікації незаконних організацій.....127
   b. Прославляння злочинних та/або терористичних актів та потурання їм.....129
   c. Інші види висловлювань, які обмежуються з міркувань запобігання заворушенням та злочинам.....130
3. Суворість санкції.....132

XII. Свобода вираження поглядів та захист здоров'я чи моралі 133

A. Загальні принципи.....134

1. Захист здоров'я.....134
2. Захист моралі.....136

B. Критерії оцінки обґрунтованості втручання.....138

1. Характер, зміст і потенційний вплив висловлювання.....138
   a. Характер і зміст висловлювання.....138
   b. Вплив висловлювань: засоби розповсюдження та цільова аудиторія.....139
2. Суворість покарання чи заходів стягнення.....140

XIII. Свобода вираження поглядів та Інтернет 142

A. Специфічні особливості Інтернету в контексті свободи вираження поглядів.....142

1. Інноваційність Інтернету.....142
2. Інтернет та інші медіа.....143

B. Захист прав інших осіб у контексті Інтернету.....144

1. Загальні коментарі.....144
2. Захист вразливих осіб.....146
3. «Службові функції та обов'язки» інтернет-порталів новин.....147
4. Відповідальність за публікацію гіперпосилання.....148
5. «Службові функції та обов'язки» та публікації преси в Інтернеті.....150
6. «Право на забуття».....151
7. Соціальні мережі.....153

C. Блокування доступу до Інтернету.....155

D. Доступ до Інтернету та особи, які утримуються під вартою.....157

XIV. Плюралізм та свобода вираження поглядів 157

A. Загальні принципи, що стосуються плюралізму в аудіовізуальних медіа.....158

B. Плюралізм медіа та вибори.....160

C. Положення про платну рекламу.....161

D. Поширення аудіовізуальних джерел.....162

E. Прозорість інформації про володіння засобами медіа.....164

F. Плюралізм та свобода вираження поглядів меншин.....165

XV. Стаття 10 та її взаємозв'язок з іншими положеннями Конвенції та Протоколів до неї: взаємозалежність, дублювання 165

1. Пункт 1 статті 6 Конвенції 165
2. Стаття 8 Конвенції 166
3. Стаття 9 Конвенції 166
4. Стаття 11 Конвенції 166
5. Стаття 2 Першого протоколу 167
6. Стаття 3 Першого протоколу 167

Перелік цитованих справ 170

Передмова

Цей Посібник входить до низки Посібників із судової практики, опублікованих Європейським судом з прав людини (надалі — «Суд», «Європейський суд» або «Страсбурзький суд»), для інформування практикуючих юристів про основоположні рішення та ухвали, винесені Страсбурзьким судом. У цьому конкретному Посібнику аналізується й узагальнюється судова практика щодо статті 10 Європейської конвенції з прав людини (надалі – «Конвенція» або «Європейська конвенція») (рішення чи ухвали, винесені Судом, і рішення чи доповіді Європейської комісії з прав людини, надалі – «Комісія»). У ньому охоплюється період з 1957 року по 31 грудня 2020 року.

Читачі зможуть ознайомитися з основними принципами в цій сфері та відповідною судовою практикою. Цитована судова практика була відібрана серед провідних, найбільш важливих і/або недавніх рішень та ухвал.[*] Проте в Посібнику не розглядаються:

- справи стосовно статті 10, щодо яких було винесено ухвалу про прийнятність (несумісність *ratione materiae*) внаслідок їх виключення зі сфери захисту Конвенцією на підставі, викладеній у статті 17 (Заборона зловживання правами), і справи, в яких Суд розглядав питання зловживання правами в межах статті 17 Конвенції і виніс ухвалу, якою визнав їх явно необґрунтованими, чи рішення, яким визнавалась відсутність порушення[**];
- справи, які стали неактуальними після чіткої та однозначної зміни судової практики (наприклад, справи про доступ до інформації, які розглядалися до винесення рішення у справі *«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], № 18030/11, 08 листопада 2016 року).

Рішення та ухвали Суду слугують не лише для того, щоб вирішувати справи, передані на розгляд Суду, але й загалом для роз'яснення, захисту та розвитку норм, встановлених Конвенцією, сприяючи тим самим дотриманню Державами зобов'язань, взятих ними як Договірними Сторонами (*«Ірландія проти Сполученого Королівства» (Ireland v. the United Kingdom)*, § 154, 18 січня 1978 року, серія A № 25, і нещодавно — *«Єронович проти Латвії» (Jeronovičs v. Latvia)* [ВП], № 44898/10, § 109, ЄКПЛ 2016, та *«Наґметов проти Росії» (Nagmetov v. Russia)* [ВП], № 35589/08, § 64, 30 березня 2017 року).

Відповідно, місія створеної Конвенцією системи полягає в тому, щоб визначити, в інтересах суспільства, питання державної політики, тим самим підвищуючи стандарти захисту прав людини та поширюючи судову практику у сфері прав людини серед усього співтовариства Держав-учасниць Конвенції (*«Константін Маркін проти Росії» (Konstantin Markin v. Russia)* [ВП], § 89, № 30078/06, ЄКПЛ 2012). Дійсно, Суд підкреслив роль Конвенції як «конституційного інструменту європейського громадського порядку» в галузі прав людини (*«Босфорус Гава Йолларі Туризм і Тіджарет Анонім Ширкеті проти Ірландії» (Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland)* [ВП], № 45036/98, § 156, ЄКПЛ 2005-VI, а нещодавно — *«Н. Д. і Н. Т. проти Іспанії» (N.D. and N.T. v. Spain)* [ВП], №№ 8675/15 та 8697/15, § 110, 13 лютого 2020 року).

---

[*] Цитована судова практика може бути викладена однією або обома офіційними мовами (англійською та французькою) Суду та Європейської комісії з прав людини. Якщо не вказано інше, усі посилання стосуються рішення по суті справи, що було винесено Палатою Суду. Скорочення «(ухв.)» вказує на те, що наводиться цитата з ухвали Суду, а абревіатура «[ВП]» — на те, що справа розглядалася Великою Палатою. Рішення палати, які не були остаточними на момент публікації цього оновлення, позначено зірочкою (*).

[**] Ці справи розглядаються у Посібнику зі статті 17 Конвенції (Заборона зловживання правами).

Протокол № 15 до Конвенції нещодавно включив принцип субсидіарності до Преамбули Конвенції. Цей принцип «покладає спільну відповідальність на Держави-учасниці та Суд» щодо захисту прав людини, і національні органи влади та суди повинні тлумачити й застосовувати національне законодавство таким чином, щоб забезпечити повну реалізацію прав і свобод, визначених у Конвенції та Протоколах до неї (*«Ґженда проти Польщі» (Grzęda v. Poland)* [ВП], § 324).

У цьому Посібнику містяться посилання на ключові слова для кожної цитованої статті Конвенції та Додаткових протоколів до неї. Юридичні питання, що розглядаються в кожній справі, підсумовано в Переліку ключових слів, вибраних із тезауруса термінів, взятих (у більшості випадків) безпосередньо з тексту Конвенції та Протоколів до неї.

База даних HUDOC практики Суду дозволяє здійснювати пошук за ключовим словом. Пошук за ключовими словами дає можливість знайти документи з подібним правовим змістом (обґрунтування та висновки Суду в кожній справі підсумовуються за допомогою ключових слів). Ключові слова для окремих справ можна знайти, натиснувши на Case Details (Детальна інформація про справу) в HUDOC. Для отримання додаткової інформації про базу даних HUDOC та ключові слова див. Посібник користувача HUDOC.

Стаття 10 Конвенції — Свобода вираження поглядів

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати та передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади та незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками та відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду».

Ключові слова HUDOC

Позитивні зобов'язання (10)

1. Свобода вираження поглядів (10-1) – Свобода дотримуватися своїх поглядів (10-1) – Свобода одержувати інформацію (10-1) – Свобода передавати інформацію (10-1) – Свобода одержувати ідеї (10-1) – Свобода передавати ідеї (10-1) – Втручання органів державної влади (10-1) – Незалежно від державних кордонів (10-1) – Ліцензування діяльності радіомовних підприємств (10-1)

2. Обов'язки та відповідальність (10-2) – Втручання органів державної влади (10-2)

Встановлені законом (10-2): Доступність (10-2) – Прогнозованість (10-2) – Захист від зловживань (10-2)

Необхідні у демократичному суспільстві (10-2): Національна безпека (10-2) – Територіальна цілісність (10-2) – Громадська безпека (10-2) – Запобігання заворушенням (10-2) – Запобігання злочинам (10-2) – Охорона здоров'я (10-2) – Охорона моралі (10-2) – Захист прав права інших осіб (10-2) – Захист репутації інших осіб (10-2) – Запобігання розголошенню конфіденційної інформації (10-2) – Підтримання авторитету і безсторонності суду (10-2)

I. Вступ

A. Методологія, що застосовується в цьому Посібнику

1. З огляду на велику судову практику, розроблену інститутами Конвенції в галузі прав на свободу вираження поглядів, до цього питання слід підходити, застосовуючи чітко визначену методологію.

2. Перш ніж розглядати суть права, яке перебуває під захистом статті 10 у контексті різних її тем, у Керівництві спочатку дається загальний огляд застосовності статті 10 Конвенції та критеріїв прийнятності, які найчастіше застосовуються у справах, пов'язаних із цим положенням.

3. Потім, перед розділами, що містять тематичний і докладний аналіз статті 10 Конвенції, розглядаються деякі моменти, які заслуговують на особливу увагу, що стосуються різних стадій розгляду справи Судом.

4. Наступні тематичні розділи будуються навколо різних законних цілей, які можуть виправдовувати втручання у здійснення права на свободу вираження поглядів (пункт 2

статті 10). Аналіз кожної із законних цілей варіюється залежно від обсягу відповідної судової практики і ступеня нюансів, що містяться у ній.

5. Слід зазначити, що у справах, пов'язаних із статтею 10, часто робиться посилання на декілька законних цілей. Тож справа, яка згадується в одному тематичному розділі, може також бути актуальною і для інших розділів.

6. У кожному розділі, присвяченому розгляду законної мети, представлені загальні принципи, що стосуються, зокрема, контексту цієї мети, і конкретні критерії застосування, які випливають із судової практики інститутів Конвенції. Проте принципи та критерії застосування не є винятковими для тем, що розглядаються у тому вигляді, в якому вони викладені в цьому Керівництві. Сфери, що збігаються, і взаємопов'язані сфери, є загальними для всієї судової практики, що тут розглядається.

7. Керівництво також містить розділи, присвячені певним предметним сферам, які конкретно не згадуються в тексті Конвенції, але які Суд включив до конвенційної системи захисту прав на свободу вираження поглядів, такі як плюралізм, право доступу до інформації, захист інформаторів і свобода вираження поглядів у інтернеті. Структура цих розділів відповідає внутрішній логіці цих предметних сфер у тому вигляді, в якому вони інтерпретуються в практиці Суду.

Зрештою, у Керівництві розглядаються методології, які Суд застосовує, коли розглядає право на свободу вираження поглядів у зв'язку з іншими правами, що гарантуються Конвенцією і протоколами до неї, незалежно від взаємодоповнюваності чи суперечливості цього взаємозв'язку.

B. Загальні міркування щодо статті 10 в практиці Суду

8. Свобода вираження поглядів, яка є невіддільною від демократії, закріплена в низці національних, європейських[1], міжнародних і регіональних[2] документів, що сприяють розвитку цієї політичної системи, яка визнана єдиною, що здатна гарантувати захист прав людини. У своєму тлумаченні статті 10 Конвенції Суд постановив, що «свобода вираження поглядів є однією з найважливіших основ [демократичного] суспільства, однією з головних умов його прогресу та розвитку кожної людини» (*«Хендісайд проти Сполученого Королівства» (Handyside v. the United Kingdom)*, 1976, § 49; *«Санчез проти Франції» (Sanchez v. France)* [ВП], 2023, § 145).

9. Суд декілька разів наголошував на важливості цієї статті, яка стосується не лише «інформації» чи «ідей», які сприймаються прихильно чи вважаються нешкідливими чи незначними, а й тих, що ображають, шокують чи турбують; такими є вимоги цього плюралізму, толерантності та широти поглядів, без яких не існує «демократичного суспільства» (*«Хендісайд проти Сполученого Королівства» (Handyside v. the United Kingdom)*, 1976, § 49; *«"Зе Обзервер" та "Ґардіан" проти Сполученого Королівства» (Observer and Guardian v. the United Kingdom)*, 1991, § 59).

10. Як зазначено в статті 10, свобода вираження поглядів допускає винятки, які проте слід суворо тлумачити, а необхідність будь-яких обмежень має бути переконливо доведена (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* ([ВП], 2007, § 101, повторно зазначено у справі

[1] Див., наприклад, статтю 11 Хартії Європейського Союзу про основоположні права (2000 р.), де зазначається таке: «1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати та передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади та незалежно від кордонів. 2. Дотримуються свобода та плюралізм засобів масової інформації.»

[2] Див., наприклад, статтю 13 Американської конвенції про права людини (1969 р.), статтю 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966 р.) чи статтю 9 Африканської хартії прав людини й народу (1981 р.).

«Моріс проти Франції» (Morice v. France) ([ВП], 2015, § 124) та *«Пентікайнен проти Фінляндії» (Pentikäinen v. Finland)* ([ВП], 2015, § 87).

11. Окрім цих загальних міркувань Суд розглянув у своїй практиці позитивні зобов'язання Держав щодо захисту здійснення цього права. Суд постановив, що реальне, ефективне здійснення цієї свободи залежить не лише від обов'язку Держави не втручатися, а може вимагати позитивних заходів захисту *(«Еплбі та інші проти Сполученого Королівства» (Appleby and Others v. the United Kingdom)*, 2003, § 39; *«Міжнародний кінофестиваль «Пліч-о-пліч» та інші проти Росії» (Side by Side International Film Festival and Others v. Russia)*, 2024, § 13). Визначаючи, чи існує позитивне зобов'язання, Суд враховуватиме необхідність дотримання справедливого балансу між загальними інтересами суспільства та інтересами особи. Сфера застосування цього зобов'язання неминуче буде різною з огляду на різноманітність ситуацій, що існують у Державах-учасницях, та вибір, який необхідно зробити щодо пріоритетів і ресурсів. Однак це зобов'язання не можна тлумачити так, щоб воно покладало на органи влади неможливий або непропорційни й тягар («Еплбі та інші проти Сполученого Королівства» (Appleby and Others v. the United Kingdom), 2003, § 40; *«Гаші та інші проти Сербії» (Gaši and Others v. Serbia),* 2022, § 77; *«Міжнародний кінофестиваль «Пліч-о-пліч» та інші проти Росії» (Side by Side International Film Festival and Others v. Russia)*, 2024, § 14).

12. Суд розглядає справи з точки зору позитивних зобов'язань переважно у двох контекстах, зокрема у сфері зайнятості, коли відносини між роботодавцем та працівником регулюються нормами приватного права (*«Фуентес Бобо проти Іспанії» (Fuentes Bobo v. Spain),* 2000, § 38; *«Паломо Санчез та інші проти Іспанії» (Palomo Sánchez and Others v. Spain)* [ВП], 2011, §§ 60 та 62; *«Хайніш проти Німеччини» (Heinisch v. Germany)*, 2011, § 44; *«Гербай проти Угорщини» (Herbai v. Hungary)*, 2019, §§ 37 та 39), а також у контексті журналістської діяльності *(«Озґюр Ґюндем проти Туреччини» (Özgür Gündem v. Turkey)*, 2000, § 43; *«Дінк проти Туреччини» (Dink v. Turkey),* 2010, § 106; *«Гаші та інші проти Сербії» (Gaši and Others v. Serbia),* 2022, § 77). В контексті останньої ці позитивні зобов'язання передбачають, серед іншого, що Держави зобов'язані створити ефективний механізм захисту авторів та журналістів, щоб створити сприятливе середовище для участі у публічних дебатах усіх зацікавлених осіб, що даватиме їм змогу без остраху висловлювати свої думки та ідеї, навіть якщо вони суперечать думкам та ідеям офіційних органів влади чи значної частини громадської думки, чи навіть якщо вони дратують або шокують останніх (*«Дінк проти Туреччини» (Dink v. Turkey)*, 2010, § 137; *«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану» (Khadija Ismayilova v. Azerbaijan)*, 2019, § 158).

13. Щодо інших контекстів, пов'язаних із позитивними зобов'язаннями, у справі *«Еплбі та інші проти Сполученого Королівства» (Appleby and Others v. the United Kingdom)*, 2003, Суд розглядав ситуацію, коли заявники протестували проти певних планів містобудівного розвитку та розміщували відповідні плакати на території приватного торгового центру. Справа *«Міжнародний кінофестиваль «Пліч-о-пліч» та інші проти Росії» (Side by Side International Film Festival and Others v. Russia)*, 2024, стосувалася багаторічної неспроможності влади гарантувати безпечний і безперешкодний перегляд фільмів на міжнародному кінофестивалі ЛГБТК+, який неодноразово переривався через неправдиві повідомлення про замінування та інші тривоги.

14. Отже, стаття 10 Конвенції має дуже широку сферу застосування, як у частині суті висловлених ідей та інформації, так і форми їх повідомлення.

II. Конкретні питання оцінки прийнятності у справах, що стосуються статті 10 Конвенції

A. Застосовність статті 10 Конвенції

15. Стаття 10 застосовується не лише до певних типів інформації, ідей або форм вираження поглядів (*«маркт інтерн Ферлаґ ҐмбГ та Клаус Беерманн проти Німеччини» (markt intern Verlag GmbH and Klaus Beermann v. Germany)*, 1989, § 26), зокрема тих, що мають політичний характер; вона застосовується також до вираження поглядів у художньому мистецтві, наприклад у живописі (*«Мюллер та інші проти Швейцарії» (Müller and Others v. Switzerland)*, 1988, § 27), драматичних постановках (*«Улусой та інші проти Туреччини» (Ulusoy and Others v. Turkey)*, 2007), і до інформації комерційного характеру (*«маркт інтерн Ферлаґ ҐмбГ та Клаус Беерманн проти Німеччини»(markt intern Verlag GmbH and Klaus Beermann v. Germany)*, 1989, § 26; *«Касадо Кока проти Іспанії» (Casado Coca v. Spain)*, 1994, §§ 35-36; *«Швейцарський рух раелітів проти Швейцарії» (Mouvement raëlien suisse v. Switzerland)* [ВП], 2012, § 61; *«Секмадієніс Лтд. проти Литви» (Sekmadienis Ltd. v. Lithuania)*, 2018). Крім того, стаття 10 поширюється на «кожного», включно з юридичними особами та комерційними підприємствами, що здійснюють господарську діяльність (*«Гугл ЛЛС та інші проти Росії» (Google LLC and Others v. Russia),* 2025, § 63; *«СІК - Сосьєдаде Індепенденте де Комунікасау, С.А проти Португалії (№ 2)» (SIC — Sociedade Independente de Comunicação, S.A. v. Portugal (no. 2))*, 2026, § 30).

16. Навіть якщо публікація новин має розважальну мету, вона так само робить свій внесок в урізноманітнення доступної громадськості інформації і, безсумнівно, перебуває під захистом статті 10 Конвенції (*«Кудер та Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France)* [ВП], 2015, § 89; *«Дюпат проти Латвії» (Dupate v. Latvia)*, 2020, § 51). Тож стаття 10 застосовується навіть у таких ситуаціях, коли відповідні суб'єкти не прагнуть передати будь-яке повідомлення, думку чи ідею чи взяти участь у дебатах з питання, яке становить суспільний інтерес (*«К8 (Канал 8) проти Франції» (C8 (Canal 8) v. France)*, 2023, §§ 45-47; *«СІК – Сосьєдаде Індепенденте де Комунікасау, С.А проти Португалії (№ 2)» (SIC — Sociedade Independente de Comunicação, S.A. v. Portugal (no. 2))*, 2026, § 30; див. також *«Сіґма Радіо Телевізіон Лтд проти Кіпру» (Sigma Radio Television Ltd v. Cyprus)*, 2011, §§ 203-210, де стаття 10 застосовувалася до ситуації, пов'язаної із зауваженнями з боку акторів, які грали вигаданих персонажів у розважальному телесеріалі, що транслювався компанією-заявником). Однак такі повідомлення не користуються передбаченим статтею 10 надійним захистом, який забезпечується пресі, тому у таких справах свобода вираження поглядів вимагає вужчого тлумачення (*«Мозлі проти Сполученого Королівства» (Mosley v. the United Kingdom)*, 2011, § 114), а Держави мають ширшу свободу розсуду (*«К8 (Канал 8) проти Франції» (C8 (Canal 8) v. France)*, 2023, §§ 47, 79 і 84; *«Рамадан проти Франції» (Ramadan v. France)* (ухв.), 2024, §§ 36-37; див. також *«Ем-Джі-Ен Лімітед проти Сполученого Королівства» (MGN Limited v. the United Kingdom)* (ухв.), 2022, §§ 58-60).

17. До того ж, Суд неодноразово зазначав, що свобода вираження поглядів поширюється на публікацію фотографій (*«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany)* [ВП], 2012; *«Ферлаґсґруппе Н'юз ҐмбГ проти Австрії (№ 2)» (Verlagsgruppe News GmbH v. Austria) (no. 2)*, 2006) і навіть фотомонтажу (*«Друкарня та видавництво і Понсон проти Франції» (Société de conception de presse et d'édition and Ponson v. France)*, 2009; «Гребнева та Алісімчік проти Росії» (Grebneva and Alisimchik v. Russia), 2016).

18. Так само Суд визнав, що стаття 10 також застосовується до форм поведінки (*«Ібрагімов і Мамедов проти Азербайджану» (Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan)*, 2020, §§ 166-167; *«Семір Ґюзель проти Туреччини» (Semir Güzel v. Turkey)*, 2016; *«Мурат Вурал проти*

Туреччини» (Murat Vural v. Turkey), 2014; *«Ґ'ю проти Сполученого Королівства» (Gough v. the United Kingdom)*, 2014, § 150; *«Матесару проти Республіки Молдова» (Mătăsaru v. the Republic of Moldova)*, 2019, § 29; *«Швидіка проти України» (Shvydika v. Ukraine)*, 2014, §§ 37-38; *«Каруєв проти Росії» (Karuyev v. Russia)*, 2022, §§ 18-20; *«Бумбеш проти Румунії» (Bumbeș v. Romania)*, 2022, § 46; *«Ґенов і Сарбінська проти Болгарії» (Genov and Sarbinska v. Bulgaria)*, 2021, §§ 58-60; *«Ете проти Туреччини» (Ete v. Türkiye)*, 2022, §§ 15-16; *«Бутон проти Франції» (Bouton v. France)*, 2022, §§ 30-31; *«Глухін проти Росії» (Glukhin v. Russia)*, 2023, § 51), *«Людес та інші проти Франції» (Ludes and Others v. France)*, 2025, §§ 88-89; до правил стосовно одягу (*«Стівенс проти Сполученого Королівства» (Stevens v. the United Kingdom)*, рішення Комісії від 1986 року) або до демонстрації вестиментарної символіки (*«Важнаї проти Угорщини» (Vajnai v. Hungary)*, 2008, § 47); *«Борзих проти України» (Borzykh v. Ukraine)* (ухв.), 2024, § 36), зокрема у в'язниці (*«Дональдсон проти Сполученого Королівства» (Donaldson v. the United Kingdom)*, (ухв.), 2011). Суд також визнав, що використання кнопки «Подобається» у соціальних мережах для вираження зацікавленості чи схвалення контенту, опублікованого третіми особами, становить власне сучасну та поширену форму здійснення свободи вираження поглядів в інтернеті (*«Меліке проти Туреччини» (Melike v. Turkey)*, 2021, § 44).

19. Щодо форм поведінки Суд розрізняє, з одного боку, осудні дії, вчинені під час підготовки публікації чи трансляції, або протестів, що набувають форми, яка перешкоджає діяльності, яку заявники не схвалюють, що може підпадати під дію статті 10 Конвенції, а, з іншого боку іншого – дії, які порушували національне кримінальне законодавство у спосіб, не пов'язаний з реалізацією свободи вираження поглядів (*«Котляр проти Росії» (Kotlyar v. Russia)*, 2022, §§ 41-42).

20. Суд встановив, що протестний виступ у соборі складався з поєднання вербальних і невербальних способів вираження і становив форму вираження мистецьких і політичних поглядів, що підпадає під дію статті 10 Конвенції (*«Марія Альохіна та інші проти Росії» (Mariya Alekhina and Others v. Russia)*, 2018, § 206; див. також *«Бутон проти Франції» (Bouton v. France)*, 2022, § 30-31). У справі *«Татар і Фабер проти Угорщини» (Tatár and Fáber v. Hungary)*, 2012, незаконне і нетривале зібрання двох осіб, які розвісили брудну білизну на перилах будівлі парламенту, було визнано Судом формою вираження поглядів, право на яке захищається статтею 10.

21. Визначивши бойкот як засіб вираження протесту, Суд також визнав, що заклик до бойкоту, який був спрямований на поширення цих протестних поглядів за одночасного заклику до конкретних акцій протесту, загалом підпадав під захист, передбачений статтею 10 Конвенції. Суд підкреслив, що заклик до бойкоту поєднував вираження протестних поглядів з підбурюванням до диференційованого ставлення, тож це, залежно від обставин, могло бути рівнозначно заклику до дискримінації щодо інших осіб. Повторно підтвердивши, що підбурювання до дискримінації є формою підбурювання до нетерпимості, яка, разом із підбурюванням до насильства та ненависті, є однією з меж, яку ніколи не слід переступати під час реалізації права на свободу вираження поглядів, Суд проте зазначив, що підбурювання до диференційованого ставлення не завжди збігається з підбурюванням до дискримінації (*«Балдассі та інші проти Франції» (Baldassi and Others v. France)*, 2020, §§ 63-64).

22. Так само Суд визнав, що заклики до утримання від голосування на виборах є прикладом вираження політичних поглядів і тому загалом підпадають під визначення вираження поглядів, якому має забезпечуватися підвищений рівень захисту відповідно до статті 10 Конвенції (*«Тесленко та інші проти Росії» (Teslenko and Others v. Russia)*, 2022, § 133).

23. Суд також визнав, що стаття 10 застосовується незалежно від обставин. У такий спосіб Суд постановив, що свобода вираження поглядів не обмежується воротами армійських казарм (*«Ґриґоріадес проти Греції» (Grigoriades v. Greece)*, 1997, § 45; *«Аюсо Торрес проти Іспанії» (Ayuso Torres v. Spain)*, 2022, § 47) або в'язниці (*«Швайцеріше Радіо- унд Фернзеґезельшафт*

СРҐ проти Швейцарії» (Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG v. Switzerland), 2012, § 22; *«Бамбер проти Сполученого Королівства» (Bamber v. the United Kingdom)*, рішення Комісії від 1997 року).

24. У зв'язку з цим у справі *«Нільсен проти Сполученого Королівства» (Nilsen v. the United Kingdom)* (ухв.), 2010, посилаючись на заходи, вжиті адміністрацією в'язниці для того, щоб зупинити серійного вбивцю від публікації своєї автобіографії, Суд, перш ніж було зроблено висновок, що втручання, про яке йдеться, було пропорційно законній меті, що переслідувалася, визнав, що стаття 10 у цьому випадку застосовується, і що відмова повернути рукопис заявнику, щоб він міг переробити його з метою публікації, дорівнює втручанню у здійснення його права на свободу вираження поглядів (§ 44; див. також аналогічний висновок у справі *«Заїдов проти Азербайджану (№ 2)» (Zayidov v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2022, § 65).

25. У справі *«Кальда проти Естонії» (Kalda v. Estonia)*, 2016, де розглядалися обмеження можливості ув'язненої особи отримати доступ до інтернет-сайтів, що публікують юридичну інформацію, Суд повторно зазначив, що статтю 10 не можна інтерпретувати як таку, що накладає загальне зобов'язання надавати ув'язненим особам доступ до інтернету чи певних інтернет-сайтів. Проте Суд дійшов висновку, що коли Держави надають ув'язненим особам доступ до інтернету, але забороняють їм заходити на певні вебсайти, це може становити порушення статті 10 Конвенції (§ 45).

26. Звільнення цивільного службовця чи посадової особи Держави з політичних мотивів також потребує розгляду відповідно до статті 10 Конвенції (*«Фоґт проти Німеччини» (Vogt v. Germany)*, 1995; *«Фолькмер проти Німеччини» (Volkmer v. Germany)* (ухв.), 2001; див. також, *a contrario*, справу *«Ґласенапп проти Німеччини» (Glasenapp v. Germany)*, 1986, § 53). Вирішальним фактором у цих справах був той факт, що заявники були звільнені з посад викладачів, які за своєю суттю передбачають щоденне поширення ідей та інформації. Аналогічно, у справі *«Ґоденау проти Німеччини» (Godenau v. Germany)*, 2022, § 35, Суд визнав, що занесення імені заявниці до переліку викладачів, визнаних непридатними для повторного призначення на викладацьку посаду в державній школі, загалом пов'язано зі свободою вираження поглядів, враховуючи, що вона потрапила до цього переліку через виражені погляди та політичну діяльність, яку вона здійснювала.

27. Натомість Суд встановив, що звільнення заявників з їхніх посад, податкового інспектора і прокурора відповідно, після того, як до них було застосовано спеціальне національне законодавство, яким вводилися заходи перевірки на тій підставі, що колись вони служили в КДБ, не зазіхало на право заявників на свободу вираження поглядів, і що стаття 10 Конвенції у цій справі не застосовується (*«Сідабрас і Джяутас проти Литви» (Sidabras and Džiautas v. Lithuania)*, 2004, §§ 71-72).

28. До того ж, Суд встановив, що стаття 10 Конвенції застосовується в контексті трудових взаємин, у тому числі коли вони регулюються нормами приватного права (*«Гербай проти Угорщини» (Herbai v. Hungary)*, 2019, § 37; *«Фуентеш Бобо проти Іспанії» (Fuentes Bobo v. Spain)*, 2000, § 38; *«Деде проти Туреччини» (Dede v. Türkiye)*, 2024, § 38).

29. Заяви, зроблені у приватному листуванні (*«Захаров проти Росії» (Zakharov v. Russia)*, 2006, § 23; *«Софранші проти Молдови» (Sofranschi v. Moldova)*, 2010, § 29; *«Марін Костов проти Болгарії» (Marin Kostov v. Bulgaria)*, 2012, § 42; *«Маталас проти Греції» (Matalas v. Greece)*, 2021, § 46), у скарзі до компетентного органу (*«Рогальський проти Польщі» (Rogalski v. Poland)*, 2023, § 47) або під час зустрічі, яка проходила за зачиненими дверима (*«Райчинов проти Болгарії» (Raichinov v. Bulgaria)*, 2006, § 45), також можуть підпадати під дію статті 10 попри те, що публічний характер таких заяв обмежений.

30. Показання свідків також підпадають під дію статті 10 (*«Удовиченко проти України» (Udovychenko v. Ukraine)*, 2023, §§ 5-7 і 28).

31. Суд також встановив, що заявник, який стверджував, що ніколи не робив заяв, що йому приписувалися, міг розраховувати на захист за статтею 10, враховуючи, що, приписавши йому заяви, яких він ніколи не робив, і зобов'язавши його відшкодувати збиток, національні суди опосередковано обмежили здійснення заявником права на свободу вираження поглядів. В іншому випадку, якщо припустити, що його претензії виявилися правильними, збиток, який йому було наказано відшкодувати, міг відбити у нього бажання виступати зі схожою критикою у майбутньому (*«Стоянович проти Хорватії» (Stojanović v. Croatia)*, 2013, § 39).

32. Щодо так званого «негативного права» не виражати свої погляди Суд не виключає, що таке право захищається статтею 10 Конвенції, але дійшов висновку, що таке питання слід розглядати на індивідуальній основі (*«Ґіллберґ проти Швеції» (Gillberg v. Sweden)* [ВП], 2012, § 86). Це питання виникало у справі *«Ваннер проти Німеччини» (Wanner v. Germany)* (ухв.), 2018, що стосувалося засудження за неправдиві свідчення раніше засудженої особи; чоловік відмовився назвати своїх співучасників і продовжував стверджувати, що не винен. Суд постановив, що, навіть якщо припустити, що стаття 10 застосовується, засудження за порушення громадянського обов'язку дати правдиві свідчення було необхідним у демократичному суспільстві (§§ 38 та 44). У справі *«Кобалія та інші проти Росії» (Kobaliya and Others v. Russia)*, 2024, § 84, Суд зазначив, що комплексний захист свободи вираження поглядів неодмінно охоплює як право на вираження думок, так і право зберігати мовчання; інакше це право не може бути практичним й ефективним. У цій справі, яка стосувалася розширеного застосування законодавства про «іноземних агентів» до медіаорганізацій, журналістів, громадських активістів та інших осіб, Суд, зокрема, зауважив, що, змушуючи заявників позначати всі свої публічні повідомлення як від «іноземних агентів», влада порушила це негативне право, змушуючи їх висловлювати повідомлення, з яким вони не погоджувалися (див. також *«Гугл ЛЛС та інші проти Росії» (Google LLC and Others v. Russia),* 2025, § 90) .

33. Суд не виключає можливості того, що певні категорії висловлювань можуть не підпадати під захист статті 10 Конвенції. Зокрема, образливе висловлювання може виходити за межі захисту свободи вираження поглядів, якщо його єдиною метою є приниження особи (*«Ружак проти Хорватії» (Rujak v. Croatia)* (ухв.), 2012, §§ 27-32). Однак лише ретельне вивчення обставин, за яких вживаються образливі, нецензурні або агресивні слова, дозволяє провести чітке розмежування між шокуючими та образливими висловлюваннями, що підпадають під захист статті 10 Конвенції, і висловлюваннями, що є грубим наклепом — наприклад, коли єдиною метою образливого висловлювання є приниження особи — і, таким чином, виходять за межі захисту статті 10 (*«Гаспарі проти Вірменії (№ 2)» (Gaspari v. Armenia (no. 2)*, 2023, § 27). Зокрема, Суд встановив, що висловлювання, які національні органи влади вважали безпідставно образливими та зневажливими стосовно національного прапора, підпадають під дію статті 10 (*«Фрагосо Дакоста проти Іспанії» (Fragoso Dacosta v. Spain)*, 2023, § 20).

34. Суд встановив, що стаття 10 не захищає право голосу, ні на виборах, ні на референдумі (*«Муган і Ґіллон проти Сполученого Королівства» (Moohan and Gillon v. the United Kingdom)* (ухв.), 2017, § 48).

35. У справах, що стосуються відмови надати громадянство іноземному громадянину після довільної оцінки його лояльного ставлення до Держави, Суд визнав, що стаття 10 не застосовується (*«Буделал проти Франції» (Boudelal v. France)* (ухв.), 2017, § 30). Зокрема, він підкреслив, що оцінка лояльності у контексті прийняття рішення про натуралізацію стосується лояльного ставлення не до чинного уряду, а швидше до Держави і її Конституції. Суд вважає, що демократична Держава має право вимагати від осіб, які бажають отримати її громадянство, лояльного ставлення до Держави і, зокрема, до конституційних принципів, на яких вона стоїть (*«Петропавловскіс проти Латвії» (Petropavlovskis v. Latvia)*, 2015, § 85).

36. Крім того, Суд дійшов висновку, що стаття 10 Конвенції не застосовується у низці справ у зв'язку з позбавленням захисту за Конвенцією, як це передбачено статтею 17 (Заборона зловживання правами). Ці справи докладно розглядаються у Посібнику зі статті 17.

B. Інші питання прийнятності[3]

37. У зв'язку зі статтею 10 Конвенції можна навести три заперечення щодо прийнятності.

1. Вичерпання національних засобів правового захисту (пункт 1 статті 35)

38. У справі *«Фрессоз і Руа проти Франції» (Fressoz and Roire v. France)* [ВП], 1999, Суд повторно зазначив, що метою цього правила є надання Договірним Державам можливості запобігти (зазвичай, через суд) порушенням, у яких вони звинувачуються, чи виправити ці порушення, до того, як ці звинувачення будуть подані до Суду. Суд додав, що це положення має застосовуватися з певною мірою гнучкості і без надмірного формалізму, і що було достатньо того, що заявник подав до національних органів (щонайменше по суті і згідно зі встановленими національним законодавством офіційними вимогами та термінами) ті скарги, які він мав намір подати згодом у Страсбурзі (§§ 37-39).

39. У ситуаціях, коли заявник ні на одній зі стадій розгляду його справи в судах не посилається ні на статтю 10 Конвенції, ні на ті ж самі чи схожі аргументи, що базуються на національному законодавстві, Суд оголошує скаргу неприйнятною у контексті невичерпання національних засобів правового захисту відповідно до §§ 1 і 4 статті 35 Конвенції (див., серед інших рішень, справу *«Айдар проти Туреччини» (Aydar v. Turkey)* (ухв.), 2003).

40. Суд також визнає, що під час перевірки дотримання цього правила важливо враховувати обставини конкретної справи, і що він має реалістично враховувати не лише існування офіційних засобів правового захисту в правовій системі відповідної Держави, а й загальний правовий і політичний контекст, у якому вони діяли, та особисті обставини заявника, з тим щоб потім Суд міг розглянути, чи зробив заявник за всіх обставин справи усе, що можна було від нього очікувати, для вичерпання національних засобів правового захисту (*«Їлмаз і Кілич проти Туреччини» (Yılmaz and Kılıç v. Turkey)*, 2008, § 38).

41. Посилання державних судів, за їх власною ініціативою і по суті, на право на свободу вираження поглядів також було визнано Судом як таке, що задовольняє вимогу про вичерпання національних засобів правового захисту в цій сфері (*«Їлмаз і Кілич проти Туреччини» (Yılmaz and Kılıç v. Turkey)*, 2008, § 42).

42. У справі *«Карачони та інші проти Угорщини» (Karácsony and Others v. Hungary)* [ВП], 2016, Держава-відповідач стверджувала, що заявники, члени парламенту, щодо яких було ініційовано дисциплінарне провадження і винесено рішення виплатити штрафи у зв'язку з їхньою поведінкою під час парламентських слухань, не вичерпали національні засоби правового захисту, а саме конституційну скаргу. Суд відхилив це заперечення, зазначивши, що відповідна скарга не давала заявникам можливості вимагати будь-якої форми скасування дисциплінарних рішень, оскільки угорське законодавство не містило відповідних положень (§§ 81-82); див. також справу *«Шаний проти Угорщини» (Szanyi v. Hungary)*, 2016 (§ 18). У справі *«Местан проти Болгарії» (Mestan v. Bulgaria)*, 2023, Суд відхилив аргумент Уряду про те, що заявник повинен був ініціювати процедуру, передбачену Конституцією, для визнання неконституційними певних положень виборчого законодавства, згідно з якими, усі виборчі кампанії повинні провадитися болгарською мовою. Навіть якби таке звернення було успішним,

[3] Див. Практичний посібник щодо прийнятності.

воно не дозволило б заявнику переглянути рішення, яким його було оштрафовано за використання неофіційної мови під час виборчої кампанії (§§ 38-40).

2. Статус постраждалої особи[4] (підпункт (a) пункту 3 статті 35)

43. Сприятливого для заявника рішення чи заходу недостатньо для позбавлення його статусу «постраждалої особи» у контексті статті 34 Конвенції, окрім випадків коли національні органи влади визнають, прямо чи по суті, а потім надають відшкодування за порушення Конвенції. Лише у випадку виконання обох цих умов допоміжний характер захисного механізму Конвенції виключає розгляд заяви (*«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey) (no. 2)* [ВП], 2020, § 218). Нещодавній приклад визначення Суду про позбавлення статусу постраждалої особи у зв'язку зі статтею 10 див. у справі *«Вікімедіа Фаундейшн, Інк. Проти Туреччини» (Wikimedia Foundation, Inc. V. Turkey)* (ухв.), 2022, §§ 49-51.

44. Зазвичай Конвенцією не передбачено порушення *actio popularis* для тлумачення викладених у ній прав і не дозволяється окремим особам подавати скарги на будь-яке положення національного законодавства просто тому, що вони вважають, що таке положення може суперечити Конвенції, хоча воно й не вчинило на них жодного безпосереднього впливу. У випадках, коли йдеться про законодавство, яке стосується всіх громадян, але неможливо встановити прямий зв'язок між відповідним законом і зобов'язаннями чи наслідками, які він створює для заявників, Суд не вважає, що заявники мають статус постраждалих осіб (*«Дімітраш та інші проти Греції» (Dimitras and Others v. Greece)* (ухв.), 2017, § 31). Але заявники можуть стверджувати, що закон порушує їхні права, за відсутності індивідуального засобу їх здійснення, якщо вони належать до категорії осіб, які особливо ризикують зазнати безпосереднього впливу законодавства, або якщо від них вимагається змінити свою поведінку, чи існує ризик, що вони зазнають судового переслідування (*«Бурден проти Сполученого Королівства» (Burden v. the United Kingdom)* [ВП], 2008, §§ 33-34, і наведені у ній посилання; *«Оупен Дор та Дублін Велл Вумен проти Ірландії» (Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland)*, 1992, § 44).

45. У справі *«Марґулєв проти Росії» (Margulev v. Russia)*, 2019, проти газети було порушено цивільний позов у справі про дискредитацію, зокрема, за зроблені заявником висловлювання. Суд зазначив, що прийнявши участь заявника як третьої сторони у справі про дискредитацію, національні суди автоматично визнали, що результат цього розгляду може вплинути на його права. Тож Суд дійшов висновку, що у розгляді, який оскаржувався, на карту були поставлені прав та обов'язки заявника, і що цей розгляд мав прямий вплив на його право на свободу вираження поглядів (§§ 36-37).

46. Існування законодавства, яке значно стримує вираження певних поглядів, що змушує потенційних авторів вдаватися до свого роду самоцензури, може бути рівносильно втручанню в право на свободу вираження поглядів, тож відповідні автори таких поглядів можуть претендувати на статус постраждалих (*«Важнаї проти Угорщини» (Vajnai v. Hungary)*, 2008, § 54; *«Алтуґ Танер Акчам проти Туреччини» (Altuğ Taner Akçam v. Turkey)* 2011, §§ 68-83; *«Борзих проти України» (Borzykh v. Ukraine)* (ухв.), 2024, §§ 43-44).

47. Однак Суд вважає, що для затвердження статусу постраждалої особи має існувати достатньо прямий зв'язок між заявником і збитком, якого він, за його твердженням, зазнав унаслідок всудного порушення. У справі про закриття грецької суспільної телерадіокомпанії Суд на практиці розглянув діяльність колишнього співробітника, який стверджував, що

[4] Заява про неприйнятність на підставі відсутності чи втрати статусу постраждалої особи часто збігається з питанням про те, чи мало місце втручання, яке частково ґрунтувалося б на схожій логіці. Це останнє питання розглядається нижче в розділі «Розгляд Судом справ за статтею 10: покроковий аналіз».

постраждав від порушення свого права на поширення інформації внаслідок закриття телерадіокомпанії. Суд постановив, що як відповідальний за фінанси заявник не брав безпосередньої участі у підготовці програм і тому не мав статусу постраждалої особи, щоб стверджувати про порушення статті 10 у цьому контексті (*«Калфаґіанніс і Просперт проти Греції» (Kalfagiannis and Prospert v. Greece)* (ухв.), 2020, § 45). Такий самий висновок було зроблено щодо його статусу громадянина Греції, на який він також посилався, стверджуючи, що постраждав від порушення права на отримання інформації (§§ 46-48). Федерація профспілок, що представляє працівників медіа у державному та приватному секторах, також не змогла претендувати на статус постраждалої особи, оскільки закриття відповідної служби телерадіомовлення безпосередньо не вплинуло на гарантовані статтею 10 права цієї федерації (§ 50).

48. Відповідь на запитання, чи може заявник стверджувати, що він постраждав від ужиття загального заходу, залежатиме від оцінки обставин кожної справи, зокрема характеру та обсягу заходу, що оскаржується, та його потенційного впливу на заявника (*«Акденіз та інші проти Туреччини» (Akdeniz and Others v. Turkey)*, 2021, § 57). У цій справі заявники (один був журналістом, який на той час був політичним коментатором і ведучим телевізійних новин на національному телеканалі, а двоє інших були науковцями та відомими користувачами платформ соцмереж) скаржились на загальний, але тимчасовий захід тривалістю менше двох місяців, який перешкоджав пресі та іншим медіа поширювати інформацію щодо певних аспектів парламентського розслідування. Суд зазначив, що захід, про який ідеться, був загальним (§ 62), але провів відмінність між першим заявником (журналістом) і двома іншими заявниками (науковцями) у частині наслідків цього заходу для них. Суд встановив, зокрема, що захід, який оскаржувався, безпосередньо вплинув на першого заявника, оскільки він не міг публікувати чи поширювати інформацію або ділитися своїми ідеями з відповідного питання (хоч це й тривало недовго), а отже, міг стверджувати, що постраждав від цього заходу (§§ 70 і 76). З іншого боку, лише того факту, що двоє інших заявників зазнали непрямих наслідків ужиття заходу, що оскаржувався, було недостатньо для того, щоб визнати їх постраждалими особами у контексті статті 34 (§§ 71 і 75): не стверджувалося те, що цим двом заявникам було заборонено публікувати свої коментарі чи наукові дослідження про парламентське розслідування в рамках обмежень, які були встановлені на короткий період згідно з принципом конфіденційності розслідування (§ 73).

49. У справі *«Хурал і Зейналов проти Азербайджану (№ 2)» (Khural and Zeynalov v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2023, § 31, про цивільну відповідальність газети та її головного редактора за дифамацію та образу в бік високопосадовця Суд постановив, що другий заявник, який формально не був стороною національного провадження, розпочатого проти першого заявника (який був юридичною особою, зареєстрованою як засіб медіа), міг заявляти, що постраждав від всудного порушення. У зв'язку з цим Суд зазначив, що участь другого заявника у цьому провадженні не обмежувалася тим, що він був представником першого заявника, оскільки рішення національних судів однозначно накладали на нього зобов'язання попросити вибачення і надати спростування; що пізніше відсутність вибачень з його боку і те, що перший заявник не відшкодував збитки, стало однією з підстав для його засудження у кримінальній справі; і що висловлювання, які оскаржувалися, по суті, написав він. Отже, національний розгляд стосувався його також як журналіста.

50. У контексті погроз на адресу журналістів у зв'язку з їхньою журналістською діяльністю видавець може претендувати на статус потерпілого в розумінні статті 10, якщо стверджується про значне втручання у здійснення журналістської діяльності, що суттєво впливає на функції цього видавця в контексті збору та висвітлення новин (*«Мілашина та інші проти Росії» (Milashina and Others v. Russia)*, 2025, §§ 43–44).

51. У справі *«Ротару проти Румунії» (Rotaru v. Romania)* [ВП], 2000, Суд зазначив, що сприятливого для заявника рішення чи заходу загалом недостатньо для того, щоб позбавити

його статусу «постраждалої особи», окрім випадків коли національні органи влади визнають порушення Конвенції, прямо чи по суті, а відшкодовують його (§ 35; див. також *«Амуур проти Франції» (Amuur v. France)*, 1996, § 36).

52. Суд дійшов висновку, наприклад, що такий захід як амністія не відповідав цій вимозі, враховуючи, що він не передбачав визнання факту того чи іншого порушення прав заявника і не давав йому можливості отримати як відшкодування втрачений заробіток, що ним передбачався, втрату якого спричинив дисциплінарний захід, що оскаржувався (*«Албайрак проти Туреччини» (Albayrak v. Turkey)*, 2008, § 33).

53. Помилування владою президента також не може усунути стримувальний ефект засудження у кримінальній справі за дифамацію, оскільки це захід, який підпадає під дискреційні повноваження президента республіки; до того ж, хоч таке помилування і звільняє засуджених від необхідності відбувати покарання, воно не скасовує їх судимості (*«Кумпан'я і Мазаре проти Румунії» (Cumpănă and Mazăre v. Romania)* [ВП], 2004, § 116).

54. У справі, де до заявників було застосовано дисциплінарне стягнення за подання петицій про навчання курдською мовою, той факт, що вони зрештою були виправдані, не позбавляв їх статусу постраждалих осіб, враховуючи, що національні суди не визнали втручання у їхні права і не відшкодували відповідний збиток (*«Донер та інші проти Туреччини» (Döner and Others v. Turkey)*, 2017, § 89; про виправдання власника газети після семи серій кримінальних проваджень, див. *«Алі Ґюрбюз проти Туреччини» (Ali Gürbüz v. Turkey)*, 2019, §§ 63-68).

55. Умовний вирок також не може розглядатися як запобігання наслідкам, які кримінальний розгляд мав для свободи вираження поглядів окремої особи, чи як відшкодування відповідного збитку (*«Дікінсон проти Туреччини» (Dickinson v. Turkey)*, 2021, § 25; *«Омур Чаґдаш Ерсой проти Туреччини» (Ömür Çağdaş Ersoy v. Turkey)*, 2021, § 24).

56. Питання про те, чи може особа продовжувати стверджувати, що вона постраждала від передбачуваного порушення Конвенції, по суті, призводить до розгляду Судом його чи її ситуації *ex post facto* (*«Чентро Європа 7 С.р.л. та Ді Стефано проти Італії» (Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy)* [ВП], 2012, § 82). У такий спосіб, на думку Суду, розподіл частот радіомовлення, який поклав край ситуації, на яку скаржилася у своїй заяві компанія-заявник, товариство з обмеженою відповідальністю, що працює в секторі телерадіомовлення, і подальша компенсація не були ні непрямим визнанням порушення Конвенції, ні відшкодуванням збитку за період, протягом якого компанія-заявник не могла здійснювати телерадіомовлення (*там само*, § 88; див. також *«Європа Вей С.р.л. проти Італії» (Europa Way S.r.l. v. Italy)*, 2025, §§ 85-87).

57. На думку Суду у випадках, коли кримінальне переслідування, що ґрунтується на конкретних положеннях кримінального законодавства, припиняється з процесуальних причин, але зберігається ризик, що відповідна сторона буде визнана винною і покарана, ця сторона може обґрунтовано стверджувати, що постраждала від порушення Конвенції (див., серед іншого, *«Боумен проти Сполученого Королівства» (Bowman v. the United Kingdom)*, 1998, § 29).

58. Тож кримінальне переслідування журналістів, що було порушене на підставі кримінальних скарг і призвело до тимчасового зупинення провадження на три роки, навіть попри те, що кримінальне переслідування було припинено після закінчення цього строку за відсутності обвинувального вироку, було втручанням, оскільки мало на журналістів негативний вплив (*«Яшар Каплан проти Туреччини» (Yaşar Kaplan v. Turkey)*, 2006, § 35; див., з того самого питання, *«Аслі Ґюнеш проти Туреччини» (Aslı Güneş v. Turkey)* (ухв.), 2004). Обмеження строку тимчасового зупинення також було елементом, який спонукав Суд визнати порушення статті 10 у певних справах (*«Шенер проти Туреччини» (Şener v. Turkey)*, 2000, § 46; *«Красуля проти Росії» (Krasulya v. Russia)*, 2007, § 44).

59. Аналогічно, у справі *«Нікула проти Фінляндії» (Nikula v. Finland)*, 2002, Суд постановив, що обвинувальний вирок адвокатові лише за необережний наклеп, який виник внаслідок критики з її боку стратегії, що була прийнята державним обвинувачем у кримінальному провадженні, навіть якщо Верховний суд зрештою скасував цей обвинувальний вирок і накладений на неї штраф, міг мати вплив, який стримував її від виконання обов'язку як адвоката захисту старанно захищати інтереси своїх клієнтів (§ 54).

3. Відсутність суттєвої шкоди (підпункт (b) пункту 3 статті 35)

60. Суд мав можливість вивчити застосування критерію прийнятності, який полягає у «відсутності суттєвої шкоди», у справах, що стосуються питання свободи вираження поглядів. Загалом у цих справах Суд підкреслив, що застосування цього критерію прийнятності має належно враховувати важливість цієї свободи і має бути ретельно вивчено Судом (*«Ґачечіладзе проти Грузії» (Gachechiladze v. Georgia)*, 2021, § 40; *«Шекс проти Хорватії» (Šeks v. Croatia)*, 2022, § 48; *«Європа Вей С.р.л. проти Італії» (Europa Way S.r.l. v. Italy)*, 2025, § 88).

61. Зокрема, Суд відхилив попереднє заперечення за критерієм заподіяння суттєвої шкоди у низці справ, зокрема у таких:

- *«Еон проти Франції» (Eon v. France)*, 2013, де Суд на прикладі національних дебатів у Франції розглянув, чи має образа глави Держави залишатися кримінальним злочином, і загалом питання про те, чи сумісний цей злочин з Конвенцією (§§ 34-36).
- *«Марґулєв проти Росії» (Margulev v. Russia)*, 2019, де Суд врахував той факт, що розгляд справи про дифамацію стосовно редакції газети, у якій заявник висловив свою особисту думку, справив на нього стримувальний ефект, а також важливу роль вільної преси у забезпеченні належного функціонування демократичного суспільства (§ 42; див. також *«Ґаф'юк проти Румунії» (Gafiuc v. Romania)*, 2020, § 39; *«Паніоґлу проти Румунії» (Panioglu v. Romania)*, 2020, § 75; *«Рінгер Аксель Шпрінгер Словаччина, а.с. проти Словаччини (№ 4)» (Ringier Axel Springer Slovakia, a.s. v. Slovakia) (no. 4)*, 2021, §§ 26-30).
- *«Текеш проти Румунії» (Tőkés v. Romania)*, 2021, де Суд взяв до уваги той факт, що заявник хотів продемонструвати свою належність до меншини, та врахував політичну делікатність питання прав меншин у демократичному суспільстві (§§ 54-55).
- *«Ганджійський проти Болгарії» (Handzhiyski v. Bulgaria)*, 2021, де Суд зазначив, що, хоча накладений на заявника у цій справі штраф і не мав кримінального характеру, і був скромним за сумою, практичні та, зокрема, матеріальні наслідки для заявника не могли бути єдиним критерієм оцінки того, чи зазнав він «суттєвої шкоди». Суд зазначив, що його скарга за статтею 10 стосувалася належного здійснення його права на свободу вираження поглядів з питання, яке становить суспільний інтерес, і тому є принциповим для нього питанням, і піднімала загалом важливе питання, а саме: чи міг політичний протест, що був здійснений у обраний заявником спосіб (зневаження громадської пам'ятки без заподіяння їй шкоди), бути рівносильний законному здійсненню права на свободу вираження поглядів (§ 36).
- *«Ґачечіладзе проти Грузії» (Gachechiladze v. Georgia)*, 2021, § 40; та *«Шекс проти Хорватії» (Šeks v. Croatia)*, 2022, § 50, де Суд визнав, що скарги заявників стосуються важливих принципових питань і виходять за межі відповідних справ.
- *«Польська громадська організація «Вотчдог» проти Польщі» (Sieć Obywatelska Watchdog Polska v. Poland)*, 2024, § 26, де Суд постановив, що рішення про відмову в доступі до певної інформації, запитуваної НУО-заявником, підірвало саму суть її діяльності, враховуючи той факт, що основною сферою цієї діяльності був збір інформації, обмін нею з громадськістю та сприяння публічним дебатам.

- *«Страіштеану проти Республіки Молдова» (Străisteanu v. the Republic of Moldova)*, 2025, §§ 41–42, де заявниці, яка була адвокаткою та активісткою за права ЛГБТІ, було наказано видалити відеозаписи, на яких інший адвокат здійснював гомофобні словесні нападки на неї, які вона записала та опублікувала на своїй сторінці у Facebook; Суд визнав, що ця справа стосувалася важливих принципових питань як для самої заявниці, так і для жертв гомофобних нападів щодо можливості публічно викривати такі напади.
- *«Європа Вей С.р.л. проти Італії» (Europa Way S.r.l. v. Italy)*, 2025, §§ 89–91, де Суд визнав, що скасування процедури торгів та її заміна на істотно іншу, внаслідок чого компанія-заявниця не змогла отримати права на використання цифрових наземних частот, завдало шкоди основній діяльності компанії-заявниці.

62. Натомість у деяких інших справах Суд прийняв це заперечення, продовжуючи наголошувати на важливості свободи вираження поглядів та необхідності ретельного вивчення Судом застосування цього критерію. Таке ретельне вивчення має зосереджуватися на таких елементах, як внесок у дискусію, яка становить загальний інтерес, і чи стосується справа преси чи інших новинних медіа (*«Силка проти Польщі» (Sylka v. Poland)* (ухв.), 2014, §§ 25-39; *«Мура проти Польщі» (Mura v. Poland)* (ухв.), 2016, §§ 20-32; *«Савельєв проти Росії» (Savelyev v. Russia)* (ухв.), 2019, §§ 24-35, див. також ухвалу Комітету у справі *«Ентоні Франс та інші проти Сполученого Королівства» (Anthony France and Others v. the United Kingdom)* (ухв.) [Комітет], 2017).

III. Розгляд Судом справ за статтею 10: покроковий аналіз

A. Наявність чи відсутність втручання у здійснення права на свободу вираження поглядів та форми втручання

63. Суд вважає, що втручання у право на свободу вираження поглядів може призводити до вжиття широкого спектру заходів, які загалом можна звести до «формальності, умови, обмеження чи покарання» (*«Вілле проти Ліхтенштейну» (Wille v. Liechtenstein)* [ВП], 1999, § 43).

64. Суд також вважає, що під час встановлення наявності чи відсутності втручання у право на свободу вираження поглядів не має потреби зупинятися на характеристиці, яку дають національні суди. У декількох справах той факт, що докази, які лежать в основі засудження заявника, складалися винятково з форм вираження поглядів, привів Суд до висновку про наявність втручання (*«Їлмаз і Кілич проти Туреччини» (Yılmaz and Kılıç v. Turkey)*, 2008, § 58; *«Бахчеджі і Туран проти Туреччини» (Bahçeci and Turan v. Turkey)*, 2009, § 26).

65. У справі, де заявник заперечував у національних кримінальних судах свою відповідальність за матеріали, що призвели до його засудження, Суд постановив, що це засудження рівнозначно втручанню у здійснення його права на свободу вираження поглядів. На думку Суду, вважати інакше означало б вимагати від нього визнати діяння, у яких він звинувачувався, всупереч його праву не свідчити проти себе, яке лежить в основі поняття справедливого судового розгляду, на яке поширюється захист за статтею 6 Конвенції. До того ж, незгода з тим, що засудження у кримінальній справі є втручанням, на тій підставі, що відповідна особа заперечувала будь-яку причетність до діянь, які розглядалися, створила б для неї замкнене коло, яке позбавляло б її передбаченого Конвенцією захисту (*«Мюдюр Думан проти*

Туреччини» (Müdür Duman v. Turkey), 2015, § 30; див. також схожі висновки у справі *«Кілін проти Росії» (Kilin v. Russia)*, 2021, §§ 55-58).

66. Як і питання про статус постраждалої особи, питання про наявність або відсутність втручання у право на свободу вираження поглядів тісно пов'язане з вірогідністю стримувального впливу на здійснення цього права. Тож у справі, де кримінальне провадження було припинено досить через наказ про звільнення чи виправдувальний вирок, Суд визнав, що за відсутності інших пов'язаних з цим проваджень ці провадження не могли розглядатися як такі, що чинили стримувальний вплив на видавничу діяльність заявників, а отже, не є рівносильними втручанню у їхню свободу вираження поглядів (*«Метис Яїнчилік Лімітед Ширкеті та Сокмен проти Туреччини» (Metis Yayıncılık Limited Şirketi and Sökmen v. Turkey)* (ухв.), 2017, §§ 35-36). І навпаки, у справі, де дисциплінарне провадження, що було порушене проти заявника, на той час військовослужбовця та професора університету, у зв'язку з його заявами, зробленими в телевізійній програмі, було припинено без застосування до нього будь-яких санкцій, Суд визнав, що це провадження було рівносильно втручанню в його права відповідно до статті 10: попри те, що заявник не був притягнутий до відповідальності, у рішеннях, винесених під час цих дисциплінарних розглядів, зазначалося, що він вийшов за межі права на свободу вираження поглядів, якою користувалися військовослужбовці. Тож ці рішення передбачали, що заявник був би покараний, якби не той факт, що строк давності його правопорушення скінчився. На думку Суду, цей висновок можна було вважати адресованим заявнику *фактичним [de facto]* попередженням або застереженням, що могло мати стримувальний ефект, перешкоджаючи йому висловлювати в майбутньому аналогічні думки, оскільки могло бути порушено нове дисциплінарне провадження (*«Аюсо Торрес проти Іспанії» (Ayuso Torres v. Spain)*, 2022, §§ 42-43 та 58).

67. Варто зазначити, що права, передбачені статтею 10, гарантуються «незалежно від кордонів», тобто не повинно проводитися жодної різниці між їх здійсненням громадянами та іноземцями. Цей принцип означає, що Держави можуть обмежувати інформацію, отриману з-за кордону, лише в межах підстав, викладених у пункті 2 статті 10 Конвенції (*«Кокс проти Туреччини» (Cox v. Turkey)*, 2010, § 31; *«Кіркоров проти Литви» (Kirkorov v. Lithuania)* (ухв.), 2024, § 53).

68. Суд проводить індивідуальний розгляд ситуацій, які можуть чинити обмежувальний вплив на свободу вираження поглядів. У будь-якому випадку Суд вважає, що одного твердження про те, що заходи, які оскаржувалися, мали «стримувальний ефект», без уточнення щодо конкретної ситуації, за якої стався такий вплив, було недостатньо, щоб це становило втручання у контексті статті 10 Конвенції (*«Швайцеріше Радіо- унд Фернзеґезельшафт та інші проти Швейцарії» (Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft and Others v. Switzerland)* (ухв.), 2019, § 72).

69. Наприклад, відповідно до практики Суду формами втручання у право на свободу вираження поглядів можна вважати такі ситуації:

- засудження у кримінальній справі (*«Ліндон, Очаковський-Лоуренс і Джулай проти Франції» (Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France)* [ВП], 2007, § 59) у поєднанні зі штрафом (*«Касабова проти Болгарії» (Kasabova v. Bulgaria)*, 2011) або тюремним ув'язненням (*«Кумпан'я і Мазаре проти Румунії» (Cumpănă and Mazăre v. Romania)* [ВП], 2004);
- наказ про відшкодування збитків (*«Толстой Милославський проти Сполученого Королівства» (Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom)*, 1995, § 51), навіть якщо вони символічні (*«Патурель проти Франції» (Paturel v. France)*, 2005, § 49);
- засудження, навіть якщо вирок був умовний (*«Отеґі Мондраґон проти Іспанії» (Otegi Mondragon v. Spain)*, 2011, § 60);

- власне факт розслідування у межах кримінального судочинства або реальний ризик розслідування на підставі законодавства, яке було нечітко складено і також нечітко витлумачено національними судами (*«Алтуґ Танер Акчам проти Туреччини» (Altuğ Taner Akçam v. Turkey)*, 2011);
- заборона на публікацію (*«Кумгуріє Вакфі та інші проти Туреччини» (Cumhuriyet Vakfı and Others v. Turkey)*, 2013);
- конфіскація публікації (*«Хендісайд проти Сполученого Королівства» (Handyside v. the United Kingdom)*, 1976);
- вилучення тюремною адміністрацією газет і журналів, надісланих ув'язненому заявнику його родичами, і радіоприймача, що знаходився в його розпорядженні (*«Родіонов проти Росії» (Rodionov v. Russia)*, 2018);
- відмова в наданні частоти радіомовлення (*«Чентро Європа 7 С.р.л. та Ді Стефано проти Італії» (Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy)* [ВП], 2012 °);
- судове рішення, що забороняє отримання передачі з телекомунікаційних супутників (*«Хуршид Мустафа і Тарзібачі проти Швеції» (Khurshid Mustafa and Tarzibachi v. Sweden)*, 2008, § 32);
- заборона на рекламу (*«Бартольд проти Німеччини» (Barthold v. Germany)*, 1985);
- наказ про розкриття журналістських джерел (*«Ґудвін проти Сполученого Королівства» (Goodwin v. the United Kingdom)*, 1996), навіть якщо наказ не був приведений у виконання (*«Файненшіал Таймз Лтд та інші проти Сполученого Королівства» (Financial Times Ltd and Others v. the United Kingdom)*, 2009, § 56) або коли джерело вже виступило з заявою, і журналіст був змушений дати свідчення проти нього (*«Беккер проти Норвегії» (Becker v. Norway)*, 2017);
- відмова у видачі дозволу на зйомку у в'язниці під час підготовки телевізійної програми і на інтерв'ю з одним з ув'язнених (*«Швайцеріше Радіо- унд Фернзеґезельшафт СРҐ проти Швейцарії» (Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG v. Switzerland)*, 2012); відмова в наданні доступу до центру прийому прохачів притулку для отримання заяв про умови проживання в ньому (*«Шуровеч проти Угорщини» (Szurovecz v. Hungary)*, 2019);
- арешт і утримання під вартою протестувальників (*«Стіл та інші проти Сполученого Королівства» (Steel and Others v. the United Kingdom)*, 1998, § 92; *«Ачик та інші проти Туреччини» (Açık and Others v. Turkey)*, 2009, § 40);
- письмові попередження, спрямовані прокуратурою посадовим особам неурядової організації, яка організувала публічні демонстрації проти закону (*«Карастелєв та інші проти Росії» (Karastelev and Others v. Russia)*, 2020, §§ 70-76);
- відкликання акредитації на вивчення архівів, що використовуються журналістом під час підготовки статей для преси (*«Ґаф'юк проти Румунії» (Gafiuc v. Romania)*, 2020, § 55);
- позбавлення заявника парламентського імунітету за допомогою конституційної поправки (*«Керестеджіоґлу Демір проти Туреччини» (Keresteciоğlu Demir v. Turkey)*, 2021, § 67);
- попередження, зроблене регуляторним органом засобів масової інформації щодо видавця, неурядової організації, та засновника, акціонерного товариства, за поширення «екстремістських матеріалів» у зв'язку зі статтею з цитатами з маніфесту спірної націоналістичної групи і з символікою, що нагадує нацистську (*«РІД «Нова газета» і ЗАТ «Нова газета» проти Росії» (RID Novaya Gazeta and ZAO Novaya Gazeta v. Russia)*, 2021, §§ 60-66);

- відкликання ліцензії на мовлення у телеканалу (*«НІТ С.Р.Л. проти Республіки Молдова» (NIT S.R.L. v. the Republic of Moldova)* [ВП], 2022, § 150);
- видалення апеляційним судом певних тверджень, зроблених адвокатом заявника в письмових поданнях до цього суду (*«Сарль Гатор проти Монако» (Sàrl Gator v. Monaco)*, 2023, § 38);
- відмова зареєструвати заявників як кандидатів на муніципальних виборах на підставі інформації поліції про їхню участь в опозиційній діяльності (участь у протестах; підтримка опозиційних кандидатів; волонтерська робота у виборчих кампаніях; висловлення політичних поглядів у соціальних мережах; надання правової допомоги учасникам протестів), яка була визнана національними судами «екстремістською» (*«Селіщева та інші проти Росії» (Selishcheva and Others v. Russia),* 2025, §§ 42–44).

70. Коли йдеться про професійні посади — такі як голови судів, судді, прокурори, працівники судів, державні службовці, викладачі університетів, журналісти суспільних мовників, працівники державних або комунальних підприємств, адвокати, нотаріуси, лікарі, медсестри, військовослужбовці — випадки звільнення або тимчасового відсторонення від цих посад (і навіть відмови в призначенні на посаду), пов'язані, прямо або опосередковано, із заявами осіб, що обіймають ці посади, або кандидатів на ці посади, послідовно розглядалися як втручання в їхнє право на свободу вираження поглядів у таких ситуаціях:

- заява глави Держави про свій намір не призначати заявника, голову Верховного Суду, на будь-яку іншу державну посаду на підставі того, що останній висловив свою думку з конституційного питання, яка нібито суперечила думці глави Держави (*«Вілле проти Ліхтенштейну» (Wille v. Liechtenstein)* [ВП], 1999, §§ 44 і 49-51);
- припинення повноважень голови Верховного Суду (*«Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary)* [ВП], 2016, §§ 145-52);
- звільнення суддів (*«Піткевич проти Росії» (Pitkevich v. Russia)* (ухв.), 2001; *«Кудешкіна проти Росії» (Kudeshkina v. Russia)*, 2009, §§ 79-80; *«Маноле проти Республіки Молдова» (Manole v. the Republic of Moldova)*, 2023, §§ 53-55) або пониження суддів у посаді (*«Албайрак проти Туреччини» (Albayrak v. Turkey)*, 2008, § 38; *«Емінагаоглу проти Туреччини» (Eminağaoğlu v. Turkey)*, 2021, § 127; *«Мирослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, §§ 157-64);
- припинення повноважень Генерального прокурора (*«Кьовесі проти Румунії» (Kövesi v. Romania)*, 2020, §§ 183-90); відсторонення від посади заступника Генерального прокурора (*«Джангірян проти Вірменії» (Jhangiryan v. Armenia)* (ухв.), 2013, § 36) або керівника місцевої прокуратури (*«Бріск проти Румунії» (Brisc v. Romania)*, 2018, § 89);
- звільнення прокурорів (*«Алтин проти Туреччини» (Altın v. Turkey)* (ухв.), 2000; *«Ґорянова проти України» (Goryaynova v. Ukraine)*, 2020, § 54); експерта в прокуратурі (*«Пеєв проти Болгарії» (Peev v. Bulgaria)*, 2007, § 60); або прес-секретаря в прокуратурі (*«Гуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, §§ 53 і 55);
- звільнення державних службовців (*«Фогт проти Німеччини» (Vogt v. Germany)*, 1995, § 44; *«Петерсен проти Німеччини» (Petersen v. Germany)* (ухв.), 2001; *«Фолькмер проти Німеччини» (Volkmer v. Germany)* (ухв.), 2001; *«Де Дієго Нафрія проти Іспанії» (De Diego Nafría v. Spain)*, 2002, § 30; *«Керн проти Німеччини» (Kern v. Germany)* (ухв.), 2007; *«Лангнер проти Німеччини» (Langner v. Germany)*, 2015, § 39; *«Карапетян та інші проти Вірменії» (Karapetyan and Others v. Armenia)*, 2016, § 36; *«Каталан проти Румунії» (Catalan v. Romania)*, 2018, § 44), або відмова в підвищенні на посаді (*«Отто проти Німеччини» (Otto v. Germany)* (ухв.), 2005);

- звільнення професора університету (*«Рубінс проти Латвії» (Rubins v. Latvia)*, 2015, §§ 68-70) або тимчасове відсторонення професора університету від займаної посади (*«Гольніш проти Франції» (Gollnisch v. France)* (ухв.), 2011);
- звільнення журналістів суспільних мовників (*«Фуентес Бобо проти Іспанії» (Fuentes Bobo v. Spain)*, 2000, § 38; *«Ненкова-Лалова проти Болгарії» (Nenkova-Lalova v. Bulgaria)*, 2012, §§ 52-53; *«Матуш проти Угорщини» (Matúz v. Hungary)*, 2014, §§ 25-27);
- звільнення працівників державних і комунальних підприємств (*«Баленовіч проти Хорватії» (Balenović v. Croatia)* (ухв.), 2010; *«Бательє проти Франції» (Bathellier v. France)* (ухв.), 2010; *«Сквірут проти Польщі» (Skwirut v. Poland)* (ухв.), 2014, §§ 39-40; *«Маруніч проти Хорватії» (Marunić v. Croatia)*, 2017, §§ 45);
- позбавлення права займатися адвокатською діяльністю (*«Баґіров проти Азербайджану» (Bagirov v. Azerbaijan)*, 2020, § 70; *«Іманов проти Азербайджану» (Imanov v. Azerbaijan)*, 2025, § 37) або призупинення діяльності нотаріуса (*«Ана Іоніца проти Румунії» (Ana Ioniţă v. Romania)*, 2017, § 41);
- звільнення лікаря в державній лікарні (*«Ґоулік проти Ліхтенштейну» (Gawlik v. Liechtenstein)*, 2021, 2021, § 48); або медсестри в лікарні, що частково є державною (*«Гайніш проти Німеччини» (Heinisch v. Germany)*, 2011, §§ 43-45); а також дисциплінарне стягнення, застосоване до лікаря за порушення професійної етики, за критику медичного лікування, наданого пацієнту (*«Франкович проти Польщі» (Frankowicz v. Poland)*, 2008);
- догани або попередження суддям (*«Каясу проти Туреччини» (Kayasu v. Turkey)*, 2008, §§ 78-81; *«Ді Джованні проти Італії» (Di Giovanni v. Italy)*, 2013, § 74; *«Гуз проти Польщі» (Guz v. Poland)*, 2020, § 73; *«Козан проти Туреччини» (Kozan v. Turkey)*, 2022, § 52), адвокату (*«Вераарт проти Нідерландів» (Veraart v. the Netherlands)*, 2006, § 49), журналісту (*«Войташ-Калета проти Польщі» (Wojtas-Kaleta v. Poland)*, 2009, § 44), викладачеві (*«Кула проти Туреччини» (Kula v. Turkey)*, 2018, §§ 36-40); і
- навіть рішення, яке не більше ніж гіпотетично може вплинути на кар'єрні перспективи судді (*«Паніоглу проти Румунії» (Panioglu v. Romania)*, 2020, § 98).

71. Зокрема, у справах, що стосуються дисциплінарного провадження або відсторонення від посади чи призначення суддів, під час встановлення того, чи є захід, який оскаржується, втручанням у здійснення заявником свободи вираження поглядів, Суд спочатку визначає обсяг заходу, розглядаючи його в контексті фактів справи та відповідного законодавства (*«Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary)* [ВП], 2016, § 140; див. також *«Вілле проти Ліхтенштейну» (Wille v. Liechtenstein)* [ВП], 1999, §§ 42-43; *«Каясу проти Туреччини» (Kayasu v. Turkey)*, 2008, §§ 77-79; *«Кудешкіна проти Росії» (Kudeshkina v. Russia)*, 2009, § 79; *«Пойраз проти Туреччини» (Poyraz v. Turkey)*, 2010, §§ 55-57; *«Гарабін проти Словаччини» (Harabin v. Slovakia)*, 2012, § 149; *«Кьовесі проти Румунії» (Kövesi v. Romania)*, 2020, § 190; *«Журек проти Польщі (Żurek v. Poland)»*, 2022, §§ 210-213; *«Маноле проти Республіки Молдова» (Manole v. the Republic of Moldova)*, 2023, § 54; див. також, щодо відмови у присвоєнні кандидату звання судового експерта через його блог та критику державних органів влади попри успішно складений ним відповідний іспит, *«Чимпершек проти Словенії» (Cimperšek v. Slovenia)*, 2020, § 57).

72. Водночас Суд провів відмінність між професійними та політичними посадами. Професійні посади мають певну стабільність або термін перебування на посаді, і зайняття таких посад здебільшого залежить від наявності певної професійної кваліфікації. Політичні посади, як правило, є нестабільними за своєю суттю, і зайняття їх часто залежить не лише від наявності певної кваліфікації, але й від наявності та вираження поглядів, що відповідають поглядам політичної партії, яка отримала право на заміщення такої посади. Тому аргументація, що

лежить в основі існування втручання щодо професійних посад, не може автоматично застосовуватись до політичних посад (*«Жаблянов проти Болгарії» (Zhablyanov v. Bulgaria)*, 2023, §§ 89-90). Так, Суд висловив сумніви щодо наявності втручання у свободу вираження поглядів у ситуації, пов'язаній зі звільненням з посади заступника спікера парламенту (*«Жаблянов проти Болгарії» (Zhablyanov v. Bulgaria)*, 2023, § 94).

B. Три критерії оцінки: законність втручання, його легітимність і необхідність у демократичному суспільстві

73. Далі Суд аналізує, чи було втручання «передбачено законом» і чи «переслідувало воно одну із законних цілей» за змістом пункту 2 статті 10, і, зрештою, чи було втручання «необхідним у демократичному суспільстві»; у більшості випадків саме це питання визначає висновок Суду у відповідній справі.

1. Критерій «законності втручання»

74. Втручання у свободу вираження поглядів буде порушенням Конвенції, якщо воно не задовольняє критеріям, викладеним у другому пункті статті 10. Тому необхідно визначити, чи було це «передбачено законом». Тлумачення національного законодавства передусім залежить від органів державної влади, й особливо від судів. Якщо тлумачення не є довільним або явно необґрунтованим, роль Суду зводиться до встановлення того, чи сумісні наслідки такого тлумачення з Конвенцією (*«Канґі проти Туреччини» (Cangi v. Turkey)*, 2019, § 42).

75. Суд постановив, що норма не може розглядатися як «закон», якщо вона не сформульована достатньо точно, щоб дати змогу громадянину регулювати свою поведінку, і що він або вона повинні мати змогу (після отримання відповідної поради, за потреби) передбачити, до розумного за відповідних обставин ступеня, наслідки, до яких може призвести така дія. Проте далі було заявлено, що ці наслідки не обов'язково передбачати з абсолютною визначеністю, оскільки досвід показав, що це недосяжно (*«Перінчек проти Швейцарії» (Perinçek v. Switzerland)* [ВП], 2015, § 131; *«Санчез проти Франції» (Sanchez v. France)* [ВП], 2023, § 125; *«Данілец проти Румунії» (Danileţ v. Romania)* [ВП], 2025, § 120). Хоча визначеність і є бажаною, вона може призвести до надмірної жорсткості закону, а закон повинен мати можливість іти в ногу з обставинами, що змінюються. Відповідно, багато законів неминуче сформульовано в термінах, які більшою чи меншою мірою є нечіткими, і тлумачення та застосування яких є питаннями практики (*«Ліндон, Очаковський-Лоуренс і Джулай проти Франції» (Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France)* [ВП], 2007, § 41; *«Бутон проти Франції» (Bouton v. France)*, 2022, § 33; *«Санчез проти Франції» (Sanchez v. France)* [ВП], 2023, § 125; *«Александру Петрашку проти Румунії» (Alexandru Pătraşcu v. Romania),* 2025, § 90; *«Данілец проти Румунії» (Danileţ v. Romania)* [ВП], 2025, § 120). Тому самих лише сумнівів щодо пограничних фактів недостатньо, щоб вважати правову норму непередбачуваною в її застосуванні. Також той факт, що положення може мати більше одного тлумачення, не означає, що воно не відповідає вимозі «передбачуваності» для цілей Конвенції. Функція здійснення правосуддя, закріплена за судами, полягає саме у подоланні сумнівів щодо тлумачення, які залишаються, беручи до уваги зміни в повсякденній практиці (*«Санчез проти Франції» (Sanchez v. France)* [ВП], 2023, § 126; *«Данілец проти Румунії» (Danileţ v. Romania)* [ВП], 2025, § 121).

76. Суд також визнав, що фізична особа не може стверджувати, що дію правової норми неможливо передбачити лише тому, що вона застосовується вперше в його чи її справі (*«Сатакуннан Марккінапорссі Ой та Сатамедіа Ой проти Фінляндії» (Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland)* [ВП], 2017, § 150; *«Тете проти Франції» (Tête v. France)*, 2020, § 52; *«Маноле проти Республіки Молдова» (Manole v. the Republic of Moldova)*, 2023, § 58), або тому, що вона допускає кілька тлумачень (*«Александру Петрашку проти Румунії» (Alexandru Pătraşcu v. Romania)*, 2025, § 129). Так, Суд встановив, що застосування

правових норм, на підставі яких заявника, політика, було притягнено до кримінальної відповідальності як «продюсера» коментарів третіх осіб, розміщених на «стіні» його особистого облікового запису в соціальній мережі «Фейсбук» (*Facebook*), відповідало вимогам «якості закону» (*«Санчез проти Франції» (Sanchez v. France)* [ВП], 2023, §§ 132-142). Водночас Суд наголосив, що правові норми, які встановлюють відповідальність за коментарі третіх осіб, які розміщуються на інтернет-сторінці фізичної особи, мають бути «особливо чіткими» (*«Александру Петрашку проти Румунії» (Alexandru Pătraşcu v. Romania)*, 2025, § 127).

77. Суд також підкреслив, що сфера застосування концепцій передбачуваності та доступності значною мірою залежить від змісту відповідного закону, сфери, на яку він спрямований, а також від кількості та статусу тих, на кого він поширюється. Закон так само може задовольняти вимозі «передбачуваності», навіть якщо відповідна особа має отримати відповідну правову консультацію, щоб оцінити наслідки, які може спричинити певна дія. Особливо це стосується осіб, що здійснюють професійну діяльність, які звикли діяти надзвичайно обережно у своїй професійній діяльності; у зв'язку з цим можна очікувати, що вони виявлятимуть особливу обережність під час оцінки ризиків, з якими пов'язана така діяльність (*«Чові та інші проти Франції» (Chauvy and Others v. France)*, 2004, §§ 43-45).

78. До того ж Суд вважає, що сфера застосування поняття передбачуваності залежить від контексту, у якому використовуються відповідні обмежувальні заходи. У такий спосіб їх використання у контексті виборів набуває особливого значення, враховуючи важливість цілісності процесу голосування для збереження довіри електорату до демократичних інститутів (*«Мадяр Кетфарку Кутя Парт проти Угорщини» (Magyar Kétfarkú Kutya Párt v. Hungary)* [ВП], 2020, § 99).

79. Суд повторно зазначив щодо статей 9, 10 і 11 Конвенції, що власне той факт, що правова норма допускає більш ніж одне тлумачення, не означає, що вона не відповідає вимозі передбачуваності (*«Перінчек проти Швейцарії» (Perinçek v. Switzerland)* [ВП], 2015, § 135; *«Фоґт проти Німеччини» (Vogt v. Germany)*, 1995, § 48 *in fine*, стосовно статті 10; *«Анатолій Єременко проти України» (Anatoliy Yeremenko v. Ukraine)*, 2022, § 51). У цьому контексті, коли законодавством передбачені нові правопорушення, завжди буде елемент невизначеності щодо значення цього законодавства, поки воно не буде витлумачено і застосовано кримінальними судами (*«Джоб проти Сполученого Королівства» (Jobe v. the United Kingdom)* (ухв.), 2011; *«Дмітрієвський проти Росії» (Dmitriyevskiy v. Russia)*, 2017, § 82).

80. Оцінюючи передбачуваність закону, Суд також зобов'язується перевірити якість відповідного закону з точки зору як зрозумілості, так і точності. У зв'язку з цим Суд повторно зазначив, що вираз «передбачений законом» не лише вимагає, щоб захід, який оскаржується, мав якусь основу у національному законодавстві, але також стосується доступності та якості відповідного закону. Суд вважає, що закон, який опублікований у національному офіційному віснику, є доступним.

81. Проте Конвенція не містить жодних конкретних вимог щодо ступеня публічності, яку повинна мати певна правова норма (*«НІТ С.Р.Л. проти Республіки Молдова» (NIT S.R.L. v. the Republic of Moldova)* [ВП], 2022, § 163).

82. Суд постановив, що засудження заявника, голови політичного конгресу, за те, що він не втрутився і не завадив делегатам конгресу говорити курдською мовою, попри попередження урядового наглядача, не було «передбачено законом». Суд постановив, що національне положення, яке регулює діяльність політичних партій, було недостатньо чітким, щоб дати змогу заявнику передбачити, що йому може загрожувати кримінальне переслідування (*«Семір Ґюзель проти Туреччини» (Semir Güzel v. Turkey)*, 2016, §§ 35 і 39-41).

83. У справі *«Пінто Пінейро Маркес проти Португалії» (Pinto Pinheiro Marques v. Portugal)*, 2015, Суд встановив, що для втручання не було достатніх правових підстав, зазначивши, що до

зроблених заявником заяв було застосовано правову норму, яка передбачає покарання за коментарі іншого типу (§§ 37–39).

84. Так само Суд встановив порушення вимоги про те, що втручання має бути законним, зазначивши протиріччя між двома текстами закону і за відсутності чіткого рішення (*«Ґуссев і Маренк проти Фінляндії» (Goussev and Marenk v. Finland)*, 2006, § 54), чи невідповідність у прецедентній практиці (*«РТБФ проти Бельгії» (RTBF v. Belgium)*, 2011, § 115).

85. У справі *«Емінаґаоґлу проти Туреччини» (Eminağaoğlu v. Turkey)*, 2021, Суд встановив, що передбачені законом умови, на підставі яких до службовця суду було застосовано дисциплінарне стягнення, були загальними і допускали множинні тлумачення. Проте Суд визнав, що у частині, що стосується правил поведінки працівників судових органів, під час оцінки точності закону має застосовуватися розумний підхід, щоб захід, який оскаржується, був законним відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції (§§ 128–130).

86. В іншій справі Суд повторно зазначив, що положення кримінального законодавства (у відповідній справі про риторику ненависті) повинні чітко та безпомилково визначати обсяг відповідних злочинів, щоб уникнути ситуації, коли дискреційні повноваження Держави щодо переслідування таких злочинів стають занадто широкими та потенційно сприятливими для зловживань через вибіркове виконання (*«Сава Терентьєв проти Росії» (Savva Terentyev v. Russia)*, 2018, § 85; див. також *«Алтуґ Танер Акчам проти Туреччини» (Altuğ Taner Akçam v. Turkey)*, 2011, §§ 93–94). Аналогічно, Суд висловив сумніви щодо того, що положення, на підставі якого заявника було притягнено до адміністративної відповідальності за одиночну демонстрацію без попереднього повідомлення, під час якої він використовував «швидко(ро)збірні предмети», було достатньо передбачуваним, щоб відповідати вимогам «якості закону», оскільки воно не містило критеріїв, що дозволяють особі передбачити, які саме предмети воно охоплює (*«Глухін проти Росії» (Glukhin v. Russia)*, 2023, § 54).

87. У справі *«Селіщева та інші проти Росії» (Selishcheva and Others v. Russia),* 2025, §§ 46-49, відмова зареєструвати заявників як кандидатів на муніципальних виборах через їхню «участь» у мирній опозиційній діяльності, яку згодом національні суди визнали «екстремістською», була визнана такою, що не є «передбаченою законом» та «необхідною в демократичному суспільстві». Суд був особливо стурбований відсутністю передбачуваності накладених обмежень, оскільки, беручи участь у відповідній опозиційній діяльності, заявники не могли розумно передбачити, що їхня участь буде згодом використана для позбавлення їх виборчих прав на підставі законодавства, яке ще не існувало, та стосовно організацій, які ще не були визнані екстремістськими; а також нечіткістю та широким тлумаченням поняття «участь», яке фактично означало будь-яку діяльність, пов'язану з опозиційним рухом; а також тим, що національні суди не провели жодного суттєвого розмежування між реалізацією заявниками своїх конвенційних прав та участю в діяльності заборонених організацій.

88. У декількох справах Суд постановив, що досудове тримання під вартою, яке не було засноване на обґрунтованій підозрі у вчиненні злочину за змістом підпункту (c) пункту 1 статті 5 Конвенції, спричинило порушення цієї норми, і послався на цей висновок, зазначивши, що досудове тримання під вартою заявника рівносильно втручанню, яке не має законних підстав, що є вимогою за пунктом 2 статті 10 Конвенції (*«Раґіп Зараколу проти Туреччини» (Ragıp Zarakolu v. Turkey)*, 2020, § 79; *«Сабунчу та інші проти Туреччини» (Sabuncu and Others v. Turkey)*, 2020, § 230). І навпаки, досудове тримання під вартою може бути виправданим, якщо існує обґрунтована підозра, що діяльність журналіста є частиною більш широких організованих зусиль, спрямованих на переслідування та затримання членів певної релігійної групи. Спеціальні гарантії проти такого тримання під вартою застосовуються лише до журналістських дискусій, заснованих на точній фактичній інформації, і не застосовуються, коли журналіст пред'являє обвинувачення в тероризмі без доказової бази (*«Карача проти Туреччини» (Karaca v. Türkiye)*, 2023, §§ 101-102 і 157-58).

89. У справі *«Редакція «Правоє дєло» і Штекель проти України» (Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine)*, 2011, Суд встановив, що, враховуючи відсутність належних гарантій у національному законодавстві для журналістів, які використовують отриману з інтернету інформацію, заявники не могли належно передбачити наслідки, які могла спричинити публікація, що оскаржується. Це дало змогу Суду дійти висновку, що викладена у другому пункті статті 10 Конвенції вимога законності не була виконана (§ 66).

90. У справі, в якій національне законодавство не містило жодних положень, які забороняли б фотографувати виборчі бюлетені та анонімно завантажувати їх у мобільний застосунок, щоб поширити їх під час референдуму, Суд звернув увагу на високу невизначеність щодо потенційних наслідків застосування правових норм, які оскаржуються, що були застосовані державними органами влади, і постановив, що такі положення не були передбачуваними (*«Мадяр Кетфарку Кутя Парт проти Угорщини» (Magyar Kétfarkú Kutya Párt v. Hungary)* [ВП], 2020).

91. У справі про необмежені дискреційні повноваження, надані прокуратурі для винесення попереджень, застережень та приписів відповідно до законодавства про «боротьбу з екстремізмом», Суд дійшов висновку, що вимога передбачуваності не була виконана. У зв'язку з цим Суд зазначив, що передбачені чинною національною нормативно-правовою базою засоби правового захисту *постфактум [ex post facto]* не забезпечували захист від свавілля чи здійснення дискреційних повноважень не судовим органом (*«Карастелєв та інші проти Росії» (Karastelev and Others v. Russia)*, 2020, §§ 78-97).

92. Суд також постановив, що не потрібно обмежувати свою оцінку виняткова якістю закону, який він раніше визнав нечітким і непередбачуваним, а що доречно оцінювати необхідність таких законів там, де вони несумісні з властивими демократичному суспільству поняттями рівності, плюралізму і терпимості (*«Баєв та інші проти Росії» (Bayev and Others v. Russia)*, 2017, § 83).

93. У справі *«АТВ Зрт проти Угорщини» (ATV Zrt v. Hungary)*, 2020, стосовно чинного закону, який забороняє ведучим висловлювати будь-яку думку щодо новин, які транслюються, Суд визнав, що питання полягало не у тому, чи була відповідна законодавча норма достатньо точною *загалом* [*in abstracto*], а в тому, чи знала або чи повинна була знати (після отримання відповідної правової консультації, за потреби) телекомпанія-заявник, коли публікувала заяви, що оскаржуються (де політична партія описується як належна до «крайніх правих»), що цей вислів міститиме «виражені погляди» за обставин справи. На думку Суду, питання про те, чи можна було обґрунтовано очікувати підходу національних судів, було тісно пов'язане з питанням про те, чи необхідно було в демократичному суспільстві забороняти застосування терміну «ультраправий» у новинній програмі за обставин цієї справи і з огляду на законну мету, що переслідувалася обмеженням (*«АТВ Зрт проти Угорщини» (ATV Zrt v. Hungary)*, 2020, §§ 35 і 37).

94. Позбавлення заявника-депутата парламентського імунітету на підставі конституційної поправки та після звинувачень у тероризмі, висунутих проти нього за політичні промови, які він виголошував, стало, на думку суду, результатом разової поправки *особистого характеру [ad hominem]* (*«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey) (no. 2)* [ВП], 2020, §§ 269-270; див. також аналогічні висновки у справі *«Керестеджіоґлу Демір проти Туреччини» (Keresteciоğlu Demir v. Turkey)*, 2021, §§ 67 та 70-72, де Суд встановив, що власне позбавлення парламентського імунітету і є втручанням).

95. Суд також постановив, що широке тлумачення положення кримінального законодавства не може бути виправдане, якщо воно призводить до прирівнювання здійснення права на свободу вираження поглядів до належності до збройної терористичної організації, її формування чи керування нею за відсутності конкретних доказів такого зв'язку (*«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey) (no. 2)* [ВП], 2020, § 280; див. також

щодо виборчого законодавства *«Селіщева та інші проти Росії» (Selishcheva and Others v. Russia),* 2025, §§ 47-48).

96. У справі *«Акденіз та інші проти Туреччини» (Akdeniz and Others v. Turkey)*, 2021, йшлося про загальний, але тимчасовий захід, що тривав менше двох місяців, який забороняв пресі та іншим медіа поширювати інформацію, що стосується конкретних аспектів парламентського розслідування, а Суд дійшов висновку, що захід, який оскаржується, не має достатньої правової підстави (§§ 91-97).

97. У справі *«Заїдов проти Азербайджану (№ 2)» (Zayidov v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2022, Суд встановив, що конфіскація та знищення рукопису заявника, який був ним написаний у період його тримання під вартою, не були «передбачені законом», зокрема, тому, що правило, на підставі якого здійснювалася конфіскація та знищення рукопису, допускало широкий спектр тлумачень без жодних гарантій захисту від свавільних рішень (§§ 67-74).

2. Критерій «легітимності мети, що переслідується втручанням»

98. Легітимні цілі втручання у право на свободу вираження поглядів викладені у другому пункті статті 10 Конвенції. Цей перелік є вичерпним (*«ТОВ Мемо проти Росії» (ООО Мемо v. Russia)*, 2022, § 37; *«Марія Сомогі проти Угорщини» (Mária Somogyi v. Hungary)*, 2024, § 29; *«Белау проти Австрії» (Bielau v. Austria)*, 2024, § 30). На цій стадії розгляду Суд може дійти висновку, що втручання не слугує досягненню легітимної мети, на яку посилаються (*«Баєв та інші проти Росії» (Bayev and Others v. Russia)*, 2017, §§ 64 та 83, де оцінка Суду була зосереджена на необхідності застосування законів, що оскаржуються, як заходів загального характеру; *«Макат проти Литви» (Macatė v. Lithuania)* [ВП], 2023, §§ 216-217), або вважає за краще зберегти лише одну із легітимних цілей, на які покладається Держава, відмовляючись від інших (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 170; *«Перінчек проти Швейцарії» (Perinçek v. Switzerland)* [ВП], 2015, §§ 146-154; *«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 54; *«Оупен Дор та Дублін Велл Вумен проти Ірландії» (Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland)*, 1992, § 63; *«Кілін проти Росії» (Kilin v. Russia)*, 2021, §§ 63-66).

99. Суд може вважати, що, власне, відсутність легітимної мети втручання рівнозначна порушенню Конвенції, та не розглядатиме питання про те, чи було відповідне втручання необхідним у демократичному суспільстві (*«Хужин та інші проти Російської Федерації» (Khuzhin and Others v. Russia)*, 2008, § 117, за скаргою відповідно до статті 8 Конвенції). Він також може вирішити, зважаючи на обставини справи, продовжити її розгляд, а також встановити, чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві (*«Кьовесі проти Румунії» (Kövesi v. Romania)*, 2020, § 199; *«РІД «Нова газета» і ЗАТ «Нова газета» проти Росії» (RID Novaya Gazeta and ZAO Novaya Gazeta v. Russia)*, 2021, §§ 76-82).

3. Критерій «необхідності втручання у демократичному суспільстві»

100. Загальні принципи оцінки необхідності втручання у свободу вираження поглядів, які Суд неодноразово повторював з моменту винесення рішення у справі *«Хендісайд проти Сполученого Королівства» (Handyside v. the United Kingdom)*, 1976, стисло викладені у справі *«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, (§ 101) і переформульовані у справах *«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, (§ 124) та *«Пентікайнен проти Фінляндії» (Pentikäinen v. Finland)* [ВП], 2015 (§ 87).

101. У такий спосіб Суд розробив у своїй практиці автономну концепцію «пропорційності» втручання «законній меті, що переслідується», яка визначається з урахуванням усіх обставин справи з використанням критеріїв, встановлених у практиці Суду, та за допомогою різних принципів та інструментів тлумачення.

Ці критерії докладно розглядатимуться у розділах, присвячених застосуванню статті 10 по суті в різних категоріях справ.

102. Нижче описано деякі принципи й інструменти тлумачення, які були визначені, використані та сформульовані в обґрунтуванні Судом оцінки необхідності конкретного втручання у свободу вираження поглядів.

a. Існування «нагальної соціальної потреби»

103. «Нагальна» соціальна потреба не є синонімом «незамінної», але й не передбачає гнучкості, яку мають вирази «допустима», «звична», «корисна», «розумна» чи «бажана» (*«Ґоржелік та інші проти Польщі» (Gorzelik and Others v. Poland)* [ВП], 2004, § 95; *«Бартольд проти Німеччини» (Barthold v. Germany)*, 1985, § 55; *«Зе Санді Таймз проти Сполученого Королівства (№ 1)» (The Sunday Times v. the United Kingdom) (no. 1)*, 1979, § 59).

104. Хоча Договірні Держави мають певну свободу розсуду під час визначення існування такої необхідності, там, де на карту поставлена свобода преси, ця свобода розсуду загалом є обмеженою (*«Дамманн проти Швейцарії» (Dammann v. Switzerland)*, 2006, § 51). Тож, визнаючи свободу розсуду Держав під час визначення існування такої необхідності, Суд може відхилити аргументи, що були у цьому зв'язку висунуті (див., наприклад, *«Еерікайнен та інші проти Фінляндії» (Eerikäinen and Others v. Finland)*, 2009, § 71; *«Фабер проти Угорщини» (Fáber v. Hungary)*, 2012, § 45).

105. У своїх висновках Суд не завжди прямо визначає, чи існувала нагальна соціальна потреба, але розмірковує про те, чи доречні та достатні наведені національними органами влади причини, та про свободу розсуду Держави, коли вона непрямо визначає, чи існувала така необхідність (наприклад, *«Яновський проти Польщі» (Janowski v. Poland)* [ВП], 1999, §§ 31 та 35; *«Бладе Тромсе і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway)* [ВП], 1999, §§ 58 та 73). Зокрема, Суд може обмежити свій аналіз висновком про те, що національні суди не застосовували стандартів, які відповідали принципам, закріпленим у статті 10, і заснувати своє рішення на прийнятній оцінці відповідних фактів без переходу до розгляду пропорційності накладеної санкції (*«Хурал і Зейналов проти Азербайджану (№ 2)» (Khural and Zeynalov v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2023, §§ 63–64).

106. Зрештою, Суд може надати більшу вагу іншим факторам, а не нагальній соціальній потребі, щоб виправдати втручання, і може зосередити свій розгляд на цих факторах, а також на тому, чи були наведені національними органами влади причини доречними та достатніми для встановлення справедливого балансу між відповідними конкуруючими інтересами (*«Пентікайнен проти Фінляндії» (Pentikäinen v. Finland)* [ВП], 2015, § 114). Так, у справі *«Пентікайнен проти Фінляндії» (Pentikäinen v. Finland)* [ВП], 2015, у якій відстежуються параметри захисту, що надається статтею 10 журналістам, які висвітлюють демонстрації в громадських місцях, і зобов'язання журналістів відповідно до цієї норми, Велика палата зазначила, по-перше, що осудна поведінка стосувалася не журналістської діяльності заявника як такої, а швидше його відмови дотримуватися законних і обґрунтованих наказів поліції. Суд також підкреслив, що журналісти загалом не звільняються від свого зобов'язання підкорятися кримінальному законодавству на тій підставі, що статтею 10 для них передбачений залізний захист (для порівняння ваги, яку Суд надає «нагальній соціальній потребі» у своїй аргументації, із зазначеною в рішенні Палати, див. § 64).

b. Оцінка характеру та суворості санкцій[5]

107. Суд особливо уважно ставиться до такого аспекту втручання як «цензура» і має переконатися в тому, що покарання не є формою цензури, спрямованої на те, щоб відбити у преси бажання висловлювати критику (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, § 79). Тож засудження журналіста до публікації, на думку Суду, було формою цензури, яка, ймовірно, повинна була відбити у нього бажання проводити характерне для його роботи дослідження з метою підготовки інформованої статті для преси на актуальну тему (*«Дамманн проти Швейцарії» (Dammann v. Switzerland)*, 2006, § 57). Суд назвав «цензурою» постанову про тимчасове зупинення публікації та розповсюдження газет, яку він визнав невиправданою, навіть якщо її винесено на короткий строк (*«Ерпер та інші проти Туреччини» (Ürper and Others v. Turkey)*, 2009, § 44; див. також *«Ґезель та Езер проти Туреччини» (Gözel and Özer v. Turkey)*, 2010, § 63).

108. Аналогічно, судовий наказ, що забороняє виставляти картину та публікувати її фотографії, який не був обмежений ні в часі, ні в просторі, був визнаний Судом непропорційним меті, яка переслідувалася (*«Ферайніґунґ Більденер Кюнстлер проти Австрії» (Vereinigung Bildender Künstler v. Austria)*, 2007, § 37; про значущість плину часу під час оцінки пропорційності див. справу *«Едісьон Плон проти Франції» (Éditions Plon v. France)*, 2004, § 53).

i. Найменш обмежувальний захід

109. Суд вважає, що для того, щоб захід вважався пропорційним і необхідним у демократичному суспільстві, не має бути жодних інших засобів досягнення тієї самої мети, які менш серйозно порушували б відповідне основоположне право (*«Ґлор проти Швейцарії» (Glor v. Switzerland)*, 2009, § 94).

110. Тож у своєму аналізі пропорційності Суд надав значення тому факту, що державний суддя обрав найменш обмежувальний із декількох можливих заходів (*«Аксель Шпрінґер СЕ та РТЛ Телевізіон ҐмбГ проти Німеччини» (Axel Springer SE and RTL Television GmbH v. Germany)*, 2017, § 56; *«Перінчек проти Швейцарії» (Perinçek v. Switzerland)* [ВП], 2015, § 273; *«Таґієв та Гусейнов проти Азербайджану» (Tagiyev and Huseynov v. Azerbaijan)*, 2019, § 49) або забезпечив мінімальне порушення прав асоціації-заявника (*«Швейцарський рух раелітів проти Швейцарії» (Mouvement raëlien suisse v. Switzerland)* [ВП], 2012, § 75).

111. В одній справі асоціації-заявнику, яка проводила на борту заходи з кампанії за декриміналізацію абортів, наказом міністерства було заборонено входити в територіальні води Португалії на своєму судні. Суд повторно зазначив, що під час прийняття рішення про обмеження основоположних права влада зобов'язана обирати засоби, які якнайменше порушують відповідні права, і наводив приклади деяких можливих заходів (*«»Жінки на хвилях» та інші проти Португалії» (Women On Waves and Others v. Portugal)*, 2009, § 41).

112. У справі *«Аморім Ґієстас та Хесус Коста Бурдалу проти Португалії» (Amorim Giestas and Jesus Costa Bordalo v. Portugal)*, 2014, Суд встановив, що засудження заявників разом із приписами щодо сплати кримінальних штрафів та відшкодування збитків були явно непропорційними; він підкреслив, що Цивільним кодексом передбачений конкретний правовий засіб захисту честі та репутації (див. також *«Матесару проти Республіки Молдова» (Mătăsaru v. the Republic of Moldova)*, 2019, § 36).

113. Аналогічно, у справі *«Фабер проти Угорщини» (Fáber v. Hungary)*, 2012, заявника помістили під варту в поліції та засудили до сплати штрафу за відмову прибрати прапор, який

[5] Докладніший виклад питання про характер і суворість санкцій див. у розділі «Захист репутації чи прав інших осіб» нижче.

він демонстрував під час заходу як протест проти цього заходу. Зважуючи права заявника на свободу вираження поглядів і на участь у мирних зібраннях з правом інших демонстрантів на захист від заворушень, Суд визнав, що Держава мала позитивне зобов'язання захищати права обох сторін і знайти найменш обмежувальні засоби, які забезпечили б можливість проведення обох демонстрацій (§ 43).

114. У справі *«Ганджійський проти Болгарії» (Handzhiyski v. Bulgaria)*, 2021, заявник був визнаний винним у дрібному хуліганстві та, як наслідок, отримав штраф за те, що замаскував історичний громадський пам'ятник (одягнув на нього капелюх і поклав поруч сумку). Суд встановив, що громадські пам'ятники часто є фізично унікальними і становлять частину культурної спадщини суспільства, тож заходи, в тому числі пропорційні санкції, спрямовані на запобігання діям, які можуть зруйнувати їх або зашкодити їхньому зовнішньому вигляду, можуть розглядатися як «необхідні в демократичному суспільстві». До того ж, у демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права, суперечки про долю громадського пам'ятника мають вирішуватися відповідними правовими, а не таємними чи насильницькими способами. Але застосована до заявника санкція не могла вважатися необхідною, тим більше, що він не вдався до жодної форми насильства, фізично не пошкодив пам'ятник, і його наміром було протестувати проти уряду в контексті тривалого загальнонаціонального протесту проти нього (§§ 53-59).

115. У справі *«Бонне проти Франції» (Bonnet v. France)* (ухв.), 2022, йшлося про засудження заявника у кримінальній справі за публічну образу расового характеру і за сумнів у існуванні Голокосту. Суд зазначив, що попри те, що міг бути винесений вирок про тюремне ув'язнення, заявника було засуджено за апеляцією до штрафу в розмірі 10 000 євро. Хоча це була значна сума, вона була меншою за суму, призначену судом першої інстанції, що підтверджувало висновок Суду про пропорційність втручання у право заявника (§ 58).

ii. Загальні заходи

116. У справі, де розглядалося питання про те, чи є сумісною заборона на політичну рекламу в засобах мовлення з Конвенцією, Суд роз'яснив свої критерії визначення пропорційності загального заходу. Суд має передусім оцінити законодавчі рішення, що лежать в його основі. Тут особливе значення має якість парламентського і судового розгляду необхідності цього заходу, в тому числі для забезпечення відповідної свободи розсуду. З цього випливає, що чим переконливішим буде загальне обґрунтування загального заходу, тим менше значення Суд надаватиме його наслідкам у конкретній справі (*«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom)* [ВП], 2013, §§ 108-109).

117. Дотримуючись тих самих принципів, в іншій справі Суд дійшов висновку, що, вживаючи різні загальні заходи та застосовуючи їх у справах заявників, національні органи влади перевищили межі розсуду, передбачені статтею 10 Конвенції (*«Баєв та інші проти Росії» (Bayev and Others v. Russia)*, 2017, § 83).

118. Зрештою, Суд звертає увагу на те, чи існує європейський консенсус у розгляді свободи розсуду у межах Держави щодо обґрунтування загальних заходів (*«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom)* [ВП], 2013, § 123; *«Баєв та інші проти Росії» (Bayev and Others v. Russia)*, 2017, § 66).

c. Вимога наявності важливих і достатніх причин

119. У багатьох справах Суд постановляв, що відсутність важливих і достатніх причин з боку національних судів або нездатність врахувати застосовні стандарти під час оцінки відповідного втручання спричинить порушення статті 10 (див., серед багатьох інших рішень, *«Уж проти Угорщини» (Uj v. Hungary)*, 2011, §§ 25-26; *«Сапан проти Туреччини» (Sapan v. Turkey)*, 2010, §§

35-41; *«Ґезель та Езер проти Туреччини» (Gözel and Özer v. Turkey)*, 2010, § 58; *«Шарсах і Ньюз Ферлаґсґезельшафт проти Австрії» (Scharsach and News Verlagsgesellschaft v. Austria)*, 2003, § 46; *«Чельцова проти Росії» (Cheltsova v. Russia)*, 2017, § 100; *«Марія Альохіна та інші проти Росії» (Mariya Alekhina and Others v. Russia)*, 2018, § 264; *«Глухін проти Росії» (Glukhin v. Russia)*, 2023, § 56).

120. У справі *«Текеш проти Румунії» (Tőkés v. Romania)*, 2021, Суд більш конкретно розглянув, що відсутність поважних і достатніх причин для обмеження права на свободу вираження поглядів не може компенсуватися легкістю накладеної на заявника санкції (§§ 85 та 98). У справі *«Хурал і Зейналов проти Азербайджану (№ 2)» (Khural and Zeynalov v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2023, §§ 63-64, Суд обмежив свій аналіз висновком про те, що національні суди не застосовували стандартів, які відповідали принципам, передбаченим статтею 10, і не обґрунтували своє рішення прийнятною оцінкою відповідних фактів, і дійшов висновку, що вивчати пропорційність накладеної санкції непотрібно.

C. Конфлікт між двома правами, що охороняються Конвенцією: встановлення балансу

121. Може траплятися так, що здійснення права на свободу вираження поглядів суперечить іншим правам, гарантованим Конвенцією та протоколами до неї. У таких випадках Суд розглядає питання про те, чи встановили національні органи влади належний баланс захисту права на свободу вираження поглядів та інших гарантованих Конвенцією прав чи цінностей (*«Перінчек проти Швейцарії» (Perinçek v. Switzerland)* [ВП], 2015, § 274).

122. Пошук справедливого балансу може призвести до зважування двох прав з однаковим статусом, що спонукало Суд прийняти особливу методологію, яка застосовується у справах, що однозначно стосуються конфлікту між правом, гарантованим статтею 10 Конвенції, та іншим правом, захищеним Конвенцією, особливо правами особи, на яку спрямовані зауваження, що оскаржуються. У цих справах зазвичай розглядаються права, що користуються захистом за пунктом 2 статті 6 (*«Бладе Тромсе і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway)* [ВП], 1999, § 65; *«Аксель Шпрінґер СЕ та РТЛ Телевізіон ҐмбГ проти Німеччини» (Axel Springer SE and RTL Television GmbH v. Germany)*, 2017, §§ 40-42; *«Еерікайнен та інші проти Фінляндії» (Eerikäinen and Others v. Finland)*, 2009, § 60) та відповідно до статті 8 Конвенції (*«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany)* [ВП], 2012, §§ 83-84; *«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012, §§ 104-107).

123. Загальні принципи, що регулюють методологію розгляду цих справ, були стисло викладені у різних рішеннях, зокрема в рішеннях Великої палати (*«Перінчек проти Швейцарії» (Perinçek v. Switzerland)* [ВП], 2015, § 198; *«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany)* [ВП], 2012, §§ 83-84; *«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012, §§ 104-107).

124. Право на повагу до приватного життя (стаття 8 Конвенції), включно з правом на захист репутації як елемента приватного життя, на сьогоднішній день є конфліктом, який найчастіше розглядається у суді. Цьому питанню присвячений розділ V, що викладений нижче.

125. Також нижче наведено приклади випадків, коли інші статті Конвенції можуть суперечити статті 10.

1. Пункт 2 статті 6 Конвенції[6]

126. Гарантована статтею 10 Конвенції свобода вираження поглядів передбачає свободу одержувати та передавати інформацію. У такий спосіб положення пункту 2 статті 6 не можуть перешкоджати органам влади інформувати громадськість про поточне кримінальне розслідування, але вимагають, щоб вони робили це максимально розсудливо, як це необхідно для дотримання принципу презумпції невинуватості (*«Аллен де Рібмон проти Франції» (Allenet de Ribemont v. France)*, 1995, § 38; *«Фатуллаєв проти Азербайджану» (Fatullayev v. Azerbaijan)*, 2010, § 159; *«Ґаріцкі проти Польщі» (Garycki v. Poland)*, 2007, § 69). Суд наголосив на важливості вибору слів державними посадовими особами у своїх заявах до того, як особа потрапила до суду та була визнана винною у вчиненні конкретного кримінального правопорушення (*«Дактарас проти Литви» (Daktaras v. Lithuania)*, 2000, § 41; *«Аррiґо та Велла проти Мальти» (Arrigo and Vella v. Malta)* (ухв.), 2005; *«Хужин та інші проти Російської Федерації» (Khuzhin and Others v. Russia)*, 2008, § 94).

127. Стосовно кампаній у пресі проти обвинуваченого чи публікацій, що містять аспекти обвинувачення, Суд зазначив, що вони можуть порушувати справедливість судового розгляду, впливаючи на громадську думку, а отже, і на присяжних, покликаних приймати рішення щодо вини обвинуваченого (*«Хужин та інші проти Російської Федерації» (Khuzhin and Others v. Russia)*, 2008, § 93).

2. Стаття 9 Конвенції

128. У справах, що стосуються захисту моралі та релігії, Суд зважує право [заявника] доносити до відома громадськості свої погляди на релігійну доктрину, з одного боку, та право віруючих на повагу до їхньої свободи думки, совісті та релігії, з іншого боку (*«Айдин Татлав проти Туреччини» (Aydın Tatlav v. Turkey)*, 2006, § 26).

129. Суд повторив загальну вимогу забезпечити мирне здійснення прав, гарантованих статтею 9, для носіїв таких переконань, включно з обов'язком уникати, наскільки це можливо, висловлювань щодо об'єктів шанування, які є необґрунтовано образливими для інших і богохульними (*«Рабчевська проти Польщі» (Rabczewska v. Poland)*, 2022, § 47). Так, Суд зазначив, що вирази, спрямовані на розпалювання чи виправдання ненависті на ґрунті нетерпимості, зокрема релігійної нетерпимості, не користуються захистом за статтею 10 Конвенції (*«E.S. проти Австрії» (E.S. v. Austria)*, 2018, § 43; на противагу див. висновок про порушення статті 10 щодо засудження у кримінальній справі за заяви, визнані образливими нападами на релігію, в яких національні органи влади не змогли визначити, чи мало місце підбурювання до ненависті (*«Таґієв та Гусейнов проти Азербайджану» (Tagiyev and Huseynov v. Azerbaijan)*, 2019, §§ 48-50).

130. Стосовно свободи вираження поглядів осіб, які працюють у релігійних організаціях, свободи, яку захищає стаття 10 Конвенції, колишня Комісія визнала неприйнятною заяву практикуючого лікаря, який працював у німецькій католицькій лікарні і був звільнений за те, що підписав опублікований у пресі відкритий лист, де висловлювався погляд на аборти, який суперечив позиції католицької церкви (*«Роммельфанґер проти Німеччини» (Rommelfanger v. Germany)*, рішення Комісії від 1989 року).

131. І навпаки, Суд встановив порушення статті 10 у зв'язку з відмовою продовжити трудовий договір з викладачем філософії права на юридичному факультеті Католицького університету Святого Серця в Мілані. Конгрегація католицької освіти, установа Святого Престолу, не

[6] Див. розділ «Захист авторитету та безсторонності судової системи та свобода вираження поглядів: право на свободу вираження поглядів у контексті судового розгляду та участь суддів у громадських дискусіях» нижче.

схвалила продовження на тій підставі, що деякі його точки зору «однозначно суперечили католицькій доктрині», хоч і без уточнення змісту цих точок зору. Суд визнав, що до компетенції державних органів влади не входив розгляд суті рішення Конгрегації. Але значення, що надається зацікавленості Університету в поширенні викладання, заснованого на католицькій доктрині, не могло, на думку Суду, поширюватися на порушення власне суті процесуальних гарантій, що надаються заявнику за статтею 10 Конвенції (*«Ломбарді Валлаурі проти Італії» (Lombardi Vallauri v. Italy)*, 2009).

3. Стаття 11 Конвенції

132. За рішенням у справі *«Фабер проти Угорщини» (Fáber v. Hungary)*, 2012, заявника помістили під варту в поліції та засудили до сплати штрафу за відмову прибрати прапор, який він демонстрував під час заходу для протесту проти цього заходу. Зважуючи право заявника на свободу вираження поглядів і на участь у мирних зібраннях з правом інших демонстрантів на захист від заворушень, Суд визнав, що Держава мала позитивне зобов'язання захистити права на зібрання обох груп демонстрантів, знайшовши найменш обмежувальні засоби, які загалом забезпечили б можливість проведення обох демонстрацій (§ 43).

133. У справі *«Мананніков проти Росії» (Manannikov v. Russia)*, 2022, заявник був засуджений за адміністративне правопорушення й отримав штраф за невиконання наказу поліції зняти ймовірно провокаційний антипутінський банер, який він мирно вивісив під час публічного заходу, організованого напередодні виборів до законодавчих органів. Розглядаючи скаргу за статтею 10, Суд визнав, що принципи щодо протесту проти демонстрації, які сформульовані у справах про свободу зібрань, повністю застосовуються до цієї справи, враховуючи, що заявник висловив свою думку під час публічного заходу (§ 35).

4. Стаття 1 Першого протоколу

134. У справі, що стосується кримінального засудження фотографів за порушення авторських прав через публікацію в інтернеті фотографій з показів мод, Суд постановив, що національні органи влади мали особливо широку свободу розсуду, зважаючи на мету втручання, а саме права інших осіб. На думку Суду, враховуючи, що положення статті 1 Першого протоколу застосовуються до інтелектуальної власності, втручання було також спрямоване на захист прав, гарантованих Конвенцією чи Протоколами до неї (*«Ешбі Дональд та інші проти Франції» (Ashby Donald and Others v. France)*, 2013, § 40).

135. У справі *«Нейдж і Сунде Колмісоппі проти Швеції» (Neij and Sunde Kolmisoppi v. Sweden)* (ухв.), 2013, розглядається той факт, що заявники були засуджені до тюремного ув'язнення без відтермінування й були зобов'язані відшкодувати збиток за свою участь в управлінні *«The Pirate Bay»*, найбільшим інтернет-сайтом для обміну торрент-файлами (музика, фільми, ігри тощо), що спричинило порушення авторських прав. Суд недвозначно визнав, що факт поширення такого роду файлів в інтернеті або сприяння їх поширенню – навіть незаконному і з метою отримання прибутку – підпадає під дію права «передавати й одержувати інформацію» за змістом пунктом 1 статті 10. Він встановив баланс між двома правами, які користуються однаковим захистом відповідно до Конвенції, а саме між правом на свободу вираження поглядів і правами на об'єкти інтелектуальної власності – сферою, де Держава користується широкою свободою розсуду. Оскільки шведська влада була зобов'язана захищати майнові права позивачів відповідно до Закону «Про авторське право» та Конвенції, Суд дійшов висновку, що існують вагомі причини для обмеження свободи вираження поглядів заявників. У зв'язку з цим Суд повторно зазначив, що заявники були засуджені лише за захищені авторським правом матеріали.

IV. Захист репутації чи прав інших осіб

136. Захист репутації чи прав інших осіб, безумовно, є законною метою, на яку найчастіше посилаються у справах, що розглядаються в Суді відповідно до статті 10.

A. Методологія

137. До справ, які стосуються захисту репутації чи прав інших осіб, застосовуються два різні методи аргументації.

138. Суд використовує «класичний» метод аналізу пропорційності, коли вважає, що за обставин спору, який він розглядає, стаття 8 не застосовується до захисту репутації чи прав інших осіб.

139. Другий метод, так званий підхід «балансування прав», стосується категорії справ, у яких Суд вважає, що стаття 8 застосовується до захисту цих законних цілей Зазвичай, це справи, пов'язані з публікацією фотографій, зображень або статей, що стосуються інтимних аспектів життя людини або її сім'ї (*«Кудер та Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France)* [ВП], 2015, § 79; *«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012, § 103; *«Ем-Джі-Ен Лімітед проти Сполученого Королівства» (MGN Limited v. the United Kingdom)*, 2011, § 142).

140. Після розвитку прецедентної практику, яку було закріплено в рішенні Великої Палати (*«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany)* [ВП], 2012, § 83), захист репутації як елемент приватного життя може підпадати під дію статті 8 Конвенції за дотримання однієї умови: для порушення прав, гарантованих статтею 8 Конвенції, має бути перевищений «поріг серйозності». Для того щоб стаття 8 застосовувалася у справах про дифамацію, посягання на репутацію особи має досягти певного рівня серйозності та бути вчиненим так, щоб завдати шкоди особистому здійсненню права на повагу до приватного життя.

141. Суд також наголосив, що на статтю 8 не можна посилатися для того, щоб скаржитися на втрату репутації, яка стала передбачуваним наслідком власних дій, таких як, наприклад, вчинення кримінального злочину (*«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany)* [ВП], 2012, §§ 83-84; *«Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Hachette Filipacchi Associés v. France)*, 2007, § 43; *«Ем-Джі-Ен Лімітед проти Сполученого Королівства» (MGN Limited v. the United Kingdom)*, 2011, § 142; *«Сідабрас і Джяутас проти Литви» (Sidabras and Džiautas v. Lithuania)*, 2004, § 49).

142. Суд встановлює, по-перше, загальні принципи, що регулюють методологію зважування (або балансування) двох прав, і, по-друге, невичерпний перелік застосовних критеріїв[7].

143. Загальні принципи, що застосовуються до методології «балансування прав», були описані Судом у рішеннях Великої Палати у справах *«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012 (§§ 104-107) і *«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany)* [ВП], 2012 (§§ 85-88) та узагальнені в рішенні у справі *«Перінчек проти Швейцарії» (Perinçek v. Switzerland)* [ВП] (§ 198):

i. У таких справах результат не повинен змінюватись залежно від того, чи було подано заяву відповідно до статті 8 особою, яка була фігурантом заяви, чи відповідно до статті 10 особою, яка її подала, оскільки передбачені цими статтями права загалом заслуговують на однакову повагу (див. також *«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, § 110;

[7] Див. пункт 143 і далі нижче.

«Сатакуннан Марккінапорссі Ой та Сатамедіа Ой проти Фінляндії» (Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland) [ВП], 2017, § 163).

ii. Вибір засобів забезпечення дотримання статті 8 у сфері взаємостосунків фізичних осіб між собою загалом є питанням, яке знаходиться в межах розсуду Високої Договірної Сторони, незалежно від того, якими є її зобов'язання: позитивними чи негативними. Існують різні способи забезпечення поваги до приватного життя, і характер зобов'язання буде залежатиме від конкретного аспекту приватного життя, про який ітиме мова.

iii. Так само, відповідно до статті 10 Конвенції, Високі Договірні Сторони мають певну свободу розсуду, коли визначають, чи потрібне втручання у право на свободу вираження поглядів, і яким буде його обсяг.

iv. Проте ця свобода розсуду йде паралельно з європейським наглядом, що охоплює як законодавство, так і рішення, в яких воно застосовується, навіть ті, що винесені незалежним судом. Завдання Суду під час здійснення своєї наглядової функції полягає не в тому, щоб посісти місце національних судів, а в тому, щоб розглянути у світлі справи загалом, чи були їхні рішення сумісні з положеннями Конвенції, на які вони посилалися.

v. Якщо баланс буде встановлений національними органами влади відповідно до критеріїв, викладених у судовій практиці, Суду потрібні будуть вагомі підстави, щоб замінити їхню точку зору своєю (*«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, § 139; *«Ем-Джі-Ен Лімітед проти Сполученого Королівства» (MGN Limited v. the United Kingdom)*, 2011, § 150).

144. Тож Суд може вирішити самостійно встановити баланс прав, якщо побачить серйозні підстави для цього (*«Перінчек проти Швейцарії» (Perinçek v. Switzerland)* [ВП], 2015, §§ 274-279).

145. Якщо встановлений національними органами влади баланс буде незадовільним, зокрема, через те, що важливість або обсяг одного з прав, про які йдеться, не будуть належно враховані, надані Державам межі розсуду звузяться (*«Аксу проти Туреччини» (Aksu v. Turkey)* [ВП], 2012, § 67).

146. Якщо національним органам влади не вдасться знайти баланс двох прав, які користуються однаковим захистом відповідно до Конвенції, методологія, яку застосовує Суд, може призвести до встановлення процесуального порушення статті 10 (*«Ібраґім Ібраґімов та інші проти Росії» (Ibragim Ibragimov and Others v. Russia)*, 2018, §§ 106-111); і навпаки, Суд може вирішити самостійно встановити баланс, якщо знайде серйозні підстави для цього (*«Перінчек проти Швейцарії» (Perinçek v. Switzerland)* [ВП], 2015, §§ 274-279; *«Тете проти Франції» (Tête v. France)*, 2020, §§ 57-70; *«Месич проти Хорватії» (Mesić v. Croatia)*, 2022, § 93), або, не встановлюючи баланс самостійно, дійти висновку, що захід не був необхідним у демократичному суспільстві (*«Ерґюндоґан проти Туреччини» (Ergündoğan v. Turkey)*, 2018, §§ 32-35).

147. До того ж, захист репутації юридичної особи не має такої самої сили, як захист репутації або прав фізичних осіб. Хоча останній може мати наслідки для гідності особи, перший позбавлений цього морального виміру. Ця відмінність стає ще помітнішою, коли йдеться про державний орган, який посилається на своє право на захист репутації (*«Фрейташ Ранґель проти Португалії» (Freitas Rangel v. Portugal)*, 2022, § 53).

B. Справедливий баланс свободи вираження поглядів і права на повагу до приватного життя у контексті публікацій (інтимні аспекти життя та репутації фізичної особи)

148. Загальні принципи, що випливають з практики Суду щодо захисту приватного життя в контексті статті для преси, викладені, *inter alia*, у пунктах 83-87 рішення у справі *«Кудер та Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France)* [ВП], 2015. Загальні принципи, що стосуються права на свободу вираження поглядів у цьому контексті, повторно зазначені у пунктах 88–93 цього рішення.

149. У такий спосіб Суд заявив, що, хоча преса не має переходити певні межі, що стосуються, зокрема, захисту репутації та прав інших осіб, її завдання, проте, полягає у передачі (у спосіб, що відповідає її зобов'язанням і відповідальності) інформації та ідей з усіх питань, що становлять суспільний інтерес.

150. Завдання преси полягає не лише у передачі такої інформації та ідей; громадськість також має право їх одержувати. В іншому випадку преса не змогла б відіграти свою життєво важливу роль «громадського спостерігача» (*«Бладе Тромсе і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway)* [ВП], 1999, §§ 59 та 62; *«Педерсен та Баадсґаард проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark)* [ВП], 2004, § 71; *«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012, § 102).

151. У такий спосіб завдання передачі інформації обов'язково включає в себе обов'язки і відповідальне ставлення, а також обмеження, які покладаються на пресу автоматично (*«Матер проти Туреччини» (Mater v. Turkey)*, 2013, § 55). Тож до компетенції Суду чи національних судів не належить підміна своїх власних поглядів думками преси щодо того, який метод висвітлення подій мають застосовувати журналісти у тому чи іншому конкретному випадку (*«Джерсілд проти Данії» (Jersild v. Denmark)*, 1994, § 31; *«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 146; *«Арванітіс і Філелефтерос Паблік Компані Лімітед проти Кіпру» (Arvanitis and Phileleftheros Public Company Limited v. Cyprus)*, 2025, § 40).

1. Публікації (фотографії, зображення та статті), що стосуються інтимних аспектів життя фізичної особи чи її сім'ї

152. Свобода вираження поглядів охоплює публікацію фотографій. Проте це та сфера, де захист прав і репутації інших людей набуває особливого значення, оскільки фотографії можуть містити дуже особисту чи навіть інтимну інформацію про фізичну особу чи її сім'ю (*«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012, § 103).

153. Суд визнає право кожної людини на захист свого власного зображення, підкреслюючи, що зображення людини є одним із головних атрибутів його чи її особистості, оскільки воно розкриває унікальні характеристики людини та відрізняє його чи її від однолітків. Тож право на захист свого зображення є одним з найважливіших компонентів особистісного розвитку і передусім передбачає право фізичної особи контролювати використання цього зображення, включно з правом відмовити в його публікації (*«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012, § 96; див. також, у різних контекстах, *«Маргарі проти Греції» (Margari v. Greece)*, 2023, § 28; *«Глухін проти Росії» (Glukhin v. Russia)*, 2023, § 66).

a. Критерії та їх застосування[8]

154. Суд встановив відповідні принципи, якими він має керуватися під час визначення (і, що важливіше, під час визначення національними судами) необхідності втручання у цій сфері. Так, Суд визначив низку критеріїв для встановлення балансу між конкурентними правами (*«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany)* [ВП], 2012, §§ 90-95).

155. Існує п’ять відповідних критеріїв: внесок у дискусію, яка становить суспільний інтерес; рівень популярності відповідної особи; тема новини; попередня поведінка відповідної особи; зміст, форма та наслідки публікації; і, за потреби, обставини, за яких були зроблені фотографії (*«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012, §§ 109-113; *«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 3)» (Von Hannover v. Germany) (no. 3)*, 2013, § 46; *«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany)* [ВП], 2012, §§ 89-95; *«Танасоаїка проти Румунії» (Tănăsoaica v. Romania)*, 2012, § 41). Під час розгляду заяви, поданої відповідно до статті 10, Суд також розглядає спосіб одержання інформації та її достовірність, а також тяжкість покарання, накладеного на журналістів або видавців (*«Кудер та Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France)* [ВП], 2015, § 93; *«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany)* [ВП], 2012, §§ 90-95).

156. У кожному випадку Суд розглядає, чи можуть визначені у такий спосіб критерії бути застосовані до відповідної справи, хоча певні критерії можуть мати більше або менше значення, враховуючи конкретні обставини справи (*«Сатакуннан Марккінапорссі Ой та Сатамедіа Ой проти Фінляндії» (Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland)* [ВП], 2017, § 166).

157. Дійсно, інші критерії можуть братися до уваги залежно від конкретних обставин відповідної справи. Тож у своєму рішенні у справі *«Аксель Шпрінґер СЕ та РТЛ Телевізіон ҐмбГ проти Німеччини» (Axel Springer SE and RTL Television GmbH v. Germany)*, 2017, де йшлося про судовий розгляд справи про вбивство та заборону публікації зображень, на яких можна було б ідентифікувати обвинуваченого, Суд додав новий критерій, а саме «вплив на кримінальне провадження» (§ 42). У справі *«Медієнґруппе Остеррайх ҐмбГ проти Австрії» (Mediengruppe Österreich GmbH v. Austria)*, 2022, йшлося про публікацію зображення людини, яка раніше була засуджена у зв’язку зі своєю неонацистською діяльністю і вже була звільнена на момент публікації. Суд взяв до уваги проміжок часу між засудженням / звільненням особи та публікацією відповідної статті. Пам’ятаючи про серйозний політичний характер злочину, вчиненого цією особою, і небезпеку посягань на демократію у випадку, якщо журналістам перешкоджати висвітлювати злочини неонацистів, ці міркування необхідно було зіставити з важливістю реінтеграції в суспільство осіб, звільнених з тюремного ув’язнення після відбуття ними покарання, та їхній законний і дуже значний інтерес по закінченню певного строку більше не стикатися з обвинуваченням (§ 70); див. також *«Месич проти Хорватії» (Mesić v. Croatia)*, 2022, § 86, де Суд взяв до уваги статус зацікавлених сторін: статус заявника як політика та високопоставленого державного службовця, з одного боку, та статус автора відповідних заяв, адвоката, з іншого боку).

i. Внесок у дискусію, яка становить суспільний інтерес

158. Суд завжди надавав особливого значення тому факту, що публікація інформації, документів або фотографій у пресі слугує суспільним інтересам і робить внесок у дискусію, яка становить спільний інтерес. Такий інтерес можна встановити лише з огляду на обставини тієї чи іншої справи (*«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП],

[8] Ці критерії також застосовуються до справ про захист репутації (якщо це доречно).

2012, § 109; *«Леемпоель енд С.А. ЕД. Чін Рів'ю проти Бельгії (Leempoel & S.A. ED. Ciné Revue v. Belgium)»*, 2006, § 68; *«Штандард Ферлаґс ҐмбГ проти Австрії» (Standard Verlags GmbH v. Austria)*, 2006, § 46; *«Фон Ганновер проти Німеччини» (Von Hannover v. Germany)*, 2004, § 60).

159. У зв'язку з цим Суд послідовно постановляв, що відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції існує мало можливостей для встановлення обмежень на політичні висловлювання або на обговорення питань, що становлять суспільний інтерес (*«Кастельс проти Іспанії» (Castells v. Spain)*, 1992, § 43; *«Вінґрув проти Сполученого Королівства» (Wingrove v. the United Kingdom)*, 1996, § 58).

160. На думку Суду, суспільний інтерес, зазвичай, становлять питання, які стосуються громадськості настільки, що вона може законно виявляти до них інтерес, які привертають її увагу або значною мірою з нею пов'язані, особливо в тому сенсі, що вони впливають на добробут громадян або життя громади. Це також стосується питань, які можуть викликати значні розбіжності, що стосуються важливого соціального питання або пов'язані з проблемою, інформацію про яку громадськість може бути зацікавлена одержувати (*«Сатакуннан Марккінапорссі Ой та Сатамедіа Ой проти Фінляндії» (Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland)* [ВП], 2017, § 171). Вагомість суспільного інтересу щодо відповідної інформації варіюється залежно від ситуації, що склалася. Інформація, що стосується незаконних дій або практики, безперечно, становить особливо значний суспільний інтерес. Інформація про дії, практику або поведінку, що самі по собі не є незаконними, однак є протиправними або суперечливими, також може бути особливо важливою. Отже, попри те, що інформація, яка вважається такою, що становить суспільний інтерес, стосується, в принципі, органів державної влади або громадських формувань, не виключено, що в певних випадках ця інформація може також стосуватися поведінки приватних осіб, таких як компанії, що також неминуче й усвідомлено стають об'єктом пильного контролю над їхніми діями (*«Ейгірдас і ДП "Демократіос плетрос фондас" проти Литви» (Eigirdas and VĮ "Demokratijos plėtros fondas" v. Lithuania)*, 2023, § 88).

161. Суд визнав такий інтерес, наприклад, коли публікація стосувалася інформації про стан здоров'я кандидата на високу посаду у Державі (*«Едісьон Плон проти Франції» (Éditions Plon v. France)*, 2004, § 44), спортивних питань (*«Ніковіц та Ферлаґсґруппе Ньюз ҐмбГ проти Австрії» (Nikowitz and Verlagsgruppe News GmbH v. Austria)*, 2007, § 25; *«Коласьо Местре енд СІК – Сосьєдаде Індепенденте де Комунікасау, С.А. проти Португалії» (Colaço Mestre and SIC – Sociedade Independente de Comunicação, S.A. v. Portugal)*, 2007, § 28); чи виконавців (*«Сапан проти Туреччини» (Sapan v. Turkey)*, 2010, § 34), кримінального судочинства загалом (*«Дюпюї та інші проти Франції» (Dupuis and Others v. France)*, 2007, § 42; *«Джулай та САРЛ Ліберасьон проти Франції» (July and SARL Libération v. France)*, 2008, § 66; *«Медіенґруппе Остеррайх ҐмбГ проти Австрії» (Mediengruppe Österreich GmbH v. Austria)*, 2022, § 48), вчинених злочинів (*«Уайт проти Швеції» (White v. Sweden)*, 2006, § 29; *«Еґеланд та Гансайд проти Норвегії» (Egeland and Hanseid v. Norway)*, 2009, § 58; *«Леемпоель енд С.А. ЕД. Чін Рів'ю проти Бельгії (Leempoel & S.A. ED. Ciné Revue v. Belgium)»*, 2006, § 72; *«Еерікайнен та інші проти Фінляндії» (Eerikäinen and Others v. Finland)*, 2009, § 59) або «секс-скандалу» всередині політичної партії за участю певних членів уряду (*«Конкі проти Польщі» (Kącki v. Poland)*, 2017, § 55).

162. Відповідно до практики Суду, питання, що становлять суспільний інтерес, також охоплюють відправлення правосуддя (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 128; *«Чаркі проти Франції» (Charki v. France)*, 2025, §§ 55 та 57), функціонування системи судочинства у сфері піклування про дітей (*«Н.С. проти Хорватії» (N.Š. v. Croatia)*, 2020, § 103), або захист довкілля та охорона здоров'я (*«Мамер проти Франції» (Mamère v. France)*, 2006, § 20; *«ТОВ Реґнум проти Росії» (OOO Regnum v. Russia)*, 2020, §§ 68-69), а також питання, що стосуються історичних подій (*«Дінк проти Туреччини» (Dink v. Turkey)*, 2010, § 135). Суд також вважає важливим у демократичному суспільстві, щоб вільно проходили обговорення причин

особливо тяжких діянь, що прирівнюються до злочинів проти людства (*«Ґінєвський проти Франції» (Giniewski v. France)*, 2006, § 51).

163. У справі, де Суд розглядав питання про звільнення членів профспілки за публікацію статей, які ображали їхніх колег, він не поділяв думку уряду про те, що зміст відповідних статей не стосувався жодного питання, яке становило б загальний інтерес. На думку Суду вони були опубліковані в контексті трудового спору всередині компанії, до якої заявники висунули певні вимоги. Тому дискусія не була суто приватною; вона становила загальний інтерес щонайменше для працівників компанії (*«Паломо Санчес та інші проти Іспанії» (Palomo Sánchez and Others v. Spain)* [ВП], 2011, § 72; див. також *«Фрагосо Дакоста проти Іспанії» (Fragoso Dacosta v. Spain)*, 2023, § 32).

164. У справі *«Хуршид Мустафа і Тарзібачі проти Швеції» (Khurshid Mustafa and Tarzibachi v. Sweden)*, 2008, де заявники іракського походження бажали дивитися телевізійні програми з рідної країни чи регіону арабською мовою та фарсі, Суд повторно зазначив, що свобода одержувати інформацію поширюється не лише на повідомлення про події, що становлять суспільний інтерес, а охоплює також і культурні та суто розважальні заходи. Він підкреслив важливість, особливо для сім'ї іммігрантів з трьома дітьми, підтримувати контакт з культурою та мовою своєї країни походження (§ 44).

165. Хоча громадськість має право на одержання інформації, статті чи телевізійні програми, що спрямовані виняткова на задоволення цікавості конкретної аудиторії до подробиць приватного життя людини, не можуть розглядатися як такі, що роблять внесок у дискусії, які становлять спільний інтерес для суспільства (*«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012, § 59; *«Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Hachette Filipacchi Associés v. France)*, 2007, § 42; *«Рубіо Досамантеш проти Іспанії» (Rubio Dosamantes v. Spain)*, 2017, § 34; *«Ем-Джі-Ен Лімітед проти Сполученого Королівства» (MGN Limited v. the United Kingdom)*, 2011, § 143; *«К8 (Канал 8) проти Франції» (C8 (Canal 8) v. France)*, 2023, § 84), навіть якщо припустити, що відповідна особа є добре відомою (*«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012, § 95). У зв'язку з цим Суд повторно зазначив, що суспільний інтерес не може зводитися до сильного прагнення громадськості одержувати інформацію про приватне життя інших людей або до прагнення читача до сенсацій або навіть вуаєризму (*«Кудер та Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France)* [ВП], 2015, § 101). У справі *«Ем-Джі-Ен Лімітед проти Сполученого Королівства» (MGN Limited v. the United Kingdom)* (ухв.), 2022, §§ 59 та 62, де компанія-заявник, видавець трьох національних газет, була визнана зобов'язаною сплатити дуже високі гонорари адвокатам за виграш справи у зв'язку з незаконним порушенням конфіденційності приватного життя 23 осіб, Суд підкреслив серйозність втручання заявника в приватне життя цих осіб і дійшов висновку, що, оскільки діяльність заявника була виключена з концепції відповідальної журналістики і навіть не могла стосуватися внеску в дискусію з питань, що становлять законний суспільний інтерес, інтереси заявника за статтею 10 не могли переважати під час прийняття рішення про пропорційність втручання.

166. У справі *«Медієнґруппе Остеррайх ҐмбГ проти Австрії» (Mediengruppe Österreich GmbH v. Austria)*, 2022, щоденна газета опублікувала фотографію з підписом «засуджений неонацист» щодо особи, яка була опосередковано пов'язана з кампанією кандидата на політичну посаду, напередодні президентських виборів, а власне публікація була зроблена більше ніж через двадцять років після засудження. Суд погодився з висновком національних судів про те, що об'єктивне обґрунтування для посилання на засудження цієї особи було відсутнє, і що за відсутності прямого зв'язку між цією особою і відповідним кандидатом на політичну посаду зазначена публікація не сприяла б виборчій дискусії (§ 57).

167. У справі *«Рамадан проти Франції» (Ramadan v. France)* (ухв.), 2024, заявник, якого було обвинувачено в сексуальному насильстві в рамках кримінального провадження, що досі

тривало, поширив у своїй книзі та двох інших медіа відомості про особу стверджуваної жертви цього насильства без згоди останньої. Суд погодився з висновком національних судів про те, що своїми діями заявник не мав наміру брати участь у дискусії, що становить загальний інтерес, а ймовірніше намагався публічно захистити себе від відповідних обвинувачень, що, однак, не було необхідним для забезпечення справедливості провадження щодо нього (§§ 37-38 і 41).

168. У справі *«СІК – Сосьєдаде Індепенденте де Комунікасау, С.А проти Португалії (№ 2)» (SIC — Sociedade Independente de Comunicação, S.A. проти Португалії (№ 2))*, 2026, § 45, телекомпанія-заявник з рекламною метою транслювала запис двох приватних осіб, які були на стендап-шоу, без отримання їхньої явної згоди, Суд не вбачав у такій трансляції жодного суспільного інтересу..

ii. Ступінь популярності відповідної особи

169. Суд повторно зазначив, що публічний статус особи чи ступінь її популярності впливає на захист, який може забезпечуватися його чи її приватному життю. Роль або функція відповідної особи та характер її діяльності, що є предметом публікації та/чи фотографії, є ще одним важливим критерієм, який пов'язаний з попереднім (*«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012, § 110; *«Ферлаґсґруппе Н'юз ҐмбГ проти Австрії (№ 2)» (Verlagsgruppe News GmbH v. Austria) (no. 2)*, 2006, § 34; *«Альфа Дорифорікі Тілеорасі Анонімі Етайріа проти Греції» (Alpha Doryforiki Tileorasi Anonymi Etairia v. Greece)*, 2018, § 53).

170. Громадськість має право бути поінформованою, що є найважливішим правом у демократичному суспільстві, яке за певних особливих обставин може поширюватися навіть на аспекти приватного життя громадських діячів, особливо якщо мова йде про політиків (*«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012, § 64; *«Каргуваара та Ілталеті проти Фінляндії» (Karhuvaara and Iltalehti v. Finland)*, 2004, § 45). Хоча публікація новин про приватне життя громадських діячів, зазвичай, переслідує розважальні, а не довідково-інформаційні цілі, вона сприяє урізноманітненню доступної громадськості інформації та, безсумнівно, користується захистом за статтею 10 Конвенції. Проте такий захист може не відповідати вимогам статті 8, якщо така інформація має приватний та інтимний характер, і в її поширенні відсутній суспільний інтерес (*«Мозлі проти Сполученого Королівства» (Mosley v. the United Kingdom)*, 2011, § 131; *«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012, § 110).

171. У справі *«Кудер та Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France)* [ВП], 2015, Суд повторно зазначив, що право громадських діячів зберігати таємницю приватного життя загалом ширше там, де вони не виконують жодних офіційних функцій, і більш обмежене там, де вони таку функцію виконують. Факт виконання офіційної функції або прагнення обійняти політичну посаду обов'язково привертає до особи увагу її співгромадян, включно з тими сферами, що належать до її особистого життя. Відповідно, певні приватні дії громадських діячів не можуть розглядатися як такі, враховуючи їх потенційний вплив з огляду на роль, яку відіграють ці особи на політичній чи соціальній арені, та відповідну зацікавленість громадськості в отриманні інформації про них (§§ 119-120).

172. Так, Суд наголосив на важливості ролі та функцій особи, яка стала об'єктом заяв, що оскаржувалися, у яких його звинувачували в тому, що він запропонував одному зі своїх помічників оплачувану роботу в обмін на сексуальні послуги у період, коли він був не лише громадським діячем, а й членом Європейського парламенту при виконанні своїх службових функцій (*«Конкі проти Польщі» (Kącki v. Poland)*, 2017, §§ 54-55).

173. Крім політичних діячів це міркування поширюється на будь-яку особу, яка може розглядатися як громадський діяч, а саме на осіб, які через свої дії чи навіть своє становище вийшли на громадську арену (*«Капсіс та Данікас проти Греції» (Kapsis and Danikas v. Greece)*,

2017, § 35; щодо статусу членів Консультативної ради, який був схожий на статус експертів, призначених державними органами для вивчення конкретних питань, див. справу *«Кабоґлу та Оран проти Туреччини» (Kaboğlu and Oran v. Turkey)*, 2018, § 74; див. також *«Друсіомс проти Кіпру» (Drousiotis v. Cyprus)*, 2022, § 51, де Суд визнав, що через сукупність факторів високопоставленого адвоката в адвокатській конторі Республіки Кіпр можна порівняти з громадським діячем).

174. Отже, Суд постановив, що бізнесмен був громадським діячем (*«Ферлаґсґруппе Н'юз ҐмбГ проти Австрії (№ 2)» (Verlagsgruppe News GmbH v. Austria) (no. 2)*, 2006, § 36).

175. І навпаки, у справі про засудження журналіста за публікацію інформації, що становить таємницю кримінального розслідування, зокрема листів, надісланих обвинуваченим слідчому судді, та інформації медичного характеру, Суд постановив, що на органи державної влади не просто накладалося негативне зобов'язання свідомо не розголошувати інформацію, що охороняється за статтею 8, але й що вони також повинні були вжити заходів для забезпечення ефективного захисту права обвинуваченого на повагу його кореспонденції (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, § 76; див. також *«Краксі проти Італії (№ 2)» (Craxi v. Italy) (no. 2)*, 2003, § 73). На думку Суду така інформація вимагає високого ступеня захисту відповідно до статті 8; цей висновок особливо важливий, оскільки обвинувачений не був публічною особою. Лише той факт, що він був об'єктом кримінального розслідування за дуже серйозний злочин, не виправдовував таке саме поводження з ним, як з громадським діячем, який добровільно стає відомим громадськості (див. також, для порівняння, справу *«Фрессоз і Руа проти Франції» (Fressoz and Roire v. France)* [ВП], 1999, § 50; *«Еґеланд та Гансайд проти Норвегії» (Egeland and Hanseid v. Norway)*, 2009, § 62; *«Слівчинський та Штернель проти Польщі» (Śliwczyński and Szternel v. Poland)* (ухв.), 2022, § 57; про зобов'язання щодо захисту особи постраждалого див. справу *«Кур'єр Цайтунґсферлаґ унд Друкерай ҐмбГ проти Австрії» (Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH v. Austria)*, 2012).

176. У справі *«Медієнґруппе Остеррайх ҐмбГ проти Австрії» (Mediengruppe Österreich GmbH v. Austria)*, 2022, йшлося про публікацію фотографії з підписом «засуджений неонацист» щодо особи, опосередковано пов'язаної з кампанією кандидата на політичну посаду напередодні президентських виборів. Суд зазначив, що у певний час відповідна особа справді була «відомим представником неонацистського руху в Австрії», проте, коли фотографія / підпис до неї були опубліковані, минуло уже більше двадцяти років з моменту його засудження і близько сімнадцяти років з моменту його звільнення з ув'язнення, і що не було жодних ознак того, що після свого звільнення ця особа прагнула бути в центрі уваги. Суд також зазначив, що в національних судах не стверджувалося, що на момент публікації ця особа досі становила суспільний інтерес і мала погану репутацію. Суд вважав, що не можна було автоматично робити висновок про те, що погана репутація цієї особи залишалася без змін протягом багатьох років (§ 59).

177. У справі *«СІК – Сосьєдаде Індепенденте де Комунікасау, С.А проти Португалії (№ 2)» (SIC — Sociedade Independente de Comunicação, S.A. проти Португалії (№ 2))*, 2026, § 46-48, Суд зазначив, що не можна стверджувати, що двоє приватних осіб, які відвідали стендап-шоу, нібито прагнули привернути до себе увагу, шукали розголосу для просування власних інтересів або стати частиною публічного простору. Більше того, навіть якщо вони мали б знати про те, що шоу записується, не можна припускати, що вони дали свою мовчазну згоду на запис та використання їхніх зображень і голосів, а також не можна було розумно очікувати, що їхні зображення та голоси будуть вилучені та використані в комерційних цілях.

iii. Попередня поведінка відповідної особи

178. У справі *«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012, Суд зазначив, що поведінка відповідної особи до публікації матеріалу або той факт, що

відповідна фотографія і пов'язана з нею інформація вже з'являлися в більш ранній публікації, також є факторами, які слід брати до уваги (§ 111).

179. Так, у справі *«Ашет Філіпачі Асосьє (Ай-Сі-Ай ПЕРІС) проти Франції» (Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) v. France)*, 2009, Суд встановив, що відверта заява співака, яка колись стало відома широкому загалу, послабила ступінь захисту його приватного життя, на який він мав право, оскільки на той час та заява стала широко відомою новиною. Оскільки журналіст-заявник відтворив без спотворення частину інформації, яка була добровільно розкрита та оприлюднена співаком, зокрема в його автобіографії, про його активи та про те, як він витрачав свої гроші, Суд зробив висновок, що він більше не може «законно очікувати», що його приватне життя буде ефективно захищене (§§ 52-53; див. також *«Мінеллі проти Швейцарії» (Minelli v. Switzerland)* (ухв.), 2005; *«Арванітіс і Філелефтерос Паблік Компані Лімітед проти Кіпру» (Arvanitis and Phileleftheros Public Company Limited v. Cyprus)*, 2025, § 37).

180. І навпаки, Суд зазначив, що власне факт співпраці з пресою у попередніх випадках не може бути аргументом для позбавлення зацікавленої сторони будь-якого захисту від публікації. Те, що особа ймовірно чи дійсно спокійно ставиться до публікацій, які стосуються його чи її приватного життя, не повинно позбавляти відповідну особу права на недоторканність її приватного життя (*«Кудер та Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France)* [ВП], 2015, § 130). Аналогічно, розкриття стверджуваною жертвою сексуального насильства своєї особи у своїх облікових записах в соціальних мережах не виправдовує подальше публічне поширення цієї інформації без її згоди стверджуваним злочинцем (*«Рамадан проти Франції» (Ramadan v. France)* (ухв.), 2024, §§ 38-43).

181. У контексті, який включав, крім статті 8, пункт 2 статті 6 Конвенції, Суд постановив, що визнання вини не позбавляє обвинуваченого його права не зображуватися винним через публікацію фотографій, на які він не давав згоди, до винесення вироку (*«Аксель Шпрінґер СЕ та РТЛ Телевізіон ҐмбГ проти Німеччини» (Axel Springer SE and RTL Television GmbH v. Germany)*, 2017, § 51).

182. Оцінюючи очікуваний ступінь терпимості компанії до критики, Суд також бере до уваги її попередню поведінку. У справі *«Куліш та Ружицький проти Польщі» (Kuliś and Różycki v. Poland)*, 2009, де заявники опублікували сатиричну карикатуру, в якій описували чіпси, виготовлені позивачем, компанією з виробництва харчових продуктів, як «гидота», Суд визнав, що формулювання, яке використали заявники, було перебільшене, але що вони реагували на гасла, що використовувалися в рекламній кампанії позивача, яка також демонструвала відсутність делікатності та розуміння віку та вразливості передбачуваних споживачів їхньої продукції, а саме дітей. Тож Суд визнав, що стиль висловлювань заявників був обумовлений типом гасел, на які вони реагували, і, з урахуванням контексту, не виходив за допустимі для вільної преси межі (§ 39).

iv. Спосіб одержання інформації та її достовірність

183. Визначаючи, чи порушує публікація право заявника на повагу до його чи її приватного життя, Суд враховує спосіб одержання інформації чи фотографії. Зокрема, він підкреслює важливість отримання згоди відповідних осіб та ступінь відчуття вторгнення у приватне життя, що було спричинене фотографією (*«Фон Ганновер проти Німеччини» (Von Hannover v. Germany)*, 2004, § 59; *«Ґурґенідзе проти Грузії» (Gurgenidze v. Georgia)*, 2006, §§ 55-60; *«Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Hachette Filipacchi Associés v. France)*, 2007, § 48; *«Леост проти Франції» (Leost v. France)* (ухв.), 2025, § 47).

184. У зв'язку з цим Суд мав можливість відзначити, що фотографії, які з'являються в «сенсаційній» пресі або в «романтичних» журналах, які, зазвичай, спрямовані на задоволення цікавості громадськості щодо подробиць суто приватного життя людини, часто одержують в умовах постійних набридливих дій, які можуть викликати у відповідної особи дуже сильне

відчуття вторгнення в її приватне життя або навіть переслідування (*«Фон Ганновер проти Німеччини» (Von Hannover v. Germany)*, 2004, § 59; *«Сос'єте Прізма Пресс проти Франції (№ 1)» (Société Prisma Presse v. France) (no. 1)* (ухв.), 2003; *«Сос'єте Прізма Пресс проти Франції (№ 2)» (Société Prisma Presse v. France) (no. 2)* (ухв.); *«Ашет Філіпачі Асосьє (Ай-Сі-Ай ПЕРІС) проти Франції» (Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) v. France)*, 2009, § 40).

185. Щодо поширення відеозаписів, зроблених прихованою камерою, Суд розглянув, *зокрема*, питання про те, де були зроблені такі зображення: у громадському чи у приватному місці. Суд постановив, що в громадському місці власне громадський діяч міг очікувати, що його поведінка ретельно відстежуватиметься і навіть записуватиметься на камеру, натомість у приватному просторі та сама людина могла законно розраховувати на недоторканність приватного життя (*«Альфа Дорифорікі Тілеорасі Анонімі Етайріа проти Греції» (Alpha Doryforiki Tileorasi Anonymi Etairia v. Greece)*, 2018, §§ 64-65; див. також *«Фон Ганновер проти Німеччини» (Von Hannover v. Germany)*, 2004, § 52).

186. У справі, де телерадіокомпанія отримала штраф передусім за передачу інформації, яку хтось інший отримав незаконно, Суд встановив, що цього взятого окремо факту було недостатньо, щоб позбавити компанію-заявника захисту, передбаченого статтею 10 Конвенції. Стосовно телефонної розмови між членами уряду, яка транслювалася компанією-заявником, Суд підкреслив декілька моментів щодо способу одержання інформації та її достовірності: він зазначив, що на жодному етапі не стверджувалося, що компанія-заявник або її співробітники чи агенти нестимуть ту чи іншу відповідальність за запис, або що її журналісти порушили кримінальне законодавство, коли його робили чи транслювали. Він також зазначив, що на загальнодержавному рівні ніколи не проводилося жодного розслідування обставин, за яких було зроблено запис. Зрештою, Суд зазначив, що національними судами не було встановлено, що запис містив будь-яку недостовірну чи спотворену інформацію, або що власне інформація та ідеї, висловлені у зв'язку з нею журналістом компанії-заявника, завдали якоїсь особливої шкоди особистій недоторканності та репутації позивача (*«Радіо Твіст а.с. проти Словаччини» (Radio Twist a.s. v. Slovakia)*, 2006, §§ 59-62).

187. До того ж, отримання згоди зацікавлених осіб дає змогу оцінити достовірність і справедливість засобів отримання відповідної інформації та її оприлюднення (*«Кудер та Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France)* [ВП], 2015, § 134; див., *a contrario*, *«Реклос та Давурліс проти Греції» (Reklos and Davourlis v. Greece)*, 2009, § 41, і *«Ґурґенідзе проти Грузії» (Gurgenidze v. Georgia)*, 2006, § 56). У справі *«Пек проти Сполученого Королівства» (Peck v. the United Kingdom)*, 2003, Суд постановив, посилаючись на відповідну прецедентну практику колишньої Комісії, що запис і розкриття спроби самогубства в громадському місці є серйозним втручанням у право заявника на повагу до його приватного життя (§§ 61-62). У справі *«Леост проти Франції» (Leost v. France)* (ухв.), 2025, §§ 59–62, що стосувалася публікації у щотижневому журналі фотографій обвинуваченого та свідка, які були зроблені без дозволу та без відома цих осіб під час судових засідань у кримінальній справі, пов'язаній із терористичними атаками, Суд наголосив на серйозних потенційних наслідках для приватного життя цих осіб та для права обвинуваченого на презумпцію невинуватості.

188. Зрештою, у справі, де Суд розглядав питання справедливого балансу, який має бути досягнутий між правами, що охороняються за статтею 10, та правами, що охороняються за статтею 8, стосовно статті, яка супроводжується інтимними фотографіями, зробленими з таємно записаного відеоматеріалу про нібито «нацистські» сексуальні дії громадського діяча, він постановив, що стаття 8 Конвенції не передбачає юридично обов'язкової вимоги попереднього повідомлення до публікування інформації про приватне життя особи (*«Мозлі проти Сполученого Королівства» (Mosley v. the United Kingdom)*, 2011, § 132).

v. Зміст, форма та наслідки статті, яка оскаржується

189. Суд завжди вважав, що стаття 10 Конвенції захищає не лише зміст ідей та інформації, що висловлюються, а й форму, в якій вони передаються (*«Де Гаес та Ґійсельс проти Бельгії» (De Haes and Gijsels v. Belgium)*, 1997, § 48; *«Джерсілд проти Данії» (Jersild v. Denmark)*, 1994, § 31; *«Обершлік проти Австрії (№ 1)»(Oberschlick v. Austria) (no. 1)*, 1991, § 57).

190. Щодо змісту та форми статей, що оскаржуються, принцип завжди полягав у тому, що існує притаманна професії журналіста свобода трактувати теми так, як він вважає за потрібне. Наприклад, Суд повторно зазначив, що ні він, ні національні суди не повинні підміняти думки преси своїми власними думками у цій сфері (*«Кудер та Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France)* [ВП], 2015, § 139; *«Джерсілд проти Данії» (Jersild v. Denmark)*, 1994, § 31). Суд також встановив, що стаття 10 Конвенції залишає за журналістами право вирішувати, які деталі слід опублікувати для забезпечення достовірності статті (*«Фрессоз і Руа проти Франції» (Fressoz and Roire v. France)* [ВП], 1999, § 54).

191. У будь-якому випадку Суд вважає, що скрізь, де мова йде про інформацію, яка стосується приватного життя іншої особи, журналісти зобов'язані брати до уваги, наскільки це можливо, вплив інформації та фотографій, які мають бути опубліковані, до їх поширення (*«Кудер та Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France)* [ВП], 2015, § 140).

192. У справі *«Галдіманн та інші проти Швейцарії» (Haldimann and Others v. Switzerland)*, 2015, йдеться про засудження журналістів за зйомку та трансляцію інтерв'ю зі страховим брокером, які було зроблено в суспільних інтересах. Хоча власне запис передбачав обмежене втручання в інтереси брокера, враховуючи, що доступ до запису мала невелика група осіб, факт його трансляції як частини репортажу, який був особливо зневажливим до брокера, міг спричинити більш значне втручання у право брокера на повагу до приватного життя, оскільки трансляцію переглянуло багато людей. Проте заявники приховали обличчя брокера так, що можна було розрізнити лише колір його волосся та шкіри; вони також викривили його голос. Суд визнав, що ці та інші запобіжні заходи, спрямовані на запобігання ідентифікації особи брокера, були вирішальними факторами у цій справі. Через це Суд дійшов висновку, що втручання в приватне життя брокера було не таким серйозним, щоб перекреслити суспільний інтерес до інформації про передбачувані зловживання у сфері страхового брокерства (§ 66; для порівняння див. справу*«Пек проти Сполученого Королівства» (Peck v. the United Kingdom)*, 2003, де Суд встановив порушення статті 8 Конвенції внаслідок передачі медіазасобам відеозапису з камер відеонагляду, на якому зображено людину, яка намагається вчинити самогубство в громадському місці).

193. Суд розуміє загалом, що зміна фотографії чи зловживання фотографією, на яку особа дала дозвіл для певної мети, може розглядатися як важлива причина обмеження права на свободу вираження поглядів (*«Ашет Філіпачі Асосьє (Ай-Сі-Ай ПЕРІС) проти Франції» (Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) v. France)*, 2009, § 46). Спосіб публікування фотографії чи репортажу і те, як на них представлена відповідна особа, також можуть бути факторами, на які слід зважати (*«Віртшафтс-Тренд Цайтшріфтен-Ферлаґсґезельшафт мбГ проти Австрії (№ 3)» (Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlagsgesellschaft mbH v. Austria) (no. 3)*, 2005, § 47; *«Йокітайпале та інші проти Фінляндії» (Jokitaipale and Others v. Finland)*, 2010, § 68).

194. Іншим фактором є мета, для якої була використана фотографія, та те, як вона могла бути використана згодом (*«Реклос та Давурліс проти Греції» (Reklos and Davourlis v. Greece)*, 2009, § 42; *«Ашет Філіпачі Асосьє (Ай-Сі-Ай ПЕРІС) проти Франції» (Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) v. France)*, 2009, § 52). У справі *«Реклос та Давурліс проти Греції» (Reklos and Davourlis v. Greece)*, 2009, Суд постановив, що тримання зображення дитини в руках фотографа у такому положенні, з якого дитину можна ідентифікувати, з можливістю подальшого її використання

суперечить побажанням відповідної особи та/або її батьків і призводить до порушення статті 8 Конвенції (§ 42).

195. Нарешті, Суд вважає, що ступінь розповсюдження репортажу та фотографії також може бути важливим фактором, залежно від того, чи є газета загальнонаціональною чи місцевою, та який тираж, великий чи обмежений, вона має (*«Каргуваара та Ілталеті проти Фінляндії» (Karhuvaara and Iltalehti v. Finland)*, 2004, § 47; *«Ґурґенідзе проти Грузії» (Gurgenidze v. Georgia)*, 2006, § 55; *«Кляйн проти Словаччини» (Klein v. Slovakia)*, 2006, § 48). Цей фактор, зокрема, мав значення у справі *«Алле проти Франції» (Allée v. France)*, 2024, § 48, що стосувалася електронного листа, надісланого шістьом особам, з яких лише одна не була причетна до справи про домагання, про які йшлося в листі; або у справі *«Деде проти Туреччини» (Dede c. Türkiye)*, 2024, § 50, що стосувалася електронного листа, надісланого в межах компанії працівником відділу кадрів, у якому він критикував методи управління керівника вищого рівня.

196. Щодо потенційного впливу відповідного засобу, Суд послідовно неодноразово зазначав, що аудіовізуальні засоби медіа часто мають набагато швидший та потужніший ефект, ніж друковані медіа (*«Перселл та інші проти Ірландії» (Purcell and Others v. Ireland)*, рішення Комісії від 1991 року; *«Джерсілд проти Данії» (Jersild v. Denmark)*, 1994, § 31).

197. Суд визнав, зокрема, що вплив засобів телерадіомовлення посилюється тим фактом, що вони продовжують залишатися звичними джерелами інформації, що використовуються в домашніх умовах (*«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom*) [ВП], 2013, § 119, з додатковими посиланнями).

198. Суд також зазначив, що інтернет-сайти є інформаційно-телекомунікаційним інструментом, який особливо відрізняється від друкованих медіа, зокрема в частині їх здатності зберігати і передавати інформацію, і що ризик заподіяння шкоди, що створюється контентом і комунікаціями в інтернеті, здійсненню прав і свобод людини, зокрема праву на повагу до приватного життя, безумовно, вищий, ніж той ризик, що створюється друкованими засобами, особливо у зв'язку з важливою роллю пошукових систем (*«Гурбен проти Бельгії» (Hurbain v. Belgium)* [ВП], 2023, § 236; *«М.Л. та В.В. проти Німеччини» (M.L. and W.W. v. Germany)*, 2018, § 91, з подальшими посиланнями).

199. Зокрема, щодо поширення в інтернеті заяв, які вважаються такими, що дискредитують, Суд зазначив, що ризик заподіяння шкоди, що створюється контентом і комунікаціями в інтернеті, здійсненню прав і свобод людини, зокрема праву на повагу до приватного життя, безумовно, вищий, ніж той, який створюється друкованими засобами (*«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, § 133). З іншого боку, Суд взяв до уваги обмежений вплив онлайн-публікацій у випадках, коли, наприклад, вони не з'являлися в пошукових системах Інтернету (*«Александру Петрашку проти Румунії» (Alexandru Pătraşcu v. Romania)*, 2025, § 116; див. також *«Мортенсен проти Данії» (Mortensen v. Denmark)*, 2025, § 47, щодо допису приватної особи на сторінці в соціальній мережі іншої приватної особи, причому жодна з них не була добре відома громадськості, і не було жодних ознак того, що цей допис будь-яким чином широко поширювався).

200. До того ж, у рішенні у справі *«Нільсен та Йонсен проти Норвегії» (Nilsen and Johnsen v. Norway)* [ВП], 1999, Суд по суті зазначив, що у випадках, коли заяви, що оскаржуються, робилися усно, а потім публікувалися пресою, у цьому контексті можна припустити, що це виключало можливість для заявників переформулювати, поліпшити чи відкликати їх перед публікуванням (§ 48). Той факт, що заяви, які оскаржуються, були зроблені під час прес-конференції або в прямому ефірі радіо- чи телепрограми, також знижував можливість для передбачуваного дифаматора переформулювати, уточнити ці заяви и відмовитися від них до того, як вони були оприлюднені (*«Отеґі Мондраґон проти Іспанії» (Otegi Mondragon v. Spain)*,

2011, § 54; *«Фуентеш Бобо проти Іспанії» (Fuentes Bobo v. Spain)*, 2000, § 46; *«Рєзнік проти Росії» (Reznik v. Russia)*, 2013, § 44).

2. Елементи та принципи аргументації Суду у справах про дифамацію (захист репутації)

a. Елементи визначення та формулювання: деякі міркування

201. Оскільки Конвенція не містить визначення дифамації, Суд підходить до цього поняття у своїй прецедентній практиці з посиланням на національне законодавство.

i. Існування об'єктивного зв'язку між заявою, що оскаржується, та особою, яка звертається за захистом відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції

202. Під час встановлення складових елементів дифамації Суду потрібен об'єктивний зв'язок між заявою, що оскаржується, та особою, яка пред'являє позов про дифамацію. Лише особистого припущення чи суб'єктивного сприйняття публікації як наклепницької недостатньо для того, щоб встановити, що публікація безпосередньо вплинула на відповідну особу. За обставин конкретної справи має бути щось таке, що змусило б звичайного читача відчути, що заява безпосередньо стосується конкретного позивача, або що він або вона зазнав/-ла цілеспрямованої критики (*«Рєзнік проти Росії» (Reznik v. Russia)*, 2013, § 45; *«Куніцина проти Росії» (Kunitsyna v. Russia)*, 2016, §§ 42-43; *«Маргулєв проти Росії» (Margulev v. Russia)*, 2019, § 53; *«Удовиченко проти України» (Udovychenko v. Ukraine)*, 2023, §§ 41 і 43).

203. У певних випадках невелика група осіб, наприклад, рада директорів компанії чи організації, також може подати позов про дифамацію, метою якої є група, але тоді, коли її члени, навіть якщо вони не згадуються поіменно, можуть бути ідентифіковані особами, які їх знають, або, ба навіть зазвичай, «розсудливою людиною». Так було у справі *«Руоканен та інші проти Фінляндії» (Ruokanen and Others v. Finland)*, 2010, що стосувалася тверджень про зґвалтування під час вечірки місцевої баскетбольної команди (§ 45; див. також *«Бладе Тромсе і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway)* [ВП], 1999, § 67).

204. Стосовно захисту репутації окремої фізичної особи на підставі його чи її ідентифікації з групою, то у рішенні у справі *«Аксу проти Туреччини» (Aksu v. Turkey)* [ВП], 2012, Суд, зокрема, постановив, що будь-які негативні стереотипи щодо групи, коли вони досягають певного рівня, здатні вплинути на почуття ідентичності групи, почуття власної гідності та впевненості в собі її членів. Саме у цьому сенсі це можна розглядати як вплив на їхнє «приватне життя» за значенням пункту 1 статті 8 Конвенції. Виходячи з цього, Суд встановив, що це положення стосується судового розгляду, у якому особа ромського походження, яка відчула себе ображеною уривками з книги та словниковими статтями про ромів у Туреччині, вимагала відшкодування збитків (§§ 58-61 та 81).

205. Суд вважає, що захист репутації зазвичай має обмежуватися захистом репутації живих осіб і не має застосовуватися до репутації померлих осіб, за винятком певних обмежених і чітко визначених обставин. У ситуаціях, коли заявником у Суді є сім'я покійного, Суд визнає, що замахи на репутацію покійного можуть посилити горе членів його сім'ї, особливо в період відразу після його смерті (*«Едісьон Плон проти Франції» (Éditions Plon v. France)*, 2004). І так само, за певних обставин, посягання на репутацію померлої людини можуть мати такий характер та інтенсивність, що можуть порушувати право на повагу до приватного життя сімей померлих осіб або навіть призводити до порушення цього права (*«Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Hachette Filipacchi Associés v. France)*, 2007; див. також *«Джуґашвілі проти Росії» (Dzhugashvili v. Russia)* (ухв.), 2014, і *«Дженнер проти Австрії» (Genner v. Austria)*, 2016).

206. У декількох рішеннях та ухвалах Суд також підтвердив, що репутація родича по висхідній лінії може за певних обставин впливати на «приватне життя» та особу людини, а отже, підпадати під дію пункту 1 статті 8 Конвенції (див., наприклад, *«Путістін проти України» (Putistin v. Ukraine)*, 2013, §§ 33 та 36-41; у зв'язку з художнім твором див. справу *«Єлшевар та інші проти Словенії» (Jelševar and Others v. Slovenia)* (ухв.), 2014, § 37); щодо статті в пресі про історичного громадського діяча див. у справі *«Джуґашвілі проти Росії» (Dzhugashvili v. Russia)* (ухв.), 2014, §§ 26-35).

ii. Рівень серйозності зазіхань на репутацію

207. Центральним елементом дифамації є замах на репутацію. Проте, для того щоб стаття 8 застосовувалася, замах на репутацію особи має досягти певного рівня серйозності та бути вчиненим так, щоб завдати шкоди особистому здійсненню права на повагу до приватного життя (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, § 72; *«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany)* [ВП], 2012, § 83; *«А. проти Норвегії» (A. v. Norway)*, 2009, § 64).

208. Якщо більш конкретно, то Суд постановив, що репутація вважається незалежним правом переважно у випадках, коли фактичні твердження були настільки серйозно образливими, що їх публікація мала неминучий прямий вплив на життя позивача (*«Торанцо Гомез проти Іспанії» (Toranzo Gomez v. Spain)*, 2018, § 51; *«Караку проти Угорщини» (Karakó v. Hungary)*, 2009, § 23; *«Поланко Торрес та Мовілла Поланко проти Іспанії» (Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain)*, 2010, § 40; *«Ярушкевич проти України» (Yarushkevych v. Ukraine)* (ухв.), 2016, § 24).

209. У справі *«Караку проти Угорщини» (Karakó v. Hungary)*, 2009, рівень серйозності втручання, необхідний для застосування статті 8 Конвенції у частині захисту репутації, описується як таке серйозне втручання в приватне життя, що ставиться під загрозу власне особиста недоторканність (§ 23).

210. У такий спосіб у низці спорів щодо дифамації Суд прямо чи опосередковано встановив, що рівень серйозності був досягнутий, і що стаття 8 застосовувалася:

- У рішенні за позовом про дифамацію, що був поданий заявником у зв'язку з анонімно розміщеним на інтернет-порталі образливим коментарем на його адресу, Суд визнав, що стаття 8 застосовується (*«Піл проти Швеції» (Pihl v. Sweden)* (ухв.), 2017, §§ 23-25; див. також *«Фухсманн проти Німеччини» (Fuchsmann v. Germany)*, 2017, § 30).

- У справі, де заявник, відомий чоловік, який сам публічно говорив про свою гомосексуальність, скаржився відповідно до статті 8 Конвенції на відмову національних органів влади порушити кримінальну справу щодо жарту, в якому він був описаний як жінка під час телевізійного комедійного шоу, Суд постановив, по-перше, що стаття 8 застосовувалася, до того, як було встановлено, що це положення не було порушене. Суд вважає, що, оскільки сексуальна орієнтація є невід'ємною частиною ідентичності людини, а гендер та сексуальна орієнтація є двома відмінними та інтимними характеристиками, будь-яка плутанина між ними буде замахом на чиюсь репутацію, здатним досягти достатнього рівня серйозності для застосування статті 8 (*«Соуза Ґуча проти Португалії» (Sousa Goucha v. Portugal)*, 2016, § 27).

- Суд постановив, що звинувачення особи у неповазі до групи іншої етнічної належності та релігії могло не лише заплямувати її репутацію, а й призвести до упередження як у її професійному, так і в соціальному середовищі, тож звинувачення досягли необхідного рівня серйозності, який міг порушити її права, передбачені статтею 8 Конвенції (*«Меджліс Ісламське Заєдніце Брчко та інші проти Боснії та Герцеговини» (Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina)* [ВП], 2017, § 79).

- На думку Суду, на замахи на професійну репутацію фізичної особи поширюється захист за статтею 8 Конвенції. Наприклад, лікар у справі *«Канеллопулу проти Греції» (Kanellopoulou*

v. Greece), 2007; директор субсидованої Державою компанії у справі *«Танасоаїка проти Румунії» (Tănăsoaica v. Romania)*, 2012; судді у справі *«Бельпьєтро проти Італії» (Belpietro v. Italy)*, 2013; порівняйте зі справою *«Шаганов та Палфріман проти Болгарії» (Shahanov and Palfreeman v. Bulgaria)*, 2016, (§§ 63-64), в контексті повідомлення про передбачувані порушення та скарги на державних посадових осіб; та *«Берґенс Тіденд та інші проти Норвегії» (Bergens Tidende and Others v. Norway)*, 2000 (§ 60), де Суд не вважав, що безсумнівна зацікавленість лікаря у захисті своєї професійної репутації була достатньою, щоб переважити важливий суспільний інтерес до свободи преси передавати інформацію з питань, що становлять законний суспільний інтерес.

- У справі *«Міколайова проти Словаччини» (Mikolajová v. Slovakia)*, 2011, заявниця скаржилася на оприлюднення рішення поліції про те, що вона скоїла злочин, хоча кримінальне провадження так і не було порушено. З огляду на серйозність висновку, що міститься в рішенні поліції, а саме, що заявниця була винна у скоєнні кримінального злочину із застосуванням насильства у поєднанні з розкриттям інформації страховій компанії, Суд зі свого боку розглянув застосовність пункту 2 та 8 статті 6 Конвенції. Суд встановив, що мало місце втручання у права заявниці, які захищалися статтею 8, зазначивши, що заявниця не зазнала істотного впливу відповідно до пункту 2 статті 6. Цей висновок не завадив Суду під час зважування прав узяти до уваги права, що захищаються згідно з пунктом 2 статті 6 (§ 44; див. також *«Бладе Тромсе і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway)* [ВП], 1999, § 65; *«А. проти Норвегії» (A. v. Norway)*, 2009, § 47).

- У справі *«Торанцо Гомез проти Іспанії» (Toranzo Gomez v. Spain)*, 2018, яка стосувалася засудження заявника за наклеп у формі характеризації методів, що використовуються поліцією, як «катування», усупереч юридичним визначенням цього поняття, Суд встановив, що стаття 8 застосовується і перевірив, чи забезпечували стандарти, що застосовуються національними судами, справедливий баланс між відповідними конкурентними правами та інтересами (§§ 56 та 59–60).

- У справі, де професора університету зобов'язали відшкодувати цивільний збиток за дифамацію після заяви про те, що кандидат на парламентських виборах був залучений до комерційного спору, Суд встановив, що був досягнутий необхідний рівень серйозності для застосування статті 8 Конвенції, зокрема тому, що інформація стосувалася питання приватного характеру (*«Пруня проти Румунії» (Prunea v. Romania)*, 2019, § 36).

- У справі про дифамацію, що виникла у зв'язку з заявами, викладеними у приватних документах між фізичними особами, які не призначалися їх автором для публічного поширення, але які були доведені до відома обмеженого кола осіб, Суд встановив, що такі заяви не лише здатні заплямувати репутацію особи, проти якої вони спрямовані, а й можуть зашкодити їй як у професійному, так і в соціальному оточенні. Тому було визначено, що такі звинувачення досягли рівня серйозності, достатнього для встановлення порушення прав відповідно до статті 8, і було вивчено питання про те, чи встановили національні органи влади справедливий баланс між, з одного боку, свободою вираження поглядів заявника, що захищається статтею 10, і, з іншого боку, правом одержувачки на повагу до її репутації згідно зі статтею 8 (*«Маталас проти Греції» (Matalas v. Greece)*, 2021, § 45).

211. У деяких справах про дифамацію Суд однозначно заявляв, що стаття 8 не застосовується, і переходив до розгляду питання про те, чи було втручання у свободу вираження поглядів пропорційним (*«Фальзон проти Мальти» (Falzon v. Malta)*, 2018, § 56; *«Федченко проти Росії (№ 3)» (Fedchenko v. Russia) (no. 3)*, 2018, §§ 48-49).

212. У цих справах та в інших, де застосовність статті 8 не встановлюється, Суд ґрунтується у своєму аналізі на другому пункті статті 10 і використовує методологію аналізу пропорційності, дотримуючись, по суті, тих самих критеріїв (див. наступний розділ).

b. Принципи та елементи визначення пропорційності втручання законній меті захисту репутації

213. Нижче наведено докладніші принципи й елементи визначення пропорційності, що були розроблені Судом у власній прецедентній практиці щодо захисту репутації.

214. Визначення того, наскільки відповідні заяви можуть сприяти дискусії, яка становить суспільний інтерес, є першим критерієм під час аналізу пропорційності втручання у свободу вираження поглядів, незалежно від законної мети, що переслідується, і незалежно від методу аргументації, що застосовується Судом. Загалом, сприяння заяв дискусії, яка становить суспільний інтерес, обмежуватиме свободу розсуду Держави.

215. У зв'язку з цим Суд послідовно постановляв, що відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції існує мало можливостей для встановлення обмежень на політичні висловлювання або на обговорення питань, що становлять суспільний інтерес (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 106; *«Кастельс проти Іспанії» (Castells v. Spain)*, 1992, § 43; *«Вінґрув проти Сполученого Королівства» (Wingrove v. the United Kingdom)*, 1996, § 58).

i. Елементи, що пов'язані зі змістом

α. Форми / засоби вираження

216. Статтею 10 також передбачена свобода творчості, яка дає можливість брати участь у публічному обміні культурною, політичною та соціальною інформацією та будь-якими ідеями. Тож особи, які створюють, виконують, поширюють або виставляють твори мистецтва, сприяють обміну ідеями та думками, необхідним у демократичному суспільстві (*«Мюллер та інші проти Швейцарії» (Müller and Others v. Switzerland)*, 1988, §§ 27 і далі; *«Ліндон, Очаковський-Лоуренс і Джулай проти Франції» (Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France)* [ВП], 2007, § 47).

217. Суд неодноразово зазначав, що сатира — це форма художнього самовираження і соціального коментування, яка через властиве їй перебільшення та спотворення реальності природно спрямована на провокування та спонукання. Відповідно, будь-яке втручання в право митця (чи будь-кого іншого) використовувати цей засіб самовираження має розглядатися особливо ретельно (*«Велш і Сільва Канья проти Португалії» (Welsh and Silva Canha v. Portugal)*, 2013, § 29; *«Еон проти Франції» (Eon v. France)*, 2013, § 60; *«Алвеш да Сільва проти Португалії» (Alves da Silva v. Portugal)*, 2009, § 27; *«Ферайніґунґ Більденер Кюнстлер проти Австрії» (Vereinigung Bildender Künstler v. Austria)*, 2007, § 33; *«Тусальп проти Туреччини» (Tuşalp v. Turkey)*, 2012, § 48; *«Зембіньські проти Польщі (№ 2)» (Ziembiński v. Poland) (no. 2)*, 2016, § 45; *«Ганджійський проти Болгарії» (Handzhiyski v. Bulgaria)*, 2021, § 51). У зв'язку з цим у прецедентній практиці Суду можна виділити декілька варіантів сатиричного вираження: картина (*«Ферайніґунґ Більденер Кюнстлер проти Австрії» (Vereinigung Bildender Künstler v. Austria)*, 2007, § 33), вивіска з повідомленням політичного змісту (*«Еон проти Франції» (Eon v. France)*, 2013, § 53), вигадане інтерв'ю (*«Ніковіц та Ферлаґсґруппе Ньюз ҐмбҐ проти Австрії» (Nikowitz and Verlagsgruppe News GmbH v. Austria)*, 2007, § 18), реклама (*«Болен проти Німеччини» (Bohlen v. Germany)*, 2015, § 50), карикатура (*«Леруа проти Франції» (Leroy v. France)*, 2008, § 44; *«Патріціо Монтейро Тело ді Абреу проти Португалії» (Patrício Monteiro Telo de Abreu v. Portugal)*, 2022, § 40), стаття у місцевій друкованій газеті (*«Зембіньські проти Польщі (№ 2)» (Ziembiński v. Poland) (no. 2)*, 2016, § 45), публічне кепкування над пам'ятником у формі його маскування (*«Ганджійський проти Болгарії» (Handzhiyski v. Bulgaria)*, 2021, § 51).

β. Різниця між констатацією факту та суб'єктивною оцінкою

218. Починаючи з його основних рішень у справах *«Лінґенс проти Австрії» (Lingens v. Austria)*, 1986, і *«Обершлік проти Австрії (№ 1)»(Oberschlick v. Austria) (no. 1)*, 1991, Суд підкреслював, що слід ретельно розрізняти фактичні заяви, з одного боку, та суб'єктивні оцінки — з іншого. Якщо існування фактів можна довести, то істинність суб'єктивної оцінки ніяк довести неможливо (*«МакВікар проти Сполученого Королівства» (McVicar v. the United Kingdom)*, 2002, § 83; *«Лінґенс проти Австрії» (Lingens v. Austria)*, 1986, § 46).

219. Зокрема, стосовно фактичних тверджень, Суд постановив, що «презумпція недостовірності» таких тверджень — тобто обов'язок особи довести їхню достовірність — не обов'язково суперечить Конвенції за умови, що відповідачу надається реальна можливість довести, що твердження було правдивим (*«Касабова проти Болгарії» (Kasabova v. Bulgaria)*, 2011; §§ 58-62 *«Станішевський проти Польщі» (Staniszewski v. Poland)*, 2021, § 45; *«Азадлик і Заїдов проти Азербайджану» (Azadliq and Zayidov v. Azerbaijan)*, 2022, § 35; *«Удовиченко проти України» (Udovychenko v. Ukraine)*, 2023, § 44). Водночас у таких справах Суд також зазначав, що заявник, який був явно залучений до публічного обговорення важливого питання, не повинен бути зобов'язаний дотримуватися більш суворого стандарту, ніж стандарт прояву належної ретельності, оскільки за таких обставин обов'язок доведення фактичних тверджень може позбавити заявника захисту, наданого статтею 10 (*«Макрадулі проти колишньої Югославської Республіки Македонії» (Makraduli v. the former Yugoslav Republic of Macedonia)*, 2018, § 75; *«Станішевський проти Польщі» (Staniszewski v. Poland)*, 2021, § 45; *«Войчук проти Польщі» (Wojczuk v. Poland)*, 2021, § 74; *«Азадлик і Заїдов проти Азербайджану» (Azadliq and Zayidov v. Azerbaijan)*, 2022, § 35; *«Удовиченко проти України» (Udovychenko v. Ukraine)*, 2023, § 44).

220. Суд також постановив, що для звільнення газети від її звичайного обов'язку перевіряти фактичні твердження, що принижують гідність приватних осіб, необхідні особливі підстави. Питання про наявність таких підстав залежить, зокрема, від характеру і ступеню відповідної дифамації, а також від того, наскільки газета може обґрунтовано вважати свої джерела достовірними у зв'язку з цими твердженнями (*«МакВікар проти Сполученого Королівства» (McVicar v. the United Kingdom)*, 2002, § 84; *«Бладе Тромсе і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway)* [ВП], 1999, § 66).

221. З іншого боку, вимогу довести істинність суб'єктивної оцінки неможливо виконати, а власне вимога порушує право на свободу думки, яка є фундаментальною частиною права, закріпленого статтею 10 (*«Моріс проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 126; *«Далбан проти Румунії» (Dalban v. Romania)* [ВП], 1999, § 49; *«Лінґенс проти Австрії» (Lingens v. Austria)*, 1986, § 46; *«Обершлік проти Австрії (№ 1)»(Oberschlick v. Austria) (no. 1)*, 1991, § 63). Проте навіть у тих випадках, коли твердження є суб'єктивною думкою, для його підтвердження має існувати достатнє фактологічне підґрунтя, інакше воно буде надмірним (*«Педерсен та Баадсґаард проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark)* [ВП], 2004, § 76; *«Де Гаес та Ґійсельс проти Бельгії» (De Haes and Gijsels v. Belgium)*, 1997, § 42; *«Обершлік проти Австрії (№ 2)» (Oberschlick v. Austria) (no. 2)*, 1997, § 33; *«Ліндон, Очаковський-Лоуренс і Джулай проти Франції» (Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France)* [ВП], 2007, § 55).

222. Суд підкреслив, що у випадках, коли національне законодавство або суди не проводять відмінності між суб'єктивними оцінками та констатацією фактів, що рівносильно вимозі доведення істинності суб'єктивної оцінки, — це є невибірковим підходом до оцінки формулювання та, на думку Суду, несумісно зі свободою думок, основоположним елементом статті 10 Конвенції (*«Ґорелішвілі проти Грузії» (Gorelishvili v. Georgia)*, 2007, § 38; *«Ґрінберґ проти Росії» (Grinberg v. Russia)*, 2005, §§ 29-30; *«Федченко проти Росії» (Fedchenko v. Russia)*, 2010, § 37). Відповідно, у декількох Суд відмітив, що не було проведено відмінність між фактами та суб'єктивними оцінками (*«ТОВ Іздатєльскій Центр Квартірний Ряд проти Росії»*

(ООО Izdatelskiy Tsentr Kvartirnyy Ryad v. Russia), 2017, § 44; *«Райхман проти Франції» (Reichman v. France)*, 2016, § 72; *«Патурель проти Франції» (Paturel v. France)*, 2005, § 35; *«Ліндон, Очаковський-Лоуренс і Джулай проти Франції» (Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France)* [ВП], 2007, § 55; *«Де Кароль та Франс Телевізіон проти Франції» (De Carolis and France Télévisions v. France)*, 2016, § 54).

223. Класифікація заяви як факту або як суб'єктивної оцінки — це питання, яке передусім належить до сфери розсуду національних органів влади, зокрема національних судів (*«Перуцці проти Італії» (Peruzzi v. Italy)*, 2015, § 48). У контексті свого розгляду Суд іноді ставить під сумнів класифікацію, яку проводять національні органи влади у зв'язку з цим, вважаючи, що заяви, які оскаржуються, є суб'єктивною оцінкою, істинність якої неможливо довести (див., наприклад, *«Фельдек проти Словаччини» (Feldek v. Slovakia)*, 2001, §§ 35 та 86; *«Ейгірдас і ДП "Демократіос плетрос фондас" проти Литви» (Eigirdas and VĮ "Demokratijos plėtros fondas" v. Lithuania)*, 2023, §§ 98-99; *«Арванітіс і Філелефтерос Паблік Компані Лімітед проти Кіпру» (Arvanitis and Phileleftheros Public Company Limited v. Cyprus)*, 2025, § 38) або, як альтернатива, що вони мають розглядатися як фактичні (*«Еґілл Айнарссон проти Ісландії» (Egill Einarsson v. Iceland)*, 2017, § 52).

224. Для того, щоб провести розмежування між твердженням, заснованим на фактах, і суб'єктивною оцінкою, необхідно взяти до уваги обставини справи та загальний тон висловлювань (*«Бразільєр проти Франції» (Brasilier v. France)*, 2006, § 37; *«Баласкас проти Греції» (Balaskas v. Greece)*, 2020, § 58), оскільки судження з питань, що становлять суспільний інтерес, можуть на цій підставі становити оціночні судження, а не твердження щодо фактів (*«Патурель проти Франції» (Paturel v. France)*, 2005, § 37; див. також *«Лопес Ґомез да Сільва проти Португалії» (Lopes Gomes da Silva v. Portugal)*, 2000, щодо коментарів, зроблених журналістом про політичні думки й ідеологію кандидата на муніципальних виборах; *«Гріко проти Словаччини» (Hrico v. Slovakia)*, 2004, критика в бік судді Верховного Суду; *«Радіостанція "Б92 АД" проти Сербії» (Radio Broadcasting Company B92 AD v. Serbia)*, 2023, щодо звинувачень у корупції при закупівлі вакцин; та *«Ейгірдас і ДП "Демократіос плетрос фондас" проти Литви» (Eigirdas and VĮ "Demokratijos plėtros fondas" v. Lithuania)*, 2023, § 100, щодо участі відомого бізнесмена та політика в прихованій політичній рекламі під час виборів).

225. У справі *«Шарсах і Ньюз Ферлаґсґезельшафт проти Австрії» (Scharsach and News Verlagsgesellschaft v. Austria)*, 2003, що стосувалася використання терміна «прихований нацист» для опису політика, національні суди вважали цей термін констатацією факту і ніколи не розглядали питання про те, чи може він розглядатися як суб'єктивна оцінка (§ 40). На думку Суду, стандарти, що застосовуються під час оцінки чиєїсь політичної діяльності з точки зору моралі, відрізняються від тих, які потрібні для встановлення складу злочину відповідно до кримінального законодавства (§ 43; див. також *«Унабхенґіґе Ініціатіве Інформаціонсфільфальт проти Австрії» (Unabhängige Initiative Informationsvielfalt v. Austria)*, 2002, § 46; *«Броса проти Німеччини» (Brosa v. Germany)*, 2014, § 48). У справі *«Мортенсен проти Данії» (Mortensen v. Denmark)*, 2025, що стосувалася кримінального засудження заявника-фізичної особи за опубліковану в соціальних мережах заяву про те, що певному лідеру праворадикальної політичної партії «дозволено бути нацистом», Суд погодився з класифікацією цього терміна національними судами як оціночного судження. Він ще раз наголосив, що термін «нацист» не є автоматичною підставою для засудження за наклеп через особливе негативне забарвлення, яке йому притаманне. Зазвичай образливі вирази «ідіот» та «фашист» можуть вважатися прийнятною критикою за певних обставин. Крім того, іменування когось фашистом, нацистом чи комуністом не може саме по собі ототожнюватися з фактичним твердженням про партійну приналежність цієї особи (§§ 40–41).

226. У справі *«Торґейр Торґейрсон проти Ісландії» (Thorgeir Thorgeirson v. Iceland)*, 1992, Суд встановив, що певні фактичні елементи, що містяться в статтях, які оскаржуються, на тему жорстокості, складалися переважно зі згадок про «історії» або «чутки», джерелом яких був не

заявник. У ній зазначалося, що у статті розглядалося питання, яке викликає серйозне занепокоєння громадськості, і що повна неправдивість і просто вигаданість цієї історії не була встановлена. Тож Суд вважає, що від журналіста не слід було вимагати надання доказів фактологічного підґрунтя його тверджень, оскільки він, по суті, повідомляв те, що інші люди говорили про жорстокість поліції. Якщо від заявника вимагати встановити правдивість його заяв, він, на думку Суду, перед ним постане нерозумне, або навіть нездійсненне завдання (§ 65; див. також *«Дюльдін та Кіслов проти Росії» (Dyuldin and Kislov v. Russia)*, 2007, § 35).

227. Необхідність встановлення зв'язку між суб'єктивною оцінкою та підтверджувальними фактами може бути різною у кожному випадку залежно від конкретних обставин (*«Фельдек проти Словаччини» (Feldek v. Slovakia)*, 2001, § 86).

228. У справі, де такого фактологічного підґрунтя не було, і заявники не надали доказів передбачуваної злочинної поведінки позивача, Суд постановив, що стаття 10 не була порушена (*«Барата Монтейро да Коста Ноґейра та Патріціо Перейра проти Португалії» (Barata Monteiro da Costa Nogueira and Patrício Pereira v. Portugal)*, 2011, § 38; порівняйте зі справою *«Де Лескен дю Плессі-Кассо проти Франції» (De Lesquen du Plessis-Casso v. France)*, 2012, § 45).

229. Питання про вимогу наявності (достатнього) фактологічного підґрунтя має оцінюватися з урахуванням інших відповідних параметрів для визначення пропорційності втручання у свободу вираження поглядів. Наприклад, різниця між констатацією факту та суб'єктивною оцінкою має менше значення там, де заяви, що оскаржуються, робляться в ході жвавих політичних дебатів на місцевому рівні, і де виборні посадові особи та журналісти повинні мати широку можливість для критики дій місцевої влади, навіть якщо зроблені заяви можуть не мати чіткого фактологічного підґрунтя (*«Ломбардо та інші проти Мальти» (Lombardo and Others v. Malta)*, 2007, § 60; *«Дюльдін та Кіслов проти Росії» (Dyuldin and Kislov v. Russia)*, 2007, § 49).

230. У справі *«Лопес Ґомез да Сільва проти Португалії» (Lopes Gomes da Silva v. Portugal)*, 2000, у якій йшлося про опубліковану в газеті редакційну статтю, Суд встановив, що відносно різкі коментарі щодо політичної думки та ідеології кандидата на муніципальних виборах мали певне фактологічне підґрунтя, і постановив, що ситуація однозначно включала політичні дебати з питань, що становлять спільний інтерес, у сфері, в якій обмеження свободи вираження поглядів слід тлумачити вузько (§ 33).

231. Так само у справі *«Гріко проти Словаччини» (Hrico v. Slovakia)*, 2004, Суд постановив, що у статтях, які оскаржувалися, де була присутня критика судді Верховного Суду, висловлювалися суб'єктивні оцінки, і було достатнє фактологічне підґрунтя. Якби не було фактологічного підґрунтя, така думка могла б здатися надмірною, але, як зазначив Суд, у цій справі це було не так (див. також *«Фльорі проти Франції» (Fleury v. France)*, 2010; *«Карлан проти Румунії» (Cârlan v. Romania)*, 2010; *«Лараньєра Маркес да Сільва проти Португалії» (Laranjeira Marques da Silva v. Portugal)*, 2010).

232. Власне кажучи, цю відмінність можна не проводити, коли йдеться про уривки з роману. Проте Суд вважає, що це стає цілком доречним, коли твір, який оскаржується, не є суцільною вигадкою, містить факти, а його персонажами є реальні люди (*«Ліндон, Очаковський-Лоуренс і Джулай проти Франції» (Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France)* [ВП], 2007, § 55).

233. Суд також розрізняє констатацію факту та суб'єктивну оцінку у справах, пов'язаних із сатирою. Щодо сатиричної статті про австрійського лижника, який нібито порадів травмі, отриманій одним із його суперників, Суд дійшов висновку, що цей коментар становить суб'єктивну оцінку, виражену у формі жарту, і залишається в межах допустимого сатиричного коментаря в демократичному суспільстві (*«Ніковіц та Ферлаґсґруппе Ньюз ҐмбГ проти Австрії» (Nikowitz and Verlagsgruppe News GmbH v. Austria)*, 2007).

χ. Процедурні питання: стандарт і тягар доведення[9], рівність сторін

234. Різниця між фактами та суб'єктивною, що ретельно розглядається вище, має велике значення з точки зору тягаря доведення у справах про дифамацію. Аналогічно, у оцінці обставин кожного конкретного випадку з цією проблемою тісно пов'язані принципи «відповідальної журналістики».

235. «Обов'язки та відповідальність», що притаманні здійсненню свободи вираження поглядів, означають, що потрібні особливі підстави для того, щоб газету можна було звільнити від її стандартного обов'язку перевіряти фактичні заяви, які містять дифамацію (див., наприклад, *«Бладе Тромсе і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway)* [ВП], 1999, § 66).

236. У справі *«Божков проти Болгарії» (Bozhkov v. Bulgaria)*, 2011, Суд повторно зазначив, що якщо національні суди застосовуватимуть надмірно суворий підхід до оцінки професійної поведінки журналістів, то останні можуть бути необґрунтовано відсторонені від виконання своєї функції інформування громадськості. Тому суди мають брати до уваги ймовірний вплив їхніх рішень не лише на окремі справи, які вони розглядають, а й на медіа загалом (§ 51).

237. У такий спосіб Суд встановив у контексті цивільного провадження про дифамацію, що вимога доводити, що зроблені в газетній статті твердження були «по суті правдивими з точки зору балансу ймовірностей», є виправданим обмеженням свободи вираження поглядів відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції (*«МакВікар проти Сполученого Королівства» (McVicar v. the United Kingdom)*, 2002, §§ 84 та 87).

238. У справі *«Касабова проти Болгарії» (Kasabova v. Bulgaria)*, 2011, Суд встановив, що твердження у пресі не можна прирівнювати до тверджень, що робляться в ході кримінального судочинства. Суди, які розглядають справу про наклеп, також не можуть очікувати, що обвинувачені в наклепі особи діятимуть як державні обвинувачі, або покладатимуться на те, чи вирішать органи прокуратури висунути кримінальні звинувачення проти особи, проти якої вони висунули звинувачення, і зуміють домогтися засудження особи, проти якої вони висунули звинувачення (§ 62; див. також *«Божков проти Болгарії» (Bozhkov v. Bulgaria)*, 2011, § 51; *«Румяна Іванова проти Болгарії» (Rumyana Ivanova v. Bulgaria)*, 2008, § 39).

239. У справі *«Касабова проти Болгарії» (Kasabova v. Bulgaria)*, 2011, Суд також постановив, що «презумпція неправдивості» може розглядатися як невиправдане перешкоджання публікуванню матеріалів, правдивість яких може бути важко встановити в суді, наприклад, через відсутність допустимих доказів або пов'язаних із цим витрат. Суд підкреслив, що перерозподіл тягаря доведення на підставі цієї презумпції робить особливо важливим, щоб суди дуже ретельно вивчали докази, які надав відповідач, щоб не позбавити його можливості змінити їх і довести істину (*«Касабова проти Болгарії» (Kasabova v. Bulgaria)*, 2011, §§ 59-62). Суд встановив, що журналісти можуть бути звільнені від обов'язку доводити правдивість фактів, викладених у їхніх публікаціях, та уникнути засудження, просто показавши, що вони діяли справедливо та відповідально (§ 61; див. також *«Уолл Стріт Джорнал Юереп Спрл та інші проти Сполученого Королівства» (Wall Street Journal Europe Sprl and Others v. the United Kingdom)* (ухв.), 2009; *«Радіо Франс та інші проти Франції» (Radio France and Others v. France)*, 2004, § 24; *«Штандард Ферлаґс ҐмбГ та Кравання-Пфайфер проти Австрії» (Standard Verlags GmbH and Krawagna-Pfeifer v. Austria)*, 2006, §§ 16, 30 та 57).

240. Аналогічно, під час встановлення балансу між правом співробітників поліції на повагу до їх приватного життя та свободою вираження поглядів осіб, які були ними заарештовані, Суд

[9] Загальні принципи, що стосуються презумпцій факту чи закону, в контексті презумпції невинуватості відповідно до пункту 2 статті 6 Конвенції, див. у справі *Салаб'яку проти Франції (Salabiaku v. France)*, 1988, § 28.

встановив, що обмеження права окремих осіб критикувати дії державних органів через зобов'язання точно дотримуватися юридичного визначення терміна «тортури», яке закріплене у національному законодавстві, було б для них важким тягарем (*«Торанцо Гомез проти Іспанії» (Toranzo Gomez v. Spain)*, 2018, § 65).

241. У справі *«Румяна Іванова проти Болгарії» (Rumyana Ivanova v. Bulgaria)*, 2008, Суд встановив, що заявниця недостатньо перевірила свої фактичні твердження щодо політика до моменту їх публікування і, всупереч передовій журналістській практиці, не звірилася з достовірними джерелами. Суд підкреслив, що заявниця прийняла обвинувальні твердження як свої власні, а отже, несла відповідальність за їх правдивість. Цим ситуація, що розглядалася, відрізнялася від тієї, в якій журналісти просто повідомляли те, що говорили інші, і просто не намагалися дистанціюватися (*«Румяна Іванова проти Болгарії» (Rumyana Ivanova v. Bulgaria)*, 2008, § 62; *«Радіо Франс та інші проти Франції» (Radio France and Others v. France)*, 2004, § 38; *«Тома проти Люксембургу» (Thoma v. Luxembourg)*, 2001, §§ 63-64; *«Педерсен та Баадсґаард проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark)* [ВП], 2004, § 77).

242. Стосовно можливості сторони захисту довести свої твердження у справах про дифамацію Суд надав важливе значення (у справі про наказ, який забороняє муніципальному раднику повторювати заяви про секту) тому факту, що запропоновані заявником докази були визнані невідповідними, і Суд не надав жодних коментарів щодо того, чи існували вони фактично (*«Єрусалим проти Австрії» (Jerusalem v. Austria)*, 2001, § 45; див. також *«Болдя проти Румунії» (Boldea v. Romania)*, 2007, §§ 60-61; *«Флукс проти Молдови (№ 4)» (Flux v. Moldova) (no. 4)*, 2008, §§ 37-38; *«Бусуйоч проти Молдови» (Busuioc v. Moldova)*, 2004, § 88; *«Савічі проти Молдови» (Savitchi v. Moldova)*, 2005, § 59; *«Фоля проти Румунії» (Folea v. Romania)*, 2008, §§ 41-43).

243. Суд також надає важливого значення ситуаціям, коли тягар доведення зобов'язує журналіста розкрити джерело інформації. У такий спосіб, втручання в принцип захисту журналістських джерел буде сумісним зі статтею 10 Конвенції лише в тому випадку, якщо існує вимога в інтересах суспільства, яка переважає цей принцип (*«Санома Уітґеверс Б.В. проти Нідерландів» (Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands)* [ВП], 2010, § 90; *«Касабова проти Болгарії» (Kasabova v. Bulgaria)*, 2011, § 65; *«Кумпан'я і Мазаре проти Румунії» (Cumpănă and Mazăre v. Romania)* [ВП], 2004, § 106).

244. У справі *«Стіл та Морріс проти Сполученого Королівства» (Steel and Morris v. the United Kingdom)*, 2005, Суд розглянув тягар доведення, покладений на заявників у спорі між ними та великою транснаціональною компанією McDonalds. Заявники брали участь у кампанії, розпочатій лондонською неурядовою організацією Greenpeace проти McDonalds, під час якої поширювався інформаційний бюлетень, у публікації якого їх звинуватили. Суд зазначив, по-перше, що той факт, що позивачем у справі є велика транснаціональна компанія, у жодному разі не має позбавляти її права захищатися від дифамаційних тверджень або не означає, що від заявників не слід вимагати доводити правдивість зроблених заяв (§ 94). По-друге, він встановив, що для захисту протиборчих інтересів у сфері свободи вираження поглядів і відкритих дебатів вкрай важливо забезпечити певний ступінь процедурної справедливості та рівності сторін. І зрештою, Суд зазначив, що відсутність правової допомоги зробила провадження у справі про дифамацію несправедливим, чим було порушено положення пункту 1 статті 6. Тож у цій справі відсутність процесуальної справедливості та рівності призвела до порушення статті 10 (§ 95).

245. В іншому контексті, у справі *«Удовиченко проти України» (Udovychenko v. Ukraine)*, 2023, у якій заявницю, приватну особу, було визнано відповідальною в провадженні про захист честі та гідності у зв'язку з її твердженням, висловленим у відповідь на запитання журналіста щодо обставин дорожньо-транспортної пригоди, свідком якої вона була, Суд встановив, що за відсутності будь-яких тверджень про недобросовісність з боку заявниці вимагати від неї

доведення правдивості її оспорюваного твердження — вимоги, яку було б дуже складно, якщо не неможливо, виконати — суперечило принципам, встановленим у практиці Суду (§ 51). Суд дійшов висновку, що дозвіл свідкам подій, які могли бути пов'язані з кримінальними правопорушеннями, публічно і добросовісно розповідати про те, що вони безпосередньо бачили та належним чином повідомляти органам влади, якщо тільки вони не були зобов'язані дотримуватися таємниці розслідування, становить аспект захисту свободи вираження поглядів (§ 50).

246. У справі *«Алле проти Франції» (Allée v. France)*, 2024, Суд наголосив на необхідності забезпечення належного захисту для жертв психологічних або сексуальних домагань, що самостійно повідомляють про них. У цій справі Суд встановив, що національні суди поклали надмірний тягар на заявницю, вимагаючи від неї надати докази стверджуваних сексуальних домагань на робочому місці, що не мали жодних зовнішніх свідків, замість того, щоб адаптувати критерії «добросовісності» та «достатніх фактичних підстав» до конкретних обставин (§ 52).

δ. Захист

247. Через «обов'язки та відповідальність», що притаманні здійсненню свободи вираження поглядів, гарантії, які надаються статтею 10 журналістам щодо висвітлення питань, які становлять спільний інтерес, надаються за умови, що вони діють добросовісно та маючи точне фактологічне підґрунтя, і що вони надають «достовірну та точну інформацію» згідно з принципами журналістської етики (*«Берґенс Тіденд та інші проти Норвегії» (Bergens Tidende and Others v. Norway)*, 2000, § 53; *«Ґудвін проти Сполученого Королівства» (Goodwin v. the United Kingdom)*, 1996, § 39; *«Фрессоз і Руа проти Франції» (Fressoz and Roire v. France)* [ВП], 1999, § 54).

248. Тож під час розгляду справ про дифамацію, особливо щодо журналістів, застосовуються такі підстави для захисту.

• *Захист істини (exceptio veritatis)*

249. Наявність процесуальних гарантій в інтересах відповідача під час розгляду справи про дифамацію є одним з факторів, які необхідно брати до уваги під час оцінювання пропорційності втручання відповідно до положень статті 10. Зокрема, важливо, щоб відповідач отримав реальну можливість довести, що його чи її твердження мали достатнє фактологічне підґрунтя (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 155, з подальшими посиланнями).

250. На думку Суду, нездатність виступити на захист істини становить захід, який виходить за межі необхідного для захисту репутації та прав людини (*«Коломбані та інші проти Франції» (Colombani and Others v. France)*, 2002, § 66).

251. Захист істини стосується лише фактів, а не коментарів і суб'єктивних оцінок, оскільки довести можна лише фактичні твердження (див., наприклад, *«Кастельс проти Іспанії» (Castells v. Spain)*, 1992, § 48).

252. Але (і це стосується, зокрема, журналістів) не завжди можливо повністю підтвердити факти, якщо подія щойно сталася, і тому в таких випадках потрібна певна свобода для маневру. Суд визнав, що новини — це «швидкопсувний товар», і що затримка їх публікування, навіть на короткий строк, цілком може позбавити їх всієї цінності та значення (*«"Зе Обзервер" та "Ґардіан" проти Сполученого Королівства» (Observer and Guardian v. the United Kingdom)*, 1991, § 60).

• *Добросовісність*

253. Наявність або відсутність добросовісності може встановлюватися за допомогою фактів та обставин справи, а також (або) через посилання на кодекси професійної етики. У випадку журналістів Суд підкреслив важливість контролю за дотриманням журналістської етики, особливо з огляду на вплив, який мають медіа в сучасному суспільстві і в світі, де людина стикається з величезною кількістю інформації (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 104).

254. У справі, пов'язаній з дифамацією пластичного хірурга, Суд постановив, що свідчення незадоволених пацієнтів, хоч вони й були висловлені експресивно і колоритно, були по суті правильними і були газетою точно зафіксовані. Прочитавши статті повністю, Суд не зміг дійти висновку, що твердження були надмірними чи оманливими (*«Берґенс Тіденд та інші проти Норвегії» (Bergens Tidende and Others v. Norway)*, 2000, § 56; див. також щодо неналежного вивчення національними судами критеріїв справу *«Райхман проти Франції» (Reichman v. France)*, 2016, § 71).

ii. Елементи, що пов'язані з контекстом

α. Роль і статус особи, яка робить заяву, що оскаржується

255. Посилений захист відповідно до статті 10 Конвенції надається певним особам через їхню роль і статус у демократичному суспільстві. Роль «громадських спостерігачів» та особливий статус суддів та адвокатів докладно розглядаються в окремих розділах нижче.

256. Також свобода вираження поглядів особливо важлива для обраних представників, які представляють свій електорат, привертають увагу до їхніх проблем та захищають їхні інтереси. Відповідно, втручання у свободу вираження поглядів опозиційного члена парламенту вимагає найпильнішої уваги з боку Суду (*«Карачони та інші проти Угорщини» (Karácsony and Others v. Hungary)* [ВП], 2016, § 137; *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey) (no. 2)* [ВП], 2020, §§ 242-245; *«Кастельс проти Іспанії» (Castells v. Spain)*, 1992, § 42; *«П'ермон проти Франції» (Piermont v. France)*, 1995, § 76; *«Єрусалим проти Австрії» (Jerusalem v. Austria)*, 2001, § 36; *«Отеґі Мондраґон проти Іспанії» (Otegi Mondragon v. Spain)*, 2011, § 50; *«Лакруа проти Франції» (Lacroix v. France)*, 2017, § 40; *«Шаний проти Угорщини» (Szanyi v. Hungary)*, 2016, § 30; див. також *«Фрейташ Ранґель проти Португалії» (Freitas Rangel v. Portugal)*, 2022, § 59, про поширення дії такого захисту на запрошеного експерта, який представляє свої погляди перед парламентською комісією).

257. Водночас у рішенні у справі *«Ербакан проти Туреччини» (Erbakan v. Turkey)* Суд підкреслив, що боротьба з усіма формами нетерпимості є невід'ємною частиною захисту прав людини, і що вкрай важливо, щоб у своїх виступах політики уникали коментарів, які можуть посилювати таку нетерпимість (§ 64).

β. Мета заяви, яка оскаржується

258. Статус особи, яка стала об'єктом дифамації, є одним з параметрів, які Суд бере до уваги, коли розглядає справи про дифамацію. Суд вважає, що «межі допустимої критики» набагато ширші щодо осіб із суспільним статусом, ніж щодо приватних осіб (*«Паломо Санчес та інші проти Іспанії» (Palomo Sánchez and Others v. Spain)* [ВП], 2011, § 71).

• *Політичні та громадські діячі*

259. Саме у справі *«Лінґенс проти Австрії» (Lingens v. Austria)*, 1986, Суд вперше встановив принцип, згідно з яким політики неминуче і свідомо стають об'єктом, кожне слово і вчинок якого пильно вивчають як журналісти, так і громадськість загалом; тому вони мають виявляти

більшу ступінь терпимості (§ 42; див. також *«Надтока проти Росії» (Nadtoka v. Russia)*, 2016, § 42).

260. Ця вимога терпимості є ще доречнішою у разі політиків, коли вони самі роблять публічні заяви, які зазнають критики (*«Младіна д.д. Любляна проти Словенії» (Mladina d.d. Ljubljana v. Slovenia)*, 2014, § 40; *«Пакдемірлі проти Туреччини» (Pakdemirli v. Turkey)*, 2005, § 45). Наприклад, у справі *«Обершлік проти Австрії (№ 2)» (Oberschlick v. Austria) (no. 2)*, 1997, Суд постановив, що коментарі, зроблені в репортажі про промову, яка явно мала на меті провокацію, а отже, була спрямована на те, щоб викликати різку реакцію (§ 31), не могли становити необґрунтований особистий замах (§ 33), попри їх полемічний характер (*«Дікінсон проти Туреччини» (Dickinson v. Turkey)*, 2021, § 55).

261. За великим рахунком, цей принцип терпимості застосовується до всіх представників політичного класу, як до прем'єр-міністра (*«Тусальп проти Туреччини» (Tuşalp v. Turkey)*, 2012, § 45; *«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини (№ 2)» (Axel Springer AG v. Germany) (no. 2)*, 2014, § 67; *«Дікінсон проти Туреччини» (Dickinson v. Turkey)*, 2021, § 55), міністра (*«Турган проти Туреччини» (Turhan v. Turkey)*, 2005, § 25), міського голови (*«Бразільєр проти Франції» (Brasilier v. France)*, 2006, § 41), радника з політичних питань (*«Морар проти Румунії» (Morar v. Romania)*, 2015), члена парламенту (*«Младіна д.д. Любляна проти Словенії» (Mladina d.d. Ljubljana v. Slovenia)*, 2014; *«Моніка Маковей проти Румунії» (Monica Macovei v. Romania)*, 2020), так і голови політичної партії (*«Обершлік проти Австрії (№ 2)» (Oberschlick v. Austria) (no. 2)*, 1997; «*Мортенсен проти Данії» (Mortensen v. Denmark)*, 2025, § 45).

262. Дійсно, Суд заявив, що забезпечення посиленого захисту глав Держав і урядів за допомогою спеціального закону, зазвичай, не буде відповідає намірам Конвенції (*«Отеґі Мондраґон проти Іспанії» (Otegi Mondragon v. Spain)*, 2011, § 55; *«Пакдемірлі проти Туреччини» (Pakdemirli v. Turkey)*, 2005, § 52; *«Артун та Ґювенер проти Туреччини» (Artun and Güvener v. Turkey)*, 2007, § 31; *«Омур Чаґдаш Ерсой проти Туреччини» (Ömür Çağdaş Ersoy c. Turquie)*, 2021, § 58; щодо глав іноземних Держав див. *«Коломбані та інші проти Франції» (Colombani and Others v. France)*, 2002, § 67). У справі *«Отеґі Мондраґон проти Іспанії» (Otegi Mondragon v. Spain)*, 2011, Суд постановив, що той факт, що король займає нейтральну позицію в політичних дебатах і виступає як арбітр і символ єдності Держави, не має захищати його від будь-якої критики під час виконання ним своїх офіційних обов'язків (§ 56; див. також *«Стерн Таулац та Роура Капеллера проти Іспанії» (Stern Taulats and Roura Capellera v. Spain)*, 2018, § 35).

263. Також Суд вважає, що, хоча особи, які представляють державні установи, користуються законним захистом з боку компетентних органів як гаранти інституційного громадського порядку, панівне становище, яке займають ці установи, вимагає від органів влади виявляти стриманість у застосуванні кримінального судочинства (*«Дікінсон проти Туреччини» (Dickinson v. Turkey)*, 2021, § 56).

264. Суд застосовує ту ж саму логіку до інших осіб, які беруть ту чи іншу участь у суспільному житті. У справі *«Куліш проти Польщі» (Kuliś v. Poland)*, 2008, Суд зазначив, що межі прийнятної критики ширші, коли мова йде про громадського діяча, оскільки він неминуче і свідомо стає об'єктом громадського контролю і тому має виявляти особливо високий ступінь терпимості (§ 47; про викладача, який попри публічний характер своєї професії вирішив оприлюднити деякі свої ідеї чи переконання, а отже, міг очікувати, що його заяви пильно вивчатимуться, див. *«Бруне-Леком та Ліон Маґ проти Франції» (Brunet-Lecomte and Lyon Mag' v. France)*, 2010, § 46; див. також *«Магі проти Бельгії» (Mahi v. Belgium)* (ухв.), 2020; стосовно директора мечеті, якого критикували за виконання його завдань через інституційний аспект і важливість його обов'язків, *«Чалабі проти Франції» (Chalabi v. France)*, 2008, § 42; про бізнесмена (*«Ферлаґсґруппе Н'юз ҐмбГ проти Австрії (№ 2)» (Verlagsgruppe News GmbH v. Austria) (no. 2)*, 2006, § 36); і, на противагу, *«Кабоґлу та Оран проти Туреччини» (Kaboğlu and Oran v. Turkey)*,

2018, § 74, стосовно членів Консультативної ради, чиї обов'язки були схожі на обов'язки експертів, яких призначають органи державної влади для вивчення конкретних питань).

265. Захист репутації поширюється і на політиків, навіть коли вони діють не як приватні особи; але у таких випадках вимоги такого захисту мають бути зважені з урахуванням інтересів відкритого обговорення політичних питань (*«Лінґенс проти Австрії» (Lingens v. Austria)*, 1986, § 42; *«Надтока проти Росії» (Nadtoka v. Russia)*, 2016, § 42).

• *Уряд, органи державної влади та інші установи*

266. Дотримуючись думки, що в демократичній системі за діями чи бездіяльністю уряду мають пильно спостерігати не лише законодавчі та судові органи, а й громадськість, Суд встановив, що межі допустимої критики щодо уряду ширші, ніж щодо приватної особи-громадянина чи навіть політика (*«Кастельс проти Іспанії» (Castells v. Spain)*, 1992, § 46; *«Таммер проти Естонії» (Tammer v. Estonia)*, 2001, § 62; *«Марґулєв проти Росії» (Margulev v. Russia)*, 2019, § 53). У справі *«Відеш Айзсарджибас Клубс проти Латвії» (Vides Aizsardzības Klubs v. Latvia)*, 2004, Суд поширив застосування цього аргументу на державні органи, встановивши, що в демократичному суспільстві останні самі відкривають себе для громадського контролю (§ 46; див. також *«Дюльдін та Кіслов проти Росії» (Dyuldin and Kislov v. Russia)*, 2007, § 83; *«Радіо Твіст а.с. проти Словаччини» (Radio Twist a.s. v. Slovakia)*, 2006, § 53).

267. Суд вважає, що державні органи та цивільні службовці, які діють офіційно, мають визнати, що до них застосовуються ширші межі прийнятної критики, ніж до приватних осіб (*«Романенко та інші проти Росії» (Romanenko and Others v. Russia)*, 2009, *§* 47; *«Торанцо Гомез проти Іспанії» (Toranzo Gomez v. Spain)*, 2018, § 65; див. також *«Фріск та Йенсен проти Данії» (Frisk and Jensen v. Denmark)*, 2017, § 56, щодо критики державної лікарні, і *«Ломбардо та інші проти Мальти» (Lombardo and Others v. Malta)*, 2007, § 54, місцева рада).

268. Ті самі принципи застосовуються до установ, які відповідають за надання державних послуг. Суд встановив, що захист авторитету університету є суто інституційним інтересом, міркуванням, яке не завжди має таку саму силу, як захист репутації чи прав інших осіб згідно з пунктом 2 статті 10 (*«Харламов проти Росії» (Kharlamov v. Russia)*, 2015, § 29). Як наслідок, межі прийнятної критики для університетів стають ширшими, навіть якщо ця критика негативно впливає на їх репутацію. На думку Суду, це частина свободи в науковій галузі, яка передбачає право вчених вільно висловлювати свою думку щодо установи чи системи, в якій вони працюють, та право поширювати знання і правду без обмежень (*«Сорґуч проти Туреччини» (Sorguç v. Turkey)*, 2009, § 35; *«Кула проти Туреччини» (Kula v. Turkey)*, 2018, § 38). З іншого боку, Суд беззастережно визнав, що захист репутації державної лікарні є законною метою в розумінні пункту 2 статті 10 (*«Ґоулік проти Ліхтенштейну» (Gawlik v. Liechtenstein)*, 2021, § 51).

269. Стосовно органів виконавчої влади, Суд вважає, що через їхню роль у демократичному суспільстві інтереси органу виконавчої влади, наділеного державними повноваженнями, у підтримці гарної репутації істотно відрізняються як від права на захист репутації фізичних осіб, так і від репутаційних інтересів юридичних осіб, приватних або державних, які є конкурентами на ринку (*«ТОВ Мемо проти Росії» (ООО Мемо v. Russia)*, 2022, §§ 46-48). У цій справі Суд встановив, що цивільний позов про дифамацію, поданий від власного імені вищим органом виконавчої влади суб'єкта Російської Федерації проти інтернет-видання, за загальним правилом, не може розглядатися як такий, що переслідує законну мету захисту репутації інших осіб відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції. Але це не виключає того, що окремі члени державного органу, яких можна «легко ідентифікувати» через обмежену кількість його членів і характер висунутих проти них звинувачень, можуть мати право від власного імені порушити справу про дифамацію. Аналогічно, справа *«Марія Сомогі проти Угорщини» (Mária Somogyi v. Hungary)*, 2024, §§ 30-44 стосувалася рішення про виплату заявником компенсації за

порушення особистих прав муніципалітету за те, що він поширив публікацію третьої особи в соціальній мережі «Фейсбук» (*Facebook*) про управління майном, що належить муніципалітету, і використання публічних коштів. Суд встановив, що оскаржуваний захід не переслідував жодну із законних цілей, перелічених у пункті 2 статті 10 Конвенції

• *Державні службовці*

270. Хоча Суд вважає, що державні службовці мають користуватися суспільною довірою у спокійних умовах без невиправданих хвилювань, якщо вони хочуть успішно виконувати свої завдання, і тому може виникнути потреба у їх захисті від вербальних образ під час виконання ними службових обов'язків (*«Бусуйоч проти Молдови» (Busuioc v. Moldova)*, 2004, § 64; *«Лешник проти Словаччини» (Lešník v. Slovakia)*, 2003, § 53), це також висуває до них високі, хоч і не такі високі як до політиків, вимоги про терпимість. Суд постановив, що державні службовці, які діють офіційно, мають дотримуватися ширших меж прийнятної критики, ніж звичайні громадяни (*«Мамер проти Франції» (Mamère v. France)*, 2006, *§* 27; *«Радіостанція "Б92 АД" проти Сербії» (Radio Broadcasting Company B92 AD v. Serbia)*, 2023, § 78; *«Баена Саламанка проти Іспанії» (Baena Salamanca v. Spain),* 2025, § 126). Слід визнати, що за деяких обставин ці межі можуть бути ширшими, коли йдеться про державного службовця, який виконує свої повноваження, ніж коли йдеться про фізичних осіб. Проте не можна сказати, що державні службовці свідомо роблять себе об'єктом, кожне слово чи вчинок якого ретельно вивчається, так, як це роблять політики, і тому, коли справа доходить до критики їхніх дій, до них слід ставитися нарівні з цими останніми (*«Яновський проти Польщі» (Janowski v. Poland)* [ВП], 1999, § 33; *«Маріапорі проти Фінляндії» (Mariapori v. Finland)*, 2010, § 56; *«Нікула проти Фінляндії» (Nikula v. Finland)*, 2002, § 48; *«Баласкас проти Греції» (Balaskas v. Greece)*, 2020, § 48, і, зокрема, §§ 50-51 щодо викладачів; *«Мілосавлєвич проти Сербії» (Milosavljević v. Serbia)*, 2021, § 60).

271. У справі *«Білд ГмбХ і Ко. КГ проти Німеччини» (Bild GmbH & Co. KG v. Germany)*, 2023, новинне видання поширило нерозмитий запис з камер відеоспостереження, на якому поліцейський застосовує силу під час арешту, при цьому видання не стверджувало про вчинення будь-яких неправомірних дій з боку поліцейського. Суд зазначив, що, за відсутності обвинувачень у неправомірних діях, державні службовці зберігають законний інтерес у захисті свого приватного життя від неправдивих уявлень про зловживання службовим становищем. Тому суди повинні збалансувати відповідний суспільний інтерес з конкретними негативними наслідками, що можуть мати місце для приватного або сімейного життя службовця через публікацію його зображення (§ 35). Таке збалансування повинно відбуватися незалежно від того, чи є репортаж позитивним або негативним, оскільки в будь-якому випадку громадськість зацікавлена у висвітленні в новинах застосування сили поліцією (§ 42).

272. До того ж, принцип підвищеної терпимості поширюється не на всіх осіб, які працюють на Державу чи в державних компаніях (*«Бусуйоч проти Молдови» (Busuioc v. Moldova)*, 2004, § 64). Наприклад, у справі *«Нільсен та Йонсен проти Норвегії» (Nilsen and Johnsen v. Norway)* [ВП], 1999, Суд відмовився порівнювати призначеного урядом експерта з політиком; це вимагало б від нього вищого ступеня терпимості. На думку Суду, більше значення мало те, що робив заявник за межами своїх службових функцій, а саме участь у громадській дискусії (§ 52). Це міркування було також актуальне у справі *«Де Кароль та Франс Телевізіон проти Франції» (De Carolis and France Télévisions v. France)*, 2016, де Суд постановив, що рівень посади, яку обіймає державний службовець, є критерієм для оцінки ступеня терпимості, яку від нього слід очікувати (§ 52).

• *Судді, свідки-експерти*

273. У справі *«Моріс проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, Суд визнав, що, зважаючи на те, що судді становлять частину фундаментального інституту Держави, вони можуть

зазнавати особистої критики в допустимих межах, і не лише в теоретичному та загальному плані. Тож, діючи офіційно, вони можуть зазнавати ширшої прийнятної критики, ніж звичайні громадяни (§ 131; див. також *«Джулай та САРЛ Ліберасьон проти Франції» (July and SARL Libération v. France)*, 2008, § 74; *«Ауреліан Опрі проти Румунії» (Aurelian Oprea v. Romania)*, 2016, § 74; *«Ду Карму де Портуґал е Кастро Камара проти Португалії» (Do Carmo de Portugal e Castro Câmara v. Portugal)*, 2016, § 40; *«Радобулжач проти Хорватії» (Radobuljac v. Croatia)*, 2016, § 59; *«Паніоґлу проти Румунії» (Panioglu v. Romania)*, 2020, § 113; *«Лютген проти Люксембургу» (Lutgen v. Luxembourg)*, 2024, § 68).

274. Межі допустимої критики ймовірно досягаються, коли мова заходить про деструктивні замахи, які є по суті необґрунтованими (*«Праґер та Обершлік проти Австрії» (Prager and Oberschlick v. Austria)*, 1995, § 34), особливо з огляду на той факт, що судді, які зазнали критики, зобов'язані діяти на власний розсуд, що не дає їм змогу відповідати (*«Анатолій Єременко проти України» (Anatoliy Yeremenko v. Ukraine)*, 2022, § 59; *«Станку та інші проти Румунії» (Stancu and Others v. Romania)*, 2022, § 135); отже, Державі може знадобитися захистити суддів від необґрунтованих звинувачень (*«Лешник проти Словаччини» (Lešník v. Slovakia)*, 2003, § 54; *«Зурабіані проти Грузії» (Zurabiani v. Georgia)* (ухв.), 2025, §§ 37-41) про критику прокурора обвинуваченим див. у справі *«Чеферин проти Словенії» (Čeferin v. Slovenia)*, 2018, § 56). Аналогічно, враховуючи, що вони діють офіційно та беручи до уваги потенційний вплив їхніх думок на результат кримінального провадження, свідки-експерти також мають терпимо ставитися до критики виконання своїх обов'язків (*там само*, § 58). Ці принципи однаково застосовуються у випадках, коли образливі висловлювання на адресу суддів лунають у рамках внутрішнього спілкування з відповідним судом, наприклад, у письмових запереченнях проти рішення суду (*«Баковіч проти Сербії (№ 2)» (Backović v. Serbia (no. 2)),* 2025, §§ 38–42).

275. Автоматичне припущення національних судів про те, що інтереси, пов'язані із захистом честі та гідності інших осіб (зокрема, осіб, наділених державними повноваженнями), за будь-яких обставин превалюють над свободою вираження поглядів, привело Суд до висновку, що не було встановлено необхідного балансу прав (*«Толмачов проти Росії» (Tolmachev v. Russia)*, 2020, § 51).

• *Відповідачі*

276. У справі *«Мілевич проти Хорватії» (Miljević v. Croatia)*, 2020, що стосується провадження у зв'язку з дифамацією через заяви, зроблені обвинуваченим у межах іншого кримінального провадження, зазначивши, що коментарі заявника досягли необхідного рівня серйозності для заподіяння шкоди правам, які захищалися статтею 8 Конвенції, особливо з урахуванням того, що вони рівносильні звинуваченню третьої сторони в поведінці, що прирівнюється до кримінального злочину (§ 60-62), Суд звернув увагу на підвищений рівень захисту, якого вимагали заяви, зроблені відповідачем у межах свого захисту в ході кримінального процесу. Суд повторно зазначив, що відповідачі в кримінальному провадженні повинні мати можливість вільно висловлюватися з питань, пов'язаних із їх судовим розглядом, без загрози для себе порушення кримінальної справи за дифамацію, до того ступеня, поки вони не дають навмисно привід несправедливо підозрювати іншу особу в поведінці, яка вимагає покарання (§ 82). Оцінюючи втручання у свободу вираження поглядів заявника, Суд взяв до уваги, серед інших факторів, контекст, у якому були зроблені заяви, і, зокрема, чи стосувалися вони аргументів, наведених у зв'язку із захистом заявника (§ 68).

• *Юридичні особи (компанії, об'єднання)*

277. Суд визнав, що комерційне підприємтсво може мати репутацію (*«Галє проти Люксембургу» (Halet v. Luxembourg)* [ВП], 2023, § 108). Зокрема, у справі, що стосується друкованої статті, у якій критикувалося вино, яке виготовляється державною компанією, Суд визнав, що виробнича компанія, безперечно, мала право захищатися від дифамації, і що існує

суспільний інтерес у захисті комерційного успіху та життєздатності компаній в інтересах їхніх акціонерів і співробітників, а також в інтересах ширшого економічного блага. Проте Суд зазначив, що існує різниця між репутацією фізичної особи у частині її соціального статусу, яка може мати наслідки для її гідності, та комерційними репутаційними інтересами компанії, які позбавлені цього нематеріального аспекту (*«Уж проти Угорщини» (Uj v. Hungary)*, 2011, § 22; *«ТОВ Реґнум проти Росії» (OOO Regnum v. Russia)*, 2020, § 66; див. також справу *«Алмейда Арройя проти Португалії» (Almeida Arroja v. Portugal)*, 2024, §§ 59, 75 і 89, у якій Суд виходив з припущення, що юридична фірма має репутацію).

278. Суд застосовує, *mutatis mutandis*, принципи, визначені у рішенні у справі *«Лінґенс проти Австрії» (Lingens v. Austria)*, 1986, щодо таких юридичних осіб як великі компанії. У рішенні у справі *«Стіл та Морріс проти Сполученого Королівства» (Steel and Morris v. the United Kingdom)*, 2005, Суд зазначає, що великі публічні компанії неминуче та свідомо стають об'єктом, дії якого пильно контролюються, і, як і у випадку з підприємцями та жінками, які ними керують, межі допустимої критики в разі таких компаній є ширшими (§ 94; див. також *«Файєд проти Сполученого Королівства» (Fayed v. the United Kingdom)*, 1994, § 75).

279. Під час оцінки пропорційності Суд додатково приділив увагу розміру та роду діяльності компаній, на які спрямовані ймовірно дифамаційні коментарі (*«Тімпул Інфо-Меґезін та Анґель проти Молдови» (Timpul Info-Magazin and Anghel v. Moldova)*, 2007, § 34). Суд також заявив, що коли приватна компанія вирішує брати участь в угодах, де задіяні значні державні кошти, вона добровільно стає об'єктом посиленого контролю з боку громадськості (*там само*, § 34).

280. Дійсно, Суд підкреслив, що поруч із суспільним інтересом у відкритому обговоренні ділової практики існує альтернативний інтерес у захисті комерційного успіху та життєздатності компаній в інтересах акціонерів і співробітників, а також в інтересах ширшого економічного блага (*«Стіл та Морріс проти Сполученого Королівства» (Steel and Morris v. the United Kingdom)*, 2005, § 94).

281. Стосовно заяв, які роблять міноритарні акціонери великої компанії, Суд визнав, що високий ступінь захисту поширюється на заяви, спрямовані на забезпечення того, щоб директори потужних комерційних компаній виконували свої обов'язки, з метою спонукати їх враховувати довгострокові інтереси своєї фірми (*«Петро Карбо Хем С.Е. проти Румунії» (Petro Carbo Chem S.E. v. Romania)*, 2020, § 43). Суд постановив, що намір компанії-заявника полягав у тому, щоб почати обговорення питань управління фірмою, в якій вона володіла акціями, а не ставити під загрозу комерційний успіх фірми і добробут її акціонерів і співробітників і, якщо сказати ширше, стан економіки. Її коментарі були вочевидь мотивовані бажанням здійснювати активний контроль над фірмою з метою покращення управління нею та сприяння створенню довгострокової цінності (§ 52).

282. Оцінка меж допустимої критики об'єднань та інших неурядових організацій залежить від ступеня їх залученості в громадські обговорення. Як заявив Суд, об'єднання самі стають об'єктом пильної уваги, коли вони вступають у громадські обговорення (*«Єрусалим проти Австрії» (Jerusalem v. Austria)*, 2001, § 38). Тож відразу після того як вони вступають у такі обговорення, вони мають виявляти вищий ступінь терпимості до критики опонентами своїх цілей і засобів, що у них використовуються (*«Патурель проти Франції» (Paturel v. France)*, 2005, § 46).

283. У справі *«Ейгірдас і ДП "Демократіос плетрос фондас" проти Литви» (Eigirdas and VĮ "Demokratijos plėtros fondas" v. Lithuania)*, 2023, Суд також визнав законною мету захисту репутації журналу, не посилаючись на індивідуальну репутацію його членів (§ 108).

iii. Характер заходів та покарань у відповідь на дифамацію

284. Характер і суворість призначених покарань є факторами, які слід враховувати під час оцінки пропорційності втручання у свободу вираження поглядів, що гарантується статтею 10 (*«Кумпан'я і Мазаре проти Румунії» (Cumpănă and Mazăre v. Romania)* [ВП], 2004, § 111). Далі наводиться докладний аналіз цього критерію, оскільки він стосується справ про дифамацію.

285. Винесення вироку покладається на національні суди (*«Кумпан'я і Мазаре проти Румунії» (Cumpănă and Mazăre v. Romania)* [ВП], 2004, § 115), але Суд розглядає пропорційність таких вироків.

α. Кримінальні покарання

286. Зважаючи на свободу розсуду, яку мають Договірні Держави згідно зі статтею 10 Конвенції, власне кримінальне покарання як відповідь на дифамацію не може вважатися непропорційним меті, що переслідується (*«Радіо Франс та інші проти Франції» (Radio France and Others v. France)*, 2004, § 40; *«Ліндон, Очаковський-Лоуренс і Джулай проти Франції» (Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France)* [ВП], 2007, § 59).

287. Хоча Суд загалом допускає кримінальну відповідальність за дифамаційні дії, проте він постановив, що панівне становище державних установ вимагає від органів влади виявляти стриманість під час звернення до такого заходу як кримінальне провадження (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 176; *«Де Кароль та Франс Телевізіон проти Франції» (De Carolis and France Télévisions v. France)*, 2016, § 44; *«Отеґі Мондраґон проти Іспанії» (Otegi Mondragon v. Spain)*, 2011, § 58; *«Інчал проти Туреччини» (Incal v. Turkey)*, 1998, § 54; *«Озтюрк проти Туреччини» (Öztürk v. Turkey)* [ВП], 1999, § 66). Він рекомендує за потреби вдаватися до інших видів заходів, таких як цивільно-правові та дисциплінарні засоби правового захисту (*«Райчинов проти Болгарії» (Raichinov v. Bulgaria)*, 2006, § 50; *«Чейлан проти Туреччини» (Ceylan v. Turkey)* [ВП], 1999, § 34).

288. Суд приділяє значну увагу суворості кримінального покарання у справах про дифамацію, особливо в тих випадках, коли йдеться про суспільні інтереси. Зокрема, Суд дійшов висновку, що кумулятивне покарання у виді кримінального засудження (штраф та позбавлення волі у разі несплати штрафу) та значної суми відшкодування на користь потерпілої сторони було непропорційно суворим (*«Мортенсен проти Данії» (Mortensen v. Denmark)*, 2025, § 48). Суд також повторно зазначив, що ухвалення вироку про тюремне ув'язнення за порушення законодавства про пресу буде сумісним із свободою вираження поглядів журналістів, що гарантується статтею 10 Конвенції, лише за виняткових обставин, особливо у випадках, коли інші основні права серйозно порушуються, як, наприклад, у випадку висловлювань, що розпалюють ненависть або підбурюють до насильства (*«Кумпан'я і Мазаре проти Румунії» (Cumpănă and Mazăre v. Romania)* [ВП], 2004, § 115; *«Руоканен та інші проти Фінляндії» (Ruokanen and Others v. Finland)*, 2010, § 50; *«Баласкас проти Греції» (Balaskas v. Greece)*, 2020, § 61; див. також справу *«Фатуллаєв проти Азербайджану» (Fatullayev v. Azerbaijan)*, 2010, §§ 129 та 177, де Суд описав покарання у в'язниці на два роки та шість місяців, що було призначено заявнику, як «надзвичайно непропорційне» та постановив невідкладно його скасувати).

289. У справі *«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, Суд повторно зазначив, що він прагнув забезпечити, щоб покарання не було рівносильним формі цензури, спрямованої на те, щоб відбити у преси бажання висловлювати критику. Далі він зазначив, що така санкція може утримувати журналістів від участі у публічному обговоренні питань, що впливають на життя громади (§ 79; див. також *«Торанцо Гомез проти Іспанії» (Toranzo Gomez v. Spain)*, 2018, § 64; *«Левандовська-Малеч проти Польщі» (Lewandowska-Malec v. Poland)*, 2012, § 70; *«Бартольд проти Німеччини» (Barthold v. Germany)*, 1985, § 58; *«Лінґенс проти*

Австрії» (Lingens v. Austria), 1986, § 44; *«Моннат проти Швейцарії» (Monnat v. Switzerland)*, 2006, § 70).

290. У справах, пов'язаних з пресою, Суд постановив, що кримінально-правовий характер покарання важливішим, ніж незначний характер призначеного покарання (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 154; *«Галдіманн та інші проти Швейцарії» (Haldimann and Others v. Switzerland)*, 2015, § 67).

291. Цю аргументацію також можна знайти у справі *«Де Кароль та Франс Телевізіон проти Франції» (De Carolis and France Télévisions v. France)*, 2016, де Суд повторно зазначив, що навіть коли санкція є найлегшою з можливих, наприклад, обвинувальний вирок із звільненням від кримінального покарання та присудженням лише «символічної суми в євро» як відшкодування збитків, проте це становить кримінальну санкцію (§ 63; див. також *«Джерсілд проти Данії» (Jersild v. Denmark)*, 1994, § 35; *«Бразільєр проти Франції» (Brasilier v. France)*, 2006, § 43; *«Моріс проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 176; *«Лютген проти Люксембургу» (Lutgen v. Luxembourg)*, 2024, § 72).

292. І навпаки, у справі *«Педерсен та Баадсґаард проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark)* [ВП], 2004, Суд постановив, що існує «нагальна соціальна необхідність» вжити заходів у зв'язку з серйозними звинувачувальними заявами, що були зроблені журналістами, які не намагалися їх довести. Суд не визнав кримінальні штрафи надмірними або такими, які могли б спричинити «стримувальний ефект» на здійснення свободи медіа (§§ 92-94). Також національний Верховний Суд чітко визнав вагу, яка має надаватися свободі журналіста в демократичному суспільстві (§ 71).

293. До того ж, принцип, що вимагає стриманості в застосуванні кримінального судочинства у справах про дифамацію, не обмежується свободою журналіста, а застосовується до кожної людини. Наприклад, у справі *«Канеллопулу проти Греції» (Kanellopoulou v. Greece)*, 2007, Суд встановив, що покарання у вигляді позбавлення волі, що було призначене заявнику у відповідь на замах на репутацію лікаря-хірурга, було непропорційним. У цій справі засобів, передбачених цивільним законодавством, було б достатньо для захисту репутації лікаря (§ 38; див. також *«Матесару проти Республіки Молдова» (Mătăsaru v. the Republic of Moldova)*, 2019, § 35; див. *«Нікула проти Фінляндії» (Nikula v. Finland)*, 2002, § 55, щодо засудження адвоката захисту у кримінальній справі).

294. У зв'язку з цим Суд часто посилався на Резолюцію 1577 (2007) Парламентської асамблеї Ради Європи, яка закликає Держави, закони яких досі передбачають тюремне ув'язнення за дифамацію (хоча строки ув'язнення фактично не призначаються), скасувати їх без зволікань (*«Отеґі Мондраґон проти Іспанії» (Otegi Mondragon v. Spain)*, 2011; *«Артун та Ґювенер проти Туреччини» (Artun and Güvener v. Turkey)*, 2007; *«Маріапорі проти Фінляндії» (Mariapori v. Finland)*, 2010, § 69; *«Ніскасаарі та інші проти Фінляндії» (Niskasaari and Others v. Finland)*, 2010, § 77; *«Саарісто та інші проти Фінляндії» (Saaristo and Others v. Finland)*, 2010, § 69; *«Руоканен та інші проти Фінляндії» (Ruokanen and Others v. Finland)*, 2010, § 50).

β. Цивільно-правові та виправні заходи та санкції

• *Збитки та штрафи*

295. Суд визнає, що державні закони, які стосуються розрахунку збитків у зв'язку з завданням шкоди репутації, мають враховувати необмежену різноманітність фактичних ситуацій. Може знадобитися значний ступінь гнучкості, щоб дати змогу присяжним оцінити збитки з урахуванням фактів конкретної справи (*«Толстой Милославський проти Сполученого Королівства» (Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom)*, 1995, § 41; *«ТОВ Реґнум проти Росії» (OOO Regnum v. Russia)*, 2020, § 78).

296. Встановивши, що у справі *«Толстой Милославський проти Сполученого Королівства» (Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom)*, 1995, була присуджена непропорційно велика сума компенсації, Суд підкреслив, що це стало можливо через відсутність у відповідний час належних і ефективних гарантій захисту від непропорційно великих компенсацій (§ 51; див. з аналогічного приводу *«Індепендент Н'юспейперс (Ірландія) Лімітед проти Ірландії» (Independent Newspapers (Ireland) Limited v. Ireland)*, 2017, § 105).

297. Під час оцінки пропорційності присуджених Сум збитку Суд може зважати на наслідки розмірів збитку для економічного становища заявника (про відсутність шкідливих наслідків грошової санкції див. у справах *«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, § 161; *«К8 (Канал 8) проти Франції» (C8 (Canal 8) v. France)*, 2023, §§ 101-102; щодо невідповідності грошової компенсації з огляду на економічне становища заявника див. у справах *«Кабасова проти Болгарії» (Kasabova v. Bulgaria)*, 2011, § 43, і *«Толмачов проти Росії» (Tolmachev v. Russia)*, 2020, §§ 53-55). Суд може також посилатися на вихідні показники, такі як мінімальна заробітна плата у відповідній Державі-відповідачі (*«Толмачов проти Росії» (Tolmachev v. Russia)*, 2020, § 54).

298. Оцінка пропорційності відшкодування збитків може також залежати від характеру інших штрафів і судових витрат, накладених на особу, визнану національними судами відповідальною за дифамацію (*«Ілеана Константінеску проти Румунії» (Ileana Constantinescu v. Romania)*, 2012, § 49).

299. До того ж, така оцінка може передбачати розгляд поганої репутації заявника. Наприклад, у справі *«Месич проти Хорватії» (Mesić v. Croatia)*, 2022, § 112, колишньому президенту було наказано виплатити приблизно 6660 євро як компенсацію морального збитку за зроблені ним заяви про те, що адвокат потребував психіатричного лікування через притягнення його до кримінальної відповідальності. Суд встановив, що, хоча сума, призначена як компенсація морального збитку, могла здатися істотною, це була належна санкція для нейтралізації «стримувального ефекту» висловлювань заявника, високопосадовця, щодо адвоката, який до того ж не міг відповісти.

300. Зрештою, «стримувальний ефект» розпорядження про відшкодування збитків також є параметром, що застосовується під час оцінки пропорційності цього засобу відшкодування збитків за дифамаційні коментарі. Щодо свободи вираження поглядів журналістів Суд прагне забезпечити, щоб суми відшкодування збитків, що присуджуються компаніям у галузі преси, не були такими високими, щоб це загрожувало економічному становищу останніх (*«Блайя Ньюз Сп. з о.о. проти Польщі» (Błaja News Sp. z o. o. v. Poland)*, 2013, § 71). Тож у справі *«Тімпул Інфо-Меґезін та Анґель проти Молдови» (Timpul Info-Magazin and Anghel v. Moldova)*, 2007, Суд зазначив, що відшкодування, яке було присуджено до сплати компанією-заявником, призвело до її закриття (§ 39).

301. Водночас, щодо відшкодування, сума якого склала «один франк як символічну компенсацію», Суд скористався нагодою, щоб підкреслити стримувальний ефект санкції, навіть відносно легкої, на право на свободу вираження поглядів (*«Бразільєр проти Франції» (Brasilier v. France)*, 2006, § 43; *«Патурель проти Франції» (Paturel v. France)*, 2005, § 49; *«Дежардін проти Франції» (Desjardin v. France)*, 2007, § 51).

302. Щодо штрафів, того факту, що розгляд цивільний, а не кримінальний, і відносно помірного характеру цього виду санкції буде недостатньо, щоб звести нанівець ризик стримувального ефекту на здійснення права на свободу вираження поглядів (*«Анатолій Єременко проти України» (Anatoliy Yeremenko v. Ukraine)*, 2022, § 107), навіть якщо не було доведено, боровся заявник за сплату штрафу чи ні (*«Моніка Маковей проти Румунії» (Monica Macovei v. Romania)*, 2020, § 96; *«Станку та інші проти Румунії» (Stancu and Others v. Romania)*, 2022, § 148).

- *Право на відповідь, спростування чи виправлення, судовий наказ про вибачення і їх публікування*

303. Суд постановив, що юридичне зобов'язання публікувати виправлення може вважатися нормальним елементом правової бази, що регулює здійснення свободи вираження поглядів засобами медіа. Мета права на відповідь полягає в тому, щоб дати кожному можливість захиститися від певних заяв або думок, що поширюються в медіа, які можуть зашкодити особистому життю, честі чи гідності людини: іншими словами, основна мета права на відповідь полягає в тому, щоб дати змогу особам оскаржувати неправдиву інформацію, опубліковану про них у пресі (*«Аксель Шпрінґер СЕ проти Німеччини» (Axel Springer SE v. Germany)*, 2023, §§ 33-34; *«Ейгірдас і ДП "Демократіос плетрос фондас" проти Литви» (Eigirdas and VĮ "Demokratijos plėtros fondas" v. Lithuania)*, 2023, § 116). Водночас, враховуючи високий рівень захисту, яким користується преса, мають існувати виняткові обставини, за яких від газети можна законно вимагати опублікувати, наприклад, спростування, вибачення чи судове рішення у справі про дифамацію. Тут також необхідно брати до уваги потенційний стримувальний ефект санкцій, що накладаються на пресу під час виконання нею своїх завдань як постачальника інформації та громадського спостерігача в майбутньому (*«Аксель Шпрінґер СЕ проти Німеччини» (Axel Springer SE v. Germany)*, 2023, § 33).

304. У справі *«Ейгірдас і ДП "Демократіос плетрос фондас" проти Литви» (Eigirdas and VĮ "Demokratijos plėtros fondas" v. Lithuania)*, 2023, Суд розглянув наслідки вимоги щодо попереднього повідомлення, яка встановлювала право на відповідь ще до публікації певної інформації, таким чином зобов'язуючи журналістів вимагати відповіді від особи (осіб), яких критикують у статті, до публікації цієї статті (§ 119). Суд постановив, що вимоги щодо попереднього повідомлення не передбачаються статтею 8 з огляду на сумніви в їхній ефективності, широку свободу розсуду та занепокоєння щодо потенційного негативного впливу на журналістику (§ 120). Тому Суд встановив порушення статті 10 у випадку, коли національні суди притягнули ЗМІ до відповідальності за публікацію принизливих коментарів, що стосувалися висвітлення публічних осіб іншим ЗМІ, без попереднього запиту в останнього ЗМІ, чи хотіли б вони скористатися своїм правом на відповідь (§ 124).

305. У справі *«Мельничук проти України» (Melnychuk v. Ukraine)* (ухв.), 2005, де йшлося про відмову газети публікувати відповідь заявника на критику однієї з його книг, Суд зазначив, що Держава мала позитивне зобов'язання захищати право заявника на свободу вираження поглядів двома способами: забезпечивши, щоб він мав розумну можливість скористатися своїм правом на відповідь, надіславши відповідь до газети для публікування; і забезпечивши, щоб він мав можливість оскаржити відмову газети в державних судах. Суд визнав, що право на відповідь, як важливий елемент свободи вираження поглядів, випливає з необхідності не лише мати можливість оскаржувати недостовірну інформацію, але й забезпечувати плюралізм думок, особливо в питаннях, що становлять спільний інтерес, таких як літературні обговорення та політичні дебати (§ 2).

306. Тож право на відповідь так само підпадає під дію обмежень, передбачених пунктом 2 статті 10 Конвенції.

307. Суд так само зазначив, що вимога опублікувати спростування, вибачення або навіть рішення у справі про дифамацію є винятком із редакційних повноважень, якими користуються газети та інші медіа, коли приймають рішення про те, чи публікувати статті та коментарі, надані приватними особами (*«Екер проти Туреччини» (Eker v. Turkey)*, 2017, § 45; *«Мельничук проти України» (Melnychuk v. Ukraine)* (ухв.), 2005; *«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany)*, 2023, § 33).

308. У рішенні Комісії у справі *«Едісьонс Тьємпо проти Іспанії» (Ediciones Tiempo v. Spain)*, 1989, скарга компанії-заявника стосувалася судового наказу опублікувати відповідь на статтю, яка раніше вийшла у щотижневій газеті, яка їй належала. Компанія-заявник скаржилася,

зокрема, на те, що від неї вимагали опублікувати заяви, які, за її інформацією, були помилковими. Колишня Комісія відхилила скаргу, зазначивши, що газета не могла відмовити в публікуванні права на відповідь лише на тій підставі, що інформація, яка в ній міститься, може бути неправдивою. На думку Комісії стаття 10 Конвенції не може бути витлумачена як така, що гарантує право комунікаційних компаній публікувати лише ту інформацію, яку вони вважають істинною, і тим більше як надання таким компаніям повноважень вирішувати, що є істиною, перш ніж виконувати свої зобов'язання щодо публікування відповідей, які мають право давати приватні особи. Мета положень, що регулюють право на відповідь, полягає в тому, щоб захистити інтерес громадськості до отримання інформації з різних джерел і у такий спосіб гарантувати максимально повний доступ до інформації. Комісія також зазначила, що видавнича компанія не зобов'язана вносити зміни до змісту статті, і що вона мала можливість ще раз навести власні версії фактів, коли опублікувала відповідь особи, яка зазнала критики (*«Едісьонс Тьємпо проти Іспанії» (Ediciones Tiempo v. Spain)*, 1989, § 2).

309. Зважаючи на той факт, що для дійсності відповідь має поширюватися невідкладно, Комісія визнала, що достовірність фактів, викладених у відповіді, неможливо тією чи іншою мірою докладно перевірити на момент публікування.

• *Заходи, що вимагають спростування, виправлення чи вибачення*

310. У рішенні у справі *«Карсай проти Угорщини» (Karsai v. Hungary)*, 2009, про розпорядження про спростування, що було винесене проти історика, Суд постановив, що, наказавши йому публічно відмовитись від своїх заяв, суди застосували захід, який вплинув на його професійний авторитет як історика, а отже, міг мати стримувальний ефект (§ 36).

311. У справі *«Смолож проти Польщі» (Smolorz v. Poland)*, 2012, оцінюючи пропорційність розпорядження про те, що журналіст має оприлюднити вибачення після дифамаційних заяв, Суд повторно зазначив, що, хоча призначене панові Смоложу покарання було незначним, важливим моментом було те, що він був зобов'язаний публічно просити вибачення за свої коментарі (§ 42).

• *Інші публікації*

312. Аналізуючи судове рішення, згідно з яким заявник був зобов'язаний опублікувати повідомлення про постанову в національній газеті власним коштом, Суд підкреслив стримувальний ефект санкції, зважаючи на важливість обговорення, у якому заявник законно хотів узяти участь (*«Гінєвський проти Франції» (Giniewski v. France)*, 2006, § 55).

313. У іншій справі, де асоціація-заявник була зобов'язана видалити образливі статті зі свого вебсайту, опублікувати основні висновки рішення кантонального суду та сплатити судові витрати, пов'язані з національним розглядом, Суд постановив, що це досить символічна компенсація, яка не може розглядатися як надмірна чи непропорційна (*«Чікад проти Швейцарії» (Cicad v. Switzerland)*, 2016, § 62).

• *Проміжні та безстрокові судові заборони*

314. Суд зазначив, що загалом стаття 10 не забороняє попередні обмеження щодо власне публікації. Проте Суд вважає, що небезпеки, які властиві попереднім обмеженням, є такими, що вимагають максимально ретельного вивчення з боку Суду. Це особливо стосується преси, оскільки новини — це «швидкопсувний товар», і що затримка їх публікування, навіть на короткий строк, цілком може позбавити їх всієї цінності та значення (*«"Зе Обзервер" та "Ґардіан" проти Сполученого Королівства» (Observer and Guardian v. the United Kingdom)*, 1991, § 60; див. також *«Кумпан'я і Мазаре проти Румунії» (Cumpănă and Mazăre v. Romania)* [ВП], 2004, § 118). Тому такі обмеження мають бути прописані у правовій базі, що забезпечує як жорсткий контроль за межами заборони, так і ефективний судовий нагляд для запобігання

будь-яким зловживанням (*«Агмет Їлдірім проти Туреччини» (Ahmet Yıldırım v. Turkey)*, 2012, § 64, з подальшими посиланнями).

315. У справі *«Кумгуріє Вакфі та інші проти Туреччини» (Cumhuriyet Vakfı and Others v. Turkey)*, 2013, підтверджуючи ті самі принципи, Суд підкреслив, що він також має ретельно вивчити процесуальні гарантії, введені у систему для запобігання свавільним замахам на свободу вираження поглядів, і вивчив сферу дії та тривалість тимчасової заборони, її обґрунтування та можливість оскаржити цей захід до його прийняття (§§ 61-74).

316. Суд постановив, що 180-денна заборона на мовлення, що була накладена на радіостанцію через коментарі, зроблені одним з її гостей, була непропорційна цілям, що переслідувалися (*«Нур Радіо Ве Телевізіон Яїнчіліґі А.Ш. проти Туреччини» (Nur Radyo Ve Televizyon Yayıncılığı A.Ş. v. Turkey)*, 2007, § 31).

317. В іншій справі Суд визнав, що цивільно-правова судова заборона на трансляцію певних фільмів, яка мала бути переглянута у разі зміни відповідних обставин, свідчила про справедливий баланс, встановлений німецькими судами між правом асоціації-заявника на свободу вираження поглядів та інтересами відповідної компанії з метою захисту своєї репутації (*«Тірбефраєр е.Фау. проти Німеччини» (Tierbefreier e.V. v. Germany)*, 2014, § 58).

318. У справі про загальну та абсолютну заборону публікування як засобу захисту репутації інших осіб, а також підтримки авторитету судової влади, Суд постановив, що обґрунтування національних судів було недостатнім, зазначивши, що заборона застосовувалася лише до кримінального провадження, порушеного за скаргою з подальшою цивільною заявою, а не до тих, які були порушені за заявою прокуратури чи за скаргою без подальшої цивільної заяви. На думку Суду, така різниця у підході до права на інформування ймовірно не мала на об'єктивних підстав, але повністю перешкоджала праву преси інформувати громадськість щодо питань, які, хоч і стосувалися кримінального провадження, під час якого було подано цивільну заяву, могли відповідати суспільним інтересам, як це було у цій справі (*«Дю Рой та Малаурі проти Франції» (Du Roy and Malaurie v. France)*, 2000, §§ 35-36).

319. У справі, де на заявника, журналіста, судді подали позов у межах провадження про дифамацію після публікацію його статті про ймовірну корупцію в судовій системі, і де було винесено судову заборону з наказом видалити статтю, яка оскаржувалася, з вебсайту газети до завершення цього провадження, Суд встановив, що ця заборона не порушувала статтю 10 Конвенції. Зокрема, він зазначив, що заборона була винесена через місяць після публікації статті, і увесь цей час вона була доступна громадськості; і що рішення про видалення було винесено лише щодо публікації в інтернеті, натомість друковані примірники газети залишались в обігу. Суд встановив, що таке втручання в свободу вираження поглядів заявника не мало значних масштабів, оскільки видалення не підірвало власне суть громадського обговорення (*«Анатолій Єременко проти України» (Anatoliy Yeremenko v. Ukraine)*, 2022, §§ 57-58).

V. Роль «громадського спостерігача»: посилення захисту, обов'язків і відповідальності

A. Роль спостерігача

320. Суд завжди стверджував, що преса відіграє важливу роль «спостерігача» в демократичному суспільстві, і він пов'язав завдання преси щодо передачі інформації та ідей з усіх питань, що становлять суспільний інтерес, з правом громадськості на їх одержання (*«Сатакуннан Марккінапорссі Ой та Сатамедіа Ой проти Фінляндії» (Satakunnan*

Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland) [ВП], 2017, § 126; *«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, § 51; *«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany)* [ВП], 2012, § 79; *«Зе Санді Таймз проти Сполученого Королівства (№ 2)» (The Sunday Times v. the United Kingdom) (no. 2)*, 1991, § 50; *«Бладе Тромсе і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway)* [ВП], 1999, §§ 59 та 62; *«Педерсен та Баадсґаард проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark)* [ВП], 2004, § 71; *«Ньюз Ферлаґс ҐмбГ енд Ко. КҐ проти Австрії» (News Verlags GmbH & Co.KG v. Austria)*, 2000, § 56; *«Дюпюї та інші проти Франції» (Dupuis and Others v. France)*, 2007, § 35; *«Кампус Дамасо проти Португалії» (Campos Dâmaso v. Portugal)*, 2008, § 31). Ця роль була визнана щодо фахівців (наприклад, *«Педерсен та Баадсґаард проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark)* [ВП], 2004, § 71) а також щодо нефахових журналістів (*«Фальзон проти Мальти» (Falzon v. Malta)*, 2018, §§ 6 та 57 *у кінці*, де цю роль приписували політику у відставці, який регулярно публікував свої думки у щотижневих виданнях; див. також *«Ґелевський проти Північної Македонії» (Gelevski v. North Macedonia)*, 2020, §§ 6 та 22).

321. Там, де йдеться про свободу «преси», влада має обмежену свободу розсуду для вирішення питання проте, чи існує «нагальна соціальна потреба» (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 102).

322. Хоча преса стоїть біля витоків концепції «громадського спостерігача», Суд також визнає, що НУО відіграють ту саму роль (*«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom*) [ВП], 2013, § 103; *«Меджліс Ісламське Заєдніце Брчко та інші проти Боснії та Герцеговини» (Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina)* [ВП], 2017, § 86; *«Канґі проти Туреччини» (Cangi v. Turkey)*, 2019, § 35; *«Національна молодіжна рада Молдови проти Республіки Молдова» (National Youth Council of Moldova v. the Republic of Moldova)*, 2024, § 73). Зокрема, Суд вважає, що роль громадського спостерігача, яку відіграють НУО, «має те саме значення, що і роль преси» (*«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom*) [ВП], 2013, § 103; *«Стіл та Морріс проти Сполученого Королівства» (Steel and Morris v. the United Kingdom)*, 2005, § 89; *«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, § 166). На думку Суду, порівняно з пресою, НУО, яка виконує роль громадського спостерігача, швидше за все, матиме більший вплив, повідомляючи про порушення з боку державних службовців, і часто матиме більше засобів для перевірки та підтвердження правдивості критики, ніж у випадку з особою, яка повідомляє про порушення з боку державних службовців, яке він або вона спостерігали особисто (*«Меджліс Ісламське Заєдніце Брчко та інші проти Боснії та Герцеговини» (Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina)* [ВП], 2017, § 87).

323. Посилаючись також на Основоположні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі (*«Меджліс Ісламське Заєдніце Брчко та інші проти Боснії та Герцеговини» (Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina)* [ВП], 2017, §§ 45 та 87), Суд дійшов до висновку, що ті самі міркування щодо «обов'язків та відповідальності», які є характерними для свободи вираження поглядів журналістів[10], мають застосовуватися до НУО, які виконують функції соціального спостерігача (*«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, §§ 159 та 166).

324. Враховуючи важливість діяльності в галузі прав людини, Суд дотримується думки, що принципи, які стосуються захисту журналістів і працівників медіа, можуть застосовуватися *mutatis mutandis* до поточного утримання правозахисників або лідерів чи активістів таких організацій під вартою, якщо попереднє ув'язнення було присуджено у зв'язку з кримінальним

[10] Див. розділ «Права, обов'язки та відповідальність, пов'язані з функцією журналіста» нижче.

переслідуванням, порушеним за злочини, безпосередньо пов'язані з діяльністю в галузі прав людини (*«Танер Кіліч проти Туреччини (№ 2)» (Taner Kılıç v. Turkey) (no. 2)*, 2022, § 147).

325. Так само високий рівень захисту мають наукові працівники та автори літератури з питань, які становлять суспільний інтерес. Далі Суд зазначив, що, враховуючи важливу роль, яку відіграє інтернет у розширенні доступу громадськості до новин та сприянні поширенню інформації, функції блогерів та популярних користувачів соціальних мереж також можуть прирівнювати до «громадських спостерігачів» у частині захисту, який надається згідно зі статтею 10 (*«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, § 168). Схожі принципи були застосовані до спостерігача на виборах (*«Тімур Шаіпов проти Росії» (Timur Sharipov v. Russia)*, 2022, §§ 26 та 35). З іншого боку, вважалося, що юристи до цієї категорії на належать (*«Студіо Моніторі та інші проти Грузії» (Studio Monitori and Others v. Georgia)*, 2020, § 42). Однак у ситуації, коли адвокатка одночасно була активісткою з питань прав ЛГБТІ та відомою блогеркою, Суд дійшов висновку, що її можна вважати «громадським спостерігачем» (*«Страіштеану проти Республіки Молдова» (Străisteanu v. the Republic of Moldova)*, 2025, § 71).

B. Права, обов'язки та відповідальність, пов'язані з функцією журналіста

326. Підвищений захист, що надається «громадським спостерігачам» і особливо пресі відповідно до статті 10, реалізується за умови, що вони виконують обов'язки, пов'язані з функцією журналіста, і відповідне зобов'язання у сфері «відповідальної журналістики».

327. Нижче розглядаються найважливіші аспекти цього захисту, а також обов'язки та відповідальність, що його регулюють відповідно до § 2 статті 10 Конвенції.

1. Збір інформації

a. Дослідницька та розслідувальна діяльність

328. Суд визнав обґрунтованим те, що збір інформації становить важливий підготовчий етап у журналістиці та невід'ємну, захищену складову свободи преси (*«Сатакуннан Марккінапорссі Ой та Сатамедіа Ой проти Фінляндії» (Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland)* [ВП], 2017, § 128; *«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, § 130; *«Ґусєва проти Болгарії» (Guseva v. Bulgaria)*, 2015, § 37; *«Шаповалов проти України» (Shapovalov v. Ukraine)*, 2012, § 68; *«Цаава та інші проти Грузії» (Tsaava and Others v. Georgia)* [ВП], 2025, § 374).

329. Суд вважає, що не лише обмеження свободи преси, що стосуються підготовчого етапу перед публікацією, підпадали під нагляд Суду, але й що дослідницька та розслідувальна діяльність журналіста вимагала якнайпильнішої уваги Суду через велику небезпеку, яку становлять обмеження на цей вид діяльності (*«Дамманн проти Швейцарії» (Dammann v. Switzerland)*, 2006, § 52; *«Зе Санді Таймз проти Сполученого Королівства (№ 2)» (The Sunday Times v. the United Kingdom) (no. 2)*, 1991, § 51; *«Амаґлобелі та інші проти Грузії» (Amaghlobeli and Others v. Georgia)*, 2021, § 36).

330. Суд вважає, що перешкоди, створені для того, щоб ускладнити доступ до інформації, яка становить суспільний інтерес, можуть відбити у працівників медіа чи суміжних галузей бажання займатися цією справою (*«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, § 167; *«Тарсасаґ а Шабадсаґьоґокер проти Угорщини» (Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary)*, 2009, § 38; *«Шаповалов проти України» (Shapovalov v. Ukraine)*, 2012, § 68).

331. У одній справі заявник (журналіст) проводив розслідування щодо раніше винесених вироків приватним особам. Його було засуджено за кримінальний злочин, що полягав у підбурюванні іншої особи до розголошення службової таємниці з метою отримання інформації. Суд постановив, що його засудження рівнозначне свого роду цензурі, яка може відбити у нього бажання проводити дослідження, що характерні для його роботі, з метою підготовки інформованої статті для преси на актуальну тему. Таке покарання, засудження до публікації, повинно було, на думку Суду, утримувати журналістів від участі в публічному обговоренні питань, що впливають на життя суспільства (*«Дамманн проти Швейцарії» (Dammann v. Switzerland)*, 2006, § 57).

332. Аналогічно, у справі, що стосується трансляції звіту про комерційну діяльність страхових брокерів, який був знятий прихованою камерою, Суд, прийнявши ухвалу щодо способу отримання інформації, визнав, що заявників, які були журналістами, не можна звинувачувати у вчиненні навмисного порушення професійної етики (*«Галдіманн та інші проти Швейцарії» (Haldimann and Others v. Switzerland)*, 2015, § 61). Суд також зазначив, що державні суди не змогли дійти згоди щодо того, чи не нехтували заявники журналістськими правилами під час збору інформації. Суд постановив, що до заявників повинна була застосовуватися презумпція невинуватості (*там само*, § 61).

b. Доступ до населених пунктів з метою збору інформації та перебування у них

333. Заходи, які позбавляють журналістів доступу до певного місця і таким чином перешкоджають їм отримувати інформацію, слід розглядати як втручання в їхнє право на свободу вираження поглядів. Це стосується навіть тих випадків, коли журналісти не виконують конкретного доручення від ЗМІ, а лише мають намір зібрати інформацію щодо публічної події та донести її до громадськості (*«Цаава та інші проти Грузії» (Tsaava and Others v. Georgia)* [ВП], 2025, § 377). Важливо, що сам факт того, що заходи, які вживаються владою, є загальними, а не спрямованими конкретно проти відповідного журналіста (журналістів), не виключає існування такого втручання (*там само*, §§ 378 та 383).

334. У справі, в якій журналісту було відмовлено в поїздці до Давосу під час Всесвітнього економічного форуму через загальну заборону, що була введена поліцією, Суд зазначив, по-перше, що цей колективний захід був рівносильний «втручанню» у здійснення заявником свободи вираження поглядів. Дійшовши такого висновку, Суд зазначив, що заявник хотів поїхати до Давосу, щоб написати статтю на конкретну тему. Потім він зазначив, що влада не проводила різниці між потенційно схильними до насильства особами та мирними демонстрантами. Враховуючи те, що компетентні органи не мали права використовувати загальне поліцейське положення, відмова заявнику у поїздці до Давосу не могла розглядатися як «передбачена законом» у контексті пункту 2 статті 10 Конвенції (*«Ґселл проти Швейцарії» (Gsell v. Switzerland)*, 2009, §§ 49 та 61).

335. Стосовно свободи вираження поглядів у парламенті Суд неодноразово зазначав, що промова у парламенті користується підвищеним рівнем захисту. Парламент є унікальним форумом фундаментального значення для дискусій у демократичному суспільстві (*«Карачони та інші проти Угорщини» (Karácsony and Others v. Hungary)* [ВП], 2016, § 138). Щодо виведення журналістів з прес-галереї під час парламентських слухань Суд встановив, що відповідні журналісти здійснювали своє право доводити до відома громадськості інформацію про поведінку обраних представників і про те, як влада працювала із заворушеннями, що виникли під час обговорень. Тому будь-яка спроба виводити журналістів з місця проведення таких обговорень має суворо перевірятися (*«Селмані та інші проти колишньої Югославської Республіки Македонії» (Selmani and Others v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia)*, 2017, § 75; з посиланням на рішення у справі *«Пентікайнен проти Фінляндії» (Pentikäinen v. Finland)*

[ВП], 2015, §§ 89 та 107). Суд підкреслив, по-перше, що журналісти не становили жодної загрози громадській безпеці чи порядку в залі (§ 80), а по-друге, що їх виведення спричинило невідкладні несприятливі наслідки, які миттєво завадили їм отримати інформацію з перших рук, засновану на їхньому особистому досвіді, про події, що розгортаються в залі, хоча це були важливі елементи здійснення журналістських функцій заявників, яких громадськість не можна позбавляти (§ 84).

336. У рішенні у справі *«Мандлі та інші проти Угорщини» (Mándli and Others v. Hungary)*, 2020, де йдеться про рішення призупинити дію акредитації журналістів для доступу до парламенту через інтерв'ю та відеозаписи, які вони зробили з депутатами поза відведеними місцями, Суд визнав, що парламенти мають право на певний ступінь поваги у регулюванні поведінки у будівлях парламенту через визначення зон для запису, щоб уникнути перешкоджанням роботі парламенту (§§ 68-70). Проте через відсутність належних процесуальних гарантій, а саме через той факт, що було неможливо взяти участь у процесі прийняття рішень, відсутність зрозумілості щодо тривалості строку обмеження та будь-яких ефективних засобів оскарження цього рішення, Суд дійшов висновку про те, що було порушено статтю 10 Конвенції (§§ 72-78; щодо аналогічних висновків у справі за участю членів неформального громадського руху, див. справу *«Дрозд проти Польщі» (Drozd v. Poland)*, 2023, §§ 67-75).

337. На думку Суду, у ситуаціях, коли органи влади вживають заходів щодо підтримання громадського порядку, медіа відіграють вирішальну роль у наданні інформації про дії влади, наприклад, у частині публічних демонстрацій та стримування заворушень. Роль «спостерігачів», яку відіграють медіа, набуває особливого значення у таких контекстах, оскільки їх присутність є гарантією того, що органи влади можуть бути притягнуті до відповідальності за свою поведінку *щодо* демонстрантів і громадськості загалом, коли справа доходить до охорони порядку на великих зібраннях, в тому числі, коли йдеться про методи, що застосовуються для контролю чи розганяння протестувальників або підтримки громадського порядку (*«Пентікайнен проти Фінляндії» (Pentikäinen v. Finland)* [ВП], 2015, § 89).

338. У справі, де йдеться про повну відмову дозволити зйомку інтерв'ю з ув'язненим всередині в'язниці, Суд зазначив, зокрема, відсутність будь-якої гострої соціальної необхідності в такому обмеженні і відсутність у рішеннях органів державної влади будь-якого реального балансу інтересів, про який ідеться (*«Швайцеріше Радіо- унд Фернзеґезельшафт СРҐ проти Швейцарії» (Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG v. Switzerland)*, 2012, §§ 22 та 65).

339. У справі *«Шуровеч проти Угорщини» (Szurovecz v. Hungary)*, 2012, заявник, журналіст-розслідувач, безуспішно подав клопотання про надання дозволу відвідати центр прийому шукачів притулку з метою проведення інтерв'ю з мешканцями для статті про умови життя всередині центру. Суд постановив, що суспільний інтерес до репортажів з певних місць особливо актуальний там, де йдеться про ставлення органів влади до соціально незахищених груп. Роль «спостерігача», яку відіграють медіа, набуває особливого значення у таких контекстах, оскільки їх присутність є гарантією того, що органи влади можна буде притягнути до відповідальності. Оскільки це питання становило суспільний інтерес, можливості для обмежень свободи вираження поглядів з боку Держави були невеликі (§§ 61–62). Суд постановив, що існування інших альтернатив прямому збору новин у центрі прийому не пригнітило інтерес заявника до особистого спілкування та вражень з перших рук про умови життя у ньому (§ 74).

340. І навпаки, Суд не встановив порушення статті 10 у справі *«Амаґлобелі та інші проти Грузії» (Amaghlobeli and Others v. Georgia)*, 2021. Заявники, журналісти, увійшли в зону митного контролю, брали інтерв'ю у мандрівників і робили фотографії, відмовилися залишити країну, коли про це їх попросили співробітники митниці, і зрештою були притягнуті до адміністративної відповідальності у зв'язку з цим. Суд зазначив, зокрема, що під час

національного провадження заявники не довели, що якби вони просили дозволу на доступ до відповідної зони, у цьому було б відмовлено, і що вони не довели, що інформація лише з перших рук і отримана безпосередньо, ґрунтуючись на особистому досвіді та присутності у відповідній зоні, могла мати цінність та ступінь надійності, що були б необхідні для їхньої журналістської діяльності (§ 39). Важливо також, що органи державної влади не заперечували проти того, щоб заявники повністю використовували інтерв'ю, які були записані під час їх перебування у зоні митного контролю, й опублікували статтю про їхнє журналістське розслідування, і що сума накладеного на них адміністративного штрафу не могла вважатися надмірною (§ 40).

c. Законність поведінки журналіста

341. Концепція «відповідальної журналістики» як професійної діяльності, яка користується захистом статті 10 Конвенції, не обмежується змістом інформації, яка збирається та/чи поширюється журналістськими засобами. Ця концепція також охоплює, *inter alia*, законність поведінки журналіста, включно з його чи її публічною взаємодією з органами влади під час виконання журналістських функцій. Той факт, що журналіст порушив закон у зв'язку з цим, є найважливішим, хоч і не вирішальним фактором у визначенні того, чи діяв він відповідально (*«Пентікайнен проти Фінляндії» (Pentikäinen v. Finland)* [ВП], 2015, § 90; *«Амаґлобелі та інші проти Грузії» (Amaghlobeli and Others v. Georgia)*, 2021, § 37).

342. У зв'язку з цим Суд визнав, що журналісти іноді можуть стикатися з конфліктом між загальним обов'язком дотримуватися звичайного кримінального законодавства, від якого журналісти не звільнені, та їхнім професійним обов'язком отримувати та поширювати інформацію, яка дає змогу засобам медіа відігравати важливу роль громадського спостерігача. На тлі цього конфлікту інтересів слід підкреслити, що концепція «відповідальної журналістики» вимагає, щоб щоразу, коли журналісту (а також його чи її роботодавцю) доводиться робити вибір між двома обов'язками, і якщо він чи вона робить цей вибір не на користь обов'язку дотримуватися звичайного кримінального законодавства, такий журналіст має усвідомлювати, що він або вона ризикує стати об'єктом юридичних санкцій, у тому числі кримінальних карального характеру, за невиконання, *зокрема*, розпоряджень органів поліції (*«Пентікайнен проти Фінляндії» (Pentikäinen v. Finland)* [ВП], 2015, § 110). Суд неодноразово повторював, що журналісти не можуть звільнятися від свого обов'язку дотримуватися звичайного кримінального законодавства виключно на тій підставі, що їх захищає стаття 10 (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 102).

343. Іншими словами, журналіст (-ка) не може претендувати на винятковий імунітет від кримінальної відповідальності лише через те, що, на відміну від інших осіб, які здійснюють право на свободу вираження поглядів, правопорушення, про яке йдеться, було скоєно під час виконання ним чи нею журналістських функцій (*«Пентікайнен проти Фінляндії» (Pentikäinen v. Finland)* [ВП], 2015, § 91, та подальші посилання).

344. Але для того, щоб встановити, чи був захід, що оскаржується, усе таки необхідний, Суд бере до уваги декілька різних аспектів: відповідні інтереси (β), перегляд заходу державними судами (γ), поведінку заявника (δ) і те, чи було призначене покарання пропорційним (ε) (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 112).

345. Так, Суд постановив, що втручання у свободу вираження поглядів журналістів через їхню незаконну поведінку було пропорційне законним цілям, що переслідувалися у справах, де йдеться про публікацію дипломатичного документа, який був позначений як конфіденційний (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007); відмову виконувати наказ поліції розійтися після того, як демонстрація набула насильницького характеру (*«Пентікайнен проти Фінляндії» (Pentikäinen v. Finland)* [ВП], 2015); перехоплення повідомлень поліції за допомогою радіообладнання (*«Брамбілла та інші проти Італії» (Brambilla and Others v. Italy)*, 2016);

пронесення зброї на борт літака з метою підкреслити недоліки в системі безпеки (*«Ердтманн проти Німеччини» (Erdtmann v. Germany)* (ухв.), 2016); незаконне володіння вогнепальною зброєю, щоб проілюструвати легкість доступу до такої зброї (*«Салігу та інші проти Швеції» (Salihu and Others v. Sweden)* (ухв.), 2016); придбання та незаконне перевезення заборонених феєрверків (*«Міккельсен та Крістенсен проти Данії» (Mikkelsen and Christensen v. Denmark)* (ухв.), 2011); шантаж та організовану злочинність (*«Ман та інші проти Румунії» (Man and Others v. Romania)* (ухв.), 2019); або несанкціонований доступ у зону митного контролю з обмеженим доступом і відмова виконати наказ співробітників митниці залишити її (*«Амаґлобелі та інші проти Грузії» (Amaghlobeli and Others v. Georgia)*, 2021).

346. У справі *«Сатакуннан Марккінапорссі Ой та Сатамедіа Ой проти Фінляндії» (Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland)* [ВП], 2017, хоча дані не були отримані незаконним шляхом, Суд визнав, що компанії-заявники, працівники медіа, однозначно проводили політику обходу звичайних каналів, відкритих журналістам для доступу до податкових даних, і, відповідно, стримувань і противаг, встановлених державними органами влади для регулювання доступу до цієї інформації та її поширення (§ 185). Суд зазначив, зокрема, що як працівники медіа компанії-заявники повинні були усвідомлювати можливість того, що масовий збір даних, про які йдеться, та їх поширення у таких масштабах не можуть розглядатися як опрацювання винятково з журналістською метою (§ 151; (§ 151; див. також, у зв'язку з відкликанням акредитації на проведення досліджень в архівах після порушення журналістом вимоги про повагу до приватного життя третіх осіб, *«Ґаф'юк проти Румунії» (Gafiuc v. Romania),* 2020, §§ 86-88).

347. У справі *«Зарубін та інші проти Литви» (Zarubin and Others v. Lithuania)* (ухв.), 2019, де йшлося про наказ про експатріацію журналістів і заборону на в'їзд на територію країни, Суд зазначив, що державні суди дійшли висновку, що присутність цих журналістів у Литві становить загрозу національній безпеці через їхню агресивну та провокаційну поведінку на політичному заході високого рівня, а не через поширення їхніх думок (§§ 53, 57).

2. Службові функції та обов'язки, пов'язані з прийняттям редакційних рішень

348. Службові функції та обов'язки, що пов'язані з прийняттям редакційних рішень, також підпадають під дію таких понять, як журналістська «етика» чи «кодекси професійної поведінки», або поняття «відповідальна журналістика». Елементи, що стосуються цих службових функцій та обов'язків, взаємодіють з іншими критеріями, що використовуються Судом під час оцінювання, а також розглядаються в інших розділах цього Керівництва. Однак тут доречно підсумувати основні моменти.

349. Стосовно свободи журналіста Суд завжди оцінював обсяг цих «службових функцій та обов'язків» у контексті провідної ролі, що її відіграє преса в Державі, яка керується принципом верховенства права (*«Торґейр Торґейрсон проти Ісландії» (Thorgeir Thorgeirson v. Iceland)*, 1992, § 63).

350. Попри важливу роль преси в демократичному суспільстві пунктом 2 статті 10 не гарантується повністю необмежена свобода вираження поглядів навіть у частині висвітлення в пресі питань, що становлять серйозний суспільний інтерес (*«Бладе Тромсе і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway)* [ВП], 1999, § 65; *«Моннат проти Швейцарії» (Monnat v. Switzerland)*, 2006, § 66).

351. Суд вважає, що гарантія, яка надається статтею 10 журналістам щодо висвітлення питань, які становлять спільний інтерес, залежить від того, чи діють вони добросовісно та на точній фактологічній основі, а також чи надають «надійну та точну» інформацію відповідно до етики журналістської діяльності (*«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG*

v. Germany) [ВП], 2012, § 93; *«Бладе Тромсе і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway)* [ВП], 1999, § 65; *«Педерсен та Баадсґаард проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark)* [ВП], 2004, § 78; *«Фрессоз і Руа проти Франції» (Fressoz and Roire v. France)* [ВП], 1999, § 54; *«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 103; *«Касабова проти Болгарії» (Kasabova v. Bulgaria)*, 2011, §§ 61 та 63-68; *«Селламі проти Франції» (Sellami v. France)*, 2020, §§ 52-54; *«Карача проти Туреччини» (Karaca v. Türkiye)*, 2023, § 157; вказівку Суду на те, що той самий принцип має застосовуватися до інших осіб, які беруть участь у відкритих обговореннях, див. у справі *«Стіл та Морріс проти Сполученого Королівства» (Steel and Morris v. the United Kingdom)*, 2005, § 90).

352. Ці умови також описуються як дії «згідно з принципами відповідальної журналістики» (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, § 50; *«Пентікайнен проти Фінляндії» (Pentikäinen v. Finland)* [ВП], 2015, § 90).

353. Ці міркування відіграють особливо важливу роль в наші дні, враховуючи вплив, який мають медіа в сучасному суспільстві: вони не лише інформують, але й за рахунок способів представлення інформації підказують як інформацію оцінювати. У світі, де людина стикається з величезною кількістю інформації, яка поширюється через традиційні та електронні медіа із залученням дедалі більшого числа учасників, контроль за дотриманням журналістської етики набуває особливого значення (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 104).

a. Надійна та точна інформація: відповідальність за перевірку та передачу

354. Загалом, Суд вважає, що репортери повинні мати право вільно висвітлювати події на основі інформації, отриманої з офіційних джерел, без необхідності її перевіряти (*«Селісто проти Фінляндії» (Selistö v. Finland)*, 2004, § 60; *«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany)* [ВП], 2012, § 105; *«Йорданова та Тошев проти Болгарії» (Yordanova and Toshev v. Bulgaria)*, 2012, § 51; *«Месич проти Хорватії (№ 2)» (Mesić v. Croatia) (no. 2)*, 2023, § 66).

355. У справі, де заявник посилався на загальнодоступні матеріали розслідування щодо діяльності деяких співробітників підрозділу боротьби з наркотиками і на офіційну медичну довідку, у якій було зафіксовано кількість випадків смерті від передозування, Суд дійшов висновку, що публікація заявника була справедливим коментарем з питання, що викликає суспільний інтерес, а не безпричинним нападом на репутацію названих співробітників поліції (*«Ґодлевський проти Росії» (Godlevskiy v. Russia)*, 2008, § 47).

356. У справі, що стосується огляду заявником-журналістом фінансового становища члена парламенту, який перебуває у вигнанні, у контексті його офіційної майнової декларації, Суд дійшов висновку, що заявник мав право покладатися на офіційний документ без необхідності проведення незалежного дослідження (*«Ґорелішвілі проти Грузії» (Gorelishvili v. Georgia)*, 2007, § 41).

357. В іншій справі директор з випуску щоденної газети був притягнутий до цивільної відповідальності за публікацію заяв, які були охарактеризовані як такі, що ганьблять главу Держави, оскільки у тих заявах ця особа звинувачувалася у міжнародній контрабанді наркотиків. Суд зазначив, по-перше, що державні суди не заперечували, що зміст опублікованої інформації був по суті правдивим. Стосовно передбачуваної відсутності деталей щодо незавершеного судового розгляду Суд зазначив, що опублікована стаття посилалася на інформацію, яка була доступна журналістці під час підготовки її тексту, і вважав, що авторка статті не могла знати про майбутній результат незавершеного кримінального провадження за два місяці до винесення обвинувального вироку, а також не могла провести дослідження поліцейських і судових документів, доступ до яких за визначенням був обмежений (*«Ґутьєррез Суарес проти Іспанії» (Gutiérrez Suárez v. Spain)*, 2010, § 37).

358. Суд підкреслив, що дуже важливо, щоб державні суди розрізняли типи джерел, на яких ґрунтуються заяви, що оскаржуються. Щодо підозр у тому, що особа, про яку йдеться у статті, належала до мафії, державні суди постановили, що компанія-заявник перебільшила рівень підозри, викладений у внутрішніх офіційних звітах, і не змогла довести представлений високий рівень підозри за допомогою додаткових фактів. Згідно з розмежуванням, проведеним державним судом, хоча журналісти могли покладатися на публічні офіційні звіти або офіційні прес-релізи без проведення подальших досліджень, ситуація з внутрішніми офіційними звітами була іншою. На думку Суду, ця відмінність особливо справедлива щодо повідомлень, які стосуються тверджень про злочинну поведінку, коли йдеться про право на презумпцію невинуватості (*«Ферлаґсґруппе Дрьомер Кнаур ҐмбГ енд Ко. КҐ проти Німеччини» (Verlagsgruppe Droemer Knaur GmbH & Co. KG v. Germany)*, 2017, § 48).

359. Покарання журналіста за сприяння поширенню заяв, зроблених іншою особою в інтерв'ю, серйозно обмежує внесок преси в обговорення питань, що становлять суспільний інтерес, і не повинно відбуватися, якщо для цього немає особливо вагомих причин (*«Джерсілд проти Данії» (Jersild v. Denmark)*, 1994, § 31; *«Анатолій Єременко проти України» (Anatoliy Yeremenko v. Ukraine)*, 2022, § 99). Суд підкреслив, що новинні репортажі, які засновані на інтерв'ю чи відтворюють заяви інших осіб, незалежно від того, відредаговані вони чи ні, є одним з найважливіших засобів, за допомогою якого преса може відігравати свою життєво важливу роль «громадського спостерігача» (*«"Зе Обзервер" та "Ґардіан" проти Сполученого Королівства» (Observer and Guardian v. the United Kingdom)*, 1991, § 59). У таких випадках необхідно розрізняти, надходять заяви від журналіста чи є цитатами інших осіб (*«Педерсен та Баадсґаард проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark)* [ВП], 2004, § 77). Там, де державні суди не розмежували заяви, зроблені третьою особою, та повідомлення про такі заяви заявником (оскільки не уточнили, чи може заявник бути притягнутий до відповідальності за передачу заяв цієї особи, при цьому чітко зазначивши, хто був автором), і де заявник довів, що він достатньо перевірив точність і достовірність відповідної інформації, Суд встановив, що притягнення заявника до відповідальності у межах провадження про дифамацію становило невиправдане втручання в його права, передбачені статтею 10 (*«Анатолій Єременко проти України» (Anatoliy Yeremenko v. Ukraine)*, 2022, §§ 96-104 та 108-109).

360. У справі, пов'язаній з дослівним відтворенням матеріалу з новинного вебсайту із зазначенням його джерела, Суд визнав, що існують відмінності між друкованою пресою та інтернетом, і що, беручи до уваги роль, яку інтернет відіграє в контексті професійної діяльності засобів медіа, і його важливість для здійснення права на свободу вираження поглядів загалом, відсутність достатньої правової бази на національному рівні, яка давала б змогу журналістам використовувати інформацію, отриману з інтернету, не побоюючись зазнати санкцій, серйозно шкодить виконанню життєво важливої функції преси як «громадського спостерігача» (*«Редакція "Правоє дєло" і Штекель проти України» (Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine)*, 2011, § 64).

361. У справі *«Конкі проти Польщі» (Kącki v. Poland)*, 2017, Суд заявив, що «відповідальна журналістика» передбачає, що журналісти у розумних межах перевіряють інформацію, яку вони надають громадськості. Так, не завжди слід очікувати, що вони перевірять усю інформацію, яку вони отримають під час інтерв'ю. Суд підкреслив різницю між відтворенням у письмовій формі інтерв'ю, в якому журналіст розшифрував заяви особи, у якої брали інтерв'ю, а не власні заяви журналіста, і тим фактом, що він виявив свою сумлінність, давши змогу відповідній особі переконатися в тому, що її заяви були точно процитовані у статті до публікації (§ 52).

362. Водночас у справі *«Мілосавлєвич проти Сербії» (Milosavljević v. Serbia)*, 2021, Суд наголосив на важливості точного вибору фактологічних тверджень під час висвітлення питань, які становлять суспільний інтерес. У цій справі журналіст-заявник був визнаний зобов'язаним відшкодувати збитки у межах провадження про дифамацію за статті, у яких висвітлюється

інцидент, пов'язаний з передбачуваним сексуальним насильством щодо неповнолітньої дівчинки з громади ромів з боку глави адміністрації місцевої ради. Зокрема, Суд зазначив, що заявник, як, втім, і будь-який пересічний громадянин, повинен був провести розумну відмінність між такими делікатними, але дуже різними фразами, як «спроба зґвалтування», заявлена як факт, з одного боку, і, наприклад, «підозрюваний у спробі зґвалтування», з іншого боку (§ 64).

363. Аналогічно, якщо телевізійну програму не було засновано на конкретних фактах, вона не містила жодної точної та достовірної інформації і, очевидно, мала на меті лише безпідставно критикувати релігійну групу з протилежними поглядами, Суд вважав, що така програма не може розглядатися як поширення інформації, яке здійснене добросовісно з метою сприяння дискусії, що становить спільний інтерес (*«Карача проти Туреччини» (Karaca v. Türkiye)*, 2023, § 158).

364. Суд завжди визнавав свободу журналістів у виборі прийомів або методик, що використовуються для висвітлення висловлювань третьої сторони, які можуть прирівнюватися до дифамації. Суд визнав, що методи об'єктивного і збалансованого висвітлення подій можуть значно відрізнятися, залежно, серед іншого, від медіа, про які йдеться (*«Джерсілд проти Данії» (Jersild v. Denmark)*, 1994, § 31; *«Арванітіс і Філелефтерос Паблік Компані Лімітед проти Кіпру» (Arvanitis and Philelefttheros Public Company Limited v. Cyprus)*, 2025, § 40).

365. Суд вважає, що загальна вимога до журналістів систематично та формально дистанціюватися від змісту цитати, яка може образити чи спровокувати інших або зашкодити їхній репутації, несумісна з роллю преси, яка полягає у інформуванні про поточні події, думки та ідеї (*«Тома проти Люксембургу» (Thoma v. Luxembourg)*, 2001, § 64; *«Бруне-Леком та інші проти Франції» (Brunet-Lecomte and Others v. France)*, 2009, § 47).

366. У справі, де журналіст був притягнутий до відповідальності та засуджений за створення телевізійного документального фільму про молодих людей, що підтверджує їхній расизм, Суд дійшов висновку, що заявник не мав наміру поширювати расистські думки, а хотів висвітлити питання, яке викликає занепокоєння громадськості: новинні репортажі, засновані на інтерв'ю, були одним з найважливіших засобів, за допомогою яких преса могла відігравати свою життєво важливу роль «громадського спостерігача» (*«Джерсілд проти Данії» (Jersild v. Denmark)*, 1994, § 35).

367. Свобода преси також поширюється на можливе використання певної міри перебільшення або навіть провокації (*«Педерсен та Баадсґаард проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark)* [ВП], 2004, § 71). Тож до компетенції Суду чи державних судів не належить підміна своїх власних поглядів думками преси щодо того, який метод висвітлення подій мають застосовувати журналісти у тому чи іншому конкретному випадку (*«Джерсілд проти Данії» (Jersild v. Denmark)*, 1994, § 31; *«Еерікайнен та інші проти Фінляндії» (Eerikäinen and Others v. Finland)*, 2009, § 65; *«Арванітіс і Філелефтерос Паблік Компані Лімітед проти Кіпру» (Arvanitis and Philelefttheros Public Company Limited v. Cyprus)*, 2025, § 40). Журналісти мають право обирати, з тих новин, які потрапляють у поле їх зору, з якими з них вони працюватимуть, і як саме (*«Кудер та Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France)* [ВП], 2015, §§ 31 та 139).

368. З урахуванням викладеного Суд надав ваги тому факту, що заявник, директор щоденної газети, опублікував поряд з редакційною статтею, що оскаржується, у якій він критикував політичні погляди кандидата на виборах, численні витяги з недавніх статей у пресі. Суд постановив, що тут він діяв відповідно до правил, що регулюють журналістську професію. Він пояснив, що, реагуючи на ці статті, директор дав змогу читачам сформувати власну думку, розмістивши відповідну редакційну статтю поруч із заявами, зробленими особою, про яку йдеться у цій редакційній статті (*«Лопес Ґомез да Сільва проти Португалії» (Lopes Gomes da Silva v. Portugal)*, 2000, § 35).

369. У зв'язку з цим Суд вважає, що справедливість засобів, що використовуються для отримання інформації та її відтворення для громадськості, і повага, що виявляється до особи, яка є об'єктом новинного репортажу, також є важливими критеріями, які необхідно брати до уваги. Тому спрощений і скорочений характер статті, коли вона може ввести читача в оману, може значно знизити важливість внеску зазначеної статті у дискусію, яка становить суспільний інтерес (*«Кудер та Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France)* [ВП], 2015, § 132; *«Травальйо проти Італії» (Travaglio v. Italy)* (ухв.), 2017, § 34).

370. Суд неодноразово повторив у декількох справах, що також слід розрізняти, надходять заяви від журналіста, чи є цитатами інших осіб (*«Ґодлевський проти Росії» (Godlevskiy v. Russia)*, 2008, § 45; *«Педерсен та Баадсґаард проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark)* [ВП], 2004, § 77; *«Торґейр Торґейрсон проти Ісландії» (Thorgeir Thorgeirson v. Iceland)*, 1992, § 65; *«Джерсілд проти Данії» (Jersild v. Denmark)*, 1994, § 35).

371. У справі, де державні суди обґрунтовували свої висновки винятково уривком зі статті, яка оскаржується, що містить звинувачення у хабарництві, Суд зазначив, що цей уривок був вирваний з контексту. Хоча звинувачення були серйозними, у статті, якщо її прочитати повністю, читач чітко попереджається про те, що чутки, про які йде мова, не є надійними. У цьому рішенні Суд повторив, що повідомлення медіа про «історії» або «чутки», що надходять від інших осіб, або про «громадську думку» також мають захист, якщо вони не є абсолютно необґрунтованими (*«Тімпул Інфо-Меґезін та Анґель проти Молдови» (Timpul Info-Magazin and Anghel v. Moldova)*, 2007, § 36).

b. Інші обов'язки: редактори та директори з випуску газет, читачі, автори статей

372. Суд постановив, що, допомагаючи надати авторам засіб для вираження їхніх ідей, видавці не лише беруть повноцінну участь у здійсненні свободи вираження поглядів опублікованих ними авторів, а й розділяють з останніми «службові функції та обов'язки». Тож, за умови дотримання вимог пункту 2, стаття 10 не перешкоджає карати видавців за публікацію тексту, автор якого знехтував цими «службовими функціями та обов'язками» (навіть якщо вони особисто не пов'язані з висловленими думками) (*«Орбан та інші проти Франції» (Orban and Others v. France)*, 2009, § 47, з подальшими посиланнями).

373. У іншій справі йшлося про потрійне засудження за наклеп щодо ультраправої партії та її голови: автора та видавця роману та директора з випуску газети, після публікації петиції з посиланням на образливі уривки та оскарженням перших двох засуджень. Суд постановив, що, на додачу до перших двох обвинувачень, вирок директору видавництва газети відповідав статті 10, враховуючи, що були обґрунтовані підстави вважати, що він перейшов межі допустимої «провокації», відтворивши дифамаційні уривки (*«Ліндон, Очаковський-Лоуренс і Джулай проти Франції» (Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France)* [ВП], 2007, § 66).

374. В іншій справі, пов'язаній із ухваленням вироку умовного ув'язнення директору газети за публікацію дифамаційної статті про двох суддів, Суд повторно зазначив, що, як директор газети, заявник мав повноваження і був зобов'язаний забезпечити, щоб політичні дебати не переросли в образи чи особисті напади (*«Бельпьєтро проти Італії» (Belpietro v. Italy)*, 2013, § 41). Справа *«Леост проти Франції» (Leost v. France)* (ухв.), 2025, стосувалася кримінального засудження редактора тижневика за публікацію фотографій обвинуваченого та свідка, зроблених під час судових засідань з розгляду кримінального провадження щодо терористичних атак. Суд наголосив, зокрема, на тому, що фотографії були зроблені з порушенням відповідних правових актів без належного дозволу та без відома відповідних осіб, і вказав на серйозні потенційні наслідки для приватного життя цих осіб та для права обвинуваченого на презумпцію невинуватості. З огляду на належне збалансування інтересів,

здійснене національними судами, та розумний розмір накладеного штрафу, Суд дійшов висновку, що межі дискреційних повноважень Держави в цій справі не було перевищено.

375. Хоча «через особливий характер інтернету» «службові функції та обов'язки», які мають покладатися на інтернет-портал новин у контексті статті 10, можуть дещо відрізнятися від обов'язків традиційного видавця щодо стороннього контенту» (*«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, § 113; див. також *«Орловская Искра проти Росії» (Orlovskaya Iskra v. Russia)*, 2017, § 109), факт забезпечення форуму для здійснення свободи вираження поглядів через надання громадськості можливості поширювати інформацію та ідеї в інтернеті має оцінюватися у контексті принципів, що застосовуються до преси (*«Мадьяр Тарталомжолґалтаток Еґийсюлет та Індекс.ху Зрт проти Угорщини» (Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary)*, 2016, § 61)[11].

VI. Захист журналістських джерел

A. Загальні принципи

376. Захист журналістських джерел є одним з наріжних каменів свободи преси. Без такого захисту джерела можуть бути позбавлені можливості допомагати пресі інформувати громадськість із питань, що становлять суспільний інтерес. Як результат, життєво важлива роль преси як «громадського спостерігача» може бути підірвана, а здатність преси надавати точну та достовірну інформацію може зазнати негативного вплинути (*«Рессьйо та інші проти Франції» (Ressiot and Others v. France)*, 2012, § 99; *«Ґудвін проти Сполученого Королівства» (Goodwin v. the United Kingdom)*, 1996, § 39; *«Румен та Шміт проти Люксембургу» (Roemen and Schmit v. Luxembourg)*, 2003, § 57; *«Ернст та інші проти Бельгії» (Ernst and Others v. Belgium)*, 2003, § 91; *«Тіллак проти Бельгії» (Tillack v. Belgium)*, 2007, § 53).

377. Дві законні цілі, на які найчастіше посилаються, щоб виправдати втручання у захист джерел, — це «національна безпека» та «запобігання розголошенню отриманої на умовах конфіденційності інформації». У низці схожих справ також використовувалися такі формулювання як «запобігання заворушенням», «попередження злочинності» та «захист прав інших осіб».

378. Беручи до уваги важливість захисту журналістських джерел для свободи преси в демократичному суспільстві та потенційно стримувальний вплив наказу про розкриття джерела на здійснення цієї свободи, втручання не може бути сумісним зі статтею 10 Конвенції, якщо воно не виправдане головною вимогою в інтересах суспільства (*«Ґудвін проти Сполученого Королівства» (Goodwin v. the United Kingdom)*, 1996, § 39; *«Вебер та Саравія проти Німеччини» (Weber and Saravia v. Germany)* (ухв.), 2006, § 149; *«Файненшіал Таймз Лтд та інші проти Сполученого Королівства» (Financial Times Ltd and Others v. the United Kingdom)*, 2009, § 59; *«Тіллак проти Бельгії» (Tillack v. Belgium)*, 2007, § 53; *«Біґ Бразерс Воч та інші проти Сполученого Королівства» (Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom)* [ВП], 2021, § 444). Відповідно, обмеження конфіденційності журналістських джерел вимагають максимально ретельного вивчення Судом (*«Ґудвін проти Сполученого Королівства» (Goodwin v. the United Kingdom)*, 1996, §§ 39-40).

379. Існує два аспекти конфіденційності журналістських джерел: це стосується не лише журналістів, а й джерел, які допомагають пресі інформувати громадськість про проблеми, що

[11] Про обов'язки посередників у інтернеті див. розділ «Свобода вираження поглядів та інтернет» нижче.

становлять суспільний інтерес (*«Стічін Остейд Блейд» (Stichting Ostade Blade)* (ухв.), § 64; *«Нордіск Фільм & ТВ А/С проти Данії» (Nordisk Film & TV A/S v. Denmark)* (ухв.), 2005).

380. Суд підкреслив, що право журналістів не розкривати свої джерела не може розглядатися як просто привілей, який можна надати чи відібрати залежно від законності чи незаконності їх джерел, а становить невід'ємну частину права на інформацію, до якого слід ставитися максимально обережно (*«Наґла проти Латвії» (Nagla v. Latvia)*, 2013, § 97; *«Тіллак проти Бельгії» (Tillack v. Belgium)*, 2007, § 65).

B. Визначення та сфера застосування

381. У справах про захист журналістських джерел Суд часто посилається на Рекомендацію № R (2000) 7 про право журналістів не розкривати свої джерела інформації, прийняту Комітетом міністрів Ради Європи 8 березня 2000 р. (див., серед іншого, *«Санома Уітґеверс Б.В. проти Нідерландів» (Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands)* [ВП], 2010, § 44; *«Телеґраф Медіа Недерланд Ланделійке Медіа Б.В. та інші проти Нідерландів» (Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and Others v. the Netherlands)*, 2012, § 86).

382. Тож у розумінні Суду поняття журналістського «джерела» відповідає визначенню «будь-яка особа, яка надає інформацію журналісту». Також Суд розуміє вираз «інформація, що ідентифікує джерело» як такий, що охоплює, наскільки це може призвести до ідентифікації джерела, як «фактичні обставини отримання журналістом інформації від джерела», так і «неопублікований зміст інформації, наданої джерелом журналісту» (*«Ґьормуш та інші проти Туреччини» (Görmüş and Others v. Turkey)*, 2016, § 45; *«Телеґраф Медіа Недерланд Ланделійке Медіа Б.В. та інші проти Нідерландів» (Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and Others v. the Netherlands)*, 2012, § 86).

383. У справі, що стосується наказу про передачу телекомпанією поліції не оприлюднених відеозаписів за участю осіб, що підозрювалися у педофілії, Суд, по-перше, зазначив, що журналіст працював під прикриттям, і що особи, які розмовляли з ним, не знали, що він журналіст. Оскільки особи, які брали участь у програмі, не з власної доброї волі допомагали пресі в інформуванні громадськості про проблеми, що становлять суспільний інтерес, вони не могли розглядатися як джерела журналістської інформації в традиційному розумінні цього слова. Попри цей висновок Суд постановив, що рішення державних судів, яке оскаржується, становить втручання за змістом пункту 1 статті 10 Конвенції. У своїй ухвалі Суд визнав можливість того, що стаття 10 Конвенції може застосовуватися в такій ситуації, і зазначив, що примусова передача матеріалів дослідження може мати стримувальний вплив на здійснення журналістської свободи вираження поглядів (*«Нордіск Фільм & ТВ А/С проти Данії» (Nordisk Film & TV A/S v. Denmark)* (ухв.), 2005).

384. У справі, що стосується обшуку в приміщенні редакції журналу після публікації листа, в якому заявлялася відповідальність за вибух бомби, Суд зазначив, що обшук був спрямований на розслідування серйозного злочину та запобігання нападам. Суд дійшов висновку, що інформатор журналу, який домагався розголосу нападів, не мав права на захист, який надавався «джерелам» (*«Стічін Остейд Блейд проти Нідерландів» (Stichting Ostade Blade v. the Netherlands)* (ухв.), 2014).

385. У справі *«Норман проти Сполученого Королівства» (Norman v. the United Kingdom)*, 2021, Суд вперше розглянув ситуацію, коли заявником було джерело, якого журналіст більше не бажав захищати, і чиє ім'я було розкрито в контексті угоди між приватним власником відповідної газети та поліцією. Як наслідок розкриття, заявника було визнано винним у неналежному виконанні обов'язків на державній службі та засуджено до двадцяти місяців тюремного ув'язнення. Суд зазначив, що за відсутності судового наказу, що зобов'язує до розкриття інформації, ситуація, про яку йдеться, не була схожа на примусове розкриття

Державою журналістського джерела, і Державі не може приписуватися розкриття, що оскаржується (§§ 76-77).

C. Форми та пропорційність втручання

1. Накази про розкриття джерел

386. Суд зазначив, що накази про розкриття джерел потенційно чинять згубний вплив не лише на джерело, особистість якого може бути розкрита, але й на газету або інше видання, проти якого спрямований наказ, чия репутація може порушитися в очах майбутніх потенційних джерел внаслідок розкриття, а також на представників громадськості, які зацікавлені в отриманні інформації, переданої з анонімних джерел (*«Санома Уітґеверс Б.В. проти Нідерландів» (Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands)* [ВП], 2010, § 89; *«Файненшіал Таймз Лтд та інші проти Сполученого Королівства» (Financial Times Ltd and Others v. the United Kingdom)*, 2009, § 70).

387. У справі, в якій журналіст був затриманий з метою примусу до розкриття джерела інформації про кримінальне розслідування незаконного обігу зброї, Суд висловив своє здивування з приводу того, на що були готові піти державні органи влади, щоб встановити особу джерела. Такі далекосяжні заходи не могли не відбити бажання у тих, хто володіє правдивою і точною інформацією щодо правопорушень, виступати в майбутньому та ділитися своєю інформацією з пресою (*«Воскуйл проти Нідерландів» (Voskuil v. the Netherlands)*, 2007, § 71).

2. Обшуки

388. У декількох справах Суд постановив, що обшук, який проводиться з метою виявлення джерела інформації журналіста (навіть якщо він непродуктивний), є більш радикальним заходом, ніж наказ про розкриття особи джерела. Це пояснюється тим, що слідчі, які без попередження здійснюють наліт на робоче місце журналіста з ордером на обшук, мають дуже широкі слідчі повноваження, оскільки, за визначенням, мають доступ до всієї документації, що зберігається у журналіста (*«Румен та Шміт проти Люксембургу» (Roemen and Schmit v. Luxembourg)*, 2003, § 57; *«Ернст та інші проти Бельгії» (Ernst and Others v. Belgium)*, 2003, § 103; *«Ґьормуш та інші проти Туреччини» (Görmüş and Others v. Turkey)*, 2016, §§ 57-59).

389. У справі *«Ґьормуш та інші проти Туреччини» (Görmüş and Others v. Turkey)*, 2016, захід, що оскаржувався мав декілька аспектів: обшук, проведений на робочих місцях заявників, копіювання на зовнішні диски всього вмісту комп'ютерів журналістів та зберігання цих дисків прокуратурою. Суд визнав, що це загрожує захисту джерел більше, ніж наказ, який вимагає розкриття особи інформаторів. Невибірковий пошук усіх даних у програмах дав змогу органам влади збирати інформацію, яка не стосувалася дій, що розглядалися.

На думку Суду, це втручання могло мати не лише надзвичайно негативні наслідки для взаємин заявників з усіма їхніми джерелами, але також могло мати серйозний стримувальний вплив на інших журналістів чи інших інформаторів на службі у Держави, та могло відбити у них бажання повідомляти про будь-які неправомірні дії чи суперечливі дії державних органів (*«Ґьормуш та інші проти Туреччини» (Görmüş and Others v. Turkey)*, 2016, §§ 73-74; *«Румен та Шміт проти Люксембургу» (Roemen and Schmit v. Luxembourg)*, 2003, § 57; *«Наґла проти Латвії» (Nagla v. Latvia)*, 2013, де були проведені термінові обшуки в будинку журналістки з вилученням пристроїв зберігання даних, що містять її джерела інформації).

3. Цілеспрямоване стеження за журналістами з метою виявлення їхніх джерел інформації

390. У справі, що стосується стеження за журналістами та наказу про передачу документів, які могли б призвести до встановлення їхніх джерел, Суд зазначив, по-перше, що справа характеризувалася саме цілеспрямованим стеженням за журналістами з метою визначити, звідки вони отримали свою інформацію (*«Телеґраф Медіа Недерланд Ланделійке Медіа Б.В. та інші проти Нідерландів» (Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and Others v. the Netherlands)*, 2012, § 97). Тож виникло питання про те, чи вимагає статус заявників як журналістів особливих гарантій для забезпечення належного захисту їхніх джерел. Суд підкреслив, зокрема, що цілеспрямоване стеження за журналістами було санкціоноване без попереднього розгляду незалежним органом, який має повноваження запобігати стеженню чи припиняти його. На думку Суду перевірки *за фактом [post factum]* було недостатньо, оскільки після знищення конфіденційність журналістських джерел неможливо відновити. Він постановив, що мало місце порушення статті 8 Конвенції, розтлумаченої у контексті статті 10 (§ 98).

391. У іншій справі заходи стеження були спрямовані на виявлення та запобігання загрозі, при цьому розкриття журналістських джерел було неминуче. Тож Суд зазначив, що цей захід не був спрямований на нагляд за журналістами; зазвичай, органи влади дізнаються (якщо дізнаються взагалі), що розмови журналіста прослуховувалися лише під час вивчення перехоплених телекомунікаційних повідомлень. Суд вважає, що, оскільки заходи стеження не були спрямовані на виявлення журналістських джерел, втручання в свободу вираження поглядів у формі стратегічного нагляду не могло класифікуватися як особливо серйозне (*«Вебер та Саравія проти Німеччини» (Weber and Saravia v. Germany)* (ухв.), 2006, § 151).

392. У справі *«Седлецька проти України» (Sedletska v. Ukraine)*, 2021, у контексті кримінального провадження проти державного службовця, районний суд дозволив слідчому отримати доступ до телефонних даних заявниці, журналістки і головної редакторки телевізійної програми, присвяченої корупції серед політиків високопосадовців / прокурорів. Заявниця скаржилася, що такі дані можуть дати змогу органам влади ідентифікувати її джерела, що створить ризики для її журналістської діяльності. Суд не був переконаний, що дозвіл на доступ до даних, який був виданий державними судами, був виправданий «першорядною вимогою в інтересах суспільства», а тому необхідним у демократичному суспільстві (§ 72).

4. Судова заборона на надання свідчень у межах кримінального провадження,

393. У справі *«Беккер проти Норвегії» (Becker v. Norway)*, 2017, де журналісту було наказано дати свідчення проти джерела, який сам виступив із заявою, Суд постановив, що наказ не був виправданий першорядною вимогою в інтересах суспільства (§ 83). Суд визнав, що звинувачення джерела у використанні заявника як інструменту маніпулювання ринком стосувалося оцінки пропорційності. Проте Суд зазначив, що шкідливі наміри джерела мали обмежену вагу в той час, коли було винесено наказ про надання свідчень (§ 77).

394. У справі *«Джекер проти Швейцарії» (Jecker v. Switzerland)*, 2020, журналістці-заявниці було наказано дати свідчення в межах кримінального розслідування, пов'язаного з наркоторговцем, про якого вона опублікувала репортаж. Хоча розглянуте правопорушення підпадало під передбачені законом винятки з права на захист журналістських джерел, Суд визнав, що у цьому конкретному випадку ця підстава не було достатньою для виправдання покладеного на заявницю зобов'язання розкрити особу її джерела (§ 41).

D. Процесуальні гарантії

395. Враховуючи життєво важливе значення для свободи преси захисту журналістських джерел та інформації, яка може призвести до їх ідентифікації, будь-яке втручання в право на захист таких джерел має супроводжуватися юридичними процесуальними гарантіями, сумірними з важливістю відповідного принципу (*«Санома Уітґеверс Б.В. проти Нідерландів» (Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands)* [ВП], 2010, § 88; *«Біґ Бразерс Воч та інші проти Сполученого Королівства» (Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom)* [ВП], 2021, § 444).

396. Першою і головною серед цих гарантій є гарантія перегляду справи суддею або іншим незалежним і неупередженим органом прийняття рішень. Необхідна перевірка має проводитися органом, незалежним від виконавчої влади та інших зацікавлених сторін, наділеним повноваженнями визначати, чи існує вимога в суспільних інтересах, що перевищує принцип захисту журналістських джерел, до передачі такого матеріалу, і запобігати непотрібному доступу до інформації, яка може розкрити особу джерел, якщо це не так (*«Санома Уітґеверс Б.В. проти Нідерландів» (Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands)* [ВП], 2010, § 90). Суд вважає, що незалежної перевірки, яка проводиться щонайменше до отримання доступу до отриманих матеріалів і їх використання, має бути достатньо, щоб визначити, чи виникає якась проблема конфіденційності, і якщо так, то переважають за конкретних обставин справи громадські інтереси, на які посилаються слідчі органи або прокуратура, загальний суспільний інтерес захисту джерел. На думку Суду зрозуміло, що будь-яка незалежна перевірка, яка проводиться лише після передачі матеріалів, здатних розкрити такі джерела, підірвала б власне суть права на конфіденційність (*там само*, § 91; див. також *«Телеґраф Медіа Недерланд Ланделійке Медіа Б.В. та інші проти Нідерландів» (Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and Others v. the Netherlands)*, 2012, § 98).

397. Суд додав, що, враховуючи превентивний характер такого перегляду, суддя або інший незалежний і неупереджений орган повинен могти так зважити потенційні ризики та відповідні інтереси до будь-якого розкриття і з посиланням на матеріали, які він прагне розкрити, щоб можна було належно оцінити аргументи органів влади, які прагнуть розкриття інформації. Прийняте рішення має ґрунтуватися на чітких критеріях, у тому числі на тому, чи може вистачити для задоволення встановлених першорядних суспільних інтересів менш нав'язливий захід. Суддя чи інший орган влади повинен мати можливість відмовити у виданні наказу про розкриття інформації або видати обмежений або кваліфікований наказ, щоб захистити джерела від розкриття інформації (незалежно від того, зазначені вони в прихованих матеріалах конкретно чи ні), на тій підставі, що передача таких матеріалів створює серйозний ризик скомпрометувати особу джерел журналіста. В екстрених ситуаціях повинна існувати процедура виявлення та ізолювання, до використання органами влади, інформації, яка може призвести до ідентифікації джерел, від інформації, яка не створює такого ризику (*«Санома Уітґеверс Б.В. проти Нідерландів» (Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands)* [ВП], 2010, § 92).

398. У справі *«Біґ Бразерс Воч та інші проти Сполученого Королівства» (Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom)* [ВП], 2021, § 221, заявники, деякі з яких були новинними організаціями та журналістами, скаржилися на масштаби програм електронного спостереження, що здійснюються Сполученим Королівством. Суд зазначив, що у сучасному, дедалі цифровізованішому світі, технологічні можливості значно збільшили обсяг комунікацій, що проходять через глобальний інтернет, і, як наслідок, спостереження, яке не була спрямоване безпосередньо на окремих осіб, могло мати дуже широке охоплення, як всередині, так і за межами території Держави, яка веде спостереження. Оскільки вивчення репортажів журналіста або пов'язаних з ними комунікаційних даних аналітиком може призвести до встановлення джерела, Суд визнав необхідним, щоб національне законодавство містило надійні гарантії щодо зберігання, вивчення, використання, подальшої передачі та

знищення таких конфіденційних матеріалів. До того ж навіть якщо журналістське повідомлення або пов'язані з ним комунікаційні дані не були обрані для вивчення через навмисне використання відбіркової функції або пошукового запиту, який, як відомо, пов'язаний з журналістом, якщо і коли стає очевидно, що повідомлення або пов'язані з ним комунікаційні дані містять конфіденційний журналістський матеріал, їх подальше зберігання і вивчення аналітиком можливе лише за наявності дозволу судді або іншого незалежного й неупередженого органу прийняття рішень, наділеного повноваженнями визначати, чи є подальше зберігання та вивчення «виправданою першорядною вимогою захисту суспільних інтересів» (§ 450).

399. Далі Суд встановив, що хоча відповідні законодавчі гарантії щодо зберігання, подальшої передачі та знищення конфіденційних журналістських матеріалів можна вважати достатніми, ці положення не містили гарантій, які відповідали б зазначеним вище вимогам. Зокрема, не було вимоги, щоб використання засобів відбору або пошукових термінів, які, як відомо, пов'язані з журналістом, було санкціоновано суддею або іншим незалежним і неупередженим органом прийняття рішень, який має повноваження визначати, чи було це «виправдано головною вимогою в інтересах суспільства», і чи не вистачило б менш нав'язливого заходу для задоволення найважливіших суспільних інтересів. І навпаки, у тих випадках, коли метою був доступ до конфіденційних журналістських матеріалів, або це було дуже ймовірно з огляду на використання пов'язаних з журналістом засобів відбору, усе, що було потрібно, — це чітко задокументувати причини, а також необхідність і пропорційність таких дій. До того ж були вжиті недостатні запобіжні заходи для забезпечення того, щоб, як тільки стало очевидно, що повідомлення, яке не було відібрано для вивчення через навмисне використання засобу добору чи пошукового терміну, який, як відомо, пов'язаний з журналістом, проте містив конфіденційний журналістський матеріал, воно могло продовжувати зберігатися і вивчатися лише аналітиком, якщо він уповноважений суддею або іншим незалежним і неупередженим органом прийняття рішень, наділеним повноваженнями визначати, чи було його подальше зберігання та вивчення «виправдано головною вимогою в інтересах суспільства».- Натомість усе, що вимагалося відповідними законодавчими положеннями, полягало в тому, щоб «особлива увага» приділялася будь-якому перехопленню, яке могло бути пов'язане з перехопленням конфіденційних журналістських матеріалів, включно з розглядом будь-яких можливих заходів щодо пом'якшення наслідків. Тож Суд встановив порушення статті 10 Конвенції.

VII. Запобігання розголошенню інформації, яка була отримана на умовах конфіденційності

A. Загальні принципи

400. Стосовно запобігання розголошенню інформації, отриманої на умовах конфіденційності, у Суді покладалися на декілька типів інформації, як «публічного», так і «приватного» змісту: військова інформація (*«Гаджянастассіу проти Греції» (Hadjianastassiou v. Greece)*, 1992, § 45; *«Ґьормуш та інші проти Туреччини» (Görmüş and Others v. Turkey)*, 2016, § 62); конфіденційна інформація стосовно податків (*«Фрессоз і Руа проти Франції» (Fressoz and Roire v. France)* [ВП], 1999, § 52); інформація з матеріалів судового розслідування[12] (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat*

[12] Див. розділ «Захист авторитету та безсторонності судової системи та свобода вираження поглядів: право на свободу вираження поглядів у контексті судового розгляду та участь суддів у громадських дискусіях» нижче.

v. Switzerland) [ВП], 2016, § 55); захист дипломатичного листування (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007); конфіденційні звіти служб національної безпеки (*«Ферайнігінґ Веекблад Блуф! проти Нідерландів» (Vereniging Weekblad Bluf! v. the Netherlands)*, 1995); конфіденційність медичної документації (*«Едісьон Плон проти Франції» (Éditions Plon v. France)*, 2004); або комерційна інформація з пропозицією взяти участь у обговоренні ділової практики в конкретній сфері діяльності (*«Гербай проти Угорщини» (Herbai v. Hungary)*, 2019, §§ 41-43).

401. Суд вважає доречним прийняти тлумачення фрази «запобігання розголошенню інформації, яка була отримана на умовах конфіденційності», що використовуваної в пункті 2 статті 10 Конвенції, яка охоплює конфіденційну інформацію, що розкривається особою, на яку покладено зобов'язання щодо дотримання конфіденційності, або третьою стороною і, зокрема, журналістом (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 61).

402. Свобода преси набуває ще більшого значення за обставин, коли діяльність та рішення Держави уникають демократичного чи судового контролю через те, що вони конфіденційні чи таємні. У такому контексті розкриття державної інформації відіграє дуже важливу роль у демократичному суспільстві, оскільки дає змогу громадянському суспільству контролювати дії уряду, якому він довірив захист своїх інтересів (*«Ґьормуш та інші проти Туреччини» (Görmüş and Others v. Turkey)*, 2016, § 48; *«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 110).

403. У зв'язку з цим Суд послався на принцип, прийнятий у Раді Європи, згідно з яким публікація документів є правилом, а засекречення — винятком, і на Резолюцію 1551 (2007) Парламентської асамблеї Ради Європи з питань справедливого судового розгляду у кримінальних справах, що стосуються шпигунства або розголошення державної таємниці (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, §§ 40-41).

404. Суд відзначив значні відмінності у правилах Держав-членів, спрямованих на збереження конфіденційного чи секретного характеру певних чутливих елементів інформації і на судове переслідування дій, які суперечать цій меті. Суд зазначив, що Держави можуть претендувати на певну свободу розсуду у цій сфері (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 107).

405. Засудження журналіста за розголошення інформації, яка вважається конфіденційною або секретною, може відбити бажання у тих, хто працює в медіа, інформувати громадськість з питань, що становлять суспільний інтерес. Як результат, преса може втратити можливість відігравати свою життєво важливу роль «громадського спостерігача», і це може негативно вплинути на здатність преси надавати точну та достовірну інформацію (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 110).

406. Згідно з широкою прецедентною практикою Суду немає необхідності запобігати розкриттю інформації, якщо вона вже була оприлюднена (*«Вебер проти Швейцарії» (Weber v. Switzerland)*, 1990, § 49) або вже не є конфіденційною (*«"Зе Обзервер" та "Ґардіан" проти Сполученого Королівства» (Observer and Guardian v. the United Kingdom)*, 1991, §§ 66-70; *«Зе Санді Таймз проти Сполученого Королівства (№ 2)» (The Sunday Times v. the United Kingdom) (no. 2)*, 1991, §§ 52-56).

B. Критерії оцінки

407. У декількох справах, що стосуються розголошення журналістами конфіденційної інформації чи інформації, пов'язаної з питаннями національної безпеки, Суд встановив, що заходи Держави рівносильні втручанню в свободу вираження поглядів журналістів (*«Ґірлеану проти Румунії» (Gîrleanu v. Romania)*, 2018, §§ 71-72; *«Швайцеріше Радіо- унд*

Фернзеґезельшафт СРҐ проти Швейцарії» (Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG v. Switzerland), 2012, § 22; *«Дамманн проти Швейцарії» (Dammann v. Switzerland)*, 2006, § 28).

408. Оцінюючи необхідність конкретного втручання у здійснення свободи вираження поглядів, Суд враховує декілька критеріїв, а саме оцінку конкурентних інтересів, поведінку заявників, перевірку, проведену державними судами, і пропорційність призначеного покарання (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 112).

409. Оцінюючи відповідні інтереси, Суд, по-перше, перевіряє, чи здатен зміст документа, який розглядається, сприяти обговоренню, яке становить суспільний інтерес (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, §§ 118-124). Якщо так, то Суд враховує також характер інтересів (суспільних чи інших), які необхідно зіставити з суспільним інтересом, який полягає в ознайомленні з документами, що оскаржуються (*там само*, §§ 115-116). У зв'язку з цим Суд посилався на такі інтереси, як підтримка довіри громадян до відповідних органів державної влади (*«Ґьормуш та інші проти Туреччини» (Görmüş and Others v. Turkey)*, 2016, § 63).

410. До того ж, Суд надає певне значення тому, чи був зміст документа, який розглядається, повністю невідомий громадськості (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 113).

1. Сприяння публічному обговоренню питання, яке становить спільний інтерес

411. У контексті справ, де йшлося про запобігання розголошенню інформації, отриманої на умовах конфіденційності, Суд розглянув, *inter alia*, наступні питання, що стосуються питань, які становлять спільний інтерес: розкриття змісту листів, які стосуються таких питань, як поділ влади, неналежна поведінка високопоставленого політика та ставлення уряду до жорстокості поліції (*«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, § 88); зв'язки між збройними силами та загальною політикою країни (*«Ґьормуш та інші проти Туреччини» (Görmüş and Others v. Turkey)*, 2016, § 56); публікація, що стосується кримінального судочинства та функціонування системи правосуддя загалом (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, § 63; *«А.Б. проти Швейцарії» (A.B. v. Switzerland)*, 2014, § 47; *«Дюпюї та інші проти Франції» (Dupuis and Others v. France)*, 2007, § 42); заяви, що стосуються судового розгляду у справі про ненавмисне вбивство, порушеного з ініціативи жертв захворювань, отриманих після вакцинації проти гепатиту B (*«Мор проти Франції» (Mor v. France)*, 2011, § 53); питання про компенсацію, що належить постраждалим від Голокосту, в рахунок незатребуваних активів, розміщених на рахунках у швейцарських банках (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 118).

412. Також Суд постановив, що свобода слова на робочому місці захищає не лише коментарі, які однозначно сприяють обговоренню суспільного питання, і дійшов висновку, що інформація про професійну практику, що розповсюджується онлайн у певному колі фахівців і запрошує аудиторію до обговорення ділової практики, не може виключатися зі сфери дії статті 10 (*«Гербай проти Угорщини» (Herbai v. Hungary)*, 2019, § 43).

2. Поведінка відповідальної за розкриття інформації особи

413. Суд постановив, що в частині журналістської етики під час оцінки поведінки журналістів слід брати до уваги два аспекти: спосіб, у який вони отримують конфіденційну інформацію, та форму статей, що оскаржуються (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 140).

414. Якщо узагальнити, Суд вважає, що спосіб отримання особою інформації, яка вважається конфіденційною чи секретною, може мати значення для зважування інтересів, яке має

здійснюватися в контексті пункту 2 статті 10 (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 141).

415. У справі, в якій до заявника були застосовані санкції за розголошення секретної військової інформації в контексті журналістського розслідування, Суд зазначив, що заявник не був військовослужбовцем Збройних сил, на яких покладені конкретні «службові функції» та «обов'язки» (*«Гірлеану проти Румунії» (Gîrleanu v. Romania)*, 2018, § 90). Суд також зазначив, що заявник, журналіст, не отримував таку інформацію у незаконний спосіб і не вживав активних заходів для її отримання (*там само*, § 91).

416. У справі, в якій заявник перехоплював розмови, які не були призначені для нього, включно з повідомленнями поліції, Суд вкотре зазначив, що концепція відповідальної журналістики вимагає, щоб щоразу, коли журналіст порушує обов'язок дотримуватися вимог звичайного кримінального законодавства, він усвідомлював, що він або вона несе відповідальність, за яку накладаються юридичні санкції, в тому числі кримінального характеру (*«Брамбілла та інші проти Італії» (Brambilla and Others v. Italy)*, 2016, § 64).

417. Це також стосується випадку, коли журналіст використовує хитрощі, погрози чи інші засоби, тиснучи на іншу особу, щоб вона розкрила бажану інформацію (*«Дамманн проти Швейцарії» (Dammann v. Switzerland)*, 2006, § 55).

418. Проте той факт, що заявник не діяв тут незаконно, не завжди є визначальним фактором під час визначення того, чи виконував він свої службові функції та обов'язки (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 144; *«Фрессоз і Руа проти Франції» (Fressoz and Roire v. France)* [ВП], 1999, § 52).

419. У справі, в якій заявник, співробітник в'язниці, був визнаний винним у неналежній поведінці на державній службі, оскільки неодноразово передавав інформацію про цю в'язницю журналісту таблоїду в обмін на гроші, Суд погодився з висновками державних судів про те, що заявник свідомо дотримувався певної лінії поведінки всупереч вимогам його державної посади, і що масштаби його протиправної поведінки були значними. Суд також надав великого значення у цьому контексті серйозній шкоді, заподіяній іншим ув'язненим, персоналу та довірі громадськості до в'язниці внаслідок поведінки заявника. Суд встановив, що громадськість була дуже зацікавлена у його судовому переслідуванні, щоб зберегти чесність та ефективність тюремної служби та довіру громадськості до неї. До того ж, громадськість не цікавила більшість інформації, розкритої заявником, який мотивувався грішми та сильною неприязню до начальника в'язниці. Тож Суд дійшов висновку, що засудження заявника у кримінальній справі було обґрунтованим (*«Норман проти Сполученого Королівства» (Norman v. the United Kingdom)*, 2021, §§ 88-90).

3. Перегляд, проведений державними судами

420. Суд неодноразово зазначав, що в його обов'язки не входить займати місце Держав-учасниць Конвенції під час визначення їхніх національних інтересів, сфери, яка традиційно є частиною внутрішнього ядра суверенітету Держави. Проте може виникнути необхідність взяти до уваги міркування, що стосуються справедливості судового розгляду, під час розгляду справи про втручання у здійснення прав, передбачених статтею 10 (*«Ґьормуш та інші проти Туреччини» (Görmüş and Others v. Turkey)*, 2016, § 64; *«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 137).

Наприклад, суто формальне застосування концепції «конфіденційності» у разі, якщо державним судам заборонено брати до уваги істотний зміст конфіденційних документів під час оцінки відповідних інтересів, становить перешкоду для розгляду ними питання про те, чи обґрунтованим було втручання в права, що захищаються статтею 10 Конвенції (*«Ґьормуш та інші проти Туреччини» (Görmüş and Others v. Turkey)*, 2016, §§ 64-66).

Аналогічно, що стосується судового нагляду за призначеним заходом, Суд врахував той факт, що державні суди не врахували конкретні елементи, що стосуються поведінки заявника, під час їх аналізу; вони також не перевірили, чи справді зазначена інформація може становити загрозу для військових структур. Тож суди не зважили інтереси збереження конфіденційності відповідних документів з інтересами журналістського розслідування і зацікавленістю громадськості в поінформованості про витік інформації і, можливо, навіть про фактичний зміст документів (*«Ґірлеану проти Румунії» (Gîrleanu v. Romania)*, 2018, § 95).

4. Пропорційність застосованих санкцій

421. Суд неодноразово зазначав, що державні органи влади повинні мати певну свободу розсуду щодо національної безпеки і в справах, що стосуються кримінальних санкцій за розкриття секретної військової інформації (*«Гаджянастассіу проти Греції» (Hadjianastassiou v. Greece)*, 1992, § 47).

422. Проте у випадку санкції, накладеної за журналістське розслідування, відносно невелика сума штрафу не завадила Суду постановити, що було порушено статтю 10 Конвенції. Суд зазначив, зокрема, що факт засудження особи у деяких випадках може бути важливішим, ніж незначний характер призначеного покарання. До того ж, санкції щодо заявника були спрямовані на те, щоб перешкодити йому публікувати та поширювати секретну інформацію. Але Суд вважає, що після розсекречення документів рішення про накладення будь-яких санкцій слід ретельніше зважити (*«Ґірлеану проти Румунії» (Gîrleanu v. Romania)*, 2018, § 98).

VIII. Особливий захист інформаторів та осіб, які повідомляють про передбачувані порушення з боку державних посадових осіб

423. Стаття 10 Конвенції застосовується до заяв, спрямованих на привернення уваги до незаконної чи морально осудної поведінки, і в прецедентній практиці Суду для таких заяв передбачено особливий захист. У зв'язку з цим існують дві різні категорії: інформатори та повідомлення про порушення в поведінці державних посадових осіб або цивільних службовців (*«Меджліс Ісламське Заєдніце Брчко та інші проти Боснії та Герцеговини» (Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina)* [ВП], 2017, §§ 80-84). Ця відмінність дає змогу визначити конкретні критерії захисту відповідно до статті 10 Конвенції.

Щодо першої категорії справ, то законні цілі, які переслідуються, полягають, зокрема, в запобіганні розголошенню інформації, яка була отримана на умовах конфіденційності, та/або в захисті прав інших осіб, натомість щодо другої категорії як виправдання частіше наводиться захист репутації і прав інших осіб.

Дві істотні відмінності між цими двома категоріями можна узагальнено викласти так:

424. По-перше, статус інформатора обов'язково передбачає робочі взаємини та піднімає питання про обов'язок співробітників бути лояльними, стриманими й обачними щодо свого роботодавця (*«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, § 70), проте такі взаємини не є необхідною умовою для повідомлення про порушення.

425. По-друге, повідомлення завжди стосується державної посадової особи (*«Меджліс Ісламське Заєдніце Брчко та інші проти Боснії та Герцеговини» (Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina)* [ВП], 2017, § 80; *«Захаров проти Росії» (Zakharov v. Russia)*, 2006; *«Сірик проти України» (Siryk v. Ukraine)*, 2011; *«Софранші проти Молдови»*

(Sofranschi v. Moldova), 2010), а інформування не обов'язково стосується поведінки державних службовців. Дійсно, Суд визнав, що захист інформаторів може надаватися працівникам як приватного, так і державного секторів (*«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, § 8; *«Букур та Тома проти Румунії» (Bucur and Toma v. Romania)*, 2013, § 7; *«Ланґнер проти Німеччини» (Langner v. Germany)*, 2015, § 6). Наприклад, щодо звільнення медсестри за подання кримінальної скарги, у якій стверджувалося про недоліки у догляді, що надається її роботодавцем, товариством з обмеженою відповідальністю, більша частина якого належала *федеральній землі* Берлін, Суд з'ясував, що захист, який розглядається, також застосовується у регулюванні взаємин між роботодавцем і працівником, як і в цій справі, згідно з приватним правом (*«Гайніш проти Німеччини» (Heinisch v. Germany)*, 2011, § 44).

426. У зв'язку з цим Суд посилався на Резолюцію 1729 (2010) Парламентської асамблеї Ради Європи про захист «інформаторів», у якій підкреслювалася важливість «інформування» (у частині відповідних осіб, які б'ють тривогу, щоб зупинити правопорушення, які ставлять під загрозу інших людей), як можливість посилити підзвітність та боротьбу з корупцією та недоліками в управлінні, як у державному, так і в приватному секторах. У ній усім Державам-членам пропонується переглянути своє законодавство, що стосується захисту «інформаторів» (*«Гайніш проти Німеччини» (Heinisch v. Germany)*, 2011, § 37).

427. Суд також посилається на Рекомендацію CM/Rec(2014)7 Комітету міністрів Ради Європи про захист інформаторів, яка рекомендує Державам-членам ввести нормативну, інституційну та судову базу для захисту осіб, які в контексті своїх трудових взаємин в суспільних інтересах повідомляють або розкривають інформацію про загрози чи шкоду. Зокрема, Суд посилався на принципи, що рекомендують створити чіткі канали для звітності та розкриття інформації, а також на принципи, що стосуються захисту інформаторів від відплати (*«Ґоулік проти Ліхтенштейну» (Gawlik v. Liechtenstein)*, 2021, §§ 39-40, та інші тексти Ради Європи й інші міжнародні документи, §§ 41-42; *«Гале проти Люксембургу» (Halet v. Luxembourg)* [ВП], 2023, §57, § 123 та § 125).

428. З іншого боку, Суд відмовився кваліфікувати як інформування про неправомірні дії ситуацію, коли заявник, мистецтвознавець, який працює у державному музеї, анонімними листами, надісланими компетентним державним органам, повідомив про передбачувані фінансові недоліки та недоліки у працевлаштуванні з боку його роботодавця, директора державного музею. Суд зазначив, зокрема, що загальний характер заяв, що оскаржувалися, і той факт, що в них містилися серйозні звинувачення в суб'єктивній оцінці заявника, знижували серйозність порушень, які викривалися; що заявник не мав жодного привілейованого чи виняткового доступу до інформації, що містилася в листах, і що він не володів цією інформацією напряму; що він міг не нести жодних зобов'язань щодо збереження таємниці / розсудливості, тому його дії не можна прирівнювати до публічного розкриття внутрішньої інформації в інтересах суспільства. На відміну від випадків інформування про неправомірні дії-, заявник не був єдиною особою чи частиною невеликої категорії осіб, які знали, що відбувається на роботі, і тому мали більше можливостей діяти в інтересах суспільства у формі попередження роботодавця чи громадськості загалом (*«Войчук проти Польщі» (Wojczuk v. Poland)*, 2021, §§ 83-88).

A. Захист інформаторів

429. Суд вважає, що працівники зобов'язані виявляти лояльність, стриманість і обачність щодо свого роботодавця, що особливо актуально у випадку державних службовців, оскільки власне природа державної служби вимагає, щоб державний службовець ніс зобов'язання бути лояльним та обачним (*«Ахмед та інші проти Сполученого Королівства» (Ahmed and Others v. the United Kingdom)*, 1998, § 56; *«Де Дієґо Нафрія проти Іспанії» (De Diego Nafría v. Spain)*, 2002, § 37).

430. Зважаючи на роль, яку відіграють журналісти в демократичному суспільстві, не можна сказати, що їхнє зобов'язання виявляти розсудливість щодо свого роботодавця застосовується однаково, враховуючи, що їхні функції за своєю природою полягають у поширенні інформації та думок (*«Войташ-Калета проти Польщі» (Wojtas-Kaleta v. Poland)*, 2009, § 46; *«Матуш проти Угорщини» (Matúz v. Hungary)*, 2014, § 39). Також, якщо журналіст працює на громадському радіо чи телебаченні, його зобов'язання щодо лояльності та стриманості мають оцінюватися з урахуванням громадських функцій телерадіокомпанії (*там само*, § 39; *«Войташ-Калета проти Польщі» (Wojtas-Kaleta v. Poland)*, 2009, § 47).

431. Проте Суд визнав, що державному службовцю у ході його роботи може стати відома внутрішня, в тому числі секретна, інформація, розголошення або публікація якої відповідає серйозним суспільним інтересам. Тому Суд вважає, що за певних обставин повідомлення державним службовцем або працівником державного сектору про незаконні дії чи проступки, які вчиняються на робочому місці, має бути захищено. Це може бути необхідно у випадках, коли відповідний працівник або державний службовець є єдиною особою або частиною невеликої категорії осіб, які знають, що відбувається на роботі, і тому мають більше можливостей діяти в інтересах суспільства у формі попередження роботодавця чи громадськості загалом (*«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, § 72; *«Марченко проти України» (Marchenko v. Ukraine)*, 2009, § 46; *«Гайніш проти Німеччини» (Heinisch v. Germany)*, 2011, § 63; *«Ґорянова проти України» (Goryaynova v. Ukraine)*, 2020, § 50). Іншими словами, Суд вважає, що інформування заявником про передбачувану неправомірну поведінку його роботодавця вимагає особливого захисту відповідно до статті 10 Конвенції (*«Ланґнер проти Німеччини» (Langner v. Germany)*, 2015, § 47; *«Гайніш проти Німеччини» (Heinisch v. Germany)*, 2011, § 43).

432. У справі *«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, Суд визначив шість критеріїв для оцінки пропорційності втручання у свободу слова інформаторів (§§ 74-78). Ці критерії були додатково узагальнені та уточнені у справі *«Гале проти Люксембургу» (Halet v. Luxembourg)* [ВП], 2023, §§ 120-154, де Суд підтвердив свій підхід до перевірки дотримання вимог за кожним з них окремо, не встановлюючи між ними ієрархії чи порядку розгляду.

433. Тож щодо каналів, які використовуються для розкриття інформації, Суд постановив, що вона має надаватися передусім вищій за посадою особі чи іншому компетентному органу. У цьому зв'язку Суд вважає, що інформація може розкриватися громадськості як граничний захід у випадках, коли це явно недоцільно (*«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, § 73; *«Хезелдайн проти Сполученого Королівства» (Haseldine v. the United Kingdom)*, рішення Комісії від 1992 року). Відповідно, Суд повинен взяти до уваги, чи були у розпорядженні заявника будь-які інші ефективні засоби виправлення правопорушення, яке він чи вона мали намір розкрити. Наприклад, у справі *«Букур та Тома проти Румунії» (Bucur and Toma v. Romania)*, 2013, Суд постановив, що розкриття інформації громадськості може бути виправданим, враховуючи, що у цій сфері не передбачено жодної офіційної процедури, що заявник повідомив начальство про своє занепокоєння і що він навіть зв'язався з членом парламенту, який входив до складу парламентської комісії, відповідальної за нагляд за службою, у якій він працював (§§ 95-100). Аналогічно, у справі *«Матуш проти Угорщини» (Matúz v. Hungary)*, 2014, Суд зазначив, що книга, у якій розкривається відповідна інформація, була опублікована лише після того, як заявник безуспішно спробував поскаржитися своєму роботодавцю на передбачувану цензуру (§ 47); і навпаки, у випадку, коли заявник, військовий офіцер, надіслав електронний лист генералу інспекції внутрішньої адміністрації збройних сил, у якому критикував командира за нецільове використання коштів, Суд взяв до уваги, *inter alia*, той факт, що заявник не дотримувався субординації і так позбавив своє вище керівництво можливості перевірити правдивість тверджень (*«Суарес проти Португалії» (Soares v. Portugal)*, 2016, § 48).

434. Але такий порядок пріоритетності між внутрішніми та зовнішніми каналами повідомлення не є абсолютним у прецедентній практиці Суду. Суд визнав, що певні обставини можуть виправдовувати пряме використання «зовнішнього повідомлення». Це стосується, зокрема, тих випадків, коли внутрішній канал повідомлення ненадійний або неефективний, коли інформатор може зазнати відплати, або коли інформація, яку він або вона бажає розкрити, стосується власне суті діяльності відповідного роботодавця. У зв'язку з цим Суд зазначив, що критерій, пов'язаний з каналом повідомлення інформації, повинен оцінюватися з огляду на обставини кожної справи (*«Гале проти Люксембургу» (Halet v. Luxembourg)* [ВП], 2023, §§ 121-122).

435. Стосовно суспільного інтересу до розкритої інформації Суд зазначив, що ця концепція повинна оцінюватися як з огляду на зміст розкритої інформації, так і з урахуванням принципу її розкриття. Оцінка суспільного інтересу до розкриття інформації обов'язково має враховувати інтереси, які покликана захищати зобов'язання щодо збереження таємниці (особливо в тих випадках, коли розкриття інформації стосується також третіх сторін). Беручи до уваги діапазон інформації, що становить суспільний інтерес, яка може підпадати під інформування, Суд зазначив, що значимість суспільного інтересу до розкритої інформації зменшуватиметься залежно від того, стосувалася інформація незаконних дій чи практики, доганних дій, практики чи поведінки або питання, яке викликає дискусію, внаслідок чого неможливо точно встановити, чи завдається шкода суспільним інтересам. Інформація, яка може розглядатися як така, що становить суспільний інтерес, у певних випадках може також стосуватися поведінки приватних осіб, таких як компанії. Суспільні інтереси мають оцінюватися також на наднаціональному (європейському чи міжнародному) рівні або стосовно інших Держав та їх громадян. Тож оцінка цього критерію має враховувати обставини та контекст кожної справи (*«Гале проти Люксембургу» (Halet v. Luxembourg)*, [ВП], , §§ 131-144).

436. Було встановлено, що розкрита інформація становить суспільний інтерес, у таких ситуаціях та справах: недоліки догляду у приватному медичному закладі (*«Гайніш проти Німеччини» (Heinisch v. Germany)*, 2011, § 3); підозри в тому, що головний лікар, який працює в державній лікарні, неодноразово практикував активну евтаназію (*«Ґоулік проти Ліхтенштейну» (Gawlik v. Liechtenstein)*, 2021, § 73); розкрадання державних коштів (*«Марченко проти України» (Marchenko v. Ukraine)*, 2009, § 10); неналежна поведінка вищих посадових осіб, яка підривала демократичні основи Держави чи ставленню уряду до жорстокості поліції. У зв'язку з цим Суд вважає, що це дуже важливі питання у демократичному суспільстві, інформування про які становить законний інтерес громадськості (*«Букур та Тома проти Румунії» (Bucur and Toma v. Romania)*, 2013, § 103; *«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, § 88).

437. Аналогічно, розкриття інформації служить суспільним інтересам у низці справ, які стосуються незалежності та безсторонності судової влади. На думку Суду ці питання стосуються розділення влади: «Питання, пов'язані з розділенням влади, можуть стосуватися дуже важливих питань у демократичному суспільстві, поінформованість про які становить законний інтерес громадськості, і які належать до сфери політичних дебатів» (*«Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary)* [ВП], 2016, § 165; *«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, § 88; див. також *«Маноле проти Республіки Молдова» (Manole v. the Republic of Moldova)*, 2023, § 51). Так, у справі *«Кудешкіна проти Росії» (Kudeshkina v. Russia)*, 2009, зазначаючи, що заявниця публічно критикувала поведінку різних чиновників і стверджувала, що у судах були поширеними випадки тиску на суддів, Суд постановив, що вона порушила дуже важливе питання суспільного інтересу, яке має бути відкритим для вільного обговорення в демократичному суспільстві (§ 94).

438. Достовірність розкритої інформації є ще одним важливим критерієм (*«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, § 75). Свобода вираження поглядів нерозривно пов'язана зі службовими функціями та обов'язками, і будь-яка особа, яка вирішила розкрити інформацію, повинна ретельно перевіряти (наскільки це можливо з огляду на обставини)

точність і надійність такої інформації (*«Бладе Тромсе і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway)* [ВП], 1999, § 65; *«Моріссенс проти Бельгії» (Morissens v. Belgium)*, рішення Комісії від 1988 року). Наприклад, у справі *«Ґоулік проти Ліхтенштейну» (Gawlik v. Liechtenstein)*, 2021, (§§ 74-78) Суд зазначив, що заявник базував свої твердження про активну евтаназію, що практикується його безпосереднім керівником, лише на інформації, отриманій з електронної медичної документації, яка, як йому було відомо як лікареві, не містила повної інформації про здоров'я пацієнта. У такий спосіб, заявник висловив підозри у вчиненні серйозного правопорушення зовнішньому органу, не ознайомившись з паперовими медичними документами, які містили вичерпну інформацію з цього приводу. Державні суди дійшли висновку, що якби він це зробив, він відразу зрозумів би, що його підозри були явно необґрунтованими, а тому діяв він безвідповідально. Суд дійшов висновку, що заявник не перевірив ретельно (наскільки це було можливо з огляду на обставини), чи була розкрита інформація точною та достовірною. У справі *«Галє проти Люксембургу» (Halet v. Luxembourg)* [ВП], 2023, §§ 124-127, Суд додатково наголосив, що інформатори, які бажають отримати захист, передбачений статтею 10, зобов'язані поводитися відповідально, намагаючись, наскільки це можливо, перевірити, чи є інформація, яку вони хочуть розкрити, достовірною, перш ніж оприлюднювати її.

439. Також необхідно оцінювати збиток (якщо такий є), який буде заподіяний державному органу внаслідок розкриття відповідної інформації, та те, чи переважає суспільний інтерес у розкритті інформації такий збиток (*«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, § 76; *«Гаджянастассіу проти Греції» (Hadjianastassiou v. Greece)*, 1992, § 45). Наприклад, суспільний інтерес у розкриття інформації про правопорушення у сфері національної безпеки або суперечлива практика у збройних силах настільки важливий у демократичному суспільстві, що переважає зацікавленість у підтримці довіри громадськості до цих установ (*«Букур та Тома проти Румунії» (Bucur and Toma v. Romania)*, 2013, § 115; *«Ґьормуш та інші проти Туреччини» (Görmüş and Others v. Turkey)*, 2016, § 63). Так само, хоча твердження про те, що генеральна прокуратура зазнала неправомірного впливу, могло мати сильний негативний вплив на довіру громадськості до незалежності цієї установи, суспільний інтерес до розкриття такої інформації переважав (*«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, §§ 90-91). І навпаки, у справі *«Ґоулік проти Ліхтенштейну» (Gawlik v. Liechtenstein)*, 2021, Суд постановив, що, хоча суспільний інтерес у розкритті інформації про підозру у неодноразовій активній евтаназії в державній лікарні існував, суспільний інтерес у отриманні такої інформації не міг переважати зацікавленість роботодавця та головного лікаря у захисті їхньої репутації, оскільки обґрунтованість цієї підозри не була достатньо доведена до її розкриття (§ 80). У справі *«Галє проти Люксембургу» (Halet v. Luxembourg)* [ВП], 2023, §§ 145-148, Суд уточнив умови проведення процедури зважування інтересів, роз'яснивши, що, крім власне збитку роботодавцю, слід враховувати шкідливі наслідки загалом тією мірою, якою вони можуть впливати на приватні інтереси (включно з інтересами третіх сторін) і на громадські інтереси (наприклад, економічне благо загалом або впевненість громадян у чесності й обґрунтованості податково-бюджетної політики Держав).

440. Ще одним важливим фактором є мотив, що стоїть за діями працівника, який робить повідомлення, а саме, чи діяв він добросовісно (*«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, § 77; *«Галє проти Люксембургу» (Halet v. Luxembourg)* [ВП], 2023, §§ 128-130). Загалом, відповідно до постанови у справі *«Гайніш проти Німеччини» (Heinisch v. Germany)*, 2011, де Суд використав те саме формулювання, що використовується у Резолюції 1729 (2010) Парламентської асамблеї Ради Європи: «слід вважати, що інформатор діяв добросовісно, якщо він чи вона мали обґрунтовані підстави вважати, що розкрита інформація була правдивою, навіть якщо пізніше виявилося, що це не так, і за умови, що він чи вона не переслідували жодних незаконних чи неетичних цілей» (§ 80). Проте дія, що мотивована особистою образою, ворожим ставленням або очікуванням особистої вигоди, в тому числі матеріальної, не передбачає особливо високого рівня захисту (*«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП],

2008, § 77; *«Хезелдайн проти Сполученого Королівства» (Haseldine v. the United Kingdom)*, рішення Комісії від 1992 року). Розглядаючи справу, Суд приділяє особливу увагу тому, чи мав працівник якісь особисті претензії до свого роботодавця чи до будь-якої іншої особи, на яку могло вплинути розкриття інформації (*«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, § 93). У зв'язку з цим Суд відмовив у наданні спеціального захисту, який зазвичай передбачається для інформаторів, у декількох справах, що стосуються трудових спорів, або у випадках, коли критика, що оскаржується, висловлювалася у контексті конфлікту інтересів між роботодавцем та працівником (*«Рубінс проти Латвії» (Rubins v. Latvia)*, 2015, § 87; *«Ланґнер проти Німеччини» (Langner v. Germany)*, 2015, § 47; *«Ауреліан Опрі проти Румунії» (Aurelian Oprea v. Romania)*, 2016, §§ 69-70). Якщо добросовісність заявника не оскаржувалася у межах національного розгляду, Суд також бере цю обставину до уваги (*«Войташ-Калета проти Польщі» (Wojtas-Kaleta v. Poland)*, 2009, § 51; *«Матуш проти Угорщини» (Matúz v. Hungary)*, 2014, § 44).

441. Шостий критерій у розгляді питання про пропорційність втручання вимагає ретельного аналізу покарання, призначеного заявнику, і його наслідків (*«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, § 78). У зв'язку з цим, у справі, де до заявника була застосована найсуворіша санкція з можливих, передбачених законом (розірвання його трудового договору без права на компенсацію), Суд встановив, що ця санкція була надзвичайно суворою, особливо з урахуванням віку заявника і стажу його роботи в компанії, хоча можна було передбачити інші, більш м'які та доречні дисциплінарні санкції (*«Фуентеш Бобо проти Іспанії» (Fuentes Bobo v. Spain)*, 2000, § 49). І навпаки, зважаючи на шкідливий вплив розкриття інформації на репутацію роботодавця та іншого працівника, Суд дійшов висновку, що звільнення заявника без попередження (найсуворіша санкція, яка є можливою згідно з трудовим законодавством), було виправданим (*«Ґоулік проти Ліхтенштейну» (Gawlik v. Liechtenstein)*, 2021, § 85). Також доречно враховувати стримувальний вплив санкцій на інших співробітників компанії, а також на інших співробітників того ж сектора у випадках, пов'язаних із широким висвітленням у медіа, оскільки суворість санкцій може відбити у них бажання повідомляти про інші недоліки (*«Гайніш проти Німеччини» (Heinisch v. Germany)*, 2011, § 91). У іншій справі Суд постановив, що покарання ув'язненням строком на один рік не може бути виправданим, і той факт, що вирок був умовним, не змінив цього висновку, тим більше, що вирок не було скасовано (*«Марченко проти України» (Marchenko v. Ukraine)*, 2009, §§ 52-53). Водночас Суд зазначив, що ні положення статті 10, ні практика Суду не виключають тієї можливості, що одне і те ж саме діяння може спричинити комбінування санкцій або призвести до численних наслідків, як професійних, дисциплінарних, цивільних, так і кримінальних; і що в багатьох випадках, залежно від змісту розкриття інформації та характеру зобов'язання щодо дотримання конфіденційності чи режиму секретності, яке внаслідок цього порушується, поведінку відповідної особи можна законно прирівнювати до кримінального правопорушення. Проте під час оцінки пропорційності втручання, яке оскаржується, необхідно брати до уваги характер і суворість, а також сукупний ефект різних санкцій, накладених на заявника (*«Гале проти Люксембургу» (Halet v. Luxembourg)* [ВП], 2023, § 149-154).

442. Суд вважає, що наведені вище принципи та критерії, викладені в рішенні у справі *«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, де йшлося про працівника державного сектора, можуть бути застосовані до трудових відносин, врегульованих приватним правом, та що вони застосовуються до зіставлення права працівників повідомляти про неправомірну поведінку чи проступок з боку свого роботодавця з правом останнього на захист своєї репутації та комерційних інтересів (*«Гайніш проти Німеччини» (Heinisch v. Germany)*, 2011, § 64; *«Гале проти Люксембургу» (Halet v. Luxembourg)* [ВП], 2023, § 155). Крім того, якщо повідомлення про стверджуване неналежне виконання особою своїх професійних обов'язків має місце після припинення трудових відносин, режим захисту свободи вираження поглядів, який застосовується щодо інформаторів, не повинен автоматично припиняти своє застосування тільки через те, що трудові відносини припинилися. Навпаки, такий захист може, в принципі,

застосовуватися за умови, що інформацію, яка становить суспільний інтерес, було отримано в той час, коли «інформатор» мав привілейований доступ до неї з огляду на його трудові відносини. У випадках, коли трудові відносини припинилися, не постає питання про наслідки, яких може зазнати працівник на роботі, однак заходи відплати щодо нього можуть набувати інших форм. Важливим є те, чи стала шкода, якої було завдано колишньому працівнику, прямим наслідком розголошення захищеної інформації (*«Грачья Арутюнян проти Вірменії» (Hrachya Harutyunyan v. Armenia)*, 2024, § 46).

443. З іншого боку, Суд розглядав деякі справи щодо розкриття працівниками інформації, пов'язаної з роботою, виходячи із загальних принципів, передбачених статтею 10 (*«Гербай проти Угорщини» (Herbai v. Hungary),* 2019, § 40; *«Норман проти Сполученого Королівства» (Norman v. the United Kingdom)*, 2021, § 89; *«Бороняк проти Угорщини» (Boronyák v. Hungary)*, 2024, § 35; *«Агаджанян проти Вірменії» (Aghajanyan v. Armenia)*, 2024, §§ 37–45), а не конкретно з точки зору судової практики та критеріїв щодо інформаторів.

B. Захист у контексті повідомлення про порушення у поведінці державних посадових осіб

444. У справі *«Меджліс Ісламське Заєдніце Брчко та інші проти Боснії та Герцеговини» (Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina)* [ВП], 2017, Суд визнав вартим уваги підхід, якого дотримувався національний суд, який по суті ґрунтувався на прецедентній практиці, розробленій Судом у співставній групі справ, де він встановив на підставі фактів, що «вимоги захисту, передбачені статтею 10 Конвенції, повинні оцінюватися не з точки зору інтересів свободи преси або відкритого обговорення питань, що становлять суспільний інтерес, а швидше з точки зору права заявників повідомляти про передбачувані порушення в поведінці державних посадових осіб» (§ 82); див. також *«Захаров проти Росії» (Zakharov v. Russia)*, 2006, § 23; *«Сірик проти України» (Siryk v. Ukraine)*, 2011, § 42; *«Софранші проти Молдови» (Sofranschi v. Moldova)*, 2010, § 29; *«Безіменний проти Росії» (Bezymyannyy v. Russia)*, 2010, § 41; *«Казаков проти Росії» (Kazakov v. Russia)*, 2008, § 28; *«Лешник проти Словаччини» (Lešník v. Slovakia)*, 2002).

445. Суд постановив, що «одним із принципів верховенства права» є те, що громадяни повинні мати можливість повідомляти компетентних державних посадових осіб про поведінку державних службовців, яка їм здається невірною чи протиправною (*«Меджліс Ісламське Заєдніце Брчко та інші проти Боснії та Герцеговини» (Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina)* [ВП], 2017, § 82; *«Захаров проти Росії» (Zakharov v. Russia)*, 2006, § 26; *«Казаков проти Росії» (Kazakov v. Russia)*, 2008, § 28; *«Сірик проти України» (Siryk v. Ukraine)*, 2011, § 42; *«Рогальскі проти Польщі» (Rogalski v. Poland)*, 2023, § 48), та підтримка довіри до державного управління (*«Шаганов та Палфріман проти Болгарії» (Shahanov and Palfreeman v. Bulgaria)*, 2016, § 63). Це право повідомляти про порушення набуває додаткового значення у випадку осіб, які перебувають під контролем органів влади, таких як в'язні, навіть якщо ці твердження можуть змінити повноваження тюремних наглядачів щодо них (*там само*, § 64).

446. Суд вважає, що до державних службовців, які діють як офіційні особи, застосовуються ширші межі прийнятної критики, ніж до звичайних громадян (*«Меджліс Ісламське Заєдніце Брчко та інші проти Боснії та Герцеговини» (Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina)* [ВП], 2017, § 98; *«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 131; *«Рогальскі проти Польщі» (Rogalski v. Poland)*, 2023, § 46). Проте державні службовці повинні користуватися суспільною довірою в умовах, вільних від невиправданих заворушень, якщо вони хочуть успішно виконувати свої завдання, і тому може виникнути потреба захистити їх від образливих словесних нападів на них під час виконання своїх службових обов'язків

(*«Яновський проти Польщі» (Janowski v. Poland)* [ВП], 1999, § 33). У конкретному випадку прокурорів Суд встановив, що спільний інтерес полягає у довірі громадськості до них, як і до службовців суду. Тому Державі може знадобитися захистити їх від необґрунтованих звинувачень (*«Лешник проти Словаччини» (Lešník v. Slovakia)*, 2003, § 54; *«Чернишова проти Росії» (Chernysheva v. Russia)* (ухв.), 2004).

447. Суд визнає «вирішально значущим» той факт, що заявники повідомляли свої скарги у формі приватного листування (*«Захаров проти Росії» (Zakharov v. Russia)*, 2006, § 26; *«Софранші проти Молдови» (Sofranschi v. Moldova)*, 2010, § 33; *«Казаков проти Росії» (Kazakov v. Russia)*, 2008, § 29; *«Райчинов проти Болгарії» (Raichinov v. Bulgaria)*, 2006, § 48), і покладає на заявників відносно м'яке зобов'язання щодо встановлення правдивості відповідних тверджень (див., наприклад, *«Безіменний проти Росії» (Bezymyannyy v. Russia)*, 2010, §§ 40-41, де заявник повідомив про передбачувану незаконну поведінку судді, який розглядав його справу; *«Лешник проти Словаччини» (Lešník v. Slovakia)*, 2003, § 60, де заявник скаржився на зловживання службовим становищем та корупцію державного прокурора, який відхилив його скаргу у кримінальній справі щодо третьої особи; *«Бойканов проти Болгарії» (Boykanov v. Bulgaria)*, 2016, § 42, де заявник повідомив про неналежне управління в листі, який прочитали двоє людей, і *«Рогальскі проти Польщі» (Rogalski v. Poland)*, 2023, §§ 47, 49 і 50, де заявник, адвокат, діючи в інтересах свого клієнта, подав до компетентного органу влади офіційне повідомлення про злочин, стверджуючи, що прокурор вчинив злочин, пов'язаний з отриманням хабара).

448. Якщо повідомлення робиться листом, оцінка добросовісності заявника та його зусиль щодо встановлення істини повинна здійснюватися за більш суб'єктивним і м'яким підходом, ніж у інших типах справ (*«Меджліс Ісламське Заєдніце Брчко та інші проти Боснії та Герцеговини» (Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina)* [ВП], 2017, § 98, і посилання, що в ньому наведені).

449. Щодо профілю особи, яка робить повідомлення, Суд вважає, що, порівняно з пресою, НУО, яка виконує роль громадського спостерігача, швидше за все, матиме більший вплив, повідомляючи про порушення з боку державних службовців, і часто матиме більше засобів для перевірки та підтвердження правдивості критики, ніж у випадку з особою, яка повідомляє про порушення з боку державних службовців, яке він або вона спостерігали особисто (*«Меджліс Ісламське Заєдніце Брчко та інші проти Боснії та Герцеговини» (Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina)* [ВП], 2017, § 87). Отже, у випадках, коли ініціатором повідомлення про порушення є НУО, доречно також враховувати критерії, які зазвичай застосовуються до поширення дифамаційних заяв засобами медіа під час виконання ними своїх функцій громадського спостерігача, а саме ступінь популярності відповідної особи; тема новин; зміст, форма та наслідки публікації; спосіб отримання та достовірність інформації, а також тяжкість призначеного покарання (*там само*, § 88; *«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2)* [ВП], 2012, §§ 108-113; *«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany)* [ВП], 2012, § 83).

IX. Свобода вираження поглядів та право доступу до державної інформації

450. Питання про те, чи можна розглядати право доступу до державної інформації як таке, що належить до сфери застосування свободи вираження поглядів, поступового прояснювалося в прецедентному праві Конвенції як колишньою Комісією, так і Судом.

451. У справі *«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини»* *(Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, Суд пояснив свої принципи у цій сфері. Неурядова організація-заявник запитала доступ до документів, що зберігалися у відділеннях поліції, які містили інформацію про призначення адвокатів та імена призначених судом адвокатів, щоб завершити опитування на підтримку пропозицій щодо реформування системи державних захисників. Хоча більшість відділень поліції розкрили запитану інформацію, два відділення поліції цього не зробили. НУО-заявник не виграв національний судовий процес за справою про отримання доступу до цієї інформації. У Суді НУО стверджувала, що ця відмова віддати розпорядження про розкриття інформації була рівносильною порушенню її прав, передбачених статтею 10 Конвенції.

A. Загальні принципи

452. Суд вважає, що «право на свободу отримання інформації загалом забороняє уряду встановлювати обмеження щодо отримання особою інформації, яку інші бажають або можуть бути готові їй надати». До того ж, «право на отримання інформації не може бути витлумачено як таке, що покладає на Державу позитивні зобов'язання щодо збору та поширення інформації за її власною ініціативою». Також Суд вважає, що стаття 10 не наділяє фізичну особу правом доступу до інформації, яка є в розпорядженні державного органу, і не зобов'язує уряд надавати таку інформацію фізичній особі. Проте таке право чи обов'язок можуть виникати, по-перше, у випадках, коли розкриття інформації передбачено судовим розпорядженням, яке набрало законної сили, і, по-друге, за обставин, коли доступ до інформації відіграє важливу роль у здійсненні фізичною особою свого права на свободу вираження поглядів, зокрема «свободу одержувати та поширювати інформацію», і коли відмова в її наданні є втручанням у це право (*«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини»* *(Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, § 156; *«Канґі проти Туреччини» (Cangi v. Turkey)*, 2019, § 30).

453. Суд також зазначив, що згадане право, яке встановлено у справі *«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини»* *(Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, порушується не лише в ситуації, коли відмовлено в доступі до інформації, але і в ситуації, коли відповідний державний орган, який зобов'язаний інформацію за законом, надає інформацію, яка є недостовірною, неточною чи недостатньою (*«Асоціація БЮРЕСТОП 55 та інші проти Франції» (Association BURESTOP 55 and Others v. France)*, 2021, §§ 85 та 108).

B. Критерії оцінки застосовності статті 10 та наявності втручання

454. У сфері доступу до державної інформації питання, що стосуються застосовності статті 10 та наявності втручання (останнє становить частину суті скарг), часто нерозривно пов'язані (*«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, §§ 71 та 117; *«Центр демократії та верховенства права проти України» (Center for Democracy and the Rule of Law v. Ukraine)* (ухв.), 2020, § 55; *«Шекс проти Хорватії» (Šeks v. Croatia)*, 2022, § 35).

455. Суд вважає, що питання про те, чи є відмова в доступі до інформації втручанням в права заявника на свободу вираження поглядів, і яким є обсяг цього втручання, має оцінюватися в кожному окремому випадку і з огляду на його конкретні обставини, зважаючи на наведені нижче відповідні критерії, що проілюстровані прецедентною практикою з метою подальшого визначення обсягу таких прав (*«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, § 157):

1. Мета запиту інформації
2. Характер запитаної інформації
3. Роль заявника
4. Доступність інформації

456. Хоча у справі *«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, питання про те, чи є вищезазначені критерії кумулятивними, прямо не розглядалося, методологія, застосована в наступних справах, вказувала на те, що вони є такими (*«Бубон проти Росії» (Bubon v. Russia)*, 2017, § 45; *«Центр демократії та верховенства права проти України» (Center for Democracy and the Rule of Law v. Ukraine)* (ухв.), 2020, §§ 50–63; *«Мікіашвілі проти Грузії» та «Студія Репортіорі та Комахдізе проти Грузії» (Mikiashvili v. Georgia and Studio Reportiori and Komakhdize v. Georgia)* (ухв.), 2021, §§ 51–56). Пряме покликання на кумулятивний характер критеріїв було зроблено вперше у справі *«Сауре проти Німеччини» (Saure v. Germany)* (ухв.), 2021, § 34, і повторено у справах *«Сауре проти Німеччини (№ 2)) (Saure v. Germany (no. 2))*, 2023, § 36; *«Польська громадська організація «Вотчдог» проти Польщі» (Sieć Obywatelska Watchdog Polska v. Poland)*, 2024, § 49, *«Мітов та інші проти Болгарії» (Mitov and Others v. Bulgaria)* (ухв.), 2023, § 30; *«Гіргінова проти Болгарії» (Girginova v. Bulgaria)*, 2025, § 59, *«Станев та Болгарський Гельсінський Комітет проти Болгарії» (Stanev and Bulgarian Helsinki Committee v. Bulgaria)*, 2025, § 39; *«Хагхагхутян Єрккхосутюн проти Вірменії» (Khaghaghutyan Yerkkhosutyun v. Armenia)*, 2025, § 45, в останніх двох справах було зазначено, що критерії є «в принципі» кумулятивними. Хоча це пряме посилання на «кумулятивний» характер критеріїв не повторювалося в інших справах, що були після справи *Сауре («Ровшан Гаджієв проти Азербайджану» (Rovshan Hajiyev v. Azerbaijan)*, 2021, §§ 44–45; «*Шекс проти Хорватії» (Šeks v. Croatia)*, 2022, § 37; «*Намазлі проти Азербайджану» (Namazli v. Azerbaijan)* (ухв.), 2022, § 31; *«Зьолді проти Угорщини» (Zöldi v. Hungary)*, 2024, § 34, «*Супрун та інші проти Росії» (Suprun and Others v. Russia)*, 2024, § 72), застосована методологія вказує на те, що критерії мають бути застосовані кумулятивно.

1. Мета запиту інформації

457. Зробивши висновок про застосовність статті 10 Конвенції, Суд, зокрема, постановив, що метою особи, яка запитує доступ до інформації, що перебуває у розпорядженні державного органу, має бути отримання нею можливості здійснювати свободу одержувати та передавати інформацію та ідеї іншим (*«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, § 158).

458. Необхідно встановити, чи був доступ до запитаної інформації істотним елементом здійснення свободи вираження поглядів. Так, Суд акцентував свою увагу на тому, чи був збір інформації відповідним підготовчим кроком у журналістській діяльності або в інших видах діяльності, що створюють форум для громадських обговорень або становлять істотний елемент громадських обговорень (щодо НУО див. справи *«Тарсасаґ а Шабадсаґьоґокер проти Угорщини» (Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary)*, 2009, §§ 27-28; *«Польська громадська організація «Вотчдог» проти Польщі» (Sieć Obywatelska Watchdog Polska v. Poland)*, 2024, § 60; *«Хагхагхутян Єрккхосутюн проти Вірменії» (Khaghaghutyan Yerkkhosutyun v. Armenia*), 2025, § 46; щодо журналістів: *«Австрійська асоціація збереження, зміцнення та створення проти Австрії» (Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung v. Austria)*, 2013, § 36; *«Росьяну проти Румунії» (Roşiianu v. Romania)*, 2014, § 63; щодо академічних дослідників: *«Супрун та інші проти Росії» (Suprun and Others v. Russia)*, 2024, § 73).

459. У справі, що стосується фізичної особи, яка не була стороною судового розгляду та запитувала копію постанови, Суд зазначив, що заявник не наводив жодної конкретної причини, чому копія постанови була необхідною для того, щоб він міг здійснити свою свободу одержувати та передавати інформацію та ідеї іншим (*«Сіумис проти Греції» (Sioutis v. Greece)* (ухв.), 2017, §§ 26-27; див. також, з того самого приводу, *«Токарєв проти України» (Tokarev v. Ukraine)* (ухв.), 2020, § 21; та *«Студіо Моніторі та інші проти Грузії» (Studio Monitori and Others v. Georgia)*, 2020, §§ 40-42, у якій члени неурядової організації, що проводить журналістські розслідування, і колишній адвокат безуспішно запитували доступ до постанов у

кримінальних справах, що стосуються третіх осіб. На думку Суду, те, що заявник не пояснив канцелярії відповідного суду мету його запиту, не дало Суду змоги визнати, що запитана інформація сприяла здійсненню його права на свободу вираження поглядів (§§ 40-42).

460. Аналогічно, у справі *«Мітов та інші проти Болгарії» (Mitov and Others v. Bulgaria)* (ухв.), 2023, § 32, заявники — журналісти-розслідувачі — скаржилися на те, що після набуття чинності правилами анонімізації, встановленими Головою Вищого адміністративного суду, вони не змогли вільно отримати доступ в Інтернеті до всіх відсканованих матеріалів справи, наявних у базі даних цього суду. Суд повторив, що загальне твердження щодо того, чому певні види інформації, якою володіють органи влади, мають бути доступними, є недостатнім для застосування статті 10, і що заявники не можуть абстрактно скаржитися на обмеження доступу до інформації.

461. У справі *«Центр демократії та верховенства права проти України» (Center for Democracy and the Rule of Law v. Ukraine)*, НУО-заявник безуспішно намагалася отримати в Конституційному суді копії юридичних висновків, що входили до матеріалів справи, яка стосувалася тлумачення конституційного питання, і на яку цей суд посилався у своєму рішенні. Оскільки НУО не надала жодної інформації, яка б вказувала на те, що вона мала певний досвід у відповідній галузі, або що вона здійснювала діяльність, пов'язану з цим питанням тлумачення, її доступ до запитаних матеріалів не вважався необхідним для здійснення її права на свободу вираження поглядів (§ 57).

462. Проте у справі *«Юрій Чумак проти України» (Yuriy Chumak v. Ukraine)*, 2021, заявник, журналіст, який здійснює правозахисну діяльність і є членом відомої неурядової організації, що здійснює діяльність у галузі захисту прав людини, марно просив надати доступ до президентських указів, які, за його словами, були незаконно засекречені, і Суд дійшов висновку, що, зважаючи на роль заявника, запитана інформація була необхідною для виконання ним професійних обов'язків журналіста (§ 29). У справі *«Шекс проти Хорватії» (Šeks v. Croatia)*, 2022, де заявник, політик, що вийшов на пенсію, просив надати доступ до секретних президентських архівів у межах дослідження, яке він проводив для написання історичної книги про заснування Республіки Хорватія, Суд визнав, що не має суворо визначеного значення, чи мають документи насправді вирішальне значення для його книги: було достатньо того, що заявник запитував доступ до них, щоб дати своїм читачам повну та докладну хронологію подій, що відбувалися протягом відповідного періоду (§ 38).

2. Характер запитаної інформації

463. Суд вважає, що інформація, дані чи документи, доступ до яких запитується, зазвичай, мають відповідати критерію суспільних інтересів, щоб виникала необхідність їх розкриття відповідно до Конвенції. Визначення предмету суспільного інтересу залежатиме від обставин кожної конкретної справи. Суспільний інтерес становлять питання, які стосуються громадськості настільки, що вона може законно виявляти до них інтерес, які привертають її увагу або значною мірою з нею пов'язані, особливо в тому сенсі, що вони впливають на добробут громадян або життя громади. Це також стосується питань, які можуть викликати значні розбіжності, що стосуються важливого соціального питання або пов'язані з проблемою, інформацію про яку громадськість може бути зацікавлена одержувати. Суспільний інтерес не може зводитися до сильного прагнення громадськості одержувати інформацію про приватне життя інших людей або до прагнення аудиторії до сенсацій або навіть вуаєризму (*«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* ВП], 2016, §§ 161-162).

464. Суд підкреслив, що має значення привілейоване становище, яке Суд надає у своїй прецедентній практиці політичним виступам і дебатам з питань, які становлять суспільний інтерес. Обґрунтування того, що відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції вузька сфера

застосування обмежень на таке вираження, також свідчить на користь надання права доступу відповідно до пункту 1 статті 10 до такої інформації, якщо вона перебуває у розпорядженні державних органів влади (*«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, § 163).

465. Для ілюстрації можна навести такі приклади з категорій інформації, яка може становити суспільний інтерес:

- «Фактична інформація щодо використання заходів електронного спостереження» (*«Молодіжна ініціатива з прав людини проти Сербії» (Youth Initiative for Human Rights v. Serbia)*, 2013, § 24);
- «Інформація про конституційну скаргу» та «щодо суспільно важливого питання» (*«Тарсасаґ а Шабадсаґьоґокер проти Угорщини» (Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary)*, 2009, §§ 37-38).
- «Оригінальні документальні джерела для законного історичного дослідження» (*«Кенеді проти Угорщини» (Kenedi v. Hungary)*, 2009, § 43).
- Рішення щодо комісійних за операціями з нерухомістю (*«Австрійська асоціація збереження, зміцнення та створення проти Австрії» (Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung v. Austria)*, 2013, § 42);
- «Назви правових актів, виданих главою Держави, які вірогідно становили частину законодавства в Україні» (*«Юрій Чумак проти України» (Yuriy Chumak v. Ukraine)*, 2021, § 30);
- Інформація про кількість офіційних працівників і неофіційних співробітників Служби зовнішньої розвідки Німеччини і про те, скільки з них раніше були членами нацистських організацій (*«Сауре проти Німеччини» (Saure v. Germany)* (ухв.), 2021, §§ 4 та 36);
- Секретні документи з архіву канцелярії президента Республіки Хорватія, які були необхідні заявнику для написання книги про створення хорватської Держави (*«Шекс проти Хорватії» (Šeks v. Croatia)*, 2022, §§ 5 та 38);
- Інформація з графіку зустрічей голови та віце-голови Конституційного Суду Польщі стосовно їхніх зустрічей, проведених протягом певного періоду часу, особливо з огляду на тодішній політичний контекст (*«Польська громадська організація «Вотчдог» проти Польщі» (Sieć Obywatelska Watchdog Polska v. Poland)*, 2024, §§ 61-64);
- Інформація про те, чи було розпочато розслідування щодо загибелі мігрантів на кордоні, про які повідомляли медіа (*«Станев та Болгарський Гельсінський Комітет проти Болгарії» (Stanev and Bulgarian Helsinki Committee v. Bulgaria)*, 2025, § 45-46);
- Інформація щодо смертей, які не пов'язані з бойовими діями, у Збройних силах Держави за певний період (*«Хагхагхутян Єрккхосутюн проти Вірменії» (Khaghaghutyan Yerkkhosutyun v. Armenia*), 2025, § 48)

466. І навпаки, хоча обидві сторони були публічними особами, Суд встановив, що характер запитаної інформації щодо судового розгляду між членом парламенту та підприємцем не відповідав необхідному критерію суспільного інтересу, щоб розкриття інформації стало необхідним (*«Сіумік проти Греції» (Sioutis v. Greece)* (ухв.), 2017, § 30).

467. Так само було у випадку запиту інформації, що надійшов від адвоката, який прагнув спростувати звинувачення, висунуті проти його клієнта, а не розкрити неправомірні дії слідчих органів у справі клієнта чи звичайну практику або неодноразові неправомірні дії, які заслуговують на широке публічне обговорення (*«Токарєв проти України» (Tokarev v. Ukraine)* (ухв.), 2020, §§ 22-23).

468. Так само Суд постановив, що запит повної копії судових рішень, що стосуються поточного кримінального провадження, включно з документами, які не є публічною інформацією відповідно до чинного національного законодавства, на тій єдиній підставі, що колишнім вищим державним чиновникам було пред'явлено звинувачення у корупційних злочинах, не відповідає критерію суспільного інтересу, який не є тотожним цікавості з боку громадськості (*«Студіо Моніторі та інші проти Грузії» (Studio Monitori and Others v. Georgia)*, 2020, § 42).

469. Аналогічно, у справі *«Мітов та інші проти Болгарії» (Mitov and Others v. Bulgaria)* (ухв.), 2023, § 32, у якій заявники — журналісти-розслідувачі — вимагали необмеженого доступу до всіх матеріалів справи, наявних у базі даних Вищого адміністративного суду, Суд не був переконаний, що всі справи щодо перегляду й інші справи, розглянуті цим судом, стосувалися питань, що становлять суспільний інтерес, і що вся інформація, яка стосується цих справ, без винятку, стосувалася таких питань.

3. Роль особи, яка запитує інформацію

470. Суд постановив, що з двох критеріїв, які викладені вище — одного, що стосується мети запиту інформації, й іншого, що стосується характеру запитаної інформації, — логічно випливає те, що особлива роль особи, яка запитує інформацію, що полягає у «її одержанні та передачі» громадськості, набуває особливого значення (*«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, § 164).

471. Суд визнав, що цю роль відіграють журналісти (*«Росьяну проти Румунії» (Roşiianu v. Romania)*, 2014, § 61; *«Сауре проти Німеччини» (Saure v. Germany)* (ухв.), 2021, § 35) та НУО, діяльність яких пов'язана з питаннями, що становлять суспільний інтерес (*«Тарсасаґ а Шабадсаґьоґокер проти Угорщини» (Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary)*, 2009; *«Австрійська асоціація збереження, зміцнення та створення проти Австрії» (Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung v. Austria)*, 2013; *«Молодіжна ініціатива з прав людини проти Сербії» (Youth Initiative for Human Rights v. Serbia)*, 2013; *«Асоціація БЮРЕСТОП 55 та інші проти Франції» (Association BURESTOP 55 and Others v. France)*, 2021, § 88; *«Польська громадська організація «Вотчдог» проти Польщі» (Sieć Obywatelska Watchdog Polska v. Poland)*, 2024, § 65; *«Хагхагхутян Єркkхосутюн проти Вірменії» (Khaghaghutyan Yerkkhosutyun v. Armenia*), 2025, § 49; див. також *«Станев та Болгарський Гельсінський Комітет проти Болгарії» (Stanev and Bulgarian Helsinki Committee v. Bulgaria)*, 2025, § 50, де Суд наголосив, що роль заявника як дослідника в НУО була нерозривно пов'язана з функцією цієї організації як «громадського спостерігача» і тому потребувала особливого захисту).

472. До того ж, Суд чітко зазначив, що право на доступ до інформації не повинно поширюватися винятково на НУО та пресу. Він неодноразово зазначав, що високий рівень захисту поширюється на наукових працівників (*«Башкая та Окчуоґлу проти Туреччини» (Başkaya and Okçuoğlu v. Turkey)* [ВП], 1999, §§ 61-67; *«Кенеді проти Угорщини» (Kenedi v. Hungary)*, 2009, § 42; *«Ґіллберґ проти Швеції» (Gillberg v. Sweden)* [ВП], 2012, § 93; *«Шекс проти Хорватії» (Šeks v. Croatia)*, 2022, § 41; *«Супрун та інші проти Росії» (Suprun and Others v. Russia)*, 2024, § 75) та авторів літератури з питань, які становлять суспільний інтерес (*«Чові та інші проти Франції» (Chauvy and Others v. France)*, 2004, § 68; *«Ліндон, Очаковський-Лоуренс і Джулай проти Франції» (Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France)* [ВП], 2007, § 48).[13]

473. На противагу цьому, у справі, де заявник був приватною особою, яка запитувала копію постанови у справі, стороною у якій вона не була, але не стверджуючи, що він посприяє

[13] Див. розділ «Роль «громадського спостерігача»: посилення захисту, обов'язків і відповідальності» вище.

розширенню доступу громадськості до запитаної інформації та її поширенню, Суд встановив, що заявник не посилався на ту чи іншу конкретну роль для того, щоб відповідати цьому критерію (*«Сіутіс проти Греції» (Sioutis v. Greece)* (ухв.), 2017, § 31).

4. Готова та доступна інформація

474. Суд вважає, що той факт, що запитана інформація готова та доступна, має становити важливий критерій у загальній оцінці того, чи може відмова надати інформацію розглядатися як «втручання» в свободу «одержувати та передавати інформацію», яка захищається цим положенням (*«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, § 170).

475. Так, у одній справі Суд врахував той факт, що запитана інформація була «готовою та доступною» і не потребувала збору даних урядом (*«Тарсасаґ а Шабадсаґьоґокер проти Угорщини» (Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary)*, 2009, § 36; і на противагу, див. справу *«Ґуерра та інші проти Італії» (Guerra and Others v. Italy)* [ВП], 1998, § 53 *in fine*).

476. У справі *«Юрій Чумак проти України» (Yuriy Chumak v. Ukraine)*, 2021, Суд визнав, що навіть якщо запитані дані охоплювали досить тривалий період (приблизно одинадцять років), загалом вони були готові та доступні, Суд не отримав жодної інформації про те, що їх збір створить практичні труднощі чи буде невиправдано важким для органів влади (§ 32).

477. В іншій справі метою асоціації-заявника було дослідити вплив передачі права власності на сільськогосподарські та лісогосподарські землі на суспільство та зробити висновки щодо відповідного законопроєкту. Асоціація запитала інформацію, яка не обмежувалася конкретним документом, а стосувалася низки рішень, прийнятих за певний період часу. Суд розглянув, чи є причини, наведені державними органами влади для відхилення запиту асоціації, «важливими та достатніми», і відхилив аргумент, висунутий одним державним органом влади, який посилався на труднощі, пов'язані зі збором відповідних матеріалів, постановивши, що більша частина очікуваних труднощів, на які посилався цей орган, була спричинена ним самим і стала результатом його власного рішення не публікувати жодне зі своїх рішень (*«Австрійська асоціація збереження, зміцнення та створення проти Австрії» (Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung v. Austria)*, 2013, § 46).

478. У справі *«Шекс проти Хорватії» (Šeks v. Croatia)*, 2022, де заявник, політик, що вийшов на пенсію, просив надати доступ до секретних президентських архівів у межах дослідження, яке він проводив для написання історичної книги про заснування Республіки Хорватія, Суд зазначив, що, попри те, що будь-яке розсекречення документів може бути трудомістким процесом за участі декількох різних органів влади, жодних свідчень на користь неготовності чи недоступності документів не було (§ 42).

479. У справі *«Бубон проти Росії» (Bubon v. Russia)* заявник, юрист, який також писав статті для різних юридичних журналів та онлайнових баз даних правової інформації та мереж, звернувся до органів влади за інформацією про кількість осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності за заняття проституцією, кількість порушених кримінальних справ і кількість осіб, засуджених у зв'язку з цим. Суд постановив, що втручання у права заявника відповідно до статті 10 Конвенції було відсутнє, оскільки інформація, яку він запитував, не була «готовою та доступною» і не існувала у формі, у якій її запитував заявник (§ 44). Щодо загальної інформації про вироки, винесені особам, притягнутим до кримінальної відповідальності відповідно до визначених положень Кримінального Кодексу, Суд постановив, що у заявника був спосіб отримати доступ до цієї інформації, яким він не скористався (§ 47; див., щодо аналогічного питання, *«Центр демократії та верховенства права проти України» (Center for Democracy and the Rule of Law v. Ukraine)* (ухв.), § 58).

480. У справі *«Сауре проти Німеччини» (Saure v. Germany)* (ухв.), 2021, заявник, журналіст щоденної газети, запитав інформацію про кількість пов'язаних із нацистськими організаціями працівників і позаштатних співробітників Служби зовнішньої розвідки та організації, що їй передувала. Служба зовнішньої розвідки не змогла задовольнити його запит, оскільки на той момент у неї не було відповідної інформації, яку збирала незалежна комісія істориків. Суд зазначив, що запитаної заявником інформації у Службі зовнішньої розвідки не було (не було навіть неопрацьованих даних), і що мета інформаційного запиту заявника полягала, по суті, в тому, щоб змусити владу провести велике дослідження й аналіз з метою отримання інформації. Така ситуація відрізняється від ситуації, коли орган уже має запитану інформацію в наявності, і її необхідно просто зібрати. Стаття 10 не накладає зобов'язання збирати інформацію за запитом заявника, особливо коли це передбачає значний обсяг роботи, і *a fortiori* коли відповідний орган державної влади навіть не має такої інформації (§§ 37-38). Тож Суд визнав скаргу неприйнятною як несумісну *ratione materiae* з положеннями статті 10 (§ 39).

C. Критерії оцінки необхідності втручання (чи було втручання пропорційне законній меті, що переслідувалася, і чи досягнуто справедливого балансу різних прав та інтересів)

481. У більшості справ, що стосуються доступу до державної інформації, законною метою, на яку посилаються для виправдання обмеження прав заявників, є захист прав інших осіб (*«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, § 186; *«Тарсасаґ а Шабадсаґьоґокер проти Угорщини» (Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary)*, 2009, § 34). У справі *«Шекс проти Хорватії» (Šeks v. Croatia)*, 2022, запит заявника про розсекречення певних документів для того, щоб він міг отримати до них доступ, був відхилений на тій підставі, що необхідно запобігати непоправній шкоді незалежності, цілісності та національній безпеці Республіки Хорватія, а також її міжнародним відносинам. Суд визнав, що зазначена відмова переслідувала законні цілі захисту незалежності, цілісності та безпеки країни та її зовнішніх зв'язків (§ 61). У справі *«Сауре проти Німеччини» (Saure v. Germany)*, 2022, § 51, Суд визнав, що втручання, яке оскаржувалося, переслідувало цілі захисту національної безпеки та запобігання розголошенню інформації, яка була отримана на умовах конфіденційності. Так само у справі *«Хагхагхутян Єркхосутюн проти Вірменії» (Khaghaghutyan Yerkkhosutyun v. Armenia)*, 2025, § 68, Суд визнав, що відмова у розкритті інформації про загибелі, що не були пов'язані з бойовими діями, у Збройних силах Держави переслідувала законну мету захисту національної безпеки. Натомість у справі *«Станев та Болгарський Гельсінський Комітет проти Болгарії» (Stanev and Bulgarian Helsinki Committee v. Bulgaria)*, 2025, § 66, Суд висловив сумніви щодо того, що відмова в наданні інформації про те, чи проводилося кримінальне розслідування у зв'язку із загибеллю мігрантів, про які повідомляли медіа, насправді відповідала цілям запобігання злочинам, запобігання розкриттю інформації, що підпадає під таємницю кримінального розслідування, збереження незалежності судової влади та захисту презумпції невинуватості й приватного життя обвинуваченого, і тому Суд залишив це питання відкритим.

482. Суд оцінює, по-перше, чи були права чи інтереси, на які робилося посилання у зв'язку з цим втручанням, такого характеру і ступеня, які могли б виправдати застосування статті 8 Конвенції і подальше приведення її в дію з метою досягнення балансу прав заявників, які захищаються положеннями першого пункту статті 10 Конвенції. У зв'язку з цим Суд бере до уваги контекст і те, чи можна було вважати передбачуваним розкриття спірної інформації. Суд відзначив, що бувають випадки, коли люди свідомо чи навмисно починають здійснювати діяльність, яка реєструється чи може оголошуватися публічною. На думку Суду, розумні очікування особи щодо недоторканності приватного життя можуть бути значним, хоч і не

обов'язково вирішальним фактором (*«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, § 57).

483. Якщо стаття 8 не застосовується, Суд аналізує, чи було втручання пропорційно законній меті, що переслідувалася меті (*«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary)* [ВП], 2016, § 196). Суд розглядає, зокрема, питання про те, чи провели державні суди змістовну оцінку на предмет дотримання прав, що передбачені статтею 10 Конвенції, на свободу вираження поглядів. У зв'язку з цим суд підкреслив, що будь-які обмеження на пропоновану публікацію, яка покликана сприяти обговоренню питання, яке становить спільний інтерес, мають максимально ретельно перевірятися (*там само*, § 199; див. також справу *«Росьяну проти Румунії» (Roşiianu v. Romania)*, 2014, § 67, де Суд встановив, що уряд не надав жодних аргументів, які свідчили б про те, що втручання в права заявника було передбачено законом, або що воно мало одну чи декілька законних цілей; справу *«Станев та Болгарський Гельсінський Комітет проти Болгарії» (Stanev and Bulgarian Helsinki Committee v. Bulgaria)*, 2025, §§ 68–74, де національні суди не забезпечили належного балансу між різними інтересами, що були в центрі спору; справу *«Хагхагхутян Єркхосутюн проти Вірменії» (Khaghaghutyan Yerkkhosutyun v. Armenia*), 2025, §§ 74–82, де національний суд відхилив позов заявника, лише коротко зазначивши секретний характер запитуваної інформації, не провівши при цьому жодного аналізу пропорційності)).

484. Процесуальні гарантії, що передбачені в процедурі прийняття рішення, також є фактором, який необхідно брати до уваги під час оцінки пропорційності втручання. Водночас ступінь цих гарантій може відрізнятися залежно від контексту конкретної справи. Зокрема, Суд постановив, що в контексті національної безпеки, сфери, яка традиційно є однією з основ державного суверенітету, від компетентних органів не можна очікувати такої ж кількості деталей у своїй аргументації, як, наприклад, у звичайних цивільних або адміністративних справах. Надання докладних причин для відмови у розсекреченні надсекретних документів може легко суперечити власне меті, задля якої ця інформація і була засекречена (*«Шекс проти Хорватії» (Šeks v. Croatia)*, 2022, § 71). З іншого боку, оскільки доступ до точної та достовірної інформації, що стосується поводження з радіоактивними відходами (проєкту, який становить серйозний екологічний ризик), мав особливе значення, було важливо, щоб рішення, прийняті владою під час змагальної процедури, були докладно описані та належно аргументовані (*«Асоціація БЮРЕСТОП 55 та інші проти Франції» (Association BURESTOP 55 and Others v. France)*, 2021, § 115). Оскільки Уряд не надав жодного аргументу ні в національному провадженні, ні у своїх зауваженнях, щоб показати, що відмова в наданні інформації, яку запитувала НУО-заявник, переслідувала будь-яку законну мету або була «необхідною в демократичному суспільстві», Суд зазначив, що він був позбавлений можливості додатково оцінити законну мету відмови і проаналізувати, чи було втручання в право НУО-заявника пропорційним за обставин справи, і встановив порушення статті 10 в цьому аспекті (*«Польська громадська організація «Вотчдог» проти Польщі» (Sieć Obywatelska Watchdog Polska v. Poland)*, 2024, §§ 76-78).

485. Суд також підкреслив, що, оскільки державні органи влади зобов'язані оцінювати пропорційність відмови в доступі на основі наданих їм матеріалів, до заявників висувається відповідна вимога обґрунтовувати мету свого запиту перед державними органами влади, якщо це необхідно в ході розгляду в державних судах. Недостатньо, щоб заявник абстрактно зазначив, що певна інформація має бути доступною відповідно до загального принципу відкритості (*«Центр демократії та верховенства права проти України» (Center for Democracy and the Rule of Law v. Ukraine)* (ухв.), § 54). Зокрема, Суд встановив, що твердження асоціації-заявника про те, що запитана інформація (особи поліцейських, до яких були застосовані санкції) становить суспільний інтерес, була занадто загальною, і встановив, що асоціація-заявник не уточнила, чому (попри те, що була надана інформація про реакцію органів влади на відповідний інцидент, а саме дисциплінарне провадження щодо поліцейських) інформація про особи поліцейських, до яких були застосовані санкції, може становити інтерес для суспільства

загалом (див. справу *«Асоціація молодих юристів Грузії проти Грузії» (Georgian Young Lawyers' Association v. Georgia)* (ухв.), 2021, §§ 30-33; схожі міркування див. також у справах *«Студіо Моніторі та інші проти Грузії» (Studio Monitori and Others v. Georgia)*, 2020, §§ 40-42; *«Мікіашвілі та інші проти Грузії» (Mikiashvili and Others v. Georgia)* (ухв.), 2021, § 53; *«Намазлі проти Азербайджану» (Namazli v. Azerbaijan)* (ухв.), 2022, §§ 36-37 та 39).

486. У справі, в якій заявник не обґрунтував свій запит доступу до інформації, обмежившись загальним посиланням на свою роль журналіста як громадського спостерігача, на суспільний інтерес до інформації, яку він прагнув отримати, і на обсяг відповідних матеріалів, Суд визнав, що у такий спосіб він не надав можливості державним органам влади встановити необхідний баланс конкурентних інтересів, щоб державним судам не можна було дорікнути тим, що вони не забезпечили відповідний баланс, а саме в тому, чи переважали інтереси заявника в отриманні доступу до запитаної інформації інтереси національної безпеки, що були пов'язані з певними документами (*«Сауре проти Німеччини» (Saure v. Germany)*, 2022, § 57).

X. Захист авторитету та безсторонності судової системи та свобода вираження поглядів: право на свободу вираження поглядів у контексті судового розгляду та участь суддів у громадських дискусіях

487. У категорії справ, що розглядаються в цьому розділі, право на свободу вираження поглядів може суперечити не лише законним інтересам, але й іншим гарантованим Конвенцією правам. Це стосується, зокрема, права на справедливий судовий розгляд і його результату та принципу презумпції невинуватості, які гарантуються статтею 6 Конвенції, та права на недоторканність приватного життя, гарантованого статтею 8 Конвенції.

488. Тож у цьому розділі розглядаються справи, пов'язані зі свободою вираження поглядів співробітників національної правової служби, адвокатів та обвинувачених у контексті судового розгляду, як у частині поведінки в залі суду, так і позасудових заяв, особливо для преси.

У ньому також дається виклад принципів, що стосуються висвітлення судових розглядів у засобах медіа, та їх застосування.

Зрештою, у ньому описується прецедентна практика Суду щодо свободи вираження поглядів судовими органами у загальному контексті громадських дискусій, незалежно від будь-яких судових розглядів.

A. Особливий статус суб'єктів системи правосуддя та їх свобода вираження поглядів у контексті судового розгляду

1. Учасники судової системи[14]

489. Загальні принципи, що застосовуються до свободи вираження поглядів суддів, узагальнено викладені у пунктах 162-167 рішення у справі *«Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary)* [ВП], 2016.

[14] Термін «учасник судової системи», який тут використовується, охоплює як суддів, так і прокурорів.

490. Особливе завдання судової влади в суспільстві вимагає від суддів дотримання обов'язку виявляти обачність (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 128). Проте це зобов'язання переслідує конкретну мету: мова суддів, на відміну від мови адвокатів, сприймається як вираз об'єктивної оцінки, яка покладає зобов'язання не лише на особу, яка виражає свої погляди, але через неї і на всю систему правосуддя (*там само*, § 168).

491. Здійснюючи свій перегляд, Суд пам'ятатиме, що коли йдеться про право державних службовців на свободу вираження поглядів, «службові функції та обов'язки», що згадуються в пункті 2 статті 10, набувають особливого значення, що виправдовує надання державним органам влади певної свободи розсуду під час визначення того, чи пропорційне втручання, яке оскаржується, меті підтримання авторитету та безсторонності судової влади (*«Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary)* [ВП], 2016, § 162; *«Фоґт проти Німеччини» (Vogt v. Germany)*, 1995, § 53; *«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova)* [ВП], 2008, § 70; *«Албайрак проти Туреччини» (Albayrak v. Turkey)*, 2008, § 41).

492. Враховуючи важливе місце серед державних органів, яке судова влада займає в демократичному суспільстві, цей підхід також застосовується у випадку обмежень свободи вираження поглядів судді у зв'язку з виконанням ним чи нею функцій, хоча судова влада не є частиною звичайної державної служби (*«Албайрак проти Туреччини» (Albayrak v. Turkey)*, 2008, § 42; *«Піткевич проти Росії» (Pitkevich v. Russia)* (ухв.), 2001; *«Маноле проти Республіки Молдова» (Manole v. the Republic of Moldova)*, 2023, § 49).

493. Щодо державних службовців, які працюють у судовій системі, Суд неодноразово зазначав, що від них можна очікувати вияву стриманості під час здійснення своєї свободи вираження поглядів у всіх випадках, коли авторитет і безсторонність судової влади можуть ставитися під сумнів (*«Вілле проти Ліхтенштейну» (Wille v. Liechtenstein)* [ВП], 1999, § 64; *«Каясу проти Туреччини» (Kayasu v. Turkey)*, 2008, § 92; *«Маноле проти Республіки Молдова» (Manole v. the Republic of Moldova)*, 2023, § 49).

494. На думку Суду, статус прокурорів, що мають безпосередньо делеговані законом повноваження на попередження правопорушень та судове переслідування за них, а також на захист громадян, покладає на них зобов'язання як на гарантів індивідуальних свобод і верховенства закону через їхній внесок у належне відправлення правосуддя, а отже, через внесок у зміцнення суспільної довіри до нього (*«Каясу проти Туреччини» (Kayasu v. Turkey)*, 2008, § 91).

495. Судові органи під час здійснення своїх судових функцій зобов'язані виявляти максимальну обачність щодо справ, якими вони займаються, щоб зберегти свій імідж безсторонніх суддів (*«Олуджич проти Хорватії» (Olujić v. Croatia)*, 2009, § 59; *«Маноле проти Республіки Молдова» (Manole v. the Republic of Moldova)*, 2023, § 50), але й у вираженні критики на адресу колег-державних службовців і, зокрема, інших суддів (*«Ді Джованні проти Італії» (Di Giovanni v. Italy)*, 2013).

496. Суд підкреслив підвищену пильність, яку мають виявляти державні посадові особи під час здійснення свого права на свободу вираження поглядів в контексті проведених розслідувань, особливо в тих випадках, коли ці посадові особи самі несуть відповідальність за проведення розслідувань, пов'язаних з інформацією, на яку поширюється дія положення про службову таємницю, покликаного забезпечити належне відправлення правосуддя (*«Пойраз проти Туреччини» (Poyraz v. Turkey)*, 2010, §§ 76-78).

497. Суд також підкреслив, що, в принципі, судові органи зобов'язані виявляти максимальну обачність щодо справ, якими вони займаються, щоб зберегти свій імідж безсторонніх суддів. Така обачність має утримувати їх від звернень до преси, навіть якщо їх провокують. Це зобов'язання обумовлено вищими вимогами правосуддя та особливим характером суддівської посади (*«Емінаґаоґлу проти Туреччини» (Eminağaoğlu v. Turkey)*, 2021, § 136; *«Маноле проти*

Республіки Молдова» (Manole v. the Republic of Moldova), 2023, § 65). Обов'язок стриманості набуває ще більшого значення стосовно інформації про справи, що перебувають на розгляді, але досі не були оприлюднені, особливо якщо ці справи розглянуто особою, яка робить заяви, чий обов'язок стриманості в такий спосіб доповнюється обов'язком конфіденційності (*там само*, § 66).

498. Стосовно заяв органів влади щодо кримінальних розслідувань, які тривають, Суд неодноразово зазначав, що положення пункту 2 статті 6 не перешкоджають органам владі інформувати громадськість про такі розслідування; але вимагають, щоб вони робили це з усією розсудливістю та обережністю, необхідними для дотримання презумпції невинуватості (*«Фатуллаєв проти Азербайджану» (Fatullayev v. Azerbaijan)*, 2010, §§ 159-162; *«Ґаріцкі проти Польщі» (Garycki v. Poland)*, 2007, § 69; *«Лавенц проти Латвії» (Lavents v. Latvia)*, 2002, §§ 126-127; *«Славов та інші проти Болгарії» (Slavov and Others v. Bulgaria)*, 2015, §§ 128-130).

499. Суд наголосив на важливості вибору слів державними посадовими особами у своїх заявах до того, як особа потрапила до суду та була визнана винною у вчиненні конкретного кримінального правопорушення (*«Дактарас проти Литви» (Daktaras v. Lithuania)*, 2000, § 41; у контексті інтерв'ю для національної преси див. також справи *«Буткевічюс проти Литви» (Butkevičius v. Lithuania)*, 2002, § 50; *«Ґуцанови проти Болгарії» (Gutsanovi v. Bulgaria)*, 2013, §§ 197 та 202-203).

500. Там, де Суд вказує на важливість підтримання авторитету судової влади в Державі, яка керується принципом верховенства права, він також підкреслює, що належне функціонування судів було б неможливим без взаємин, які ґрунтуються на увазі та взаємоповазі між різними учасниками системи правосуддя, в авангарді якої стоять судді та адвокати (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 170).

2. Адвокати

501. Особливий статус адвокатів забезпечує їм центральне становище у відправленні правосуддя як посередників між громадськістю та судами. Тому вони відіграють ключову роль у забезпеченні того, щоб суди, місія яких є основоположною в Державі, яка керується принципом верховенстві права, користувалися довірою громадськості (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, §§ 132-139; *«Шьопфер проти Швейцарії» (Schöpfer v. Switzerland)*, 1998, §§ 29-30; *«Нікула проти Фінляндії» (Nikula v. Finland)*, 2002, § 45; *«Аміхалачьоає проти Молдови» (Amihalachioaie v. Moldova)*, 2004, § 27; *«Кіпріану проти Кіпру» (Kyprianou v. Cyprus)* [ВП], 2005, § 173; *«Андре та інші проти Франції» (André and Another v. France)*, 2008, § 42; *«Мор проти Франції» (Mor v. France)*, 2011, § 42; та *«Баґіров проти Азербайджану» (Bagirov v. Azerbaijan)*, 2020, §§ 78 та 99; *«Рогальскі проти Польщі» (Rogalski v. Poland)*, 2023, § 39).

502. Для того щоб представники громадськості були впевнені у відправленні правосуддя, вони мають бути впевнені в здатності юристів забезпечувати ефективне представництво (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 132; *«Кіпріану проти Кіпру» (Kyprianou v. Cyprus)* [ВП], 2005, § 175).

503. Ця особлива роль адвокатів як незалежних фахівців у відправленні правосуддя передбачає низку зобов'язань, особливо у частині їхньої поведінки (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 133; *«Ван дер Муссель проти Бельгії» (Van der Mussele v. Belgium)*, 1983; *«Касадо Кока проти Іспанії» (Casado Coca v. Spain)*, 1994, § 46; *«Штойр проти Нідерландів» (Steur v. the Netherlands)*, 2003, § 38; *«Вераарт проти Нідерландів» (Veraart v. the Netherlands)*, 2006, § 51; *«Кутан проти Франції» (Coutant v. France)* (ухв.), 2008; *«Радобулжач проти Хорватії» (Radobuljac v. Croatia)*, 2016, § 60). Зокрема, свобода вираження поглядів у судовій залі не є необмеженою, та певні інтереси, такі як авторитет судової влади, є достатньо важливими, щоб виправдати певні обмеження (*«Радобулжач*

проти Хорватії» (Radobuljac v. Croatia), 2016, § 58; *«Баковіч проти Сербії (№ 2)» (Backović v. Serbia (no. 2)),* 2025, § 37; *«Зурабіані проти Грузії» (Zurabiani v. Georgia)* (ухв.), 2025, § 33).

504. Хоча на них поширюються обмеження щодо їхньої професійної поведінки, яка має бути стриманою, чесною та гідною, вони також користуються винятковими правами та привілеями, які можуть відрізнятися залежно від юрисдикції; серед них, зазвичай, і певна свобода щодо аргументів, які вони використовують у суді (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 133; *«Штойр проти Нідерландів» (Steur v. the Netherlands)*, 2003, § 38; *«Радобулжач проти Хорватії» (Radobuljac v. Croatia)*, 2016, § 60).

505. До того ж, зважаючи на особливий статус адвокатів та їхнє становище під час відправлення правосуддя, Суд дотримується думки, що адвокатів не можна прирівнювати до журналістів. Їх відповідні позиції та ролі у судовому розгляді по суті своїй різні. Завдання журналістів полягає в тому, щоб відповідно до своїх службових функцій та обов'язків передавати інформацію та ідеї з усіх питань, що становлять суспільний інтерес, включно з тими, які стосуються відправлення правосуддя. Адвокати, зі свого боку, є головними дійовими особами в системі правосуддя, які безпосередньо беруть участь у її функціонуванні і у захисті сторони (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, §§ 148 та 168).

B. Висвітлення судових процесів у медіа

1. Методологія

506. Право інформувати громадськість і право громадськості одержувати інформацію суперечать однаково важливим суспільним і приватним інтересам, які захищаються забороною на розголошення інформації, яка становить таємницю кримінального розслідування. Цими інтересами є авторитет і безсторонність судової влади, ефективність кримінального розслідування та право обвинуваченого на презумпцію невинуватості та захист його чи її приватного життя (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, § 55).

Зазвичай, це права, гарантовані пунктом 2 статті 6 Конвенції (*«Бладе Тромсе і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway)* [ВП], 1999, § 65; *«Аксель Шпрінґер СЕ та РТЛ Телевізіон ҐмбГ проти Німеччини» (Axel Springer SE and RTL Television GmbH v. Germany)*, 2017, §§ 40-42; *«Еерікайнен та інші проти Фінляндії» (Eerikäinen and Others v. Finland)*, 2009, § 60) та статтею 8 Конвенції (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, §§ 72 і далі; *«Аксель Шпрінґер СЕ та РТЛ Телевізіон ҐмбГ проти Німеччини» (Axel Springer SE and RTL Television GmbH v. Germany)*, 2017, § 40), що розглядаються.

507. Коли йому доводиться виносити рішення щодо конфлікту між двома правами, які користуються однаковим захистом відповідно до Конвенції, Суд повинен зважити відповідні інтереси. Результат розгляду заяви загалом не має змінюватися залежно від того, хто її подав: особа, яка стала предметом статті, яка оскаржується, чи автором тієї самої статті (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, §§ 52-53; *«Еґеланд та Гансайд проти Норвегії» (Egeland and Hanseid v. Norway)*, 2009, §§ 53 та 63).

508. Тож у випадках, коли державні органи влади встановлюють баланс цих двох прав відповідно до критеріїв, викладених у прецедентній практиці, Суду потрібні вагомі підстави для того, щоб замінити власну точку зору на думку державних судів (*«Галдіманн та інші проти Швейцарії» (Haldimann and Others v. Switzerland)*, 2015, § 55).

509. У випадках, коли його наглядова функція не вимагає встановлення балансу двох прав, які мають однаковий захист, Суд розглядає пропорційність. Він розглядає втручання, яке оскаржується, у контексті справи загалом, включно зі змістом зауважень заявника та контекстом, у якому вони були зроблені, і визначає, чи «відповідає[ло] воно нагальній

соціальній потребі», чи було «пропорційне законній меті, що переслідувалася», і чи були причини, наведені державними органами влади як обґрунтування, «відповідними та достатніми» (*«Аміхалачьоає проти Молдови» (Amihalachioaie v. Moldova)*, 2004, § 30).

2. Загальні принципи

510. Суд вважає, що фраза «авторитет судової влади» передбачає ту концепцію, що суди є та приймаються громадськістю загалом як належний форум для вирішення правових спорів і для визначення вини чи невинуватості особи за кримінальним обвинуваченням, і що громадськість загалом виявляє повагу та впевненість у здатності судів виконувати цю функцію (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 129; *«Ді Джованні проти Італії» (Di Giovanni v. Italy)*, 2013, § 71).

511. Ціною питання є довіра, якою суди в демократичному суспільстві повинні користуватися не лише в обвинувачених, коли йдеться про кримінальне судочинство (*«Кіпріану проти Кіпру» (Kyprianou v. Cyprus)* [ВП], 2005, § 172), а й у громадськості загалом (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 130; *«Кудешкіна проти Росії» (Kudeshkina v. Russia)*, 2009, § 86).

512. У декількох рішеннях Суд підкреслив особливу роль системи правосуддя, інституту, який є необхідним у будь-якому демократичному суспільстві (*«Ді Джованні проти Італії» (Di Giovanni v. Italy)*, 2013, § 71; *«Праґер та Обершлік проти Австрії» (Prager and Oberschlick v. Austria)*, 1995, § 34).

513. Як наслідок, як гарант правосуддя, основоположної цінності в Державі, яка керується законом, судова система має користуватися довірою суспільства для успішного виконання своїх обов'язків. Тому може виявитися необхідним захистити таку довіру від серйозних нападів, які по суті є необґрунтованими, особливо з огляду на той факт, що судді, які зазнають критики, зобов'язані виявляти стриманість, а це не дає їм змоги відповідати (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 128; *«Ді Джованні проти Італії» (Di Giovanni v. Italy)*, 2013, § 71; *«Кудешкіна проти Росії» (Kudeshkina v. Russia)*, 2009, § 86; *«Анатолій Єременко проти України» (Anatoliy Yeremenko v. Ukraine)*, 2022, § 59; *«Станку та інші проти Румунії» (Stancu and Others v. Romania)*, 2022, § 135).

514. Говорячи про законну мету «підтримання авторитету судової влади», Суд також зазначив, що статус і функції органів прокуратури різняться залежно від країни, і на питання, чи належать вони до власне судової влади, може бути різна відповідь залежно від країни (*«Ґорянова проти України» (Goryaynova v. Ukraine)*, 2020, § 56; *«Станку та інші проти Румунії» (Stancu and Others v. Romania)*, 2022, § 107). У справі *«Станку та інші проти Румунії» (Stancu and Others v. Romania)*, 2022, § 108, де журналісти-заявники були притягнуті до цивільної відповідальності за дифамацію щодо старшого прокурора, Суд визнав, що захід, який оскаржувався, мав на меті «підтримати авторитет судової влади», зважаючи на роль прокурорів у Румунії, відсутність фундаментальної різниці в національній судовій системі між статусом суддів та прокурорів, важливість, яку державні органи влади надають необхідності забезпечення безсторонності, незалежності та авторитетності рішень прокурорів як ключового елемента збереження довіри громадськості до належного функціонування системи правосуддя; а також на посаду, яку обіймав відповідний прокурор на той час, і функції, які він виконував.

515. Обмеження свободи вираження поглядів, що допускаються другим пунктом статті 10 «для підтримки авторитету та безсторонності судової влади», не дають Державам права обмежувати всі форми громадського обговорення питань, що розглядаються судами (*«Ворм проти Австрії» (Worm v. Austria)*, 1997, § 50).

516. Дійсно, Суд вважає неможливим, щоб попереднє чи одночасне обговорення предмета судових розглядів, як у спеціалізованих журналах, у пресі чи серед громадян загалом, не відбувалося. Завдання преси полягає не лише у передачі такої інформації та ідей;

громадськість також має право їх одержувати (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, § 51; *«СІК — Сосьєдаде Індепенденте де Комунікасау проти Португалії» (SIC – Sociedade Independente de Comunicação v. Portugal)*, 2021, § 58; *«Месич проти Хорватії (№ 2)» (Mesić v. Croatia) (no. 2)*, 2023, § 64).

517. Якщо це не виходить за межі, встановлені в інтересах належного відправлення правосуддя, висвітлення, включно з коментуванням, судових розглядів сприяє їх відкритості і в такий спосіб повністю відповідає вимозі пункту 1 статті 6 Конвенції про те, що слухання мають бути відкритими. Завдання преси полягає не лише у передачі такої інформації та ідей; громадськість також має право їх одержувати (*«Ворм проти Австрії» (Worm v. Austria)*, 1997, § 50).

518. У цьому зв'язку Суд регулярно посилається на прийняту 10 липня 2003 року Рекомендацію Rec (2003)13 Комітету міністрів Державам-членам про надання інформації через засоби медіа *«Дюпюї та інші проти Франції» (Dupuis and Others v. France)*, 2007, § 42).

519. Суд зазначив, що журналісти, які висвітлюють поточні кримінальні провадження, повинні стежити за тим, щоб не виходити за межі, встановлені в інтересах належного відправлення правосуддя, і щоб поважалося право обвинуваченого на презумпцію невинуватості (*«Дю Рой та Малаурі проти Франції» (Du Roy and Malaurie v. France)*, 2000, § 34), незалежно від того, чи здійснюється цей судовий розгляд щодо громадського діяча (*«Ворм проти Австрії» (Worm v. Austria)*, 1997, § 50).

520. Суд також постановив, що необхідно враховувати право кожного на справедливий судовий розгляд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, яке у кримінальних справах включає право на безсторонній суд, і в цьому контексті межі допустимих коментарів можуть не поширюватися на заяви, які можуть зашкодити (навмисно чи ні) шансам особи на справедливий судовий розгляд або підірвати довіру громадськості до ролі судів у відправленні кримінального правосуддя (*«Турансо та Джулай проти Франції» (Tourancheau and July v. France)*, 2005, § 66).

3. Критерії застосування

521. Наведені нижче критерії застосування не є вичерпними, а додаткові міркування, що застосовуються залежно від інтересів, які можуть впливати публікації, що оскаржуються, проілюстровані в розділі 4 нижче.

a. Сприяння публічному обговоренню питання, яке становить спільний інтерес

522. Питання стосовно функціонування системи правосуддя, інституту, який має важливе значення для будь-якого демократичного суспільства, належать до сфери суспільних інтересів (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 128; *«Джулай та САРЛ Ліберасьон проти Франції» (July and SARL Libération v. France)*, 2008, § 67), вимагаючи у такий спосіб високого рівня захисту свободи вираження поглядів, при цьому органи влади відповідно отримують особливо вузькі межі розсуду (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, §§ 125 та 153; *«Джулай та САРЛ Ліберасьон проти Франції» (July and SARL Libération v. France)*, 2008, § 67).

523. Пов'язані з «суспільними інтересами» зауваження щодо функціонування судової системи також мають силу, коли розгляд стосовно інших обвинувачених ще не завершений (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 125; *«Ролан Дума проти Франції» (Roland Dumas v. France)*, 2010).

524. Ступінь ворожості (*«Е.К. проти Туреччини» (E.K. v. Turkey)*, 2002, §§ 79-80) та потенційна серйозність певних зауважень (*«Тома проти Люксембургу» (Thoma v. Luxembourg)*, 2001, § 57)

не скасовують права на високий рівень захисту, враховуючи наявність питання, яке становить суспільний інтерес (*«Патурель проти Франції» (Paturel v. France)*, 2005, § 42).

525. Широке висвітлення в засобах медіа справи, з приводу якої були зроблені заяви, що оскаржуються, може свідчити про її внесок у дискусію, яка становить суспільний інтерес (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, § 64; *«Моріс проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 151).

b. Характер або зміст коментарів, що оскаржуються

526. Суд розглядає характер зауважень, які оскаржуються, з урахуванням усіх обставин справи, зокрема законних інтересів, які суперечать праву на інформування громадськості та праву громадськості на одержання інформації, які захищаються статтею 10 Конвенції (див., наприклад, *«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, §§ 58 і далі про таємницю судового розслідування та презумпцію невинуватості; *«Моріс проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, §§ 154 і далі про захист репутації суддів).

c. Спосіб отримання інформації, яка оскаржується

527. Спосіб, у який особа отримує інформацію, яка оскаржується, є важливим критерієм, особливо коли йдеться про публікації, які призводять до порушення таємниці судових розслідувань (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, § 56).

528. У справі *«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, Суд постановив, що той факт, що заявник не діяв незаконно під час отримання відповідної інформації, міг не бути визначальним фактором під час оцінки виконання ним своїх службових функцій та обов'язків при публікації інформації, оскільки заявник, як професійний журналіст, не міг не знати про конфіденційний характер інформації, яку він планував опублікувати (§ 57; див. також *«Пінто Коельо проти Португалії (№ 2)» (Pinto Coelho v. Portugal) (no. 2)*, 2016, за несанкціоноване використання запису судового засідання; *«Дюпюї та інші проти Франції» (Dupuis and Others v. France)*, 2007, за використання та відтворення у книзі витягів з матеріалів поточного розслідування).

d. Чи була заборона на публікацію або санкція пропорційною

529. Під час розгляду загальної та абсолютної заборони, яка застосовувалася лише до кримінального провадження, порушеного за скаргою, що супроводжується заявою цивільної сторони, а не до тих, що порушені за заявою прокуратури чи за скаргою без заяви цивільної сторони, Суд дійшов висновку, що така різниця у ставленні до права на інформування могла не ґрунтуватися на будь-яких об'єктивних підставах, проте могла повністю перешкоджати праву преси інформувати громадськість про питання, які, хоч і стосуються кримінального провадження, у якому було подано заяву цивільної сторони, але могли становити суспільний інтерес (*«Дю Рой та Малаурі проти Франції» (Du Roy and Malaurie v. France)*, 2000, § 35).

530. І навпаки, Суд постановив, що неповне та тимчасове обмеження, яке просто забороняє будь-яке дослівне відтворення процесуальних документів, доки вони не будуть зачитані у відкритому судовому засіданні, не завадило аналізу процесуальних матеріалів або їх коментуванню, а також публікації інформації, отриманої під час власне судових розглядів, і не обмежувало повністю право преси інформувати громадськість (*«Тураншо та Джулай проти Франції» (Tourancheau and July v. France)*, 2005, § 73).

531. У справі, що стосується проміжної заборони, яка перешкодила журналісту висвітлити нещасний випадок за участю судді та пов'язані з ним судові розгляди, Суд визнав, що через його надмірне охоплення захід, який оскаржується, зашкодив авторитету судової влади,

оскільки знизив прозорість судового розгляду та міг призвести до виникнення сумнівів у безсторонності суду (*«Обухова проти Росії» (Obukhova v. Russia)*, 2009, § 27).

532. На думку Суду, питання про свободу вираження поглядів пов'язане з незалежністю професії юриста, яка має вирішальне значення для ефективного функціонування справедливого відправлення правосуддя (*«Моріс проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 135; *«Сялковска проти Польщі» (Siałkowska v. Poland)*, 2007, § 111). Обмеження (навіть у вигляді м'якої кримінальної санкції) свободи вираження поглядів адвоката захисту може визнаватися необхідним у демократичному суспільстві лише у виняткових випадках (*«Нікула проти Фінляндії» (Nikula v. Finland)*, 2002, § 55; *«Кіпріану проти Кіпру» (Kyprianou v. Cyprus)* [ВП], 2005, § 174; *«Мор проти Франції» (Mor v. France)*, 2011, § 44).

533. Суд зазначив, що накладення санкції на адвоката може мати наслідки, які є прямими (дисциплінарний розгляд) або непрямими, з точки зору, наприклад, їх іміджу або довіри, якою вони користуються у громадськості і у своїх клієнтів (*«Моріс проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 176, див. також *«Дюпюї та інші проти Франції» (Dupuis and Others v. France)*, 2007, § 48; *«Мор проти Франції» (Mor v. France)*, 2011, § 61), або стримувальний ефект для представників юридичної професії загалом (*«Пай Піреш де Ліма проти Португалії» (Pais Pires de Lima v. Portugal)*, 2019, § 67; *«Іманов проти Азербайджану» (Imanov v. Azerbaijan)*, 2025, § 49).

534. Суд неодноразово зазначав, що панівне становище державних установ вимагає від органів влади стриманості у зверненні до кримінального переслідування у зв'язку зі свободою вираження поглядів, особливо коли у їхньому розпорядженні є інші можливі санкції, а не тюремне ув'язнення.

535. У справі, що стосується засудження адвоката за «неповагу до суду» через неналежну поведінку на слуханні, Суд повторно зазначив, що, хоча завдання судових і дисциплінарних органів в інтересах безперебійної роботи системи правосуддя полягає у покаранні за певну поведінку адвокатів, ці органи мають забезпечувати, щоб такий перегляд не становив загрозу зі стримувальним ефектом, що зашкодило б інтересам їхніх клієнтів (*«Боно проти Франції» (Bono v. France)*, § 55; *«Кіпріану проти Кіпру» (Kyprianou v. Cyprus)* [ВП], 2005, § 181; *«Родріґез Равело проти Іспанії» (Rodriguez Ravelo v. Spain)*, 2016, § 49).

536. Суд встановив, *inter alia*, що спрощений характер і відсутність справедливості розгляду в справі про «неповагу до суду», внаслідок якої адвокат був засуджений, посилили відсутність пропорційності (*«Кіпріану проти Кіпру» (Kyprianou v. Cyprus)* [ВП], 2005, §§ 171 та 181). Так само відсутність обґрунтування з боку національних судів, які ухвалили рішення про позбавлення заявника-адвоката права на заняття адвокатською діяльністю, через його заяви у пресі щодо нібито жорстокого поводження з його клієнтом у в'язниці, змусила Суд дійти висновку, що таке втручання було непропорційним (*«Іманов проти Азербайджану» (Imanov v. Azerbaijan)*, 2025, §§ 44–50).

537. У справі про публікацію у статті, розміщеній на обкладинці журналу, звинувачень у зґвалтуванні студентки на вечірці місцевої бейсбольної команди Суд постановив, що було порушено право членів команди на презумпцію невинуватості, і що в цьому випадку кримінальні санкції, які у виняткових випадках є сумісними зі статтею 10, не були непропорційними. Ці дуже серйозні звинувачення були представлені як факти, і заявники не перевірили, чи мають вони фактичну основу; також звинувачення були опубліковані до початку кримінального розслідування (*«Руоканен та інші проти Фінляндії» (Ruokanen and Others v. Finland)*, 2010, § 48).

538. У справі, де адвокат, який також був політиком, був засуджений за дифамацію прокурора після публікації книги, у якій він описав свій власний судовий процес, Суд зазначив, що коментарі, які були визнані дифамаційними, були такими ж, як і ті, що були зроблені

заявником двома роками раніше під час інциденту на судовому процесі. Суд зазначив, що дисциплінарні органи не порушували стосовно заявника жодного судового розгляду ні за образу, як це визначено Кримінальним кодексом, ні на підставі його статусу адвоката. Суд також зазначив, що, коли заявник повторив коментарі, що оскаржувалися у своїй книзі, через два роки після інциденту на слуханні і після того, як він був виправданий, він виявив обережність і ввів їх у контекст із поясненнями. Оцінюючи, чи був захід, який оскаржувався, пропорційним, Суд надав певного значення тому факту, що державні суди не врахували ці важливі фактори (*«Ролан Дума проти Франції» (Roland Dumas v. France)*, 2010, §§ 47-49).

539. Щодо штрафів, того факту, що розгляд цивільний, а не кримінальний, і відносно помірного характеру цього виду санкції буде недостатньо, щоб звести нанівець ризик стримувального ефекту на здійснення права на свободу вираження поглядів (*«Анатолій Єременко проти України» (Anatoliy Yeremenko v. Ukraine)*, 2022, § 107), навіть якщо не було доведено, боровся заявник за сплату штрафу чи ні (*«Моніка Маковей проти Румунії» (Monica Macovei v. Romania)*, 2020, § 96; *«Станку та інші проти Румунії» (Stancu and Others v. Romania)*, 2022, § 148).

4. Інші контекстуальні міркування щодо інтересів, на які можуть впливати публікації, що оскаржуються

a. Публікації / заяви, які можуть впливати на хід судового розгляду

540. Суд бере до уваги різні аспекти справи, щоб оцінити потенційний вплив публікації, яка оскаржується, на хід судового розгляду. Час публікації, характер її змісту (провокаційна вона чи ні) та статус (професійний чи ні) суддів, які виносять ухвалу за справою, є одними з аспектів, які найчастіше розглядаються Судом.

541. Стосовно значення часу публікації Суд зазначив в одній справі, що стаття, яка оскаржувалася, була опублікована в критичний момент кримінального провадження, коли робилися остаточні заяви обвинувачення, і коли дотримання презумпції невинуватості підсудного було особливо важливим (*«Кампус Дамасо проти Португалії» (Campos Dâmaso v. Portugal)*, 2008, § 35; щодо публікації до слухання в суді присяжних, *«Тураншо та Джулай проти Франції» (Tourancheau and July v. France)*, 2005, § 75; див. також *«Дюпюї та інші проти Франції» (Dupuis and Others v. France)*, 2007, § 44).

542. Непрофесійний статус членів журі присяжних з числа пересічних громадян, які зобов'язані виносити рішення про винність підсудних, є ще одним аспектом, який враховувався Судом (*«Тураншо та Джулай проти Франції» (Tourancheau and July v. France)*, 2005, § 75) під час оцінки можливого впливу статті на проведення судового розгляду.

543. Беручи до уваги свободу розсуду Держави, в принципі, національні суди повинні оцінити ймовірність того, що народні засідателі прочитають оспорювану статтю, і вплив, який вона може надати (*«Зе Санді Таймз проти Сполученого Королівства (№ 1)» (The Sunday Times v. the United Kingdom) (no. 1)*, 1979, § 63; *«Ворм проти Австрії» (Worm v. Austria)*, 1997, § 54).

544. На думку Суду, той факт, що до розгляду справи не можуть залучатися непрофесійні судді, знижує ризики публікацій, що впливають на результат судового розгляду (*«Кампус Дамасо проти Португалії» (Campos Dâmaso v. Portugal)*, 2008, § 35; *«А.Б. проти Швейцарії» (A.B. v. Switzerland)*, 2014, § 55).

545. Вплив публікації, яка оскаржується, на процеси формування громадської думки та прийняття рішень у судовій системі було доведено, оскільки стаття була викладена так, щоб намалювати вкрай негативну картину обвинуваченого, підкресливши певні тривожні аспекти його особистості та зробивши висновок про те, що він робив усе, що було в його силах, щоб унеможливити свій захист (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, § 69).

546. І навпаки, Суд встановив, що той факт, що заявник, журналіст, не зайняв позицію щодо потенційної провини цієї особи, *зрештою [in fine]* знизив імовірність того, що статті, які оскаржуються, вплинуть на результат судового розгляду (*«Кампус Дамасо проти Португалії» (Campos Dâmaso v. Portugal)*, 2008, § 35).

b. Публікації, які можуть спричинити порушення конфіденційності судових розслідувань та презумпції невинуватості

547. Суд підкреслює, що таємниця слідства спрямована на захист, з одного боку, інтересів кримінального судочинства через запобігання ризикам змови та небезпеки фальсифікації чи знищення доказів, а з іншого — на захист інтересів обвинуваченого, особливо з точки зору презумпції невинуватості, і його чи її особистих взаємин та інтересів загалом. Така секретність також виправдовується необхідністю захисту процесів формування думок і прийняття рішень у судовій системі (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, § 68; *«Бріск проти Румунії» (Brisc v. Romania)*, 2018, § 109; *«Тураншо та Джулай проти Франції» (Tourancheau and July v. France)*, 2005, § 63; *«Дюпюї та інші проти Франції» (Dupuis and Others v. France)*, 2007, § 44).

548. Якщо справа широко висвітлюється в засобах медіа через серйозність фактів і осіб, які можуть бути до неї причетні, адвокат не може бути покараний за порушення таємниці судового розслідування, якщо він або вона просто роблять особисті коментарі до інформації, яка вже відома журналістам, і яку вони збираються описувати, з цими коментарями чи без них. Проте, роблячи публічні заяви, адвокат не звільняється від свого зобов'язання дотримуватися таємниці поточного судового розслідування (*«Моріс проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 138; *«Мор проти Франції» (Mor v. France)*, 2011, §§ 55-56).

549. У справі про відсторонення від посади головного прокурора за надання інформації засобам медіа про поточне розслідування за фактом зловживання впливом Суд зазначив, що він надав стислий опис справи обвинувачення на його початковій стадії; заявник не називав поіменно нікого з залучених осіб до завершення судового розслідування і не розкривав жодної конфіденційної інформації чи змісту документів з матеріалів справи. Суд встановив, що державні суди не навели «важливих і достатніх» причин для обґрунтування свого рішення про те, що мало місце порушення таємниці кримінального розслідування (*«Бріск проти Румунії» (Brisc v. Romania)*, 2018, §§ 110-115).

550. У справі журналістки, яка без дозволу транслював аудіозапис судового засідання, Суд дійшов висновку, що зацікавленість в інформуванні громадськості переважувала «службові функції та обов'язки», покладені на журналістку-заявницю. Її дії були спрямовані на те, щоб викрити судову помилку, яка, на її думку, була допущена щодо одного із засуджених. Суд приділив особливу увагу двом елементам: по-перше, коли репортаж, щодо якого надійшла скарга, транслювався, справа у державних судах уже була розглянута, і більше не було ознак того, що трансляція аудіозаписів могла мати негативний вплив на належне відправлення правосуддя. До того ж, голоси осіб, які брали участь у слуханні, були викривлені, щоб їх не можна було ідентифікувати (*«Пінто Коельо проти Португалії (№ 2)» (Pinto Coelho v. Portugal) (no. 2)*, 2016, §§ 49-50).

551. У справі щодо обмежень на висвітлення в засобах медіа великого кримінального процесу в Норвегії Суд стверджував, що, залежно від обставин, пряма трансляція звуку та зображень із залу судових засідань може змінити його характеристики, спричинити додатковий тиск на осіб, які беруть участь у судовому процесі, і навіть неналежно вплинути на їхню поведінку, а відтак зашкодити справедливому відправленню правосуддя. Суд зазначив, що між національними системами Договірних Держав не було спільної думки щодо того, що пряма трансляція, як то засобами радіо чи телебачення, є життєво важливим засобом поширення пресою інформації та

думок про судові розгляди (*«П4 Радіо Геле Норґе АСА проти Норвегії» (P4 Radio Hele Norge ASA v. Norway)* (ухв.), 2003).

c. Публікація інформації, що стосується приватного життя сторін судового розгляду

552. У справі про засудження журналіста за розкриття інформації, що становить таємницю кримінального розслідування, зокрема листів, надісланих відповідачем слідчому судді, та інформації медичного характеру, Суд постановив, що на органи державної влади не просто накладалося негативне зобов'язання свідомо не розголошувати інформацію, що охороняється за статтею 8, але й що вони також повинні були вжити заходів для забезпечення ефективного захисту прав обвинуваченого, зокрема на повагу до його кореспонденції (*«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland)* [ВП], 2016, § 76; див. також *«Краксі проти Італії (№ 2)» (Craxi v. Italy) (no. 2)*, 2003, § 73).

553. На думку Суду така інформація вимагала найвищого рівня захисту відповідно до статті 8; цей висновок особливо важливий, оскільки обвинувачений не був публічною особою. Лише той факт, що він був об'єктом кримінального розслідування за дуже серйозний злочин, не виправдовував таке саме поводження з ним, як з громадським діячем, який добровільно стає відомим громадськості (див. також, у схожому контексті, справу *«Фрессоз і Руа проти Франції» (Fressoz and Roire v. France)* [ВП], 1999, § 50; *«Еґеланд та Гансайд проти Норвегії» (Egeland and Hanseid v. Norway)*, 2009, § 62; про зобов'язання щодо захисту особи постраждалого див. справу *«Кур'єр Цайтунґсферлаґ унд Друкерай ҐмбГ проти Австрії» (Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH v. Austria)*, 2012).

d. Неповага до суду

554. Суд визнає, що оскільки судді становлять частину фундаментального інституту Держави, вони можуть зазнавати особистої критики в допустимих межах, і не лише в теоретичному та загальному плані (за винятком випадків серйозних нападок, які є по суті необґрунтованими). Тож, діючи офіційно, вони можуть зазнавати ширшої прийнятної критики, ніж звичайні громадяни (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 131; *«Джулай та САРЛ Ліберасьон проти Франції» (July and SARL Libération v. France)*, 2008, § 74; *«Ауреліан Опрі проти Румунії» (Aurelian Oprea v. Romania)*, 2016, § 74; *«Ду Карму де Портуґал е Кастро Камара проти Португалії» (Do Carmo de Portugal e Castro Câmara v. Portugal)*, 2016, § 40.

555. Проте може виявитися необхідним захистити судову систему від нападів, що завдають серйозної шкоди, які по суті є необґрунтованими (*«Праґер та Обершлік проти Австрії» (Prager and Oberschlick v. Austria)*, 1995, § 34; *«Лешник проти Словаччини» (Lešník v. Slovakia)*, 2003, § 54; про критику прокурора з боку відповідача див. справу *«Чеферин проти Словенії» (Čeferin v. Slovenia)*, 2018, §§ 56 та 58).

556. Адвокати мають право публічно висловлюватися з приводу відправлення правосуддя за умови, що їхня критика не переходить певних меж (*«Аміхалачьоае проти Молдови» (Amihalachioaie v. Moldova)*, 2004, §§ 27-28; *«Фолья проти Швейцарії» (Foglia v. Switzerland)*, 2007, § 86; *«Мор проти Франції» (Mor v. France)*, 2011, § 43). Ці межі полягають у звичайних обмеженнях поведінки членів асоціацій адвокатів (*«Кіпріану проти Кіпру» (Kyprianou v. Cyprus)* [ВП], 2005, § 173).

557. У зв'язку з цим Суд посилався на десять основних принципів, перелічених Радою колегій адвокатів та юридичних товариств Європи, з їх особливим посиланням на «гідність, честь і непідкупність» і на «повагу до... справедливого відправлення правосуддя» (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, §§ 58 та 134). На думку Суду такі правила сприяють захисту судової влади від безпричинних і необґрунтованих нападок, які можуть бути

продиктовані винятково бажанням або стратегією забезпечити продовження судових дебатів у засобах медіа чи звести рахунки з суддями, які розглядають конкретну справу.

558. Також слід розрізняти, висловлює адвокат свою думку в залі суду чи в іншому місці. Стосовно, по-перше, питання «поведінки в залі суду», оскільки свобода вираження поглядів адвоката може ставити під сумнів право його клієнта на справедливий судовий розгляд, принцип справедливості у такий спосіб також виступає на користь вільного та навіть рішучого обміну аргументами між сторонами. Адвокати зобов'язані «старанно захищати інтереси своїх клієнтів», а це означає, що іноді їм доводиться вирішувати, заперечувати їм чи поскаржитися на поведінку суду. До того ж, Суд бере до уваги той факт, що висловлювання, які оскаржуються, не повторювалися за межами приміщення суду (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, §§ 136-137; *«Марко Тешич проти Сербії» (Marko Tešić v. Serbia)*, 2025, § 37).

559. Звертаючись до зауважень, що були зроблені поза приміщенням суду, Суд неодноразово зазначає, що захист клієнта може здійснюватися у формі появи в телевізійних новинах або заяви в пресі, і через такі канали адвокат може інформувати громадськість про недоліки, які можуть підривати досудовий розгляд (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 138). Наприклад, Суд зазначив, що коментарі, зроблені адвокатом перед журналістами на виході із зали суду, були частиною аналітичного підходу, спрямованого на те, щоб допомогти переконати генерального прокурора оскаржити виправдувальне рішення, і тому становили заяву, зроблену з метою захисту його клієнта (*«Оттан проти Франції» (Ottan v. France)*, 2018, § 58; див. також *«Іманов проти Азербайджану» (Imanov v. Azerbaijan)*, 2025, §§ 45-48, щодо заяв адвоката для преси стосовно стверджуваного жорстокого поводження з його клієнтом у в'язниці).

560. Так само Суд проводить різницю між відповідними особами; у такий спосіб прокурор, який є «стороною» судового розгляду, повинен «терпіти дуже значну критику з боку ... адвоката захисту» (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 137; *«Нікула проти Фінляндії» (Nikula v. Finland)*, 2002, §§ 51-52; *«Фолья проти Швейцарії» (Foglia v. Switzerland)*, 2007, § 95; *«Ролан Дума проти Франції» (Roland Dumas v. France)*, 2010, § 48).

561. Так, у справі, де прокурор звинуватив у дифамації адвокатку, яка під час судового засідання висловила заперечення і зачитала вголос записку, у якій його критикувала, Суд постановив, що така критика, висловлена адвокаткою в залі суду, а не через в медіа, мала процесуальний характер і, відповідно, не прирівнювалася до особистої образи (*«Нікула проти Фінляндії» (Nikula v. Finland)*, 2002, § 52; див. також *«Лешник проти Словаччини» (Lešník v. Slovakia)*, 2003; *«Марко Тешич проти Сербії» (Marko Tešić v. Serbia)*, 2025, § 38).

562. До того ж, адвокати не можуть робити зауваження, які є настільки серйозними, що виходять за межі допустимого вираження коментарів, без вагомих фактологічних підстав, а також не можуть допускати образ. Суд оцінює зауваження у їх загальному контексті, зокрема, для того, щоб встановити, чи можуть вони розглядатися як такі, що вводять в оману, або як необґрунтований особистий випад, і переконатися, що використані вирази мали достатньо тісний зв'язок з фактами справи (*«Морік проти Франції» (Morice v. France)* [ВП], 2015, § 139, з подальшими посиланнями). Коли адвокат-заявник, діючи в інтересах свого клієнта в умовах надзвичайної ситуації, висловив критичні зауваження щодо судді, Суд постановив, що ці зауваження не становили образу або необґрунтований особистий випад, враховуючи, зокрема, що ці вислови було визнано законними на національному рівні (*«Лютген проти Люксембургу» (Lutgen v. Luxembourg)*, 2024, §§ 58, 69-71).

563. У справі, що стосується листа, надісланого затриманим заявником до регіонального суду, Суд чітко розмежував критику та образу. На думку Суду, в тих випадках, коли єдиним наміром особи є образа суду або суддів, що входять до його складу, це загалом не становить порушення статті 10, якщо призначається відповідне покарання. Проте було встановлено, що призначений суворий термін ув'язнення перевищує тяжкість злочину, особливо враховуючи, що заявник

раніше не бував засуджений за схожі злочини, а лист не був доведений до відома громадськості (*«Скалка проти Польщі» (Skałka v. Poland)*, 2003, §§ 39-42).

564. У справі, в якій заявник був притягнутий до кримінальної відповідальності, взятий під варту, а потім переведений до психіатричного закладу на тридцять п'ять діб через зміст спрямованих суддям листів, які були визнані образливими, Суд зазначив, що зауваження заявника, які були особливо їдкими, ворожими та образливими щодо декількох представників судової влади, були зафіксовані лише в письмовому вигляді і не були оприлюднені. Відповідно, їх вплив на довіру громадськості до відправлення правосуддя був досить обмеженим. Далі Суд зазначив, що прокуратура, яка подала клопотання про його взяття під варту, брала участь у провадженні щодо його опіки, і тому, подаючи клопотання про його взяття під варту, усвідомлювала, що його психічний стан щонайменше викликає сумніви і може бути причиною його дій (*«Умітт Більґіч проти Туреччини» (Ümit Bilgiç v. Turkey)*, 2013, §§ 133-136).

565. У справі, в якій заявнику, адвокату, який подав скаргу до Вищої ради судової влади на корупцію з боку судді, який виніс рішення у цивільній справі щодо одного з його клієнтів, було наказано виплатити 50 000 євро як компенсацію відповідному судді, Суд постановив, що санкція, яка оскаржувалася, була надмірною і не забезпечувала необхідного справедливого балансу. Він зазначив, зокрема, що державні суди постановили, що, хоча звинувачення не були оприлюднені, вони обговорювалися в судових колах. У зв'язку з цим Суд постановив, що заявник не може нести відповідальність за витік інформації про провадження, які повинні були залишатися конфіденційними (*«Пай Піреш де Ліма проти Португалії» (Pais Pires de Lima v. Portugal)*, 2019, § 66).

C. Участь суддів у громадських дискусіях

566. Навіть якщо питання, що обговорюється, має політичний підтекст, цього само по собі недостатньо, щоб перешкодити судді зробити заяву з цього приводу (*«Вілле проти Ліхтенштейну» (Wille v. Liechtenstein)* [ВП], 1999, § 67).

567. Суд застосував цей принцип у справі, що стосується дострокового припинення повноважень заявника як Голови Верховного суду за висловлення своїх поглядів і критичних зауважень, зокрема в парламенті, щодо конституційних і законодавчих реформ, які впливають на організацію системи правосуддя, хоча він обіймав посаду судді в судовій системі У цій справі Суд надав особливого значення посаді, яку обіймав заявник, який також був головою Національної ради судової влади, і в чиї функції та обов'язки входило вираження його поглядів на законодавчі реформи, які могли мати вплив на судову систему та її незалежність (*«Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary)* [ВП], 2016, § 168).

568. У зв'язку з цим він посилається на документи Ради Європи, які визнають, що кожен суддя несе відповідальність за сприяння та захист судової незалежності, і що із суддями та судовою владою слід проводити консультації та залучати їх до підготовки законодавства щодо їхнього статусу та, у більш загальному плані, функціонування судової системи (див. параграф 34 *Висновку № 3 (2002) КРЄС* та параграфи 3 та 9 Великої хартії суддів (*«Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary)* [ВП], 2016, §§ 80-81).

569. Щодо загального права суддів на свободу вираження поглядів для розгляду питань, що стосуються функціонування системи правосуддя, Суд постановив, що таке право може бути трансформовано у відповідний обов'язок виступати на захист верховенства права та незалежності суддів, коли ці фундаментальні цінності опиняються під загрозою (*«Журек проти Польщі (Żurek v. Poland)»*, 2022, § 222).

570. В одній справі заявниця стверджувала, що її відсторонення від посади судді було викликано певними заявами, зробленими нею в засобах медіа під час її виборчої кампанії. У цій справі Суд зазначив, що заявниці не були надані важливі процесуальні гарантії в контексті дисциплінарного провадження, і що накладена на неї санкція була непропорційно суворою і могла мати «стримувальний вплив» на суддів, які бажають брати участь у громадських дискусіях про ефективність судових інститутів (*«Кудешкіна проти Росії» (Kudeshkina v. Russia)*, 2009, §§ 97-99; див. також, стосовно прокурора, повноваження якого були достроково припинені після того, як вона публічно розкритикувала судові реформи, *«Кьовесі проти Румунії» (Kövesi v. Romania)*, 2020, §§ 205-208; *«Емінаґаоґлу проти Туреччини» (Eminağaoğlu v. Turkey)*, 2021, щодо дисциплінарного стягнення зі службовця суду, яке пізніше було замінене на догану, у зв'язку з публічними заявами та критикою; *«Козан проти Туреччини» (Kozan v. Turkey)*, 2022, §§ 64-70, стосовно чинного судді, притягнутого до дисциплінарної відповідальності за публікацію у приватній групі у Facebook статті для преси, в якій критикувалися певні рішення Вищої ради суддів та прокурорів, без публікації жодних коментарів).

571. У справі *«Превіті проти Італії» (Previti v. Italy)* (ухв.), 2009, Суд постановив, що судді, як юридичні експерти, можуть висловлювати свої думки, включно з критикою, щодо ініційованих урядом законодавчих поправок. Така належно виражена позиція не підриває авторитет судових органів і не ставить під загрозу їх безсторонність у цій конкретній справі. Як заявив Суд, той факт, що під час застосування принципів демократії та плюралізму певні судді або групи суддів можуть як експерти з правових питань висловлювати застереження або критику щодо законодавчих пропозицій уряду, не підриває справедливість судового розгляду, до якого ці пропозиції можуть застосовуватися (§ 253).

572. З іншого боку, у справі, де суддя Конституційного Суду скаржився на те, що був відсторонений від виконання своїх обов'язків за публічне вираження своїх поглядів (у листі, направленому високопоставленим державним чиновникам, та інтерв'ю засобам медіа, а також на несанкціонованій прес-конференції, на якій він обговорював роботу Конституційного Суду, звинувативши його в корупції), Суд зазначив, що рішення про звільнення, по суті, було пов'язано з обґрунтованими підозрами щодо його безсторонності та незалежності, а також поведінки, несумісної з роллю судді, і зробив висновок, що подана заявником скарга відповідно до статті 10 була явно необґрунтованою (*«Сімич проти Боснії та Герцеговини» (Simić v. Bosnia and Herzegovina)* (ухв.), 2016, §§ 35-36).

573. Аналогічно, у справі *«М.Д. та інші проти Іспанії» (M.D. and Others v. Spain)*, 2022, заявниками були двадцять діючих суддів і мирових суддів, які працювали в Каталонії і скаржилися на те, що зазнали дисциплінарного переслідування за вираження своїх поглядів у формі підписання маніфесту про «право каталонського народу приймати рішення». Суд дійшов висновку, що власне факт проведення дисциплінарного розгляду не передбачав наявність «стримувального ефекту». Дійсно, з боку державних органів не було жодних репресій щодо заявників, а дії керівного органу суддів були доповненням до скарги третьої сторони. До того ж, заявники продовжили свою професійну діяльність та отримали підвищення за звичайною процедурою, без будь-яких упереджень, що могли випливати з їхньої участі у підписанні маніфесту. Тож Суд визнав їхню скаргу явно необґрунтованою (§§ 88-91).

574. Справа *«Данілец проти Румунії» (Danileţ v. Romania)* [ВП], 2025, стосувалася накладеного дисциплінарного стягнення на суддю за публікацію у власному профілі в мережі Facebook двох дописів на теми, які не пов'язані з його професійними обов'язками, й Суд, з одного боку, підтвердив принципи, що випливають з його практики, щодо свободи вираження поглядів суддів та прокурорів в Інтернеті та соціальних мережах, а з іншого боку, уточнив і визначив набір критеріїв, що враховують обмеження цієї свободи обов'язком прояву розсудливості, властивим їхній посаді (§ 146). Ці критерії, що застосовуються до різних проявів свободи вираження поглядів судді або прокурора у цифровому просторі (повідомлення, опубліковані

на їхній власній сторінці у Facebook, або коментарі, зроблені у відповідь на повідомлення інших користувачів соціальних мереж, включаючи заяви, фотографії, відео або просто «лайки» тощо) (§ 147), є такими:

- зміст і форма висловлювань або інших проявів свободи вираження поглядів судді чи прокурора, з урахуванням мови та тону оскаржуваних висловлювань, а також їхньої чіткості (§§ 150–156);
- контекст оскаржуваних висловлювань, з урахуванням часу, що минув після подій, які коментуються, та статус, в якому перебував автор цих висловлювань (§§ 157–160);
- наслідки оскаржуваних висловлювань (§§ 161–162);
- суворість санкції (§§ 163–164), та
- чи були надані судді або прокурору, щодо якого проводиться дисциплінарне провадження, ефективні й адекватні процесуальні гарантії (§ 165).

XI. Свобода вираження поглядів та законні цілі національної безпеки, територіальної цілісності чи громадської безпеки, запобігання заворушенням чи злочинам

575. Законні цілі, що згадуються у цьому розділі, часто наводяться у поєднанні, а іноді й одночасно з іншими законними цілями, такими як запобігання розголошенню інформації, яка була отримана на умовах конфіденційності (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 53), або захист прав інших осіб (*«Брамбілла та інші проти Італії» (Brambilla and Others v. Italy)*, 2016, § 50). Іноді акцент робиться на одній із згаданих законних цілей, як, наприклад, у випадку «забезпечення територіальної цілісності», коли йдеться про так званий «сепаратистський» дискурс (*«Сюрек та Оздемір проти Туреччини» (Sürek and Özdemir v. Turkey)* [ВП], 1999, § 50).

576. У справах, які підпадають під цю категорію, дуже часто згадується боротьба з тероризмом[15] як переважальний контекст.

577. Положення національного законодавства, що стосуються цих законних цілей, досить різноманітні і зазвичай викладені в Кримінальному кодексі або законодавстві про боротьбу з тероризмом, а іноді навіть у Конституціях Держав.

A. Загальні принципи

578. За загальним принципом, «необхідність» того чи іншого обмеження щодо здійснення свободи вираження поглядів має бути переконливо встановлена (*«Сюрек та Оздемір проти Туреччини» (Sürek and Özdemir v. Turkey)* [ВП], 1999, § 57; *«Діліпак проти Туреччини» (Dilipak v. Turkey)*, 2015, § 63; *«Гаспарі проти Вірменії (№ 2)» (Gaspari v. Armenia (no. 2)*, 2023, § 25). Суд повинен визначити, чи є причини, наведені державними органами влади для обґрунтування

[15] Див. також Посібник із судової практики щодо тероризму.

обмеження, «важливими та достатніми» (*«Бартольд проти Німеччини» (Barthold v. Germany)*, 1985, § 55; *«Лінґенс проти Австрії» (Lingens v. Austria)*, 1986, § 40; *«Гаспарі проти Вірменії (№ 2)» (Gaspari v. Armenia (no. 2)*, 2023, § 26).

579. Зокрема, щодо розкриття інформації, отриманої на умовах конфіденційності, Суд підкреслив, що поняття «національна безпека» та «громадської безпеки» повинні застосовуватися стримано та тлумачитися з обмеженнями і вводитися в дію лише у тих випадках, коли доведено, що це необхідно для запобігання розголошенню інформації для захисту національної та громадської безпеки (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 54; *«Ґьормуш та інші проти Туреччини» (Görmüş and Others v. Turkey)*, 2016, § 37). Аналогічно, у контексті справ, що стосуються висловлювань, що, як стверджується, розпалюють, пропагують або виправдовують насильство, ненависть або нетерпимість, Суд вважав, що на законну мету «запобігання заворушенням» не можна посилатися, якщо не буде доведено, що оскаржувані висловлювання могли призвести або фактично призвели до заворушень — наприклад, до порушення громадського порядку — і що, діючи з метою їхнього придушення, відповідні органи влади мали цю мету на увазі (*«Перінчек проти Швейцарії» (Perinçek v. Switzerland)* [ВП], 2015, §§ 152-153; порівняйте також *«Гаспарі проти Вірменії (№ 2)» (Gaspari v. Armenia (no. 2)*, 2023, § 30; і порівняйте *«Санчез проти Франції» (Sanchez v. France)* [ВП], 2023, § 144).

580. З одного боку, Суд послідовно постановляв, що відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції існує мало можливостей для встановлення обмежень на політичні висловлювання чи дискусії (*«Бразільєр проти Франції» (Brasilier v. France)*, 2006, § 41; *«Санчез проти Франції» (Sanchez v. France)* [ВП], 2023, § 146) або на дискусії з питань, які становлять суспільний інтерес (*«Сюрек проти Туреччини (№ 1)» (Sürek v. Turkey) (no. 1)* [ВП], 1999, § 61; *«Ліндон, Очаковський-Лоуренс і Джулай проти Франції» (Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France)* [ВП], 2007, § 46; *«Вінґрув проти Сполученого Королівства» (Wingrove v. the United Kingdom)*, 1996, § 58).

581. Свобода вираження поглядів особливо важлива для політичних партій та їх активних членів, а втручання у свободу вираження поглядів політиків, особливо якщо вони є членами опозиційної партії, вимагає якнайпильнішої уваги з боку Суду. Межі допустимої критики щодо уряду ширші, ніж щодо приватної особи або навіть політика (*«Фарук Темель проти Туреччини» (Faruk Temel v. Turkey)*, 2011, § 55; *«Інчал проти Туреччини» (Incal v. Turkey)*, 1998, § 54; *«Ган проти Туреччини» (Han v. Turkey)*, 2005, § 29; *«Ялчинер проти Туреччини» (Yalçıner v. Turkey)*, 2008, § 43).

582. На думку Суду, у демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві закону, повинна існувати належна можливість висловлювати політичні ідеї, які ставлять під сумнів існуючий порядок і пропаганда яких проводиться мирними засобами (*«Еґімім ве Білім Емекчілері Сендікас проти Туреччини» (Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası v. Turkey)*, 2012, § 70; *«Коста і Росельо та інші проти Іспанії» (Costa i Rosselló and Others v. Spain)* (ухв.), 2025, § 134).

583. З іншого боку, Суд бере до уваги проблеми, пов’язані із запобіганням тероризму (*«Ґезель та Езер проти Туреччини» (Gözel and Özer v. Turkey)*, 2010, § 55; *«Карабаш проти Туреччини» (Karataş v. Turkey)*, 1999, § 51). У цьому контексті Суд звертає особливу увагу на те, що органи влади повинні залишатися пильними щодо дій, здатних спровокувати додаткове насильство, з огляду на законні цілі захисту громадської безпеки та запобігання заворушенням або злочинам за змістом пункту 2 статті 10 (*«Леруа проти Франції» (Leroy v. France)*, 2008, § 36; *«Стомахін проти Росії» (Stomakhin v. Russia)*, 2018, §§ 85-86).

584. Суд вважає, що власне труднощів, які виникають у зв’язку з боротьбою з тероризмом, недостатньо для звільнення державних органів влади від їхніх зобов’язань за статтею 10 Конвенції (*«Донер та інші проти Туреччини» (Döner and Others v. Turkey)*, 2017, § 102). Іншими словами, принципи, що випливають із прецедентної практики Суду щодо статті 10, застосовуються також до заходів, які вживають державні органи влади для підтримки

національної та громадської безпеки у межах боротьби з тероризмом (*«Фарук Темель проти Туреччини» (Faruk Temel v. Turkey)*, 2011, § 58).

585. З належним урахуванням обставин кожної справи і меж розсуду Держави Суд повинен встановити, чи був дотриманий справедливий баланс основоположного права людини на свободу вираження поглядів і законного права демократичного суспільства захищатися від діяльності терористичних організацій (*«Зана проти Туреччини» (Zana v. Turkey)*, 1997, § 55; *«Караташ проти Туреччини» (Karataş v. Turkey)*, 1999, § 51; *«Ялчин Кучук проти Туреччини» (Yalçın Küçük v. Turkey)*, 2002, § 39; *«Ібрагім Аксой проти Туреччини» (İbrahim Aksoy v. Turkey)*, 2000, § 60).

586. Зокрема, у справі про публічні заяви вчителя в особливо делікатному контексті Суд визнав, що, оскільки вчителі були авторитетом для своїх учнів у сфері освіти, їхні особливі службові функції та обов'язки також певною мірою поширювалися на їхню позашкільну діяльність (*«Магі проти Бельгії» (Mahi v. Belgium)* (ухв.), 2020, §§ 31-32, та посилання у справі). Тож Суд постановив, що з огляду на особливо напружену атмосферу, яка панувала в школі після терактів у Парижі в січні 2015 року, хоча коментарі вчителя не обов'язково слід вважати вартими покарання за кримінальним законодавством (за відсутності підбурювання до ненависті, ксенофобії чи дискримінації), проте вони могли законно розцінюватися як несумісні з його зобов'язанням виявляти обачність (§ 34).

587. Цілі «національної безпеки» та «громадського порядку» також використовувалися для виправдання заборон на в'їзд іноземців. Популярному російському виконавцю і продюсеру заборонили в'їзд до Литви не через окремі заяви або виступи, а через оцінку місцевих органів влади, що він є «інструментом м'якої сили» Російської Федерації (*«Кіркоров проти Литви» (Kirkorov v. Lithuania)* (ухв.), 2024, § 59).

B. Критерії оцінки обґрунтованості втручання

1. Внесок у дискусію, яка становить спільний інтерес

588. Суд чітко визначив, що означає питання, яке становить спільний інтерес: суспільний інтерес, зазвичай, становлять питання, які стосуються громадськості настільки, що вона може законно виявляти до них інтерес, які привертають її увагу або значною мірою з нею пов'язані, особливо в тому сенсі, що вони впливають на добробут громадян або життя громади. Це також стосується питань, які можуть викликати значні розбіжності, що стосуються важливого соціального питання або пов'язані з проблемою, інформацію про яку громадськість може бути зацікавлена одержувати (*«Сатакуннан Марккінапорссі Ой та Сатамедіа Ой проти Фінляндії» (Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland)* [ВП], 2017, § 171; *«Сюрек та Оздемір проти Туреччини» (Sürek and Özdemir v. Turkey)* [ВП], 1999, § 61).

589. У декількох справах, що стосуються публікацій, які можуть порушувати конфіденційність певної інформації, пов'язаної з національною безпекою, Суд підкреслив внесок цих публікацій у дискусії з питань, які становлять спільний інтерес. Суд вважає, що такі публікації були виправдані вимогою розкривати незаконні дії, вчинені службами державної безпеки, та правом громадськості бути поінформованою про них (*«"Зе Обзервер" та "Ґардіан" проти Сполученого Королівства» (Observer and Guardian v. the United Kingdom)*, 1991, § 69; *«Зе Санді Таймз проти Сполученого Королівства (№ 2)» (The Sunday Times v. the United Kingdom) (no. 2)*, 1991, §§ 54–55).

590. У справі, що стосується засудження власника журналу за публікацію репортажу, який містить звинувачення у насильстві проти державних службовців, що здійснюють діяльність у сфері боротьби з тероризмом, Суд зазначив, що з огляду на серйозність передбачуваної неправомірної поведінки громадськість мала законні підстави дізнатися інформацію не лише

про характер поведінки посадових осіб, а й їх особи. У зв'язку з цим Суд зазначив, що інформація, яка лежала в основі новинного репортажу, вже була опублікована в інших газетах, і що судове переслідування щодо цих газет не здійснювалося (*«Сюрек проти Туреччини (№ 2)» (Sürek v. Turkey) (no. 2)* [ВП], 1999, §§ 39-40).

591. З іншого боку, у справі, що стосувалася телевізійної програми, у якій певну релігійну групу було звинувачено в тероризмі, унаслідок чого деяких її членів протягом тривалого часу утримували під вартою, а потім, зрештою, виправдали, Суд зазначив, посилаючись на висновки національних судів, що програму, про яку йде мова, не було засновано на конкретних фактах, вона не містила жодної точної та достовірної інформації і, очевидно, мала на меті лише безпідставно критикувати релігійну групу з протилежними поглядами. Суд постановив, що така програма не може розглядатися як внесок у дискусію, що становить спільний інтерес (*«Карача проти Туреччини» (Karaca v. Türkiye)*, 2023, § 158).

2. Характер та зміст формулювань і їх потенційний вплив: аналіз тексту у його контексті

592. Важливим питанням, яке піднімається у схожих справах, є те, чи можуть відповідні формулювання посилювати чи виправдовувати насильство, ненависть або нетерпимість. У низці цих справ Суд повинен був винести рішення про застосовність статті 10 Конвенції[16].

593. Суд вважає, що визначаючи, чи можуть ці взяті загалом зауваження класифікуватися як такі, що підбурюють до насильства, необхідно враховувати використані слова та контекст, у якому вони були опубліковані, а також їх потенційний вплив (див., наприклад, *«Озґюр Ґюндем проти Туреччини» (Özgür Gündem v. Turkey)*, 2000, § 63; *«Ґезель та Езер проти Туреччини» (Gözel and Özer v. Turkey)*, 2010, § 52).

594. Одним з ключових факторів в оцінці Суду є політичні чи соціальні обставини, за яких робляться відповідні заяви (*«Перінчек проти Швейцарії» (Perinçek v. Switzerland)* [ВП], 2015, § 205); наприклад, напружена політична чи соціальна ситуація (*«Марія Альохіна та інші проти Росії» (Mariya Alekhina and Others v. Russia)*, 2018, § 218; *«Зана проти Туреччини» (Zana v. Turkey)*, 1997, §§ 57–60; *«Сюрек проти Туреччини (№ 3)» (Sürek v. Turkey) (no. 3)* [ВП], 1999, § 40; *«Еркізія Альмандос проти Іспанії» (Erkizia Almandoz v. Spain)*, 2021, § 45; *«Гапоненко проти Латвії» (Gaponenko v. Latvia)* (ухв.), 2023, § 43), атмосфера під час смертельних тюремних бунтів (*«Сайґілі та Фалакаоґлу проти Туреччини (№ 2)» (Saygılı and Falakaoğlu v. Turkey (no. 2)*, 2009, § 28), проблеми, пов'язані з інтеграцією неєвропейських і особливо мусульманських іммігрантів у Франції (*«Сула та інші проти Франції» (Soulas and Others v. France)*, 2008, §§ 38-39; *«Ле-Пен проти Франції» (Le Pen v. France)* (ухв.), 2010), або взаємини з національними меншинами в Литві незабаром після відновлення її незалежності у 1990 році (*«Балсіте-Лідейкене проти Литви» (Balsytė-Lideikienė v. Lithuania)*, 2008, § 78).

595. Іншим фактором було те, чи можна розглядати справедливо інтерпретовані та розглянуті в їх безпосередньому чи ширшому контексті заяви як прямий чи непрямий заклик до насильства або як виправдання насильства, ненависті чи нетерпимості (*«Перінчек проти Швейцарії» (Perinçek v. Switzerland)* [ВП], 2015, § 206; див., *inter alia*, *«Інчал проти Туреччини» (Incal v. Turkey)*, 1998, § 50; *«Сюрек проти Туреччини (№ 1)» (Sürek v. Turkey) (no. 1)* [ВП], 1999, § 62; *«Озґюр Ґюндем проти Туреччини» (Özgür Gündem v. Turkey)*, 2000, § 64; *«Ґюндюз проти Туреччини» (Gündüz v. Turkey)*, 2003, §§ 48 та 51; *«Сула та інші проти Франції» (Soulas and Others v. France)*, 2008, §§ 39-41 та 43; *«Балсіте-Лідейкене проти Литви» (Balsytė-Lideikienė v. Lithuania)*, 2008, §§ 79-80; *«Фере проти Бельгії» (Féret v. Belgium)*, 2009, §§ 69-73 та 78; *«Гізб ут-Тагрір та інші проти Німеччини» (Hizb ut-Tahrir and Others v. Germany)* (ухв.), 2012, § 73;

[16] Див. Посібник зі статті 17 Конвенції (заборона зловживання правами).

«Касимахунов та Сайбаталов проти Росії» (Kasymakhunov and Saybatalov v. Russia), 2013, §§ 107-112; *«Фабер проти Угорщини» (Fáber v. Hungary)*, 2012, §§ 52 та 56-58; *«Вона проти Угорщини» (Vona v. Hungary)*, 2013, §§ 64-67; *«Лільєндалль проти Ісландії» (Lilliendal v. Iceland)* (ухв.), 2020, §§ 36-39). Зокрема, у справі про нібито образливу рекламу на білборді, розміщену НУО, Суд зазначив, що варто розглянути ширший соціальний контекст, у якому розміщувалася реклама. У цій справі Суд встановив, що в рекламі не мало місця розпалювання ненависті або нетерпимості, і що вона містила зрозуміле, хоча й гіперболізоване, антидискримінаційне послання (*«Національна молодіжна рада Молдови проти Республіки Молдова» (National Youth Council of Moldova v. the Republic of Moldova)*, 2024, §§ 78-79).

596. Суд підкреслив важливість взаємодії між зазначеними факторами (а не будь-якого одного з них, взятого окремо) у визначенні результату справи (*«Перінчек проти Швейцарії» (Perinçek v. Switzerland)* [ВП], 2015, § 208).

597. У справі *«Сава Терентьєв проти Росії» (Savva Terentyev v. Russia)*, 2018, Суд зазначив, що органи влади зосередилися на формі та змісті заяв, що оскаржувалися, не аналізуючи їх у контексті відповідного обговорення, навіть не намагаючись оцінити потенційну здатність цих заяв спровокувати будь-які шкідливі наслідки, з належним урахуванням політичної та соціальної ситуації, у якій вони були зроблені, і масштаб їх розголосу. Суд дійшов висновку, що оскільки були враховані не всі факти та відповідні фактори, наведені причини не можуть розглядатися як «важливі та достатні» для виправдання втручання у свободу вираження поглядів заявника (§§ 82-84).

598. Аналогічно, у справі *«Глухін проти Росії» (Glukhin v. Russia)*, 2023, Суд зазначив, що одиночну демонстрацію заявника було проведено в беззаперечно мирний і неруйнівний спосіб. Правопорушення, за яке його було визнано винним, полягало лише в неповідомленні органів влади про свою одиночну демонстрацію і не містило жодного іншого викривального елементу, що стосувався б будь-якого осудного діяння, такого як перешкоджання дорожньому руху, пошкодження майна або акти насильства. Дії заявника також не спричинили значного порушення звичних умов життя й інших видів діяльності, яке б перевищувало те, що було нормальним або неминучим за даних обставин, і не становили небезпеки для громадського порядку або безпеки транспорту. Однак органи влади не взяли до уваги вищезазначені відповідні елементи та не оцінили, чи становили дії заявника вираження його поглядів. Єдиним належним міркуванням була необхідність покарання за протиправну поведінку, що, на думку Суду, не було достатнім міркуванням у цьому контексті з огляду на статтю 10 Конвенції. Так, Суд вирішив, що національні суди не навели «належних або достатніх підстав» для виправдання втручання у право заявника на свободу вираження поглядів (§ 56).

599. Загалом, якщо висловлені думки не містять підбурювання до насильства, іншими словами, якщо вони не закликають до насильницьких дій або кривавої помсти, не виправдовують вчинення терористичних злочинів, переслідуючи цілей їх прихильників, або не можуть бути витлумачені як ймовірне заохочення до насильства через вираження глибоко вкоріненої та ірраціональної ненависті до визначених осіб, Договірні Держави не повинні обмежувати право широкого загалу на одержання інформації про них, навіть виходячи з цілей, викладених у пункті 2 статті 10, тобто захисту територіальної цілісності та національної безпеки й запобігання заворушенням чи злочинності, допускаючи, щоб кримінальне законодавство чинило тиск на засоби медіа (*«Сюрек проти Туреччини (№ 4)» (Sürek v. Turkey) (no. 4)* [ВП], 1999, § 60; *«Фатуллаєв проти Азербайджану» (Fatullayev v. Azerbaijan)*, 2010, § 116; *«Ґезель та Езер проти Туреччини» (Gözel and Özer v. Turkey)*, 2010, § 56; *«Недім Шенер проти Туреччини» (Nedim Şener v. Turkey)*, 2014, § 116; *«Діліпак проти Туреччини» (Dilipak v. Turkey)*, 2015, § 62; *«Дмітрієвський проти Росії» (Dmitriyevskiy v. Russia)*, 2017, § 100).

600. Але у випадках, коли висловлювання, що оскаржуються, підбурюють до насильства щодо окремої особи, державної посадової особи або групи населення, державні органи влади

користуються ширшою свободою розсуду, розглядаючи необхідність втручання у свободу вираження поглядів (*«Сюрек проти Туреччини (№ 3)» (Sürek v. Turkey) (no. 3)* [ВП], 1999, § 37). Це стосується висловлювань, що закликають до застосування збройної сили (*там само*, § 40; *«Ташдемір проти Туреччини» (Taşdemir v. Turkey)* (ухв.), 2010), або висловлювань, які можуть поставити під загрозу соціальну стабільність, навіть якщо особи, які роблять ці висловлювання, самі відкрито не закликають до застосування збройної сили як засобу дії, але й не дистанціюються від застосування насильства (*«Ялчинер проти Туреччини» (Yalçıner v. Turkey)*, 2008, § 46; *«Зана проти Туреччини» (Zana v. Turkey)*, 1997, § 58).

601. У справі *«Зана проти Туреччини» (Zana v. Turkey)*, 1997, Суд підкреслив два критерії, що стосуються концепції потенційного впливу заяв, які оскаржуються: по-перше, роль і функції особи, яка робить заяви, і, по-друге, ситуація з точки зору соціального контексту, у якому перебуває предмет її заяв (§§ 49-50; див. також *«Ялчинер проти Туреччини» (Yalçıner v. Turkey)*, 2008, §§ 46-49).

602. У справі *«Сава Терентьєв проти Росії» (Savva Terentyev v. Russia)*, 2008, щодо винесення вироку у вигляді тюремного ув'язнення блогеру, засудженому за образливі коментарі в інтернеті на адресу співробітників поліції, Суд відзначив образливі, грубі та ворожі формулювання коментарів заявника. Проте Суд визнав, що ці заяви не можуть розглядатися як спроба розпалити ненависть або спровокувати насильство щодо співробітників поліції і у такий спосіб становити явну та неминучу небезпеку, яка вимагала б засудження заявника. Суд підкреслив, зокрема, що заявник не був ні відомим блогером, ні популярним користувачем соціальних мереж, і що, відповідно, він не мав статусу впливової особи (§ 81). У подібному контексті, коли йшлося про використання образливої лексики, Суд підкреслив, що, незважаючи на те, що певні висловлювання можуть сприйматися окремими особами або групами осіб як образливі або принизливі, ці почуття, хоча й зрозумілі, не можуть самі по собі встановлювати межі свободи вираження поглядів. Лише ретельне вивчення обставин, за яких вживаються образливі, нецензурні або агресивні слова, дозволяє провести чітке розмежування між шокуючими та образливими висловлюваннями, що підпадають під захист статті 10 Конвенції, і висловлюваннями, що є грубим наклепом — наприклад, коли єдиною метою образливого висловлювання є приниження особи — і, таким чином, виходять за межі захисту статті 10 (*«Гаспарі проти Вірменії (№ 2)» (Gaspari v. Armenia (no. 2)*, 2023, §§ 27-29).

603. У справі, у якій заявник, представник профспілки, був притягнутий до кримінальної відповідальності за те, що під час мирної акції протесту проти невиплати заробітної плати він вигукнув нецензурну лайку в бік державного прапора, Суд зазначив, що національні органи влади не перевірили, чи існували достатні підстави вважати, що його висловлювання становили мову ворожнечі, наприклад, наявність напруженої політичної або соціальної ситуації або здатність висловлювань призвести до шкідливих наслідків. Суд також взяв до уваги той факт, що оскаржувані висловлювання були зроблені усно під час акції протесту, тому заявник не мав можливості переформулювати, уточнити або відкликати їх. Крім того, Суд підкреслив той факт, що висловлювання заявника не були спрямовані на будь-яку особу чи групу осіб. Попри те, що Суд готовий був визнати, що провокаційні заяви, спрямовані проти національного символу, можуть зачепити почуття людей, заподіяна в такий спосіб шкода, якщо існувала, мала іншу природу, ніж шкода, заподіяна внаслідок нападу на репутацію конкретної особи (*«Фрагосо Дакоста проти Іспанії» (Fragoso Dacosta v. Spain)*, 2023, §§ 29-30).

604. Серед іншого Суд визнав необхідність гарантувати підвищений захист соціально незахищених меншин, історія яких характеризується гнобленням або нерівністю, від образливих або дискредитаційних висловлювань (*«Сава Терентьєв проти Росії» (Savva Terentyev v. Russia)*, 2018, § 76; *«Сула та інші проти Франції» (Soulas and Others v. France)*, 2008, §§ 38-39; *«Ле-Пен проти Франції» (Le Pen v. France)* (ухв.), 2010). У справі *«Сава Терентьєв проти Росії» (Savva Terentyev v. Russia)*, 2018, він зазначив, що державні суди не

змогли пояснити, чому співробітники поліції, ім'я жодного з яких не було назване, можуть вважатися вразливими (§§ 75-76).

605. Спосіб передачі висловлювання також є важливим критерієм під час оцінки потенційного впливу дискурсу. Так, Суд постановив, що засудження фізичної особи за публікацію поетичної антології було непропорційним з урахуванням використаної форми вираження, яка передбачала метафоричну мову та охоплювала обмежену аудиторію (*«Караташ проти Туреччини» (Karataş v. Turkey)*, 1999, § 52; див. також *«Полат проти Туреччини» (Polat v. Turkey)* [ВП], 1999, § 47).

606. Використаний носій може мати певне значення. Зокрема, висловлювання, що передаються за допомогою аудіовізуальних засобів медіа, дає набагато більш безпосередній та потужний ефект, ніж друковані медіа (*«Джерсілд проти Данії» (Jersild v. Denmark)*, 1994, § 31; *«Рой ТВ А/С проти Данії» (Roj TV A/S v. Denmark)* (ухв.), 2018, § 47; *«Земмур проти Франції» (Zemmour v. France)*, 2022, § 62). До інших ситуацій належать випадки, коли дискурс поширюється *через* розповсюдженню брошур політичної партії в контексті виборчої кампанії (*«Фере проти Бельгії» (Féret v. Belgium)*, 2009, § 76) або *через* інтернет, що посилює потенційний вплив висловлювань. Оскільки дифамаційні та інші явно незаконні висловлювання, включно з висловлюваннями, що підбурюють до ненависті та насильства, можуть поширюватися як ніколи раніше по всьому світу за лічені секунди, а іноді постійно залишатися доступними онлайн (*«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, § 110), ризик заподіяння шкоди, пов'язаний з контентом і значення комунікацій в інтернеті для здійснення прав і свобод людини, безумовно, вищий, ніж у преси, тож для оцінки потенційного впливу онлайн-публікації важливо визначити масштаб охоплення громадськості нею (*«Сава Терентьєв проти Росії» (Savva Terentyev v. Russia)*, 2018, § 79; *«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, § 133).

607. У прецедентній практиці Суду можна виділити декілька категорій дискурсів, залежно від їх змісту та впливу на законні цілі, на які вони посилаються. Хоча ці категорії не завжди чітко розмежовані, доречно описати їх та конкретні критерії, що застосовуються до кожної з них. Категорії, про які йдеться, розглядаються окремо нижче.

a. Сепаратистські висловлювання та публікації незаконних організацій

608. Загалом, Суд вважає, що суть демократії полягає в тому, щоб давати змогу пропонувати та обговорювати різні політичні програми, навіть ті, що ставлять під сумнів поточну форму організації Держави, за умови, що вони не шкодять власне демократії (*«Соціалістична партія та інші проти Туреччини» (Socialist Party and Others v. Turkey)*, 1998, § 47; *«Коста і Росельо та інші проти Іспанії» (Costa i Rosselló and Others v. Spain)* (ухв.), 2025, § 135).

609. Оцінюючи, чи було втручання пропорційним, Суд розрізняє так званий мирний чи демократичний сепаратистський дискурс та сепаратистський дискурс, який передбачає вчинення правопорушень або дій, які посилюють насильство. Суд постановив, що втручання у свободу вираження поглядів політичного лідера французького баскського сепаратистського руху було пропорційним. Захід стосувався заборони, яка діяла протягом усього періоду його звільнення, на ліцензію, на розповсюдження творів або будь-які публічні коментарі щодо злочинів, за які він був засуджений, враховуючи що заявник досі мав право висловлювати свою думку з відповідного питання, якщо не згадував ці конкретні правопорушення (*«Бідар проти Франції» (Bidart v. France)*, 2015, § 42).

610. Суд бере до уваги контекст, у якому відбувається обговорення, особливо якщо заяви сепаратистів у цьому регіоні супроводжуються збройними конфліктами. Тож хоча поняття національної та громадської безпеки необхідно тлумачити з обмеженнями, Суд постановив, що питання, пов'язані з конфліктом у Чеченській Республіці, мали дуже делікатний характер

і тому вимагали особливої пильності з боку органів влади (*«Стомахін проти Росії» (Stomakhin v. Russia)*, 2018, §§ 85-86; *«Дмітрієвський проти Росії» (Dmitriyevskiy v. Russia)*, 2017, § 87).

611. Суд постановив, що для того, щоб втручання у свободу вираження поглядів було виправданим, сепаратистський дискурс (особливо у формі гасел) має впливати на національну безпеку та громадський порядок, а також становити явну та неминучу небезпеку для цих законних цілей (*«Ґюль та інші проти Туреччини» (Gül and Others v. Turkey)*, 2010, § 42; *«Кілич та Ерен проти Туреччини» (Kılıç and Eren v. Turkey)*, 2011, §§ 29-30; *«Бюлен Кая проти Туреччини» (Bülent Kaya v. Turkey)*, 2013, § 42).

612. Суд вважає, що кримінальне засудження редактора регіональної газети за публікацію статей, імовірно написаних лідерами сепаратистського руху, які перебували в розшуку за серйозними кримінальними звинуваченнями, не могло виправдовуватися винятково на підставі профілю передбачуваних авторів (*«Дмітрієвський проти Росії» (Dmitriyevskiy v. Russia)*, 2017, §§ 104 та 114; зі схожого питання див. *«Чейлан проти Туреччини» (Ceylan v. Turkey)* [ВП], 1999, § 36; *«Сюрек та Оздемір проти Туреччини» (Sürek and Özdemir v. Turkey)* [ВП], 1999, § 61; *«Ердоґду та Інче проти Туреччини» (Erdoğdu and İnce v. Turkey)* [ВП], 1999, §§ 52 та 55; *«Фарук Темель проти Туреччини» (Faruk Temel v. Turkey)*, 2011, §§ 62 та 64; *«Полат проти Туреччини» (Polat v. Turkey)* [ВП], 1999, § 47).

613. Розглядаючи питання про те, чи створює публікація заяв заборонених терористичних організацій небезпеку публічної провокації з метою вчинення терористичного злочину чи виправдання тероризму, необхідно брати до уваги не лише характеристики автора та адресата повідомлення, а й також зміст цієї статті та ситуацію, у якій вона була опублікована. Під час встановлення балансу конкурентних інтересів державні органи влади мають достатньою мірою враховувати право громадськості на одержання інформації про різний погляд на конфліктну ситуацію з точки зору однієї зі сторін конфлікту, незалежно від того, наскільки неприємною може бути для них ця точка зору (*«Ґезель та Езер проти Туреччини» (Gözel and Özer v. Turkey)*, 2010, § 56).

614. Тож Суд встановив порушення статті 10 Конвенції у численних справах проти Туреччини через засудження власників, видавців або редакторів періодичних видань за публікацію заяв або брошур, що надходять від організацій, які класифікуються як «терористичні» відповідно до законодавства Держави (*«Ґезель та Езер проти Туреччини» (Gözel and Özer v. Turkey)*, 2010; *«Каракоюн та Туран проти Туреччини» (Karakoyun and Turan v. Turkey)*, 2007; *«Чапан проти Туреччини» (Çapan v. Turkey)*, 2006; *«Імза проти Туреччини» (İmza v. Turkey)*, 2009; *«Канат та Бозан проти Туреччини» (Kanat and Bozan v. Turkey)*, 2008; *«Демірель та Атеш проти Туреччини» (Demirel and Ateş v. Turkey)*, 2007; *«Езер проти Туреччини (№ 3)» (Özer v. Turkey) (no. 3)*, 2020). На думку Суду, ці випадки втручання призвели до часткової цензури відповідних працівників засобів медіа та обмеження їх здатності публічно висловлювати свою думку (за умови, що вони прямо чи побічно не виступали за вчинення терористичних злочинів), що становило частину громадських обговорень (див. зокрема *«Алі Ґюрбюз проти Туреччини» (Ali Gürbüz v. Turkey)*, 2019, § 77, *«Озґюр Ґюндем проти Туреччини» (Özgür Gündem v. Turkey)*, 2000, §§ 62-64, і чотири постанови у справі «*Їлдіз та Таш проти Туреччини» (Yıldız and Taş v. Turkey)* (*№ 1*, *№ 2*, *№ 3* і *№ 4*, 2006); щодо засудження особи за поширення пропаганди на користь терористичної організації лише на тій підставі, що вона була присутня на похороні померлих членів цієї організації, див. справу *«Неджде Аталай проти Туреччини» (Nejdet Atalay v. Turkey)*, §§ 20-23).

615. На відміну від цього, у справі, пов’язаній з вилученням і знищенням швейцарськими митними органами великої кількості пропагандистських матеріалів Курдської робітничої партії («РКК», за першими літерами англомовної назви), Суд постановив, що вилучені матеріали пропагували та прославляли насильство і були спрямовані на залучення якомога більшої кількості людей для участі в збройній боротьбі проти турецької влади, і дійшов висновку, що

обмеження було виправданим відповідно до пункту 2 статті 10 (*«Каптан проти Швейцарії» (Kaptan v. Switzerland)* (ухв.), 2001).

616. Слід також зазначити, що у справі, яка стосується засудження телекомпанії за трансляцію програм, що пропагують терористичну організацію, Суд, дійшовши висновку, що скарга компанії-заявника за статтею 17 виходить за межі статті 10, розглянув зміст, подачу і зв'язок програм і взяв до уваги наступні елементи: одностороннє висвітлення подій з повторними підбурюваннями до участі в бійках та акціях, підбурювання до вступу в організацію або збройної боротьби, а також зображення загиблих членів організації героями. Він також зазначив, що державні суди встановили, що був час, коли компанія-заявник отримувала значне фінансування від цієї організації (*«Рой ТВ А/С проти Данії» (Roj TV A/S v. Denmark)* (ухв.), 2018).

b. Прославляння злочинних та/або терористичних актів та потурання їм

617. Розглядаючи обґрунтування втручання в дискурс, який захищає тероризм, Суд робить це у контексті справи загалом, включно зі змістом заяв, які оскаржуються, та контекстом, у якому вони були зроблені (*«Ердоґду та Інче проти Туреччини» (Erdoğdu and İnce v. Turkey)* [ВП], 1999, § 47; *«Стомахін проти Росії» (Stomakhin v. Russia)*, 2018, § 93), а також особу та функції того, хто робить відповідні заяви (*«Демірель та Атеш проти Туреччини» (Demirel and Ateş v. Turkey)*, 2007, § 37; *«Дічле проти Туреччини (№ 3)» (Dicle v. Turkey) (no. 3)*, 2002, § 91; *«Руллан проти Франції» (Rouillan v. France)*, 2022, § 66).

618. У справі про засудження власника щотижневого видання Суд постановив, що зміст статті може підбурювати до подальшого насильства в регіоні. На думку Суду, у читача склалося враження, що звернення до насильства є необхідним і виправданим заходом самооборони перед обличчям агресора, і дійшов висновку, що в цьому випадку мова йшла про підбурювання до насильства. Хоча заявник особисто не поділяв поглядів, викладених у новинному коментарі, він проте дав його автору можливість розпалювати насильство (*«Сюрек проти Туреччини (№ 3)» (Sürek v. Turkey) (no. 3)* [ВП], 1999, §§ 40-41).

619. В іншій справі заявник, карикатурист, був засуджений за співучасть у потуранні тероризму після публікації карикатури через два дні після нападу на вежі-близнюки Всесвітнього торгового центру 11 вересня 2001 року. Суд підкреслив часовий аспект і відсутність необережність формулювань тоді, коли весь світ досі перебував у стані шоку від звістки про атаку. Далі Суд зазначив, що публікація малюнка викликала реакцію, яка могла спровокувати насильство, і що це цілком могло вплинути на громадський порядок у політично чутливому регіоні, в якому він був опублікований. Тож Суд постановив, що помірна санкція, накладена на заявника, була заснована на важливих і достатніх підставах (*«Леруа проти Франції» (Leroy v. France)*, 2008, §§ 45-46; і навпаки, щодо висновку Суду про непропорційну санкцію, див. справу *«Стомахін проти Росії» (Stomakhin v. Russia)*, 2018, §§ 109 та 125-132; і справу *«Руллан проти Франції» (Rouillan v. France)*, 2022, §§ 74-76).

620. У справі *«З.Б. проти Франції» (Z.B. v. France)*, 2021, заявник був засуджений за те, що подарував своєму малолітньому племіннику на його третій день народження футболку з написами «Я — бомба» та «Джихад, народжений 11 вересня». Цей одяг носився у дитячому садку: хоча його не було безпосередньо видно третім особам, його виявили на території школи, коли дорослі одягали дитину, а потім повідомили про це органи влади. Заявник не був пов'язаний ні з терористичною групою, ні з терористичною ідеологією: він стверджував, що ці гасла були жартами. Він був засуджений до двомісячного тюремного ув'язнення умовно та оштрафований. Суд зазначив, що гасла, які оскаржуються, не можуть розглядатися як предмет дискусій, які становлять спільний інтерес, щодо нападів 11 вересня 2001 року (§ 58): він також взяв до уваги загальний контекст, у якому відбувалися події, що оскаржувалися, включно з нещодавніми вибухами, внаслідок яких троє дітей були вбиті біля своєї школи (§§ 60 та 63), а також конкретний контекст (перетворення трирічної дитини в інструмент політичної дії, § 61).

Суд також встановив, що засудження заявника ґрунтується на важливих і достатніх підставах, і що санкція була пропорційна законній меті, що переслідувалася (запобігання заворушенням або злочинам), тож порушення статті 10 Конвенції не було.

621. Щодо публічного захисту воєнних злочинів, Суд надає значення тому, чи сприяло висловлювання дискусії, яка становить спільний інтерес. У справі про книгу, автор якої, військовослужбовець французьких збройних сил, описав застосування тортур під час Алжирської війни, Суд постановив, що текст, який оскаржується, має виняткове значення для колективної пам'яті, оскільки не лише інформує громадськість про існування такої практики, але й був погоджений французькими органами влади (*«Орбан та інші проти Франції» (Orban and Others v. France)*, 2009, § 49).

622. Суд неодноразово зазначав, що пошук історичної правди є невід'ємною частиною свободи вираження поглядів, і що дискусії щодо причин дій, які можуть прирівнюватися до воєнних злочинів або злочинів проти людяності, мають відбуватися вільно (*«Дмітрієвський проти Росії» (Dmitriyevskiy v. Russia)*, 2017, § 106). Водночас у справі про публікацію книги, яка об'єднує особисті спогади автора, що представляють у негативному світлі подружню пару, яка під час подій, що описуються у книзі, була його сусідами, з історичними матеріалами, отриманими у процесі досліджень у архівах, Суд підкреслив важливість належного балансу свободи вираження поглядів і захисту особистої репутації (*«Маріноні проти Італії» (Marinoni v. Italy)*, 2021, §§ 74-75 та 80).

623. У справі *«Еркізія Альмандос проти Іспанії» (Erkizia Almandoz v. Spain)*, 2021, заявник, громадський діяч у політиці, був визнаний винним і засуджений до одного року ув'язнення та позбавлення права на політичну діяльність строком на сім років за участь у церемонії, присвяченій пам'яті колишнього члена терористичної організації ETA, та за промову на цій церемонії. Суд визнав, що промова була частиною дискусії, яка становить спільний інтерес (§ 44). Суд також зазначив, що це відбувалося на напруженому соціальному та політичному тлі (§ 45). Але, враховуючи, що, незважаючи на певні двозначності, це не могло розглядатися як розпалювання насильства, ненависті чи нетерпимості (§§ 46-47), що здатність події спровокувати шкідливі наслідки була обмеженою (§ 48); та беручи до уваги суворість призначеного покарання (§ 50), Суд встановив порушення статті 10 Конвенції.

c. Інші види висловлювань, які обмежуються з міркувань запобігання заворушенням та злочинам

624. Законна мета запобігання заворушенням, що закріплена в другому пункті статті 10, використовувалася Державами-членами, *inter alia*, в контексті заяв, які виступають проти військової служби чи за демілітаризацію (*«Ерроусміт проти Сполученого Королівства» (Arrowsmith v. the United Kingdom)*, доповідь Комісії від 1978 року; *«Чоргерр проти Австрії» (Chorherr v. Austria)*, 1993, § 32). У справі *«Ерґін проти Туреччини (№ 6)» (Ergin v. Turkey) (no. 6)*, 2006, Суд зазначив, що, хоча використані в образливій статті слова надавали їй відтінку ворожості до військової служби, поки вони не закликали до застосування насильства або не підбурювали до збройного опору чи заколоту і не розпалювали ненависть, втручання не виправдовувалося законною метою запобігання заворушенням. Суд зазначив, що образлива стаття була опублікована в газеті, яка реалізовувалася серед широкого загалу. Вона ні за формою, ні за змістом не мала на меті спровокувати невідкладне дезертирство (§ 34).

625. У справі, де кримінальне законодавство Португалії відмовлялося дати судну дозвіл на вхід у територіальні води, асоціації-заявники мали намір передавати інформацію та проводити мітинги для проведення кампанії за декриміналізацію добровільного переривання вагітності. Суд визнав, що ця заборона переслідувала, *inter alia*, законну мету запобігання заворушенням (*«"Жінки на хвилях" та інші проти Португалії» (Women On Waves and Others v. Portugal)*, 2009, § 35). Проте Суд дійшов висновку, що такий радикальний захід не міг не мати

стримувального впливу не лише на асоціації-заявники, а й на інші партії, які прагнуть ділитися своїми ідеями та інформацією, що кидають виклик встановленому порядку.

626. Так само Суд визнав, що заборона рекламної кампанії через аморальну поведінку видавців та посилання на інтернет-сайт, що пропагує прозелітизм, переслідувала, серед інших законних цілей, мету попередження злочинності (*«Швейцарський рух раелітів проти Швейцарії» (Mouvement raëlien suisse v. Switzerland)* [ВП], 2012, § 54). Він зазначив, що не виникало жодних сумнівів щодо ефективності судового контролю, що здійснювався державними судами, які докладно обґрунтували свої рішення, посилаючись на пропаганду клонування людини, «геніократії» та можливість того, що література та ідеї раелітського руху можуть призвести до сексуального насильства стосовно дітей деяких її членів.

627. У справі, що стосується публікації запису в блозі із зображенням неконституційної (нацистської) символіки, Суд постановив з огляду на історичний контекст, що Держави, які пережили нацистські жахи, можна розглядати як носіїв особливої моральної відповідальності за дистанціювання від скоєних масових звірств, що може виправдати заборону, введену для запобігання заворушенням, на використання цих символів у всіх засобах комунікації, щоб запобігти звиканню до них (*«Нікс проти Німеччини» (Nix v. Germany)* (ухв.), 2018). І навпаки, у справі, де журналіст опублікував газетну статтю про суперечливу націоналістичну групу з цитатами з маніфесту цієї групи та символікою, що нагадує нацистську, Суд висловив сумніви в тому, що попередження, винесене федеральним органом регулювання засобів масової інформації за розповсюдження «екстремістських матеріалів» щодо цієї статті мало на меті запобігти заворушенням, враховуючи, що автор статті не схвалював зміст цього маніфесту та ніяк себе з ним не асоціював, і що його головна мета могла полягати у розкритті расизму чи наданні предмету для дискусії, що просувалися цією групою. Проте Суд вирішив розглянути це питання в контексті оцінки того, чи було втручання «необхідним у демократичному суспільстві» (*«РІД "Нова газета" і ЗАТ "Нова газета" проти Росії» (RID Novaya Gazeta and ZAO Novaya Gazeta v. Russia)*, 2021, § 80).

628. У справі, що стосується звільнення високопоставлених дипломатів за публічні заяви про те, що нещодавні президентські вибори були сфальсифіковані, Суд визнав, що втручання переслідувало законні цілі захисту національної та громадської безпеки, а також запобігання заворушенням. Він підкреслив зобов'язання щодо лояльності, яким були пов'язані дипломати, і потребу в політично нейтральному дипломатичному корпусі, на який Держава-відповідач може розраховувати (*«Карапетян та інші проти Вірменії» (Karapetyan and Others v. Armenia)*, 2016, §§ 49-50).

629. Мета запобігання заворушенням та злочинності була визнана Судом у справі *«Людес та інші проти Франції» (Ludes and Others v. France)*, 2025, § 92, що стосувалася кримінального засудження заявників (екологічних активістів) за групову крадіжку, яка полягала у вилученні та відмові повернути портрети глави Держави (Президента) з кабінетів кількох мерів, з метою викриття нібито недостатності заходів, вжитих Державою для виконання своїх зобов'язань, взятих на Міжнародній кліматичній конференції (COP21), та для боротьби зі зміною клімату. Крім того, Суд визнав, що національні суди навели «релевантні та достатні» підстави для обґрунтування оскаржуваного заходу, а саме провели розмежування між простим вилученням портретів, що було б достатнім для вираження повідомлення, яке хотіли донести заявники, та подальшим привласненням цих портретів із явною відмовою їх повернути, що становило склад злочину крадіжки (§§ 108 та 113). Суд також взяв до уваги помірні розміри накладених штрафів і дійшов висновку, що стаття 10 у цій справі не була порушена.

630. На запобігання заворушенням або злочинам також посилалися у питанні про покарання за дії, вчинені журналістами з порушенням положень національного кримінального законодавства на тій підставі, що вони здійснювали журналістську діяльність[17].

3. Суворість санкції

631. Договірні Держави не мають необмеженої свободи розсуду у вжитті будь-яких заходів, які вони вважають за доцільні для захисту законних інтересів, встановлених пунктом 2 статті 10 Конвенції, та для покарання за незаконну поведінку, пов'язану з вираженням поглядів. В оцінці пропорційності втручання, характер і суворість призначених покарань є факторами, які необхідно враховувати, і Суд виявляє максимальну обережність у тих випадках, коли заходи, що вживаються державними органами влади, спрямовані на те, щоб відмовити заявників та інших осіб від поширення інформації або ідей, що оскаржують встановлений порядок речей (*«Стомахін проти Росії» (Stomakhin v. Russia)*, 2018, § 126). У демократичній системі панівне положення, яке займає уряд, повинно змушувати його виявляти стриманість у застосуванні кримінального переслідування, особливо, якщо доступні інші засоби для відповіді на невиправдані напади і критику з боку його супротивників. Проте компетентні державні органи, безумовно, можуть вживати для гарантії громадського порядку заходи, навіть кримінально-правового характеру, покликані належно та пропорційно відреагувати на такі зауваження (*«Інчал проти Туреччини» (Incal v. Turkey)*, 1998, § 54; приклади кримінально-правових санкцій у цій сфері див. у справах *«Арслан проти Туреччини» (Arslan v. Turkey)* [ВП], 1999, §§ 49-50; *«Стомахін проти Росії» (Stomakhin v. Russia)*, 2018, §§ 128 та 132).

632. В одній конкретній справі Суд встановив, що тюремне ув'язнення було пропорційним законної мети, що переслідувалася, особливо з урахуванням того, що заявник відбув лише невелику частину строку покарання (*«Зана проти Туреччини» (Zana v. Turkey)*, 1997, § 61). В інших справах, хоча Суд визнав, що заяви, які оскаржуються, виправдовували тероризм, а тому існує «нагальна соціальна необхідність» накласти обмеження на свободу вираження поглядів заявників, він встановив, що ув'язнення є непропорційним заходом (*«Стомахін проти Росії» (Stomakhin v. Russia)*, 2018, §§ 127-132; *«Руллан проти Франції» (Rouillan v. France)*, 2022, §§ 74-76).

633. У справі *«Дікінсон проти Туреччини» (Dickinson v. Turkey)*, 2021, Суд постановив, що затримання заявника з утриманням під вартою до суду та кримінальне покарання (навіть якщо це лише штраф) не були виправдані за конкретних обставин справи. Суд визнав, що за своєю природою така санкція неминуче матиме стримувальний ефект (попри її помірний розмір), зважаючи, зокрема, на наслідки вироку. Той факт, що вирок був фактично відкладений на п'ять років, не змінив цього висновку разом з усіма наслідками, що з нього випливають, навіть коли постанову було остаточно скасовано. Дійсно, ведення протягом значного часу кримінального провадження щодо заявника на підставі серйозного кримінального правопорушення, яке могло потребувати тюремного ув'язнення, мало стримувальний вплив на готовність заявника висловлюватися з питань, які становлять суспільний інтерес (§ 58).

634. І навпаки, щодо притягнення до кримінальної відповідальності бізнесмена за використання мови ворожнечі стосовно етнічних груп, що супроводжувалося штрафом і дворічною забороною на журналістську або видавничу діяльність, Суд постановив, що порушення статті 10 не було (*«Атаманчук проти Росії» (Atamanchuk v. Russia)*, 2020, § 72).

635. Суд постановив, що захід у формі запобігання публікації інформації був непропорційним, враховуючи, що інформація, про яку йдеться, вже була оприлюднена (*«Ферайнігінґ Веекблад Блуф! проти Нідерландів» (Vereniging Weekblad Bluf! v. the Netherlands)*, 1995, §§ 44-46).

[17] Див. пункт «Законність поведінки журналіста» у розділі V вище.

636. У справах, що стосуються свободи преси, зокрема, важливий не факт винесення вироку у формі незначного покарання, а факт засудження взагалі, що може утримувати журналістів від участі в громадському обговоренні питань, що впливають на життя суспільства (*«Дамманн проти Швейцарії» (Dammann v. Switzerland)*, 2006, § 57). У зв'язку з цим Суд взяв до уваги, зокрема, що заявник ніколи не засуджувався за аналогічні злочини, бо у такому випадку рішення про призначення суворого покарання було б більш прийнятним (*«Стомахін проти Росії» (Stomakhin v. Russia)*, 2018, § 130).

637. У справі, що стосується затримання журналіста, Суд зазначив, що навіть у тих випадках, коли висунуті серйозні звинувачення, попереднє ув'язнення має застосовуватися лише як винятковий захід, коли всі інші заходи виявилися нездатними повністю гарантувати належне проведення судового розгляду. Він, зокрема, підкреслив, що попереднє ув'язнення будь-якої особи, яка виражає критичні погляди, призводить до цілої низки несприятливих наслідків як для власне затриманих осіб, так і для суспільства загалом, і неминуче чинить стримувальний вплив на свободу вираження поглядів, залякуючи громадянське суспільство і змушуючи голоси незгодних стихнути (*«Шагін Алпай проти Туреччини» (Şahin Alpay v. Turkey)*, 2018, §§ 181-182).

638. Суд встановив, що накладення штрафу в рамках кримінального провадження, який у разі несплати міг бути замінений покаранням у вигляді позбавлення волі, на представника профспілки за нецензурну лайку в бік національного прапора, яку він вигукнув під час мирної акції протесту проти невиплати заробітної плати, було непропорційним. У зв'язку з цим Суд зазначив, що висловлювання, про які йдеться, було зроблено усно лише один раз, перед обмеженою аудиторією, у контексті протесту, який тривав кілька місяців, пов'язаного з невиплатою заробітної плати, і що ці висловлювання не призвели до жодних заворушень або безладів (*«Фрагосо Дакоста проти Іспанії» (Fragoso Dacosta v. Spain)*, 2023, § 33).

639. До того ж, розглядаючи питання пропорційності втручання Суд може також брати до уваги тривалість кримінального розгляду, внаслідок якого був засуджений автор відповідного висловлювання (*«Ґюль та інші проти Туреччини» (Gül and Others v. Turkey)*, 2010, § 43).

XII. Свобода вираження поглядів та захист здоров'я чи моралі

640. Договірні Держави часто посилаються на законну мету захисту здоров'я або моралі в обох її аспектах одночасно (*«Швейцарський рух раелітів проти Швейцарії» (Mouvement raëlien suisse v. Switzerland)* [ВП], 2012, § 54; *«Баєв та інші проти Росії» (Bayev and Others v. Russia)*, 2017, § 45). Захист моралі чи здоров'я також іноді ставлять поряд з іншими законними цілями, зокрема правами інших осіб (*«Мюллер та інші проти Швейцарії» (Müller and Others v. Switzerland)*, 1988, § 30; *«Айдин Татлав проти Туреччини» (Aydın Tatlav v. Turkey)*, 2006, § 20; *«Секмадієніс Лтд. проти Литви» (Sekmadienis Ltd. v. Lithuania)*, 2018, § 69; *«Ґачечіладзе проти Грузії» (Gachechiladze v. Georgia)*, 2021, § 48), попередженням злочинності (*«Оупен Дор та Дублін Велл Вумен проти Ірландії» (Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland)*, 1992, § 61; *«Швейцарський рух раелітів проти Швейцарії» (Mouvement raëlien suisse v. Switzerland)* [ВП], 2012, § 54) чи запобіганням заворушенням (*«Акдаш проти Туреччини» (Akdaş v. Turkey)*, 2010, § 23).

641. Далі у цій частині Керівництва також розглядатимуться деякі справи, у яких «захист прав інших осіб» наводиться як головна законна мета (*«Вейделанд та інші проти Швеції» (Vejdeland and Others v. Sweden)*, 2012, § 49; *«Мамер проти Франції» (Mamère v. France)*, 2006, § 18; *«Гертель проти Швейцарії» (Hertel v. Switzerland)*, 1998, § 42), оскільки в ході

національного розгляду та/чи в Суді ця законна мета була доповнена міркуваннями, пов'язаними із захистом здоров'я чи моралі.

642. Суд залишає за собою право оцінювати законність цілей, на які посилається Держава-відповідач для виправдання втручання. Так, у справі, що стосується закону, який забороняє пропаганду гомосексуалізму серед неповнолітніх, Суд постановив, що відповідне законодавство, яке посилює стигматизацію та упередження і сприяє гомофобії, не може виправдовуватися жодною із законних цілей, гарантованих пунктом 2 статті 10 Конвенції (*«Баєв та інші проти Росії» (Bayev and Others v. Russia)*, 2017, § 83). Приховування інформації про одностатеві стосунки, яке, на думку Держави-відповідача, було необхідним для підтримки демографічних показників, не могло бути виправдане законною метою захисту громадського здоров'я (*там само*, § 73).

643. У справі *«Макат проти Литви» (Macatė v. Lithuania)* [ВП], 2023, §§ 210-217, Суд вперше оцінив обмеження, що накладалися на літературу про одностатеві стосунки, яка була спрямована безпосередньо на дітей і написана в легкому для сприйняття стилі та зрозумілою мовою. Суд відзначив відсутність наукових доказів того, що інформація про різні сексуальні орієнтації, представлена об'єктивно та відповідно до віку, може зашкодити дітям, і зазначив, що, навпаки, дітям шкодять саме відсутність такої інформації та гомофобія. До того ж, заходи, які обмежують доступ дітей до такої інформації винятково за ознакою сексуальної орієнтації, мають широкі соціальні наслідки загалом. Такі заходи, незалежно від того, закріплені вони безпосередньо в законі чи приймаються у вигляді індивідуальних рішень, демонструють, що влада надає перевагу одним типам взаємин і сімей перед іншими, що влада вважає різностатеві стосунки більш соціально прийнятними і цінними, ніж одностатеві, сприяючи у такий спосіб постійній стигматизації останніх. Тож такі заходи, якими б обмеженими вони не були за своїм охопленням і наслідками, несумісні з поняттями рівності, плюралізму й толерантності, що властиві демократичному суспільству. Суд дійшов висновку, що такі обмеження не переслідували жодних цілей, які можна визнавати законними у контексті пункту 2 статті 10 Конвенції, а тому були несумісні зі статтею 10 Конвенції.

644. Положення національного законодавства, що допускають втручання, пов'язане з досягненням цих законних цілей, досить різноманітні. Відповідні законні цілі захищаються цивільним і кримінальним законодавством, таким як, *inter alia*, законодавство, що регулює паплюження надгробків (*«Сінкова проти України» (Sinkova v. Ukraine)*, 2018, § 44), непристойні публікації (*«Перрін проти Сполученого Королівства» (Perrin v. the United Kingdom)* (ухв.), 2005; *«Акдаш проти Туреччини» (Akdaş v. Turkey)*, 2010, § 19) або розміщення плакатів у громадських місцях (*«Швейцарський рух раелітів проти Швейцарії» (Mouvement raëlien suisse v. Switzerland)* [ВП], 2012, § 25).

A. Загальні принципи

1. Захист здоров'я

645. Законна мета охорони здоров'я використовувалася у декількох типах справ, що стосуються, серед іншого, громадської охорони здоров'я (зокрема, у справі *«Друкарня та видавництво і Понсон проти Франції» (Société de conception de presse et d'édition and Ponson v. France)*, 2009, § 53, щодообмеження реклами тютюну; *«Белау проти Австрії» (Bielau v. Austria)*, 2024, § 39, щодо заяв про загальну неефективність вакцин; *«Авагян проти Росії» (Avagyan v. Russia)*, 2025, § 29, щодо боротьби з поширенням неправдивої інформації про COVID-19), біоетики (*«Швейцарський рух раелітів проти Швейцарії» (Mouvement raëlien suisse v. Switzerland)* [ВП], 2012, § 54, що стосується висловлювань на користь клонування людини та передачі свідомості), а також права пацієнтів не отримувати неперевірену медичну інформацію (*«Верітє Сан Пратік САРЛ проти Франції» (Vérités Santé Pratique SARL v. France)*

(ухв.), 2005; та висловлювань, що заохочують до вживання наркотиків (*«Палусінскі проти Польщі» (Palusinski v. Poland)* (ухв.), 2006).

646. Суд надає високий рівень захисту свободі вираження поглядів у тих випадках, коли висловлювання, що оскаржуються, призначені для обговорення питань, які стосуються охорони здоров'я. У цих випадках Суд кваліфікує висловлювання як участь у дискусіях, які становлять спільний інтерес (*«Гертель проти Швейцарії» (Hertel v. Switzerland)*, 1998, § 47), а тому ретельно вивчає, чи були розглянуті заходи пропорційні меті, що переслідувалася.

647. Суд вважає, що висловлювання з критикою того факту, що влада недостатньо поінформувала громадськість про екологічну катастрофу та її наслідки для громадської охорони здоров'я, становила частину надзвичайно важливих громадських обговорень (*«Мамер проти Франції» (Matère v. France)*, 2006, § 20; щодо наукової статті про вплив на здоров'я споживання їжі, приготовленої в мікрохвильових печах, див. також справу *«Гертель проти Швейцарії» (Hertel v. Switzerland)*, 1998, § 47). Суд дійшов висновку, що межі розсуду, який мають органи влади під час встановлення «необхідності» заходу, що оскаржується, були особливо вузькими. Так само у справі, де заявниця була притягнута до відповідальності за критику реакції влади на пандемію COVID-19, а також точності та прозорості офіційної статистики, Суд підкреслив, що коментарі стосувалися питань, які становлять суспільний інтерес, і що участь у такій дискусії мала вирішальне значення, особливо в кризові часи, коли прозорість та підзвітність мають першочергове значення (*«Авагян проти Росії» (Avagyan v. Russia)*, https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-2428592025, § 34).

648. Розглядаючи питання, пов'язані з дискусією, яка становить спільний інтерес, Суд вважає, що, хоча висловлена думка є думкою меншості та може здатися несправедливою, обмежувати свободу вираження поглядів лише загальноприйнятими ідеями нерозумно (*«Гертель проти Швейцарії» (Hertel v. Switzerland)*, 1998, § 50). Проте Суд зазначив, що, хоч ніщо й не забороняє поширення інформації, яка ображає, шокує чи викликає занепокоєння у сфері, де наявність будь-якої визначеності є малоймовірною, це можна робити лише з урахуванням певних нюансів (*«Верітe Сан Пратік САРЛ проти Франції» (Vérités Santé Pratique SARL v. France)* (ухв.), 2005).

649. Крім того, заяви щодо питань громадського здоров'я, зроблені медичними працівниками, потребують особливого підходу. Практикуючі лікарі користуються свободою вираження поглядів відповідно до статті 10 і мають право брати участь у дискусії з питань громадського здоров'я, зокрема висловлювати критику й озвучувати думки меншості. Здійснення цього права, однак, не є безмежним, особливо коли це пов'язано з виконанням ними своїх професійних обов'язків. Завдяки своїм експертним знанням у галузі медицини, а також професійним послугам, що вони пропонують в інтересах громадського здоров'я, вони відіграють ключову роль у контексті дискусії з питань громадського здоров'я. На них можуть бути покладені професійні зобов'язання відповідно до їхніх обов'язків і відповідальності згідно з пунктом 2 статті 10. Обмеження свободи вираження поглядів лікарів може бути необхідним у випадках категоричної та неправдивої публічної інформації з медичних питань, зокрема, якщо цю інформацію опубліковано на веб-сайті, з метою захисту здоров'я та благополуччя інших осіб (*«Белау проти Австрії» (Bielau v. Austria)*, 2024, §§ 41,42 і 44). Так, Суд не встановив порушення статті 10 у справі, у якій заявник, практикуючий лікар, був покараний в рамках дисциплінарного провадження за публікацію на своєму веб-сайті однобічних, негативних і науково необґрунтованих тверджень про неефективність вакцинації (*«Белау проти Австрії» (Bielau v. Austria)*, 2024, §§ 37-47).

650. Оцінюючи, чи було втручання на підставі охорони громадського здоров'я пропорційним, Суд надає значної ваги наявності європейського консенсусу. Дійсно, визнавши наявність європейського консенсусу щодо необхідності суворого регулювання реклами тютюну, Суд постановив, що фундаментальні міркування громадського здоров'я, щодо яких у Франції та

в Європейському Союзі було прийнято відповідне законодавство, можуть переважати над економічними імперативами та навіть над деякими фундаментальними правами, такими як свобода вираження поглядів (*«Друкарня та видавництво і Понсон проти Франції» (Société de conception de presse et d'édition and Ponson v. France)*, 2009, § 56; див. також, так само, *«Белау проти Австрії» (Bielau v. Austria)*, 2024, § 44, щодо консенсусу Договірних Сторін стосовно ефективності вакцинації).

2. Захист моралі

651. У практиці Суду захист моралі використовувався як законна мета для виправдання втручання у частині таких типів висловлювань:

- політичні, в тому числі художні виступи (*«Сінкова проти України» (Sinkova v. Ukraine)*, 2018, § 107; *«Марія Альохіна та інші проти Росії» (Mariya Alekhina and Others v. Russia)*, 2018, § 203; *«Бутон проти Франції» (Bouton v. France)*, 2022, §§ 31 та 41),
- літературні читання (*«Акдаш проти Туреччини» (Akdaş v. Turkey)*, 2010, § 30),
- висловлювання на філософські чи релігійні теми (*«I.A. проти Туреччини» (İ.A. v. Turkey)*, 2005, § 20; *«Айдин Татлав проти Туреччини» (Aydın Tatlav v. Turkey)*, 2006, § 25; *«Рабчевська проти Польщі» (Rabczewska v. Poland)*, 2022, § 6),
- у сфері освіти (*«Хендісайд проти Сполученого Королівства» (Handyside v. the United Kingdom)*, 1976),
- такі, що схожі на комерційний реєстр (*«Швейцарський рух раелітів проти Швейцарії» (Mouvement raëlien suisse v. Switzerland)* [ВП], 2012, § 62),
- або керівництво з евтаназії (*«Лінз проти Данії» (Lings v. Denmark)*, 2022, §§ 41, 45 та 60).

652. Загалом, у справах, пов'язаних з обмеженням свободи вираження поглядів в інтересах моралі, Суд вважає, що органи влади Держави мають широку свободу розсуду (*«Швейцарський рух раелітів проти Швейцарії» (Mouvement raëlien suisse v. Switzerland)* [ВП], 2012, § 76). Проте широта такої свободи розсуду варіюється залежно від низки факторів, серед яких особливе значення має тип відповідного висловлювання (*там само*, § 61). Хоча Суд вважає, що згідно з Конвенцією існує мало можливостей для обмеження політичних висловлювань (*«Чейлан проти Туреччини» (Ceylan v. Turkey)* [ВП], 1999, § 34), Договірні Держави мають широку свободу розсуду щодо висловлювань з комерційних питань і в рекламі (*«Секмадієніс Лтд. проти Литви» (Sekmadienis Ltd. v. Lithuania)*, 2018, § 73; *«маркт інтерн Ферлаґ ҐмбГ та Клаус Беерманн проти Німеччини» (markt intern Verlag GmbH and Klaus Beermann v. Germany)*, 1989, § 33; *«СІК – Сосьєдаде Індепенденте де Комунікасау, С.А проти Португалії (№ 2)» (SIC — Sociedade Independente de Comunicação, S.A. v. Portugal (no. 2))*, 2026, § 38), стосовно питань, які можуть образити особисті переконання у сфері моралі чи, особливо, релігії (*«Секмадієніс Лтд. проти Литви» (Sekmadienis Ltd. v. Lithuania)*, 2018, § 73; *«Мерфі проти Ірландії» (Murphy v. Ireland)*, 2003, § 67; *«Рабчевська проти Польщі» (Rabczewska v. Poland)*, 2022, § 52). Це також стосується «сексуальної моралі», щодо якої державні суди мають широку свободу розсуду (*«Мюллер та інші проти Швейцарії» (Müller and Others v. Switzerland)*, 1988, § 36; *«П. проти Польщі» (P. v. Poland)*, 2025, §§ 74-76 та 79).

653. Суд зазначив, що у національному законодавстві різних Договірних Держав неможливо знайти єдину європейську концепцію моралі. Позиція їх відповідних законів щодо вимог моралі змінюється залежно від час та місця і часто вимагає, щоб у межах однієї Держави враховувалося існування різних культурних, релігійних, громадянських або філософських спільнот (*«Каос ҐЛ проти Туреччини» (Kaos GL v. Turkey)*, 2016, § 49). Тож Суд вважає, що державні органи влади, через свій прямий і постійний контакт з життєво важливими силами своїх країн, загалом мають більше можливостей, ніж міжнародний суддя, зробити висновок

про точний зміст цих вимог, а також про «необхідність» «обмеження» чи «покарання», призначених для дотримання цих вимог (*«Хендісайд проти Сполученого Королівства» (Handyside v. the United Kingdom)*, 1976, § 48, *«Отто-Премінґер-Інстітут проти Австрії» (Otto-Preminger-Institut v. Austria)*, 1994, § 56; *«П. проти Польщі» (P. v. Poland)*, 2025, § 77).

654. Проте Суд зазначив, що він не може погодитися з тим, що розсуд Держави щодо захисту моралі є необмеженим, і що він не переглядається (*«Оупен Дор та Дублін Велл Вумен проти Ірландії» (Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland)*, 1992, § 68). Іншими словами, Суд вважає, що стосовно захисту моралі Договірні Держави користуються певною, але не необмеженою свободою розсуду (див., наприклад, *«Норріс проти Ірландії» (Norris v. Ireland)*, 1988, § 45). Так, оцінюючи необхідність втручання Держави в демократичному суспільстві, Суд використовує традиційні принципи, розроблені в його прецедентній практиці, згідно з якими він має визначити, чи існувала нагальна соціальна потреба у втручанні, чи було воно пропорційне законній меті, що переслідувалася, і чи були причини, наведені державними органами влади для обґрунтування, важливими та достатніми (*«Оупен Дор та Дублін Велл Вумен проти Ірландії» (Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland)*, 1992, § 70; *«П. проти Польщі» (P. v. Poland)*, 2025, §§ 80-94).

655. Також особливе значення має якість розгляду необхідності вжиття загального заходу, який здійснює парламент чи суди, в тому числі для забезпечення відповідної свободи розсуду (*«Лінз проти Данії» (Lings v. Denmark)*, 2022, §§ 42 та 58, стосовно криміналізації евтаназії).

656. Захист релігійних вірувань, залежно від конкретних особливостей кожної Договірної Держави, може випливати із законної мети захисту моралі (*«Секмадієніс Лтд. проти Литви» (Sekmadienis Ltd. v. Lithuania)*, 2018, § 69). У зв'язку з цим Суд вважає, що той факт, що не існує єдиної європейської концепції вимог захисту прав інших осіб у разі нападів на їх релігійні переконання, означає, що Договірні Держави мають загалом широку свободу розсуду у регулюванні свободи вираження поглядів, коли йдеться про питання, які можуть образити інтимні особисті переконання у сфері моралі чи релігії (*«Айдин Татлав проти Туреччини» (Aydın Tatlav v. Turkey)*, 2006, § 24; *«Рабчевська проти Польщі» (Rabczewska v. Poland)*, 2022, § 52).

657. І навпаки, надана у такий спосіб свобода розсуду (іншими словами, визнання культурних, історичних і релігійних особливостей Держав-членів Ради Європи) не може, на думку Суду, заходити так далеко, щоб перешкоджати публічному доступу відповідною мовою до твору, що належить до європейської літературної спадщини (*«Акдаш проти Туреччини» (Akdaş v. Turkey)*, 2010, § 30). У цій справі, яка стосувалася засудження видавця та вилучення і знищення всіх примірників роману, що містить графічні описи сцен статевого акту з різними практиками, такими як садомазохізм, вампіризм та педофілія, Суд повторно зазначив, що, хоч він і надав Державам певний розсуд у цій сфері, у цій конкретній справі не можна недооцінювати той факт, що минуло більше століття з моменту першої публікації книги у Франції, її публікації різними мовами у великій кількості країн або її визнання через публікацію у престижній серії «La Pléiade» приблизно за десять років до її вилучення у Туреччині (*«Акдаш проти Туреччини» (Akdaş v. Turkey)*, 2010, §§ 28–29).

658. Зрештою, Суд вважає, що стаття 10 не забороняє власне будь-яке попереднє втручання у свободу слова чи публікацію письмових заяв, як це можна зрозуміти з формулювань Конвенції: «умови», «обмеження», «запобігати» та «запобігання» (*«Каос Ґ/Л проти Туреччини» (Kaos GL v. Turkey)*, 2016, § 50). Проте новини — швидкопсувний товар, і затримка з їх публікацією, навіть на короткий строк, цілком може позбавити їх цінності та значення (*«Агмет Їлдірім проти Туреччини» (Ahmet Yıldırım v. Turkey)*, 2012, § 47), внаслідок чого Суд зробив висновок, що небезпеки, які властиві попереднім обмеженням, такі, що вимагають максимально ретельного вивчення (*«Каос Ґ/Л проти Туреччини» (Kaos GL v. Turkey)*, 2016, § 50).

B. Критерії оцінки обґрунтованості втручання

1. Характер, зміст і потенційний вплив висловлювання

a. Характер і зміст висловлювання

659. Визначення того, наскільки заяви, що оскаржуються, можуть сприяти дискусії, яка становить спільний інтерес, є першим критерієм у аналізі пропорційності втручання у свободу вираження поглядів, незалежно від законної мети. Загалом, у випадках, коли заяви сприяють дискусії, яка становить спільний інтерес, це призводить до звуження меж розсуду Держави. На думку Суду, зробити висновок про аморальність змісту заяв неможливо лише на підставі того факту, що заяви не приймає більшість громадян (*«Алєксєєв проти Росії» (Alekseyev v. Russia)*, 2010, § 81).

660. Щодо висловлювань про релігію Суд вважає, що необхідно визначити, чи були коментарі образливими за тоном і чи були безпосередньо спрямовані проти особи віруючих або становили напади на священні символи. Так, тим, хто вважає за краще користуватися свободою сповідувати свою релігію, не слід очікувати, що вони не почують жодної критики, і вони мають бути терплячими та приймати заперечення іншими їхніх релігійних переконань і навіть поширення іншими ворожих їхній вірі доктрин (*«Отто-Премінґер-Інстітут проти Австрії» (Otto-Preminger-Institut v. Austria)*, 1994, § 47; *«Рабчевська проти Польщі» (Rabczewska v. Poland)*, 2022, §§ 51 та 57).

661. Серед службових функцій та обов'язків, про які йдеться у пункті 2 статті 10 Конвенції, у контексті релігійних переконань Суд посилається на загальну вимогу забезпечити мирне здійснення прав, що гарантуються статтею 9, для носіїв таких переконань, включно з обов'язком уникати, наскільки це можливо, висловлювань щодо об'єктів шанування, які є необґрунтовано образливими для інших і богохульними (*«Секмадієніс Лтд. проти Литви» (Sekmadienis Ltd. v. Lithuania)*, 2018, § 74; *«Ґінєвський проти Франції» (Giniewski v. France)*, 2006, § 43; *«Мерфі проти Ірландії» (Murphy v. Ireland)*, 2003, § 65). Суд постановив, що загалом державні органи влади можуть на законній підставі вважати за необхідне карати за неналежні напади на об'єкти релігійного шанування (*«I.A. проти Туреччини» (İ.A. v. Turkey)*, 2005, § 24). Суд вважає, що представлення об'єктів релігійного поклоніння у провокаційний спосіб, який здатен зачепити почуття послідовників цієї релігії, може розцінюватися як зловмисне порушення духу терпимості, що є однією з основ демократичного суспільства (*«E.S. проти Австрії» (E.S. v. Austria)*, 2018, § 53; *«Рабчевська проти Польщі» (Rabczewska v. Poland)*, 2022, § 51). Наприклад, Суд постановив, що засудження мовця, який звинуватив пророка ісламу в педофілії, на тій підставі, що ці образливі випади були здатні викликати забобони та поставити під загрозу релігійний мир, не призвело до порушення статті 10 Конвенції (*«E.S. проти Австрії» (E.S. v. Austria)*, §§ 57-58).

662. І навпаки, розглядаючи заяви, зроблені заявником у книзі, де він представив «критичну точку зору невіруючого щодо релігії в соціально-політичній сфері», Суд не побачив образливого тону в коментарях, спрямованих безпосередньо проти віруючих людей, або образливого випаду на адресу священних символів, зокрема, проти мусульман, навіть якщо, прочитавши книгу, вони все ж могли почуватися ображеними через їдкі коментарі щодо їхньої релігії. Суд дійшов висновку, що втручання було непропорційним (*«Айдин Татлав проти Туреччини» (Aydın Tatlav v. Turkey)*, 2006, §§ 26-31; щодо прикладу прозелітських висловлювань див. у справі *«Кутлулар проти Туреччини» (Kutlular v. Turkey)*, 2008, § 48).

663. У справі про штраф, накладений на компанію за розміщення реклами одягу із зображенням релігійних діячів, Суд встановив, що реклама не виглядала необґрунтовано образливою чи нецензурною, не розпалювала ненависть на ґрунті релігійних переконань і не містила необґрунтованих або інших образливих нападів на релігію (*«Секмадієніс Лтд. проти*

Литви» (Sekmadienis Ltd. v. Lithuania), 2018, § 77). Аналогічно, у справі, де заявник, поп-співак, був засуджений у кримінальному провадженні та був зобов'язаний сплатити штраф за те, що в інтерв'ю для вебсайту новин описав Біблію як «твори людини, яка втратила свідомість від вживання вина та куріння трави», Суд встановив, що ці вирази не становили неналежних або образливих нападів на об'єкт релігійного шанування, які могли б розпалити релігійну нетерпимість або порушити дух терпимості (*«Рабчевська проти Польщі» (Rabczewska v. Poland)*, 2022, § 64).

664. У іншій справі заявниця-підприємець виготовляла презервативи з різними малюнками на упаковці: її оштрафували та зобов'язали припинити використання певних символів (які є неетичною рекламою) на упаковці та відкликати ту продукцію, які вже розповсюджувалася. Суд встановив, що відповідне «вираження», використання зображень, що оскаржувалися, було зроблено не лише з комерційних міркувань, а й для того, щоб ініціювати та/чи посприяти громадській дискусії з різних питань, які становлять спільний інтерес. Зокрема, заявлена мета бренду, що була висловлена під час його запуску, полягала в руйнуванні стереотипів та «сприянні правильному розумінню статі та сексуальності»; деякі зображення, що були використані заявником, стосувалися одностатевих стосунків; а декілька зображень, які використовував бренд, були соціальними та політичними коментарями різних подій або проблем (*«Ґачечіладзе проти Грузії» (Gachechiladze v. Georgia)*, 2021, § 55).

665. Суд також розглянув різні форми вираження поглядів, які доступні автору заяв, і його чи її вибір, беручи до уваги їх вплив на мораль або громадське здоров'я. Цей принцип застосовується у випадках, коли заявник мав інші доступні альтернативи, які менше перешкоджали захисту цих законних цілей, особливо коли, наприклад, певний спосіб вираження порушував кримінальне законодавство та ображав пам'ять солдат, які загинули в бою (*«Сінкова проти України» (Sinkova v. Ukraine)*, 2018, § 110).

666. Зрештою, Суд встановив, що наводити на обгортці компрометаційні заяви, які в інших випадках можуть вважатися прийнятним вираженням поглядів, і робити висновок про те, що це робить прийнятними заяви, які виходять за допустимі межі свободи вираження поглядів, несумісно зі статтею 10 Конвенції навіть задля жвавої громадської дискусії (*«E.S. проти Австрії» (E.S. v. Austria)*, 2018, § 55).

b. Вплив висловлювань: засоби розповсюдження та цільова аудиторія

667. Оцінюючи обґрунтованість втручання, яке має законні цілі захисту моралі чи громадського здоров'я, вразливість представників громадськості, які мають доступ до тексту, що оскаржується, є важливим критерієм під час оцінки потенційного впливу матеріалу на суспільство. У справі *«Хендісайд проти Сполученого Королівства» (Handyside v. the United Kingdom)*, 1976, книга, що оскаржувалася, була спеціально призначена для школярів у віці від дванадцяти до вісімнадцяти років. Суд постановив, що, попри різноманітність і постійну еволюцію поглядів на етику й освіту в Сполученому Королівстві, компетентні англійські судді мали право, на свій розсуд, дійти у відповідний момент висновку, що шкільний підручник матиме згубний вплив на моральний стан багатьох дітей і підлітків, які б це прочитали (§ 52).

668. Так само у справі, де заявники були засуджені за те, що залишили гомофобні листівки в шафках учнів старших класів середньої школи, Суд постановив, що, попри прийнятність мети заявників — ініціювати дискусію про відсутність об'єктивності в освіті у шведських школах — необхідно було звернути увагу на формулювання листівок. У листівках гомосексуальність описувалася як «девіантна сексуальна схильність», яка має «морально руйнівний вплив» на суспільство і спричиняє розвиток ВІЛ та СНІДу. Зокрема, Суд зазначив, що учні були у вразливому та чутливому віці (*«Вейделанд та інші проти Швеції» (Vejdeland and Others v. Sweden)*, 2012, § 56).

669. Так само було у справі, де висловлювання були у вільному доступі, іншими словами, коли вони не були спеціально спрямовані на вразливу групу, але підходили не для всіх, хто міг з ними ознайомитися (*«Каос ҐЛ проти Туреччини» (Kaos GL v. Turkey)*, 2016, §§ 61 та 63). Тож Суд вважає, що журнал, у якому є зображення сцени сексуальних стосунків між двома чоловіками, не підходив для всіх і кожного і міг бути визнаний образливим для почуттів не цільової аудиторії (*там само*, §§ 59-60). У зв'язку з цим Суд визнав, що вилучення всіх підписних примірників номера журналу було непропорційним втручанням, зазначивши, що такий захід міг, наприклад, мати форму заборони на його продаж особам молодше вісімнадцяти років або вимоги забезпечити спеціальне пакування з попередженням для неповнолітніх або навіть вилучення публікації з газетних кіосків (*там само*, §§ 61 та 63; щодо схожого підходу стосовно відкритої виставки образотворчих робіт із зображеннями сексуальних стосунків, особливо між людьми та тваринами, див. справу *«Мюллер та інші проти Швейцарії» (Müller and Others v. Switzerland)*, 1988, § 36).

670. Це міркування застосовується також до охорони здоров'я. Суд встановив, що, враховуючи, що аудиторія журналу переважно складається з молодих людей, які є більш вразливими, слід враховувати вплив повідомлень на цю групу. Як наслідок, у одній справі Суд постановив, що той факт, що образливі публікації розглядалися як здатні закликати людей, особливо молодих, до споживання тютюнових виробів, був важливою і достатньою причиною для обґрунтування втручання (*«Друкарня та видавництво і Понсон проти Франції» (Société de conception de presse et d'édition and Ponson v. France)*, 2009, §§ 58-60). Аналогічно, у випадку, коли лікар опублікував однобічні й науково необґрунтовані заяви щодо загальної неефективності вакцинації на своєму веб-сайті, пов'язаному з його медичною практикою, Суд підкреслив потенційно широку сферу охоплення цих заяв, що можуть бути легко доступними для всіх, включно, зокрема, з неспеціалістами-медиками (*«Белау проти Австрії» (Bielau v. Austria)*, 2024, § 43).

671. І навпаки, того факту, що повідомлення були доступні особливо вразливій аудиторії, такій як діти, було недостатньо для виправдання втручання Держави, за умови, що повідомлення не були агресивними, відверто сексуальними чи не пропагували певну сексуальну поведінку, і що ці неповнолітні особи були ознайомлені з поняттями різноманітності, рівності та терпимості. У справі, що стосується кампанії проти закону, який забороняє пропаганду гомосексуалізму серед неповнолітніх, Суд постановив, що у випадку, якщо неповнолітні, які стали свідками кампанії, були схильні до ідей різноманітності, рівності та терпимості, прийняття цих поглядів могло лише посприяти згуртованості суспільства (*«Баєв та інші проти Росії» (Bayev and Others v. Russia)*, 2017, § 82). У цьому контексті Суд також підкреслив, що саме відсутність такої інформації та постійна стигматизація ЛГБТІ в суспільстві шкодять дітям, оскільки це сприяє дискримінації, знущанням та насильству, яких зазнають діти, які ідентифікуються як ЛГБТІ або походять з одностатевих сімей (*«Макат проти Литви» (Macatė v. Lithuania)* [ВП], 2023, § 211).

2. Суворість покарання чи заходів стягнення

672. Пропорційність втручання має оцінюватися у контексті масштабів обмеження чи заборони на відповідні висловлювання. У цьому зв'язку Суд повторно зазначив, що під час прийняття рішення про обмеження основоположних прав влада зобов'язана обирати засоби, які якнайменше порушують відповідні права (*«"Жінки на хвилях" та інші проти Португалії» (Women On Waves and Others v. Portugal)*, 2009, § 41).

673. Суд постановив, що постійне обмеження на надання вагітним жінкам інформації про аборти за кордоном, незалежно від віку, стану здоров'я чи причин звернення за консультацією щодо переривання вагітності, було занадто широким, а тому непропорційним цілям, які переслідувалися (*«Оупен Дор та Дублін Велл Вумен проти Ірландії» (Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland)*, 1992, §§ 73-80).

674. Так само Суд встановив, що вилучення державними органами влади всіх примірників журналу попри те, що їм були доступні достатні альтернативні варіанти, було непропорційним (*«Каос ҐЛ проти Туреччини» (Kaos GL v. Turkey)*, 2016, §§ 61 та 63; щодо штрафу, який був визнаний непропорційним, див. також справу *«E.S. проти Австрії» (E.S. v. Austria)*, 2018, § 56).

675. Суд вважає, що, загалом, мирним та ненасильницьким формам вираження поглядів не повинно загрожувати призначення покарання у вигляді позбавлення волі (*«Мурат Вурал проти Туреччини» (Murat Vural v. Turkey)*, 2014, § 66). Стосовно політичних висловлювань, то, хоча винесення вироку загалом є прерогативою державних судів, винесення вироку у формі тюремного ув'язнення за злочин, що полягає у політичних висловлюваннях, буде сумісним зі свободою вираження поглядів, яка гарантується статтею 10 Конвенції, лише за виняткових обставин, особливо у випадках, коли порушуються інші основоположні права, як, наприклад, у разі висловлювань, які розпалюють ненависть (*«Отеґі Мондраґон проти Іспанії» (Otegi Mondragon v. Spain)*, 2011, § 59; *«Бутон проти Франції» (Bouton v. France)*, 2022, § 53). Цей принцип не застосовується до випадків, коли матеріал, який оскаржується, має суто комерційний характер і не призначений для сприяння обговоренню питання, яке становить суспільний інтерес (*«Перрін проти Сполученого Королівства» (Perrin v. the United Kingdom)* (ухв.), 2005).

676. У справі, де заявниця, активістка феміністичного руху, була засуджена в ході кримінального провадження до тюремного ув'язнення строком один місяць умовно за «сексуальний вплив» у зв'язку з її виступом у церкві в Парижі, під час якого вона, оголена топлес, імітувала аборт на знак протесту проти позиції католицької церкви з цього питання, Суд був вражений суворістю санкції, накладеної на заявницю. Суд зазначив, що межі розсуду Держави-відповідача були вузькими, оскільки висловлювання заявниці стосувалося питання, яке становить суспільний інтерес, тож тюремне ув'язнення, навіть умовне, могло бути виправдане лише за виняткових обставин (*«Бутон проти Франції» (Bouton v. France)*, 2022, §§ 48-54). Суд також встановив, що державні суди не навели «важливих та достатніх» причин для виправдання такого вироку. Зокрема, вони не намагалися проаналізувати, чи був виступ заявниці необґрунтовано образливим для релігійних переконань, чи був він образливим для католицької церкви або викликав неповагу чи ненависть до неї: вони також не проаналізували виступ заявниці з належним урахуванням тієї думки, яку вона прагнула донести (*там само*, §§ 55-66).

677. У справі, що стосується засудження після демонстрації, яка проводилася біля меморіалу жертвам війни, Суд розглянув, яку частину строку ув'язнення фактично було відбуто, зазначивши, що покарання було умовним (*«Сінкова проти України» (Sinkova v. Ukraine)*, 2018, § 111). Такою ж була ситуація у справі, де дворічний тюремний строк був замінений на «незначний» штраф (*«İ.A. проти Туреччини» (İ.A. v. Turkey)*, 2005, § 32).

678. У справі, що стосується засудження за публікацію відверто непристойних матеріалів на безплатній сторінці попереднього перегляду вебсайту, Суд зазначив, що, хоч заявник був засуджений до тридцяти місяців ув'язнення, через п'ятнадцять місяців він міг вимагати звільнення під розписку. Суд постановив, що державні органи влади могли обґрунтовано вважати, що суто фінансове стягнення може бути недостатнім покаранням або стримувальним фактором (*«Перрін проти Сполученого Королівства» (Perrin v. the United Kingdom)* (ухв.), 2005).

679. В інших справах, незалежно від того, є накладена санкція незначною чи ні, має значення власне факт винесення судового рішення щодо відповідної особи, в тому числі в тих випадках, коли таке рішення має винятково цивільно-правовий характер (*«Друкарня та видавництво і Понсон проти Франції» (Société de conception de presse et d'édition and Ponson v. France)*, 2009, 2016, § 49). До того ж, у контексті вільної професії та враховуючи діапазон можливих покарань,

Суд постановив, що накладення штрафу не є незначним дисциплінарним покаранням (*«Стамбук проти Німеччини» (Stambuk v. Germany)*, 2002, § 51).

680. Під час оцінки пропорційності штрафу чи присудженні компенсації збитку необхідно також враховувати індивідуальну ситуацію особи, відповідальної за висловлювання, що оскаржувалося, і, зокрема, його чи її здатність сплатити відповідні суми. У справі, де видавцям образливих матеріалів було встановлено сплатити «значні» суми штрафу та відшкодування збитків, Суд постановив, що у розгляді суворості санкції їх необхідно порівняти з доходами від журналу з високими тиражами (*«Друкарня та видавництво і Понсон проти Франції» (Société de conception de presse et d'édition and Ponson v. France)*, 2009,§ 62).

681. На думку Суду, обґрунтування обмеження або санкції також необхідно розглядати у контексті загального впливу на свободу вираження поглядів автора відповідного матеріалу. Так, Суд встановив, що, хоч заборона власне об'єднання чи його вебсайту, могла бути непропорційною, обмеження сфери санкції, яка оскаржувалася, лише розміщенням плакатів у громадських місцях могло забезпечити мінімальне обмеження прав об'єднання-заявника (*«Швейцарський рух раелітів проти Швейцарії» (Mouvement raëlien suisse v. Switzerland)* [ВП], 2012, § 75).

XIII. Свобода вираження поглядів та Інтернет

A. Специфічні особливості Інтернету в контексті свободи вираження поглядів

1. Інноваційність Інтернету

682. Суд неодноразово зазначав, що активність користувачів інтернету у частині самовираження надає безпрецедентну платформу для здійснення свободи вираження поглядів (*«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, § 110; *«Ченґіз та інші проти Туреччини» (Cengiz and Others v. Turkey)*, 2015, § 52; *«Санчез проти Франції» (Sanchez v. France)* [ВП], 2023, § 159), постановивши, що через свою доступність і здатність зберігати та передавати величезні обсяги інформації інтернет відіграє важливу роль у розширенні доступу громадськості до новин та сприянні поширенню інформації загалом (*«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, § 133; *«Таймз Н'юзпейперс Лтд. проти Сполученого Королівства (№ 1 та № 2)» (Times Newspapers Ltd v. the United Kingdom) (no. 1 and no. 2)*, 2009, § 27).

683. Відповідно, Суд вважає, що блокування доступу до інтернету може безпосередньо суперечити фактичним формулюванням пункту 1 статті 10 Конвенції, згідно з якими права, що викладені у цій статті, забезпечуються «незалежно від державних кордонів» (*«Агмет Їлдірім проти Туреччини» (Ahmet Yıldırım v. Turkey)*, 2012, § 67).

684. Також Суд зазначив, що дедалі більша кількість послуг та інформації стає доступною лише через інтернет (*«Янковскіс проти Литви» (Jankovskis v. Lithuania)*, 2017, § 49; *«Кальда проти Естонії» (Kalda v. Estonia)*, 2016, § 52), і що політичний контент, проігнорований традиційними медіа, часто поширюється через інтернет (у цій конкретній справі через YouTube), у такий спосіб сприяючи створенню громадянської журналістики (*«Ченґіз та інші проти Туреччини» (Cengiz and Others v. Turkey)*, 2015, § 52).

685. Щодо матеріальної сфери застосування статті 10 Конвенції Суд підкреслив, що це положення має застосовуватися до комунікацій в інтернеті, незалежно від типу повідомлення,

що передається, і навіть якщо метою є власне отримання прибутку (*«Ешбі Дональд та інші проти Франції» (Ashby Donald and Others v. France)*, 2013, § 34).

686. Зокрема, він вважає, що здійснення права на свободу вираження поглядів поширюється на такі сфери:

- ведення інтернет-архівів, якщо вони втілюють найважливіший аспект ролі, яку відіграють інтернет-сайти (*«Таймз Н'юзпейперс Лтд. проти Сполученого Королівства (№ 1 та № 2)» (Times Newspapers Ltd v. the United Kingdom) (no. 1 and no. 2)*, 2009, § 27; *«М.Л. та В.В. проти Німеччини» (M.L. and W.W. v. Germany)*, 2018, § 90; *«Венґжиновський та Смольчевський проти Польщі» (Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland)*, 2013 § 59; *«Гурбен проти Бельгії» (Hurbain v. Belgium)* [ВП], 2023, § 180);
- публікація фотографій на інтернет-сайті, що спеціалізується на моді та пропонує фото та відеозаписи показів мод на платній чи безоплатній основі (*«Ешбі Дональд та інші проти Франції» (Ashby Donald and Others v. France)*, 2013, § 34);
- факт надання політичною партією мобільного застосунку, який дає виборцям змогу анонімно ділитися фотографіями своїх недійсних виборчих бюлетенів та коментувати причини, за якими вони проголосували саме так (*«Мадяр Кетфарку Кутя Парт проти Угорщини» (Magyar Kétfarkú Kutya Párt v. Hungary)* [ВП], 2020, *§* 91);
- використання певних сайтів, що дають змогу обмінюватися інформацією, зокрема YouTube, вебсайти відеохостингу, на якому користувачі можуть завантажувати, переглядати відео й обмінюватися ними (*«Ченґіз та інші проти Туреччини» (Cengiz and Others v. Turkey)*, 2015, § 52), та Google Sites — сервіс Google, що призначений для полегшення створення вебсайтів та обміну ними всередині групи (*«Агмет Їлдірім проти Туреччини» (Ahmet Yıldırım v. Turkey)*, 2012, § 49);
- використання кнопки «Подобається» в соціальних мережах (*«Меліке проти Туреччини» (Melike v. Turkey)*, 2021, § 44).

687. Суд неодноразово зазначав, що, беручи до уваги роль, яку інтернет відіграє в контексті професійної діяльності засобів медіа, і його важливість для здійснення права на свободу вираження поглядів загалом, відсутність достатньої правової бази на національному рівні, яка давала б змогу журналістам використовувати інформацію, отриману з інтернету, не побоюючись зазнати санкцій, серйозно шкодить виконанню життєво важливої функції преси як «громадського спостерігача». На думку Суду, повне виключення такої інформації зі сфери застосування законодавчих гарантій свободи журналістів може призвести до невиправданого втручання у свободу преси відповідно до статті 10 Конвенції (*«Редакція "Правоє дєло" і Штекель проти України» (Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine)*, 2011, § 64; *«Мадяр Джеті Зрт проти Угорщини» (Magyar Jeti Zrt v. Hungary)*, 2018, § 60).

2. Інтернет та інші медіа

688. Визнаючи переваги інтернету, Суд також визнав, що вони пов'язані з низкою небезпек, які полягають у тому, що явно незаконні висловлювання, включно з дифамаційними, висловлювання, що розпалюють ненависть і підбурюють до насильства, можуть поширюватися, як ніколи раніше, по всьому світу за лічені секунди, а іноді назавжди залишатися доступними онлайн (*«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, § 110; *«Аннен проти Німеччини» (Annen v. Germany)*, 2015, § 67).

689. Зокрема, Суд визнає, що інтернет є інформаційно-комунікаційним інструментом, який особливо відрізняється від друкованих медіа, особливо в частині здатності зберігати та передавати інформацію. Суд визнав, що електронна мережа, яка обслуговує мільярди користувачів у всьому світі, не підпадає та потенційно ніколи не підпадатиме під ті самі правила та контроль, і що правила, які регулюють відтворення матеріалів із друкованих медіа

та інтернету, може відрізнятися. Правила, що регулюють останнє, безсумнівно, потребують коригувань відповідно до особливостей технології, щоб забезпечувати захист і промотування основоположних прав та свобод (*«Редакція "Правоє дєло" і Штекель проти України» (Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine)*, 2011, § 63).

690. Так само Суд зазначив, що, хоч інтернет та соціальні мережі залишаються потужними інструментами комунікації, вибір, властивий використанню інтернету та соціальних мереж, означає, що інформація, яку з них отримують, не має такої ж синхронності чи впливу, як інформація, що транслюється (*«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom)* [ВП], 2013, § 119), та що телефонне інтерв'ю, яке транслюється в програмі, доступній на інтернет-сайті, мало менший безпосередній вплив на глядачів, ніж телевізійна програма (*«Швайцеріше Радіо- унд Фернзеґезельшафт СРҐ проти Швейцарії» (Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG v. Switzerland)*, 2012, § 64).

B. Захист прав інших осіб у контексті Інтернету

1. Загальні коментарі

691. Конкретні аспекти здійснення свободи вираження поглядів в контексті інтернету спонукали Суд вивчити справедливий баланс свободи вираження поглядів та інших прав та вимог. У зв'язку з цим Суд вважає, що ризик заподіяння шкоди, який створюють контент і комунікації в інтернеті для здійснення прав і свобод людини, зокрема права на повагу до приватного життя, безумовно, вищий, ніж ризик, який створює преса (*«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, § 133; *«Редакція "Правоє дєло" і Штекель проти України» (Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine)*, 2011, § 63; *«Венґжиновський та Смольчевський проти Польщі» (Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland)*, 2013, § 98).

Так, з визнанням важливих переваг, які можна отримати від інтернету у здійсненні свободи вираження поглядів, відповідальність за дифамацію або інші види незаконних висловлювань має загалом зберігатися та становити ефективний засіб правового захисту від порушень прав особистості (*«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, § 110).

692. Проте Суд може також брати до уваги інші фактори, які пом'якшують вплив повідомлень від інтернет-користувачів на інтереси, що захищаються пунктом 2 статті 10 Конвенції. Зокрема, Суд визнав, що охоплення, а отже і потенційний вплив заяви, опублікованої в мережі з невеликою аудиторією, безумовно, не є таким самим, як у заяви, опублікованої на популярних або високовідвідуваних вебсторінках. Тому для оцінки потенційного впливу онлайн-публікації надзвичайно важливо визначити масштаби її охоплення громадськістю (*«Савва Терентьєв проти Росії» (Savva Terentyev v. Russia)*, 2018, § 79). Наприклад, надсилання повідомлення в середовищі, призначеному для фахівців у певній галузі, може бути пом'якшувальним фактором, якщо розповсюдження повідомлення занадто обмежене для того, щоб завдати значної шкоди, на відміну від повідомлення, яке може бути доступне усім користувачам Інтернету (*«Козан проти Туреччини» (Kozan v. Turkey)*, 2022, § 51). В іншій справі Суд також взяв до уваги той факт, що заявниця, яка є фізичною особою, опублікувала оскаржувані коментарі на своїй сторінці в Instagram, яку вона вела переважно для реклами послуг свого манікюрного салону та яка мала невелику кількість підписників, а також той факт, що її коментарі викликали мінімальну реакцію та були негайно спростовані іншим користувачем (*«Авагян проти Росії» (Avagyan v. Russia)*, 2025, §§ 31 та 35).

693. Специфічні особливості інтернету можуть братися до уваги під час винесення рішення про рівень серйозності для того, щоб замах на особисту репутацію підпадав під дію статті 8 (*«Арнарсон проти Ісландії» (Arnarson v. Iceland)*, 2017, § 37).

694. Вплив дедалі більшого ефекту інтернету дуже чітко виявляється у справі, що стосується особи, проти якої були висунуті звинувачення в антисемітизмі; вони були опубліковані на вебсайті асоціації, й асоціації було наказано видалити відповідну статтю. Суд зазначив, зокрема, що потенційний вплив звинувачення в антисемітизмі був значним і не обмежувався звичайною аудиторією інформаційного бюлетеня, в якому він був опублікований, враховуючи, що представлення відповідного тексту як антисемітського було доступне великій кількості людей. Просто ввівши ім'я людини в пошуковій системі, можна було отримати доступ до статті, що оскаржувалася, та прочитати її. У такий спосіб публікація на сайті асоціації-заявника справила значний вплив на репутацію та права відповідної особи (*«Чікад проти Швейцарії» (Cicad v. Switzerland)*, 2016, § 60).

695. Щодо свободи розсуду, яку мають Держави-члени, Суд визнав існування ширшої свободи у справі, що стосується засудження за дифамацію, зазначивши існування спору, в якій брали участь лише приватні особи, і той факт, що передбачувані дифамаційні заяви були зроблені в напівпублічній формі, а саме на захищеному інтернет-форумі (*«Врона проти Польщі» (Wrona v. Poland)* (ухв.) [Комітет], 2017, § 21; див. також *«Кухарчик проти Польщі» (Kucharczyk v. Poland)* (ухв.) [Комітет], 2015, щодо балансу права адвоката на повагу до приватного життя та права на свободу вираження поглядів особи, яка опублікувала критичний коментар на приватному інтернет-порталі).

696. Загальні принципи, що застосовуються до офлайн-публікацій, застосовуються також і до онлайн-публікацій. Наприклад:

- Суд вважає, що в тих випадках, коли в інтернеті публікується приватна або персональна інформація, така як ім'я людини або її опис, необхідність збереження конфіденційності тут більше не може бути головною вимогою, оскільки ця інформація перестала бути конфіденційною і є надбанням громадськості. У таких випадках на перший план виходить захист сімейного життя та репутації, які мають забезпечуватися (*«Олексій Овчинніков проти Росії» (Aleksey Ovchinnikov v. Russia)*, 2010, §§ 49-50);

- Суд встановив, що кримінальне засудження адміністратора сайту за публічну образу міського голови у зв'язку з коментарями, опублікованими на інтернет-сайті асоціації, яку він очолював, було надмірним, зазначивши, зокрема, що відповідні коментарі були пов'язані з висловлюваннями представницького органу асоціації, який повідомляв про претензії, що були висунуті її членами з питання, яке становить спільний інтерес у контексті оскарження муніципальної політики (*«Рено проти Франції» (Renaud v. France)*, 2010, § 40);

- аналогічно, Суд встановив порушення Конвенції, коли неурядова організація була притягнута до відповідальності за те, що охарактеризувала виступ політика як «вербальний расизм» (*«Фонд проти расизму та антисемітизму (GRA) проти Швейцарії» (GRA Stiftung gegen Rassismus und Antisemitismus v. Switzerland)*, 2018);

- і навпаки, хоча захист тварин і довкілля, безсумнівно, відповідає суспільним інтересам, Суд постановив, що винесення судової заборони, яка не дозволила організації із захисту прав тварин опублікувати в інтернеті рекламну кампанію з фотографіями в'язнів концентраційних таборів поряд з фотографіями тварин, вирощених в умовах інтенсивного фермерського господарства, було пропорційним (*«ПЕТА Дойчланд проти Німеччини» (PETA Deutschland v. Germany)*, 2021);

- також, незалежно від використаного носія, висловлювання, що підбурюють до расової дискримінації та ненависті, не користуються захистом, передбаченим пунктом 2 статті 10; Суд постановив, що засудження власника вебсайту, який також був політиком, за поширення ксенофобських коментарів відповідало нагальній соціальній потребі у захисті права іммігрантської громади (*«Фере проти Бельгії» (Féret v. Belgium)*, 2009, § 78; див. також справу *«Віллем проти Франції» (Willem v. France)*, 2009, щодо засудження обраного представника за

коментарі, що підбурюють до дискримінації, які були повторно наведені на вебсайті муніципалітету); та *«Санчез проти Франції» (Sanchez v. France)* [ВП], 2023, щодо притягнення до кримінальної відповідальності політика за ксенофобські коментарі, розміщені третіми особами на «стіні» його особистого облікового запису в соціальній мережі «Фейсбук» (*Facebook*) під час виборчої кампанії);

- так само, онлайн-публікація особистих нападів, які виходять за межі законної боротьби ідей, не захищається пунктом 2 статті 10 (*«Тірбефраєр е.Фау. проти Німеччини» (Tierbefreier e.V. v. Germany)*, 2014, § 56).

697. У справі *«Таміз проти Сполученого Королівства» (Tamiz v. the United Kingdom)* (ухв.), 2017, заявник, який був політиком, поскаржився, що його репутації заподіяно шкоду у зв'язку з відмовою державних судів визнати відповідальність Google за коментарі, які він розцінив як дифамаційні, що були опубліковані на платформі Google Blogger. Державні суди постановили, що умова «реального та суттєвого» правопорушення, яка є необхідною для розгляду справи про дифамацію за межами юрисдикції Держави, не була дотримана. Суд наголосив на важливості цього порогового критерію та уточнив, що насправді мільйони користувачів інтернету щодня розміщують коментарі в інтернеті, і багато хто з цих користувачів висловлюються способами, які можуть розглядатися як образливі або навіть дифамаційні. Суд погодився з висновками державних судів про те, що більшість коментарів, на які скаржився заявник, безсумнівно, були образливими, але що здебільшого вони були трохи більше ніж «грубою лайкою», яка є поширеною у спілкуванні на багатьох інтернет-порталах, і які заявник, як політик, мав терпіти. До того ж, багато коментарів, які містили більш конкретні твердження, у контексті, в якому вони були написані, могли сприйматися читачами як здогадки, які не слід сприймати серйозно (§ 81).

2. Захист вразливих осіб

698. Захист вразливих осіб, особливо з огляду на їх юний вік, може мати численні наслідки для здійснення свободи вираження поглядів в інтернеті.

699. Так, Суд визнав неприйнятною заяву, подану у відповідь на обвинувальний вирок за публікацію непристойних документів на безоплатній сторінці попереднього перегляду вебсайту, зазначивши, зокрема, що відповідний матеріал був саме тим типом матеріалів, які могли бути затребувані молодими людьми, яких органи влади намагалися захистити (*«Перрін проти Сполученого Королівства» (Perrin v. the United Kingdom)* (ухв.), 2005).

700. Також у справі про події сексуального характеру Суд встановив, що неодноразове згадування в пресі особи неповнолітнього, причетного до інциденту із застосуванням насильства, завдала шкоди його моральному та психологічному розвитку, а також його особистому життю. З цієї причини Суд постановив, що цивільно-правова відповідальність, покладена на журналіста, який написав статтю, була виправданою, навіть якщо ця особиста інформація вже набрала загального розголосу, оскільки була доступна в інтернеті (*«Олексій Овчинніков проти Росії» (Aleksey Ovchinnikov v. Russia)*, 2010, §§ 51-52).

701. На думку Суду, перед небезпекою педофілії в інтернеті посилений захист конфіденційності, який перешкоджає ефективному розслідуванню з метою отримання від інтернет-провайдера інформації про особу, яка розміщує рекламу сексуального характеру, що орієнтовану на неповнолітнього, не може бути виправданий. Так, Суд постановив, що відсутність зобов'язання інтернет-провайдера розкрити особу, яку розшукують за розміщення непристойної реклами про неповнолітнього на сайті знайомств в інтернеті, несумісне зі статтею 8 Конвенції, зазначивши у цьому контексті потенційну загрозу його фізичному та психічному добробуту, яку створює ця ситуація для заявника, і вразливість, зумовлену його юним віком (*К.У. проти Фінляндії (K.U. v. Finland)*, § 41), підкреслюючи при цьому, що інтернет, саме через його анонімність, може використовуватися в злочинних цілях (*там само*, § 48).

702. У справі *«Рамадан проти Франції» (Ramadan v. France)* (ухв.), 2024, заявник, якого було обвинувачено в сексуальному насильстві в рамках кримінального провадження, що досі тривало, поширив у своїй книзі та двох інших медіа відомості про особу стверджуваної жертви цього насильства без згоди останньої. Суд зазначив, що заявник був відомим у певних колах і що, незважаючи на те, що інформація про особу жертви вже була в публічному доступі, не в останню чергу тому, що вона сама розкрила її на своїх сторінках у соціальних мережах, її подальша ідентифікація заявником значно посилила обізнаність громадськості та поширення інформації, про що свідчать численні реакції на публікацію заявника в соціальних мережах (§§ 37-38). Враховуючи зобов'язання Держави забезпечити захист жертви стверджуваного сексуального насильства, вона не вийшла за межі своєї свободи розсуду, накладаючи санкції на заявника за його публікацію (§§ 39-40 і 45).

3. «Службові функції та обов'язки» інтернет-порталів новин

703. Постачальники послуг інформаційного суспільства відіграють важливу роль у забезпеченні доступу до інформації та обговоренні широкого кола політичних, соціальних і культурних тем (*«Гугл ЛЛС та інші проти Росії» (Google LLC and Others v. Russia)*, 2025, § 63). Хоча через особливий характер Інтернету «службові функції та обов'язки», які мають покладатися на інтернет-портал новин у контексті статті 10, можуть дещо відрізнятися від обов'язків традиційного видавця щодо стороннього контенту (*«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, § 113; див. також *«Орловская Іскра проти Росії» (Orlovskaya Iskra v. Russia)*, 2017, § 109), факт забезпечення форуму для здійснення свободи вираження поглядів через надання громадськості можливості поширювати інформацію та ідеї в інтернеті має оцінюватися у контексті принципів, що застосовуються до преси (*«Мадьяр Тарталомжолґалтаток Еґийсюлет та Індекс.ху Зрт проти Угорщини» (Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary)*, 2016, § 61).

704. Оцінюючи, чи зобов'язаний оператор інтернет-порталу видаляти коментарі, розміщені третьою стороною, Суд визначив чотири критерії для встановлення справедливого балансу права на свободу вираження поглядів і права на захист репутації фізичної чи юридичної особи, про яку йдеться в коментарях (*«Мадьяр Тарталомжолґалтаток Еґийсюлет та Індекс.ху Зрт проти Угорщини» (Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary)*, 2016, §§ 60 і далі; *«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, §§ 142 і далі), а саме:

1. контекст і зміст коментарів;
2. відповідальність авторів коментарів;
3. заходи, вжиті заявниками, та поведінка потерпілої сторони;
4. наслідки для потерпілої сторони і для заявників.

705. На підставі цих критеріїв Суд постановив, що відповідно до статті 10 Конвенції було виправдано зобов'язати інтернет-портал новин відшкодувати збиток за образливі анонімні коментарі, розміщені на його сайті, зважаючи на екстремальний характер коментарів, які прирівнювалися до висловлювань, які розпалюють ненависть або підбурюють до насильства (*«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015).

706. Натомість, беручи до уваги відсутність висловлювань, які розпалюють ненависть, або прямих загроз фізичній недоторканності в коментарях відповідних користувачів, Суд дійшов висновку, що об'єктивна відповідальність інтернет-порталів за сторонні коментарі несумісна зі статтею 10 Конвенції, постановивши, зокрема, що немає підстав стверджувати, що у поєднанні з ефективними процедурами забезпечення швидкого реагування, система попередження та видалення не спрацювала як належний інструмент захисту комерційної репутації вебсайтів нерухомості, які були залучені до цієї справи (*«Мадьяр Тарталомжолґалтаток Еґийсюлет та Індекс.ху Зрт проти Угорщини» (Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt*

v. Hungary), 2016, § 91; щодо важливості швидкого реагування після повідомлення про незаконність контенту див. справу *«Піл проти Швеції» (Pihl v. Sweden)* (ухв.), 2017, § 32; *«Таміз проти Сполученого Королівства» (Tamiz v. the United Kingdom)* (ухв.), 2017, § 84; *«Гейнесс проти Норвегії» (Høiness v. Norway)*, 2019, §§ 73-74).

707. У справі *«Гугл ЛЛС та інші проти Росії»* (*Google LLC and Others v. Russia*), 2025, компанії-заявники висловили скарги щодо накладення безпрецедентно високих штрафів за (а) невиконання вимог органів влади щодо видалення контенту, створеного користувачами та розміщеного на YouTube, зокрема висловлювань на підтримку ув'язненого опозиційного діяча, закликів до мирних демонстрацій, репортажів незалежних ЗМІ про вторгнення Росії в Україну, а також підтримки прав ЛГБТІ; та (б) невиконання рішення національного суду про відновлення облікового запису проурядового телеканалу на YouTube, який було заблоковано через санкції, накладені на власника каналу за матеріальну та публічну підтримку анексії Криму Росією. Що стосується вимог про видалення контенту, то за відсутності належного обґрунтування з боку національних органів влади Суд не був переконаний у тому, що втручання справді переслідувало будь-які законні цілі (§§ 71–73). Крім того, він зауважив, що оскаржуваний контент стосувався питань, що становлять значний суспільний інтерес, зокрема в контексті збройного конфлікту, який має глибокі наслідки для європейської та глобальної безпеки (§ 75), і що оскаржуваний захід завдав удару по самій суті функції Інтернету як засобу вільного обміну ідеями та інформацією (§§ 79–80). Підкресливши, що національні суди не оцінили правдивість контенту, ризики, які він становив, його вплив або охоплення та шкоду, яку він заподіяв або міг заподіяти (§ 77), а також суворість покарань у поєднанні із загрозою подальших санкцій, що чинили значний тиск з метою цензурування контенту та могли мати «стримувальний ефект», Суд дійшов висновку, що втручання не було «необхідним у демократичному суспільстві» (§§ 81–82). Щодо рішення про відновлення заблокованого облікового запису, Суд зауважив, що оскаржувані заходи були частиною зусиль російських органів влади, спрямованих на те, щоб змусити компанії-заявників надати платформу для висловлювання поглядів, сприятливих для політичної риторики Росії (§ 84). Суд висловив сумніви щодо того, чи оскаржувані заходи відповідали будь-якій справжній «нагальній потребі суспільства», з огляду на непослідовний підхід російських органів влади до запитів про видалення контенту та відновлення заблокованого облікового запису (§ 97). Крім того, Суд встановив, що накладені санкції були явно непропорційними та не мали жодного відношення до шкоди, якої зазнав відповідний телеканал (§ 98). Крім того, рішення національних органів влади продовжувати стягнення коштів навіть після виконання заявниками зобов'язання щодо відновлення доступу, а також розширення вимог початкового судового рішення на підставі експертних висновків, отриманих без залучення сторони-опонента, суперечили принципу правової визначеності (§ 99).

4. Відповідальність за публікацію гіперпосилання

708. У справі *«Мадяр Джеті Зрт проти Угорщини» (Magyar Jeti Zrt v. Hungary)*, 2018, компанія-заявник була визнана відповідальною за розміщення гіперпосилання на інтерв'ю на YouTube, яке згодом було визнано дифамаційним.

Беручи до уваги роль інтернету в розширенні доступу громадськості до новин та інформації, Суд вказує, що власне мета гіперпосилань полягає в тому, щоб, спрямовуючи на інші сторінки та вебресурси, давати змогу користувачам інтернету переходити до матеріалів у мережі, яка характеризується доступністю величезних обсягів інформації. Гіперпосилання сприяють безперебійній роботі інтернету, роблячи інформацію доступною через створення посилань на неї (*«Мадяр Джеті Зрт проти Угорщини» (Magyar Jeti Zrt v. Hungary)*, 2018, § 73).

709. Гіперпосилання, як спосіб подачі інформації, істотно відрізняються від традиційних способів публікації тим, що, зазвичай, просто направляють користувачів до контенту, доступному в інших місцях інтернету. Вони не представляють аудиторії контент, на який робиться посилання, і не передають його зміст, а служать лише для залучення уваги

користувачів до існування матеріалу на іншому вебсайті (*«Мадяр Джеті Зрт проти Угорщини» (Magyar Jeti Zrt v. Hungary)*, 2018, § 74).

710. Ще однією відмінною особливістю гіперпосилань в порівнянні з діями щодо поширення інформації є те, що особа, яка посилається на інформацію за допомогою гіперпосилання, не здійснює контроль над вмістом вебсайту, доступ до якого дає гіперпосилання, і який може бути змінений після створення посилання. Також передбачуваний незаконний контент, що стоїть за гіперпосиланням, уже був розміщений оригінальним видавцем на вебсайті, на який таке гіперпосилання веде, забезпечуючи необмежений доступ громадськості (*«Мадяр Джеті Зрт проти Угорщини» (Magyar Jeti Zrt v. Hungary)*, 2018, § 75).

711. Суд вважає, що питання про те, чи може розміщення гіперпосилання прирівнюватися до поширення дифамаційних заяв, вимагало від державних судів проведення індивідуальної оцінки в кожному випадку і притягнення особи, яка створила гіперпосилання, до відповідальності лише за наявності важливих і достатніх підстав.

У зв'язку з цим у відповідній справі він перелічив декілька відповідних запитань, які державні суди не розглянули, коли виносили рішення проти компанії-заявника: (i) чи схвалила компанія-заявник контент, який оскаржується; (ii) чи розміщувала вона повторно контент, який оскаржується (без його схвалення); (iii) чи вона просто розмістила гіперпосилання на контент, який оскаржується (без його схвалення чи повторення); (iv) чи знала вона або обґрунтовано могла знати, що контент, який оскаржується, був дифамаційним чи в інший спосіб порушував закон; (v) чи діяла компанія-заявник добросовісно, чи дотримувалася журналістської етики та чи проводила комплексну перевірку, якої слід очікувати у сфері відповідальної журналістики? (*«Мадяр Джеті Зрт проти Угорщини» (Magyar Jeti Zrt v. Hungary)*, 2018, § 77).

712. За обставин справи *«Мадяр Джеті Зрт проти Угорщини» (Magyar Jeti Zrt v. Hungary)*, 2018, Суд зазначив, що, згідно з державним законодавством, гіперпосилання прирівнюється до поширення інформації та призводить до об'єктивної відповідальності особи, яка її розміщує, що може мати негативні наслідки для потоку інформації в інтернеті, спонукаючи авторів статей і видавців повністю утримуватися від гіперпосилань на матеріали, внесення змін до яких вони не могли контролювати. У такий спосіб, це може мати, прямо чи опосередковано, стримувальний вплив на свободу вираження поглядів в інтернеті (§§ 83-84).

713. У справі *«Кілін проти Росії» (Kilin v. Russia)*, 2021, заявник був визнаний винним у публічних закликах до насильства і громадських безладів через надання іншим особам доступу до стороннього контенту з використанням облікового запису на вебсайті соціальної мережі. Зокрема, Суд встановив, що розповсюдження стороннього контенту в інтернеті через платформи соціальних медіа було поширеним способом комунікації та соціальної взаємодії, і що воно не завжди переслідувало будь-яку конкретну комунікативну мету, особливо в тих випадках, коли особа не супроводжувала це жодним коментарем або в інший спосіб не позначала своє ставлення до контенту. Водночас не можна виключати, що така дія з обміну певним контентом там само може сприяти поінформованості громадян (§ 79). Далі Суд зазначив, що цей заявник, завантажуючи матеріали, які оскаржуються, не мав наміру брати участь у дискусії з питань, що становлять суспільний інтерес (§ 82). Він вирвав ці матеріали з контексту, не надавши жодних коментарів (§ 86), внаслідок чого відповідні матеріали можна було обґрунтовано сприйняті як такі, що розпалюють етнічну ворожнечу та насильство. Важливо те, що далі Суд встановив, що державні суди переконливо встановили злочинний намір заявника щодо цього контенту (§§ 87 та 90), і що цей фактор може розглядатися як важливий та достатній для виправдання його судового переслідування (§§ 92-93). Тому те, щоб у певний час було відсутнє чутливе соціальне чи політичного підґрунтя, або насправді не було жодних ознак напруженості загальної безпекової ситуації в Росії, чи що відбувалися сутички, заколоти чи етнічні заворушення, або що існувала атмосфера ворожості та ненависть до

етнічних груп, на які був спрямований матеріал, що оскаржується, не було вирішальним фактором.

5. «Службові функції та обов'язки» та публікації преси в Інтернеті

714. Стосовно надання надійної та точної інформації відповідно до журналістської етики Суд сформулював принцип, згідно з яким при публікації в інтернеті преса несе підвищену відповідальність, підкресливши, що у світі, де людина стикається з величезною кількістю інформації, яка поширюється через традиційні та електронні медіа із залученням дедалі більшого числа учасників, контроль за дотриманням журналістської етики набуває особливого значення (*«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland)* [ВП], 2007, § 104). У розгляді «службових функцій та обов'язків» журналіста важливим фактором є потенційний вплив відповідного засобу медіа, а методи об'єктивного та збалансованого висвітлення подій можуть суттєво відрізнятися, залежно, серед іншого, від відповідного засобу (*«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)* [ВП], 2015, § 134).

715. Так само обов'язок преси діяти відповідно до принципів відповідальної журналістики, забезпечуючи точність опублікованої довготривалої, а не одноденної інформації, може бути більш суворою за відсутності терміновості в публікації матеріалу (*«Таймз Н'юзпейперс Лтд. проти Сполученого Королівства (№ 1 та № 2)» (Times Newspapers Ltd v. the United Kingdom) (no. 1 and no. 2)*, 2009, § 45).

716. Так, на думку Суду, якщо газета була повідомлена про порушення справи про дифамацію щодо тієї ж статті, опублікованої в друкованій пресі, вимога опублікувати відповідну кваліфікацію статті, що міститься в інтернет-архіві, не становить непропорційного втручання у право на свободу вираження поглядів (*«Таймз Н'юзпейперс Лтд. проти Сполученого Королівства (№ 1 та № 2)» (Times Newspapers Ltd v. the United Kingdom) (no. 1 and no. 2)*, 2009, § 47).

717. Натомість, відповідальна журналістика не передбачає, що видання мають видаляти зі своїх інтернет-архівів усі сліди публікацій, яких прирівнювалися до дифамаційних за остаточними рішеннями судів (*«Венґжиновський та Смольчевський проти Польщі» (Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland)*, 2013, §§ 60-68, про допустимість збереження в інтернет-архівах газети статті, яка була визнана дифамаційною, відповідно до статті 8; про необхідність знеособлення архівних онлайн-матеріалів про судовий процес та обвинувальний вирок у кримінальній справі див. справу *«М.Л. та В.В. проти Німеччини» (M.L. and W.W. v. Germany)*, 2018).

718. Так само редактор вебсайту не може вважатися відповідальним за публікацію тверджень про сексуальне насильство над дітьми щодо кандидата на виборах, враховуючи, що він переконався, що відповідна стаття була написана відповідно до журналістських зобов'язань щодо перевірки тверджень (*«Олафссон проти Ісландії» (Ólafsson v. Iceland)*, 2017). Зрештою, «службові функції та обов'язки» журналістів не передбачають зобов'язання завчасно повідомляти суб'єкт репортажу про свій намір опублікувати матеріал, щоб дати можливість відповідним особам вимагати тимчасової судової заборони для запобігання публікації (*«Мозлі проти Сполученого Королівства» (Mosley v. the United Kingdom)*, 2011, §§ 125-129).

719. Важливо зазначити, що службові функції та обов'язки журналістів під час здійснення їхньої свободи вираження поглядів також застосовуються, коли вони публікують інформацію в інтернеті під власним ім'ям, у тому числі на сайтах, відмінних від сайту їх газети, зокрема, на відкритому інтернет-форумі (з цього приводу див. справу *«Фатуллаєв проти Азербайджану» (Fatullayev v. Azerbaijan)*, 2010, §§ 94-95).

6. «Право на забуття»

720. Незважаючи на те, що концепція «права на забуття» з'явилася нещодавно і все ще перебуває на стадії розробки, її застосування на практиці вже набуло низки характерних рис (*«Гурбен проти Бельгії» (Hurbain v. Belgium)* [ВП], 2023, §§ 191 і 194). Ця концепція вперше з'явилася в національній судовій практиці в контексті повторної публікації в пресі раніше розголошеної інформації судового характеру, коли особа, яка заявляла про «право на забуття», фактично прагнула домогтися винесення судового рішення проти особи, яка повторно опублікувала інформацію (*там само*, § 194). Згодом у національній судовій практиці з'явився новий аспект «права на забуття», пов'язаний з оцифруванням новинних статей, що призвело до їх широкого розповсюдження на веб-сайтах відповідних газет. Ефект такого розповсюдження було одночасно посилено відображенням веб-сайтів у переліках, наданих пошуковими системами. Цей аспект, відомий як «право на забуття в Інтернеті», стосується запитів на видалення або зміну даних, доступних в Інтернеті, або на обмеження доступу до цих даних, направлених видавцям новин або операторам пошукових систем. У таких випадках проблема полягає не в тому, що інформація знову опинилася в центрі уваги, а в тому, що вона залишалася доступною в Інтернеті (*там само*, § 195). Загалом, «право на забуття» на практиці може призвести до вжиття операторами пошукових систем або видавців новин різних заходів. Вони стосуються або змісту заархівованої статті (наприклад, видалення, зміни або анонімізації статті), або обмеження доступу до інформації. В останньому випадку обмеження доступу можуть встановлювати як пошукові системи, так і видавці новин (*там само*, § 175).

721. У своїй практиці Суд розглядав кілька справ, що стосувалися запитів про видалення, зміну, анонімізацію або вилучення з індексу новинних статей. Ці справи розглядалися або за статтею 8, якщо їх подавали особи, які посилалися на своє право на повагу до приватного життя (*«Венґжиновський та Смольчевський проти Польщі» (Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland)*, 2013; *«М.Л. та В.В. проти Німеччини» (M.L. and W.W. v. Germany)*, 2018), або за статтею 10, якщо їх подавали журналісти, редактори або власники ЗМІ, які посилалися на своє право на свободу вираження поглядів (*«Біанкарді проти Італії» (Biancardi v. Italy)*, 2021; *«Медієнґруппе Остеррайх ҐмбГ проти Австрії» (Mediengruppe Österreich GmbH v. Austria)*, 2022; *«Гурбен проти Бельгії» (Hurbain v. Belgium)* [ВП],2023).

722. Зокрема, справа *«Біанкарді проти Італії» (Biancardi v. Italy)*, 2021, стала першою справою, у якій Суд виніс рішення щодо сумісності зі статтею 10 цивільного позову проти журналіста за те, що він не вилучив з індексу опубліковану в Інтернеті конфіденційну інформацію щодо кримінальних проваджень, ініційованих проти приватних осіб, і рішення журналіста залишити цю інформацію легкодоступною, незважаючи на заперечення зацікавлених осіб. У цій справі не виникало питання про анонімізацію осіб в онлайн-статті. Суд зазначив, що стаття залишалася легкодоступною в Інтернеті протягом восьми місяців після офіційного звернення зацікавлених осіб з проханням видалити її. Суворість санкції — відповідальність за цивільним, а не кримінальним правом — і сума присудженої компенсації не видалися надмірними.

723. У контексті первинної публікації інформації, що стосується минулого особи, Суд розглянув справу *«Медієнґруппе Остеррайх ҐмбГ проти Австрії» (Mediengruppe Österreich GmbH v. Austria)*, 2022, яка стосувалася судового наказу, що вимагав від щоденної газети не публікувати певну інформацію про особу, опосередковано пов'язану з кампанією політичного кандидата напередодні президентських виборів. Газета опублікувала фотографію брата офіс-менеджера кандидата в «середовищі правих» і повідомила, що він був «засудженим неонацистом». Між цим засудженням і публікацією статті минуло понад двадцять років, а з моменту його звільнення з в'язниці — близько сімнадцяти років; крім того, на момент публікації його судимість вже було погашено. Національний вищий суд вказав на відсутність часового зв'язку і заборонив компанії-заявнику публікувати фотографії брата офіс-менеджера без його згоди, якщо в тій же статті в супровідному повідомленні містилась інформація про те, що він був

засуджений за неонацизм. Суд не встановив порушення статті 10, підкресливши, зокрема, проміжок часу між засудженням, звільненням і публікацією статті, про яку йдеться; втрату особою поганої репутації; той факт, що його далі не притягали до кримінальної відповідальності; важливість реінтеграції в суспільство осіб, які відбули покарання; а також їхній законний і значущий інтерес у тому, щоб через певний час їм більше не нагадували про їхню судимість.

724. Стосовно веб-архівів ЗМІ, що містять персональні дані особи, яка була об'єктом публікації в минулому, Суд зазначив, що цей контекст відрізняється від ситуацій, пов'язаних з первинною публікацією (*«Гурбен проти Бельгії» (Hurbain v. Belgium)* [ВП], 2023, § 205), і визначив, що основним питанням, яке необхідно вирішити, є подальша доступність такої інформації в Інтернеті, а не її первинна публікація (*там само*, § 174).

725. У цьому контексті відмова судів вимагати вилучення статті, яка шкодила репутації адвоката, доступної в інтернет-архівах газети, було визнано такою, що не порушує статтю 8 у справі *«Венґжиновський та Смольчевський проти Польщі» (Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland)*, 2013 (§§ 60-70). Суд визнав, що судові органи не повинні займатися переписуванням історії, наказуючи вилучити з публічного доступу всі згадки про публікації, що в минулому визнавалися, шляхом винесення остаточних судових рішень, необґрунтованими нападами на репутацію особи (*там само*, § 65). Крім того, законний інтерес громадськості до доступу до публічних інтернет-архівів преси захищається статтею 10 (*там само*, § 65). Варто зазначити, що польські суди зауважили, що було б бажано додати коментар до статті на веб-сайті газети, який би інформував громадськість про результати першої групи проваджень. На думку Суду, це свідчить про те, що національні суди усвідомлювали значення, яке публікації, доступні широкому загалу в Інтернеті, можуть мати для ефективного захисту прав особи, і що вони визнали важливість наявності на веб-сайті газети повної інформації про судові рішення, що стосуються статті. Адвокат не просив додати до статті посилання на попередні судові рішення на його користь (*там само*, §§ 66-67).

726. У справі *«М.Л. та В.В. проти Німеччини» (M.L. and W.W. v. Germany)*, 2018, двоє осіб, які були засуджені за вбивство і через чотирнадцять років вийшли на свободу, відбувши своє покарання у вигляді позбавлення волі, безуспішно вимагали, щоб веб-архіви газети видалили їхні фотографії та повну інформацію про їхні особи (прізвища й імена), щоб дати їм змогу почати нове життя поза увагою громадськості. Суд не встановив порушення статті 8 на тій підставі, що суспільний інтерес у доступі до точних і об'єктивних архівів повинен мати пріоритет (*там само*, § 116). Зокрема, Суд взяв до уваги наступні міркування: той факт, що на момент подання заявниками клопотань про анонімізацію оскаржувані повідомлення продовжували сприяти дискусії, що становлять суспільний інтерес; той факт, що заявники не були просто приватними особами, невідомими громадськості; поведінку заявників щодо засобів масової інформації, до яких вони звернулися після винесення їм обвинувального вироку з метою відновлення провадження у справі; той факт, що в повідомленнях факти висвітлювалися об'єктивно і без наміру принизити заявників або завдати шкоди їхній репутації; а також обмежений доступ до цієї інформації (*там само*, §§ 98-115).

727. У справі *«Гурбен проти Бельгії» (Hurbain v. Belgium)* [ВП], 2023, Суд переглянув свою попередню практику й скоригував критерії, що мають застосовуватися для збалансування відповідних прав за статтею 8 та статтею 10 щодо подальшої доступності електронної архівної версії статті, яка розкриває персональні дані особи. Справу було порушено видавцем газети, якого національні суди зобов'язали анонімізувати електронну архівну версію статті, опубліковану близько двадцяти років тому, що містила точну інформацію про смертельну аварію, на підставі «права на забуття» водія, який спричинив цю аварію. У своєму рішенні Суд визнав негативні наслідки постійної доступності певної інформації в Інтернеті, зокрема, значний вплив на сприйняття суспільством відповідної особи, а також ризики, пов'язані зі створенням образу відповідної особи та фрагментарним і викривленим відображенням

реальності. Водночас Суд пояснив, що вимога про право на забуття не є самостійним правом, захищеним Конвенцією, і такою мірою, якою вона охоплюється статтею 8, може стосуватися лише певних ситуацій і відомостей (*там само*, § 199).

728. Далі Суд роз'яснив, що балансування відповідних прав (тих, що мають рівну цінність), яке має здійснюватися в контексті запиту на зміну архівного журналістського контенту в Інтернеті, повинно враховуватися наступні критерії: (i) характер архівної інформації; (ii) час, що минув з моменту подій і з моменту первинної публікації й онлайн-публікації; (iii) сучасний інтерес до інформації; (iv) чи особа, яка претендує на право на забуття, є добре відомою, а також її поведінка після подій; (v) негативні наслідки подальшої доступності інформації в Інтернеті; (vi) ступінь доступності інформації в цифрових архівах; і (vii) вплив заходу на свободу вираження поглядів та, зокрема, на свободу преси (*«Гурбен проти Бельгії» (Hurbain v. Belgium)* [ВП], 2023, § 205). Крім того, Суд підкреслив, що в більшості випадків необхідно одночасно враховувати кілька критеріїв, щоб визначити захист, який має бути наданий приватному життю, у порівнянні з іншими інтересами, що розглядаються, а також із засобами, що застосовуються для забезпечення цього захисту в конкретній справі. Отже, захист приватного життя в контексті утвердження права на забуття не може розглядатися окремо від засобів, за допомогою яких це право буде реалізовано на практиці. З цього боку, йдеться про дотримання балансу з метою визначення того, чи є надмірною вага, що надається «праву на забуття» через право на повагу до приватного життя або ж через свободу вираження поглядів, з огляду на відповідну вагу конкуруючих інтересів й обсяг засобів, застосованих у конкретній справі. Крім того, не всі критерії, що застосовувалися, мали однакову вагу. Особливу увагу слід було приділити належному балансуванню, з одного боку, інтересів осіб, що вимагали вжиття заходів, а з іншого – впливу таких запитів на видавців. Принцип збереження цілісності архівів преси вимагав, щоб зміна і, *a fortiori*, вилучення матеріалів обмежувалося лише тим, що є суворо необхідним, щоб запобігти будь-якому негативному впливу на виконання пресою свого завдання з поширення інформації та ведення архівів (*там само*, § 206 і 211). Застосовуючи вищезазначені критерії до обставин справи, що розглядається, Суд зазначив, що національні суди узгоджено врахували характер і серйозність судових фактів, викладених у статті, той факт, що стаття не була актуальною й не мала історичного або наукового інтересу, а також той факт, що відповідна особа не була добре відомою. До того ж вони надали важливого значення серйозній шкоді, якої зазнала ця особа в результаті подальшої наявності статті в Інтернеті з необмеженим доступом, що могло створити «віртуальну судимість», особливо з огляду на тривалий час, що минув з моменту первинної публікації статті. Крім того, розглянувши заходи, що могли б бути вжиті з метою забезпечення балансу прав, Суд постановив, що анонімізація статті не поклала на заявника надмірного і нездійсненного тягаря, водночас являючи собою найбільш ефективний засіб захисту приватного життя зазначеної особи (*там само*, § 255). Тому Суд був переконаний, що національні суди вжили належних урівноважуючих заходів, і не виявив порушення статті 10 (*там само*, § 256).

7. Соціальні мережі

729. У справі *«Меліке проти Туреччини» (Melike v. Turkey)*, 2021, Суд уперше розглянув випадок обмеження свободи вираження політичних поглядів працівників у соціальних мережах і, зокрема, використання кнопки «Подобається» для виявлення зацікавленості або схвалення контенту, опублікованого третіми особами. Контент, про якій йдеться, містив, *inter alia*, гостру політичну критику стверджуваних репресивних дій органів влади, заклики й заохочення до проведення демонстрацій на знак протесту проти таких дій, а також висловлення обурення. Заявницю було звільнено роботодавцем відповідно до приватного права за те, що вона поставила позначку «Подобається» такій публікації, згідно з рішенням дисциплінарної комісії (до складу якої входили представники міністерства). Суд із трудових спорів вважав, що контент, який їй «Сподобався», не може охоплюватися свободою вираження

поглядів і, ймовірно, мав змогу порушити мир і спокій на робочому місці. Суд підійшов до справи з позиції позитивних зобов'язань Держави за статтею 10 (§§ 38-40). Він зазначив, що використання кнопки «Подобається» не має такого ж значення, що й обмін контентом. Суд також зауважив, що заявниця не є публічною особою, і не було доведено, що на її позначки «Подобається» звернули увагу велика кількість користувачів соціальної мережі, або що вони могли спровокувати будь-які несприятливі наслідки на робочому місці заявниці (§§ 51-53). Суд також підкреслив суворість призначеного покарання і встановив порушення статті 10 (§§ 54-56).

730. У справі *«Санчез проти Франції» (Sanchez v. France)* [ВП], 2023, Суд уперше розглянув питання про відповідальність користувачів соціальних мереж за коментарі третіх осіб. У цій справі заявник, політик, був притягнутий до кримінальної відповідальності за ксенофобські висловлювання, розміщені іншими користувачами на «стіні» його особистого облікового запису в соціальній мережі «Фейсбук» (*Facebook*) під час виборчої кампанії. Суд підкреслив, зокрема, що «стіну» заявника в «Фейсбуці» не можна порівняти з «великим професійно керованим новинним інтернет-порталом, що працює на комерційній основі», і підійшов до справи, враховуючи «обов'язки й відповідальність», що покладаються на політиків, коли вони вирішують використовувати соціальні мережі в політичних цілях, зокрема, для виборчої кампанії, шляхом створення платформ, доступних для громадськості в Інтернеті, з метою отримання її реакції та коментарів (§ 180). У цьому контексті Суд підкреслив, що власник облікового запису не може посилатися на право на безкарність при використанні електронних ресурсів, доступних в Інтернеті, і що така особа зобов'язана діяти в межах поведінки, яку можна розумно очікувати від неї (§ 190). В останньому випадку важливим фактором є ступінь популярності: приватна особа з обмеженою популярністю й репрезентативністю буде мати менше обов'язків, ніж місцевий політик і кандидат на місцевих виборах, який, зі свого боку, буде мати менший тягар, ніж національний діяч, для якого вимоги обов'язково будуть ще жорсткішими з огляду на вагу й сферу охоплення що надається його словам, а також ресурси, до яких він матиме більший доступ для ефективного використання соціальних мереж (§ 201).

731. Враховуючи це, Суд зазначив, що заявник використовував свій обліковий запис у соціальній мережі «Фейсбук» як політик і в політичних цілях під час виборчої кампанії, з якою оскаржувані коментарі були безпосередньо пов'язані (§ 189). Крім того, він міг самостійно вирішити, чи робити доступ до «стіни» свого облікового запису в соціальній мережі публічним. Незважаючи на те, що йому не можна дорікнути за сам вибір зробити доступ до «стіни» публічним, зважаючи на напруженість, пов'язану з місцевими виборами, що тоді існувала, цей вибір, очевидно, не був позбавлений потенційно серйозних наслідків, про що заявник повинен був знати за даних обставин (§ 193). Відзначивши, що заявник не вжив своєчасних заходів для перегляду розміщених коментарів і видалення тих, які були явно незаконними, і що національні суди винесли обґрунтовані рішення, засновані на розумній оцінці фактів (§ 199), Суд дійшов висновку, що статтю 10 не було порушено в цій справі (§§ 209-10).

732. Суд зайняв жорстку позицію щодо відповідальності за коментарі третіх осіб, які є фізичними особами та користувачами соціальних мереж. Зокрема, Суд наголосив, що правові норми, які встановлюють таку відповідальність, мають бути «особливо точними» (*«Александру Петрашку проти Румунії» (Alexandru Pătraşcu v. Romania),* 2025, §https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-240296 127). У цій справі, де заявник — відомий шанувальник опери та блогер — був притягнутий до відповідальності в рамках цивільного судочинства, зокрема, за коментарі третіх осіб на його сторінці у Facebook щодо його допису про конфлікт у Національній опері Бухареста, Суд зауважив, що відповідні правові положення мали дуже загальний характер, не містили жодних вказівок на обов'язок заявника, як власника сторінки у Facebook, здійснювати моніторинг повідомлень, опублікованих третіми особами; вони також не містили жодних додаткових деталей щодо обставин, за яких від власника такої сторінки можна було б вимагати здійснення такого моніторингу, щодо заходів, які слід вживати після такого моніторингу, або щодо умов, що визначають наявність вини в цьому контексті

(*«Александру Петрашку проти Румунії» (Alexandru Pătraşcu v. Romania),* 2025, § 128). Враховуючи також розбіжності у тлумаченні цих положень національними судами трьох рівнів юрисдикції, Суд дійшов висновку, що національне законодавство не можна вважати достатньо чітким і точним для забезпечення заявнику можливості користуватися свободою вираження поглядів, як того вимагає верховенство права в демократичному суспільстві, а отже, не можна стверджувати, що відповідне втручання було «передбачене законом» (https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-240296 *«Александру Петрашку проти Румунії» (Alexandru Pătraşcu v. Romania),* 2025, §§ 130–134).

733. У справі *«Страіштеану проти Республіки Молдова» (Străisteanu v. the Republic of Moldova)*, 2025, §§ 55 та 66–76, заявниця — адвокатка, активістка з питань прав ЛГБТІ та блогерка — опублікувала на своїй сторінці у Facebook відео, на яких було зафіксовано гомофобні словесні образи її з боку іншого адвоката. Суд звернув увагу на вплив та широке охоплення цих відео, оскільки вони були поширені під час тижня прайду та стосувалися питання, що становить суспільний інтерес. Суд також зазначив, що не було доказів, які б свідчили про те, що охоплення та вплив цих відеозаписів залишалися такими ж значними із плином часу, і визнав, що рішення національних судів, яке зобов'язувало заявницю видалити ці відеозаписи, порушило її права, передбачені статтею 10, з огляду на те, що не було збалансовано її право на свободу вираження поглядів у контексті дискусії з питання, що становить суспільний інтерес, та право іншого адвоката на повагу до приватного життя.

734. У справі *«Авагян проти Росії» (Avagyan v. Russia)*, 2025, §§ 31-39, заявниця — фізична особа — була визнана винною в рамках адміністративного провадження за умисне поширення «неправдивої інформації» у своїх коментарях, в яких вона ставила під сумнів наявність випадків COVID-19 у її регіоні. Ці коментарі були опубліковані на її акаунті в Instagram, який вона використовувала для просування свого малого бізнесу. Суд зазначив, що заявниця зробила свої коментарі у відповідь на новинну статтю про стверджувані недоліки у звітуванні влади щодо COVID-19. Суд вважав, що заявниця висловила критику щодо уявної відсутності прозорості, а не мала наміру надати перевірену фактичну інформацію. З огляду на важливість таких публічних дебатів, особливо в кризові часи, коли прозорість і підзвітність мають першочергове значення, а також з огляду на обмежені охоплення її коментарів та нездатність національних судів забезпечити «релевантне та достатнє» обґрунтування і, зокрема, встановити намір заявниці поширювати «неправдиву інформацію», Суд визнав порушення статті 10 Конвенції.

C. Блокування доступу до Інтернету

735. Суд декілька разів виносив рішення про сумісність заходів державних органів влади, що блокують доступ до певних інтернет-сайтів, зі статтею 10. По суті, заявники скаржилися на побічні ефекти блокування.

736. Стосовно блокування сайту відеохостингу YouTube Суд зазначив, що заявники, хоч вони і були простими користувачами, на яких рішення про блокування доступу до YouTube безпосередньо не поширювалося, могли законно стверджувати, що захід, який оскаржується, вплинув на їхнє право одержувати та передавати інформацію чи ідеї, що вони були активними користувачами YouTube, і що ця платформа була унікальною через її характеристики, доступність і, передусім, її потенційний вплив, і що у заявників не було альтернативних варіантів (*«Ченґіз та інші проти Туреччини» (Cengiz and Others v. Turkey)*, 2015, §§ 52, 53, 55; див. *«Агмет Їлдірім проти Туреччини» (Ahmet Yıldırım v. Turkey)*, 2012, §§ 49 та 55, про те, що фізична особа не могла отримати доступ до свого вебсайту, розміщеного на сервісі хостингу Google Sites).

737. І навпаки, Суд постановив, що власне той факт, що заявник, як і інші турецькі користувачі відповідних вебсайтів, опосередковано зазнав впливу блокування двох музичних сайтів, не може бути достатнім для того, щоб цього користувача можна було вважати «постраждалим» (*«Акденіз проти Туреччини» (Akdeniz v. Turkey)* (ухв.), 2014, § 24).

738. Щодо того, чи був захід у формі блокування виправданим, Суд постановив, що, хоча такі попередні обмеження загалом не були несумісними з Конвенцією, проте вони повинні були становити частину особливо суворої правової бази, що забезпечує як жорсткий контроль за межами заборони, так і ефективний судовий нагляд для запобігання зловживанням. Судовий нагляд за таким заходом, що ґрунтувався на зважуванні конкурентних відповідних інтересів і мав на меті забезпечити їх баланс, неможливий без бази, яка встановлює точні та конкретні правила, що стосуються застосування попередніх обмежень свободи вираження поглядів (*«Агмет Їлдірім проти Туреччини» (Ahmet Yıldırım v. Turkey)*, 2012, § 64; *«Ченґіз та інші проти Туреччини» (Cengiz and Others v. Turkey)*, 2015, § 62, стосовно свободи одержувати та передавати інформацію та ідеї; див. також справу *«ТОВ Флавус та інші проти Росії» (OOO Flavus and Others v. Russia)*, 2020, §§ 40-43).

739. Суд підкреслив, зокрема, необхідність зважити різні відповідні інтереси, в тому числі оцінивши необхідність блокування всього доступу до певних сайтів (*«Агмет Їлдірім проти Туреччини» (Ahmet Yıldırım v. Turkey)*, 2012, § 66), та зазначив, що органи влади повинні були серед інших аспектів враховувати той факт, що такий захід, зробивши недоступними великі обсяги інформації, мав суттєво обмежити права користувачів інтернету та мати значний побічний ефект (*там само*; *«Ченґіз та інші проти Туреччини» (Cengiz and Others v. Turkey)*, 2015, § 64). Той факт, що організації продовжували користуватися соціальними мережами або публікували свої матеріали на інших платформах, не є «еквівалентною заміною їхніх основних і повноцінних новинних веб-сайтів», що були заблоковані місцевою владою. Навіть той факт, що блокування веб-сайту можна було обійти за допомогою VPN та інших сторонніх сервісів, не може «пом'якшити» вплив таких розпоряджень (*«РФЕ/РЛ Інк. та інші проти Азербайджану» (RFE/RL Inc. and Others v. Azerbaijan)*, 2024, § 72-73).

740. У справі *«Володимир Харитонов проти Росії» (Vladimir Kharitonov v. Russia)*, 2020, стосовно блокування інтернет-сайту як автоматичного наслідку наказу про блокування іншого сайту з тією ж IP-адресою, Суд зазначив, що цей захід мав значний побічний ефект, зробивши недоступними великі обсяги інформації і в такий спосіб істотно обмеживши права користувачів інтернету. Суд визнав, що правова база, якою компетентні органи влади обґрунтували своє рішення, не була достатньо передбачуваною у контексті статті 10 Конвенції (§§ 45-47).

741. У справі *«Кабліс проти Росії» (Kablis v. Russia)*, 2019, Суд виніс рішення про те, чи відповідали статті 10 Конвенції раніше введені обмеження на публікації в інтернеті, що закликають до участі у несанкціонованому громадському заході. Суд постановив, що повинна була існувати можливість забезпечити судовий нагляд щодо заходів блокування до того, як сталася відповідна подія. Після цієї дати інформація з повідомлень втратила будь-яку цінність і значимість, а тому скасування заходу блокування під час судового нагляду на цьому етапі не мало сенсу (§ 96). Так само, у цій справі і в справі *«Ельвіра Дмітрієва проти Росії» (Elvira Dmitriyeva v. Russia)*, 2020, Суд визнав, що власне факт порушення заявниками законодавчої заборони через публікацію заклику до участі в громадському заході, що проводився з порушенням встановленої процедури, не є достатнім для виправдання втручання в їхню свободу вираження поглядів (§§ 103 та 84 відповідно).

742. У декількох справах Суд встановив, що наказ про масове блокування вебсайту є крайнім заходом, який Комітет ООН з прав людини та інші міжнародні органи порівнювали із забороною газети чи телерадіокомпанії (*«ТОВ Флавус та інші проти Росії» (OOO Flavus and Others v. Russia)*, 2020, § 37; *«Булгаков проти Росії» (Bulgakov v. Russia)*, 2020, § 34).

743. У справі *«ТОВ Флавус та інші проти Росії» (OOO Flavus and Others v. Russia)*, 2020, про необґрунтоване масове блокування опозиційних інтернет-видань Суд визнав, що цей захід, який навмисно ігнорував різницю між незаконною та протизаконною інформацією, був довільним та явно необґрунтованим (§ 34).

744. У справі *«Булгаков проти Росії» (Bulgakov v. Russia)*, 2020, щодо блокування за рішенням суду цілого вебсайту через наявність заборонених матеріалів і його подальше блокування навіть після того, як цей матеріал був видалений, Суд постановив, що для наказу про блокування не було правових підстав, оскільки законодавство, на якому ґрунтувався цей наказ, не давав органам влади дозволу блокувати доступ до всього інтернет-сайту (§ 34). Суд також визнав, що визнання незаконності *тим більше [a fortiori]* застосовується до подальшого блокування вебсайту після видалення заборонених матеріалів (§ 38). Зрештою, Суд пояснив, що, хоча процесуальна вимога статті 10 доповнює вищу мету забезпечення поваги до основоположного права на свободу вираження поглядів, право на ефективний засіб правового захисту надає процесуальну гарантію (§ 46). У цьому сенсі Суд встановив, що, хоча заявник мав можливість офіційно оскаржити відповідне рішення та взяти участь у слуханні, він не мав доступу до «ефективного» засобу правового захисту за змістом статті 13 Конвенції, оскільки апеляційний суд не розглянув його скарги по суті (§ 48; див. також *«Енгельс проти Росії» (Engels v. Russia)*, 2020, §§ 41-44).

745. Зрештою, у справі, де власник вебсайту, щоб уникнути блокування всього свого вебсайту, був зобов'язаний видалити заборонену державними судами інформацію про інструменти фільтрування та обходу фільтрів, Суд постановив, що законодавча основа для наказу не давала судам або власникам інтернет-сайти жодні вказівки щодо характеру або категорій контенту, який міг бути заборонений, і тому не задовольняла вимогу передбачуваності (*«Енгельс проти Росії» (Engels v. Russia)*, 2020, §§ 27-28).

D. Доступ до Інтернету та особи, які утримуються під вартою

746. Суд мав можливість винести ухвалу про відмову дозволити ув'язненим (на підставі захисту прав інших осіб та запобігання заворушенням і злочинам) доступ через інтернет до інформації, опублікованої на певних сайтах, яка була у вільному необмеженому доступі.

747. Підкреслюючи, що стаття 10 не накладає загального зобов'язання надавати ув'язненим доступ до інтернету або до конкретних інтернет-сайтів (*«Янковскіс проти Литви» (Jankovskis v. Lithuania)*, 2017, § 55; *«Кальда проти Естонії» (Kalda v. Estonia)*, 2016, § 45), Суд постановив, що мало місце втручання у здійснення заявниками права на одержання інформації, і встановив порушення статті 10. При цьому Суд засновував свій висновок, зокрема, на характері та походженні відповідної інформації та тому, що державні органи влади не провели достатньо поглиблене вивчення індивідуальних ситуацій ув'язнених, зазначивши, відповідно, що заявнику був необхідний доступ до неї для захисту своїх прав у контексті національного судового розгляду (*«Кальда проти Естонії» (Kalda v. Estonia)*, 2016, § 50), і тому, що було обґрунтовано вважати, що відповідна інформація безпосередньо стосувалася інтересу заявника в отриманні знань, що, своєю чергою, було пов'язано з його реабілітацією та подальшої реінтеграцію в суспільство (*«Янковскіс проти Литви» (Jankovskis v. Lithuania)*, 2017, § 59).

XIV. Плюралізм та свобода вираження поглядів

748. Суд вважає, що демократія неможлива без плюралізму (*«Чентро Європа 7 С.р.л. та Ді Стефано проти Італії» (Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy)* [ВП], 2012, § 129). Однією з

головних характеристик демократії є надана нею можливість вирішувати проблеми країни через діалог, не вдаючись до насильства (*«Манол та інші проти Молдови» (Manole and Others v. Moldova)*, 2009, § 95). На думку Суду, навіть в умовах надзвичайного стану, правового режиму, метою якого є відновлення нормального режиму через гарантування основоположних прав, Договірні Держави повинні пам'ятати, що будь-які вжиті заходи повинні бути спрямовані на захист демократичного порядку від загроз для нього, і всі зусилля мають спрямовуватися на те, щоб захистити цінності демократичного суспільства, таких як плюралізм, терпимість і широта поглядів (*«Шагін Алпай проти Туреччини» (Şahin Alpay v. Turkey)*, 2018, § 180).

749. Демократія процвітає завдяки свободі вираження поглядів. Суть демократії полягає в тому, щоб давати змогу пропонувати та обговорювати різні політичні програми, навіть ті, що ставлять під сумнів те, як зараз організована Держава, за умови, що вони не шкодять власне демократії (*«Чентро Європа 7 С.р.л. та Ді Стефано проти Італії» (Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy)* [ВП], 2012, § 129; *«Манол та інші проти Молдови» (Manole and Others v. Moldova)*, 2009, § 95; *«Соціалістична партія та інші проти Туреччини» (Socialist Party and Others v. Turkey)*, 1998, §§ 41, 45 та 47).

750. Враховуючи важливість ціни питання відповідно до статті 10, Держава є кінцевим гарантом плюралізму (*«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom*) [ВП], 2013, § 101; *«Манол та інші проти Молдови» (Manole and Others v. Moldova)*, 2009, § 99; *«Інформаціонсферайн Лентія та інші проти Австрії» (Informationsverein Lentia and Others v. Austria)*, 1993, § 38).

751. Суд вважає, що у сфері аудіовізуального мовлення зазначені принципи покладають на Державу обов'язок забезпечити, по-перше, щоб громадськість мала доступ через телебачення та радіо до неупередженої та точної інформації, а також до широкого спектру думок і коментарів, які містять, *inter alia*, різноманітність політичних поглядів всередині країни, і, по-друге, що журналісти та іншим фахівці, які працюють в аудіовізуальних медіа, не стикалися з перешкодами для передачі цієї інформації та її коментування (*«Манол та інші проти Молдови» (Manole and Others v. Moldova)*, 2009, § 100).

752. Плюралізм як цінність, що притаманна демократії, підкреслюється в прецедентній практиці Суду за статтею 10 Конвенції у декількох сферах, і особливо в тих, що викладені нижче.

A. Загальні принципи, що стосуються плюралізму в аудіовізуальних медіа

753. Свобода вираження поглядів, що закріплена в пункті 1 статті 10, є однією з найважливіших основ демократичного суспільства і однією з головних умов його прогресу (*«Лінґенс проти Австрії» (Lingens v. Austria)*, 1986, § 41). Свобода преси та інших новинних медіа надає громадськості один з найкращих засобів для виявлення та формування думки щодо ідей та позицій політичних лідерів. Преса зобов'язана поширювати інформацію та ідеї з політичних питань та інших тем, що становлять суспільний інтерес. Перед нею не лише стоїть завдання поширювати таку інформацію та ідеї: громадськість також має право їх одержувати (див., наприклад, справи *«Хендісайд проти Сполученого Королівства» (Handyside v. the United Kingdom)*, 1976, § 49, і *«Лінґенс проти Австрії» (Lingens v. Austria)*, 1986, §§ 41-42).

754. Аудіовізуальні засоби медіа, такі як радіо та телебачення, відіграють тут особливо важливу роль. Завдяки своїй здатності передавати повідомлення за допомогою звуку та зображень, такі засоби медіа забезпечують більш безпосередній та потужний вплив, ніж друковані видання (*«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства»*

(Animal Defenders International v. the United Kingdom) [ВП], 2013, § 119; *«Педерсен та Баадсґаард проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark)* [ВП], 2004, § 79; *«Джерсілд проти Данії» (Jersild v. Denmark)*, 1994, § 31). Функція телебачення та радіо як звичних джерел розваг у побутовій обстановці глядача чи слухача ще більше підсилює їх вплив (*«Манол та інші проти Молдови» (Manole and Others v. Moldova)*, 2009, § 97; *«Мерфі проти Ірландії» (Murphy v. Ireland)*, 2003, § 74). До того ж, особливо у віддалених регіонах, телебачення та радіо можуть бути доступнішими, ніж інші засоби медіа (*«Манол та інші проти Молдови» (Manole and Others v. Moldova)*, 2009, § 97).

755. Суд вважає, що повага до принципів плюралізму, у сфері аудіовізуального мовлення, також передбачає обов'язок Держави забезпечувати, по-перше, щоб громадськість мала доступ через телебачення та радіо до неупередженої та точної інформації й широкого спектру думок і коментарів, які містять у собі, *inter alia*, різноманітність політичних поглядів усередині країни (*«Манол та інші проти Молдови» (Manole and Others v. Moldova)*, 2009, § 20). Вибір засобів, за допомогою яких можна досягати цих цілей, повинен різнитися залежно від місцевих умов і тому перебуває у межах розсуду Держави.

756. У тих випадках, коли Держава приймає рішення про створення системи суспільного мовлення, викладені вище принципи передбачають, що національне законодавство та практика мають гарантувати, що система надає плюралістичні послуги. Особливо у місцях, де приватні телерадіостанції досі ще занадто слабкі, щоб запропонувати реальну альтернативу, а тому громадська чи державна організація є єдиним або панівним мовником у країні чи регіоні, для належного функціонування демократії необхідно, щоб вони передавали неупереджені, незалежні та збалансовані новини, інформацію та коментарі, а також забезпечували форум для громадської дискусії, на якому може висловлюватися якомога широкий спектр поглядів і думок (*«Манол та інші проти Молдови» (Manole and Others v. Moldova)*, 2009, § 101). Вибір засобів, за допомогою яких можна досягати цих цілей, повинен різнитися залежно від місцевих умов і тому перебуває у межах розсуду Держави (*«НІТ С.Р.Л. проти Республіки Молдова» (NIT S.R.L. v. the Republic of Moldova)* [ВП], 2022, § 192).

757. Вимога плюралізму не обмежується тим, що описують як питання зовнішнього плюралізму (наприклад, монополія, дуополія чи інші позиції домінування), а стосується також відповідної національної правової бази про внутрішній плюралізм, наприклад, зобов'язання мовників представляти різні політичні погляди збалансовано, не віддаючи перевагу жодній конкретній партії чи політичному руху (*«НІТ С.Р.Л. проти Республіки Молдова» (NIT S.R.L. v. the Republic of Moldova)* [ВП], 2022, § 189).

758. Будь-які аспекти плюралізму, внутрішнього чи зовнішнього, слід розглядати не ізольовано один від одного, а швидше у поєднанні. Так, у національній системі ліцензування, що включає певну кількість мовників з національним охопленням, те, що може розглядатися як відсутність внутрішнього плюралізму в програмах, які пропонує один мовник, може компенсуватися наявністю ефективного зовнішнього плюралізму (*«НІТ С.Р.Л. проти Республіки Молдова» (NIT S.R.L. v. the Republic of Moldova)* [ВП], 2022, § 190).

759. Однак недостатньо забезпечити існування декількох каналів (*«Чентро Європа 7 С.р.л. та Ді Стефано проти Італії» (Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy)* [ВП], 2012, § 130). Як зазначено у Рекомендації CM/Rec (2007)2 Комітету міністрів про плюралізм медіа та різноманітність медіаконтенту, «збільшення кількості засобів комунікації, що пропонуються громадськості, не гарантує автоматично плюралізм інформації та різноманітність медіаконтенту». Потрібно забезпечувати різноманітність загального змісту програм, який міститиме, наскільки це можливо, різноманітні думки, що побутують у суспільстві, на яке націлені програми. Дійсно, можуть існувати різні підходи до досягнення загальної різноманітності програм у європейському просторі (*«НІТ С.Р.Л. проти Республіки Молдова» (NIT S.R.L. v. the Republic of Moldova)* [ВП], 2022, § 190).

760. У справі *«Манол та інші проти Молдови» (Manole and Others v. Moldova)*, 2009, усі заявники протягом певного періоду були журналістами, редакторами чи продюсерами; вони скаржились на обмеження свободи вираження поглядів та недостатні законодавчі гарантії незалежності служби суспільного мовлення, яка мала фактичну монополію в країні. У цій справі Суд повторно зазначив, що за дотримання умов, викладених у пункті 2 статті 10, журналісти мають право передавати інформацію. Передбачений статтею 10 захист поширюється на найнятих журналістів та інших співробітників медіа. Найнятий журналіст може заявити, що на нього безпосередньо впливають загальні правила чи політика, які застосовуються його роботодавцем, що обмежує журналістську свободу. Санкція чи інший захід, вжиті роботодавцем щодо найнятого журналіста, можуть прирівнюватися до втручання у свободу вираження поглядів (§§ 103 та 111; див. також *«Фуентеш Бобо проти Іспанії» (Fuentes Bobo v. Spain)*, 2000, § 38).

761. У справі, що стосується дисциплінарного звільнення журналіста зі служби в громадському радіо, Суд взяв до уваги загальні принципи, що стосуються плюралізму в аудіовізуальних медіа, та права громадських мовників визначати свою редакційну політику відповідно до суспільних інтересів, а також їх відповідальність за висловлювання, які робляться в ефірі. Суд встановив, що статус заявниці як журналістки не давав їй автоматичного права безконтрольно проводити політику, що суперечить політиці, визначеній її роботодавцем, що рівносильно порушенню прийнятих керівництвом законних редакційних рішень (*«Ненкова-Лалова проти Болгарії» (Nenkova-Lalova v. Bulgaria)*, 2012, §§ 59-60).

762. Суд також наголосив на важливій ролі, яку відіграють регуляторні органи у захисті та просуванні свободи та плюралізму медіа, а також на необхідності забезпечення їхньої незалежності з огляду на делікатний і складний характер цієї ролі (*«НІТ С.Р.Л. проти Республіки Молдова» (NIT S.R.L. v. the Republic of Moldova)* [ВП], 2022, § 205; *«Європа Вей С.р.л. проти Італії» (Europa Way S.r.l. v. Italy)*, 2025, § 121). У справі *«Європа Вей С.р.л. проти Італії» (Europa Way S.r.l. v. Italy)*, 2025, § 124, Суд постановив, що призупинення міністерським наказом та подальше скасування законодавчим актом процедури проведення тендеру на розподіл частот для цифрового наземного телевізійного мовлення було втручанням у здійснення функцій відповідного регуляторного органу та підірвало його незалежність.

B. Плюралізм медіа та вибори

763. Вільні вибори та свобода вираження поглядів, а особливо свобода політичних дебатів, є основою будь-якої демократії. Ці два права взаємопов'язані та посилюють одне одного. У період, що передує виборам, особливо важливою є можливість вільно поширювати будь-які думки та інформацію (*«Орловская Іскра проти Росії» (Orlovskaya Iskra v. Russia)*, 2017, § 110; *«Чельцова проти Росії» (Cheltsova v. Russia)*, 2017, § 96; *«Длуґолечкі проти Польщі» (Długołęcki v. Poland)*, 2019, § 40; *«Боумен проти Сполученого Королівства» (Bowman v. the United Kingdom)* [ВП], 1998, § 42; *«Тесленко та інші проти Росії» (Teslenko and Others v. Russia)*, 2022, § 119). Цей принцип застосовується як до загальнонаціональних, так і до місцевих виборів (*«Чельцова проти Росії» (Cheltsova v. Russia)*, 2017, § 96; *«Квєчень проти Польщі» (Kwiecień v. Poland)*, 2007, § 48).

764. Тож роль спостерігача, яку відіграє преса, є не менш актуальною під час виборів. На думку Суду, ця роль передбачає незалежне здійснення свободи преси на основі вільного редакційного вибору, спрямованого на поширення інформації та ідей з питань, що становлять суспільний інтерес. Зокрема, обговорення кандидатів і їхніх програм сприяє здійсненню права громадськості на одержання інформації та посилює здатність виборців робити усвідомлений вибір між кандидатами (*«Орловская Іскра проти Росії» (Orlovskaya Iskra v. Russia)*, 2017, § 130).

765. Суд повторно зазначив, що політичні дебати з питань, які становлять спільний інтерес, є сферою, де обмеження свободи вираження поглядів слід тлумачити вузько (*«Лопес Ґомез да Сільва проти Португалії» (Lopes Gomes da Silva v. Portugal)*, 2000, § 33).

766. У контексті передвиборчих дебатів Суд надав особливого значення безперешкодному здійсненню кандидатами свободи слова (*«Кудешкіна проти Росії» (Kudeshkina v. Russia)*, 2009, § 87).

767. Посилаючись на *підготовчі матеріали* за статтею 3 Першого протоколу, Суд підкреслив, що фраза «умови, які забезпечать вільне вираження поглядів народу під час виборів до законодавчого органу» по суті означає, окрім свободи вираження поглядів (що вже захищаються статтею 10 Конвенції), принцип рівного ставлення до всіх громадян під час здійснення ними свого виборчого права та права виставляти свою кандидатуру на виборах (*«Матью-Могін та Клерфайт проти Бельгії» (Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium)*, 1987, § 54).

768. За певних обставин ці два права можуть суперечити одне одному, і в період перед виборами, або під час них, може знадобитися запровадити певні обмеження (які, зазвичай, неприйнятні) на свободу вираження поглядів, щоб забезпечити «вільне вираження поглядів народу під час виборів до законодавчого органу». Суд визнає, що у встановленні балансу цих двох прав Договірні Держави мають свободу розсуду, якою вони зазвичай користуються у частині організації своїх виборчих систем (*«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom*) [ВП], 2013, § 123; *«Оран проти Туреччини» (Oran v. Turkey)*, 2014, § 52; *«Боумен проти Сполученого Королівства» (Bowman v. the United Kingdom)* [ВП], 1998, § 43).

C. Положення про платну рекламу

769. Суд визнає, що великі фінансові групи можуть отримувати конкурентні переваги в комерційній рекламі і так чинити тиск на радіо- та телевізійні станції, що транслюють рекламні ролики, обмежуючи у такий спосіб їхню свободу. Він вважає, що такі ситуації підривають фундаментальну роль свободи вираження поглядів у демократичному суспільстві, закріплену в статті 10 Конвенції (*«ФауҐеТе Ферайн ґеґен Тірфабрікен проти Швейцарії» (VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland)*, 2001, § 73).

770. Суд постановив, що купівля ефірного часу для реклами, зазвичай, має явно часткову мету, яка передбачає незбалансоване використання групами, що мають більші ресурси, ніж інші (*«Мерфі проти Ірландії» (Murphy v. Ireland)*, 2003, § 74). Плюралізм медіа зазнає особливого ризику в галузі реклами, оскільки реклама, яка оскаржується, має політичний (*«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom*) [ВП], 2013) або релігійний (*«Мерфі проти Ірландії» (Murphy v. Ireland)*, 2003) характер.

771. Суд зазначив, що в Європі відсутній консенсус щодо того, як регулювати платну політичну рекламу в засобах мовлення (*«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom*) [ВП], 2013, § 123). Це розширює межі розсуду, які, зазвичай, є вузькими, що надаються Державі у частині обмежень на вираження суспільних інтересів (*там само*, § 123; *«ТВ Вест АС та Партія пенсіонерів Роґаланду проти Норвегії» (TV Vest AS & Rogaland Pensjonistparti v. Norway)*, 2008, § 67; *«Друкарня та видавництво і Понсон проти Франції» (Société de conception de presse et d'édition and Ponson v. France)*, 2009, §§ 57 та 63). У справі *«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom*) [ВП], 2013, Суд зазначив, що інтереси, які необхідно враховувати у частині політичної реклами, – це, з одного боку, право НУО-заявника поширювати інформацію та ідеї, що становлять спільний

інтерес, які громадськість має право одержувати, а, з іншого боку, — бажання органів влади захистити демократичні дебати і процес від спотворень з боку великих фінансових груп, які мають вигідний доступ до впливових медіа. Суд визнає, що такі групи можуть отримувати конкурентні переваги у сфері платної реклами і в такий спосіб обмежувати вільні та плюралістичні дебати, кінцевим гарантом яких залишається Держава (§ 112).

772. Захист плюралізму медіа в політичній рекламі особливо важливий у ситуаціях, коли великим партіям надається значний ефірний час, а менші партії ледве згадуються. Щодо таких ситуацій Суд постановив, що платна реклама на телебаченні була єдиним способом для невеликої партії донести своє повідомлення до громадськості за допомогою цього засобу медіа, хоч це й було заборонено законом (*«ТВ Вест АС та Партія пенсіонерів Роґаланду проти Норвегії» (TV Vest AS & Rogaland Pensjonistparti v. Norway)*, 2008, § 73). Доступ до альтернативних медіа є ключовим фактором у оцінці пропорційності обмеження доступу до інших потенційно корисних засобів медіа, таких як дискусійні програми на радіо чи телебаченні, друковані медіа та соціальні мережі (*«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom*) [ВП], 2013, § 124).

773. Суд також захищає плюралізм медіа в контексті релігійної реклами, щоб посприяти нейтральності в мовленні та забезпечити рівні умови для всіх релігій (*«Мерфі проти Ірландії» (Murphy v. Ireland)*, 2003, § 78). У зв'язку з цим він визнає, що положення, яке дозволяє рекламувати одну релігію, а не іншу, важко обґрунтувати, і що положення, яке дозволяє Державі або будь-якому призначеному органу фільтрувати в кожному конкретному випадку неприйнятну чи надмірну релігійну рекламу, важко застосувати справедливо, об'єктивно та погоджено (*там само*, § 77). Проте Держава обґрунтовано могла вважати, що навіть обмежена свобода реклами принесе панівній релігії більше користі, ніж тим релігіям, у яких значно менше прихильників та ресурсів (*там само*, § 78).

D. Поширення аудіовізуальних джерел

774. Згідно з викладеним у третьому реченні пункту 1 статті 10, Держави можуть регулювати за допомогою системи ліцензування порядок організації мовлення на їх територіях, особливо в частині його технічних аспектів (*«Чентро Європа 7 С.р.л. та Ді Стефано проти Італії» (Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy)* [ВП], 2012, § 139). Надання ліцензії також може зумовлюватися іншими міркуваннями, такими як характер і цілі пропонованого каналу, його потенційна аудиторія на національному, регіональному чи місцевому рівнях, права та потреби конкретної аудиторії та зобов'язання, що випливають з міжнародно-правових документів (*«Демут проти Швейцарії» (Demuth v. Switzerland)*, 2002, § 33; *«Чентро Європа 7 С.р.л. та Ді Стефано проти Італії» (Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy)* [ВП], 2012, § 139; *«"Компанія об'єктивного телебачення та радіомовлення" та інші проти Азербайджану» (Objective Television and Radio Broadcasting Company and Others v. Azerbaijan*), 2025, § 72).

775. Хоча це може призвести до втручань, цілі яких є законними відповідно до третього речення пункту 1 статті 10, навіть якщо вони не відповідають жодній із цілей, викладених у пункті 2, їхню сумісність із Конвенцією слід оцінювати у контексті інших вимог пункту 2 (*«НІТ С.Р.Л. проти Республіки Молдова» (NIT S.R.L. v. the Republic of Moldova)* [ВП], 2022).

776. У багатьох справах Суд постановляв, що відмова у наданні ліцензії на мовлення (див., серед багатьох інших прикладів, *«Інформаціонсферайн Лентія та інші проти Австрії» (Informationsverein Lentia and Others v. Austria)*, 1993, § 27; *«Радіо Ей-Бі-Сі проти Австрії» (Radio ABC v. Austria)*, 1997, § 27; *«Юнайтід Крістіан Бродкастерс Лтд. проти Сполученого Королівства» (United Christian Broadcasters Ltd v. the United Kingdom)* (ухв.), 2000; *«Глас Надєжда ЕООД та Анатолій Еленков проти Болгарії» (Glas Nadezhda EOOD and Elenkov*

v. Bulgaria), 2007, § 42; *«"Компанія об'єктивного телебачення та радіомовлення" та інші проти Азербайджану» (Objective Television and Radio Broadcasting Company and Others v. Azerbaijan*), 2025, § 70), відмова у наданні дозволу на трансляцію телевізійної програми (*«Левек проти Франції» (Leveque v. France)* (ухв.), 1999; *«Демут проти Швейцарії» (Demuth v. Switzerland)*, 2002, § 30) або відкликання ліцензії на мовлення для телеканалу (*«НІТ С.Р.Л. проти Республіки Молдова» (NIT S.R.L. v. the Republic of Moldova)* [ВП], 2022, § 150), були втручаннями у здійснення прав, гарантованих пунктом 1 статті 10 Конвенції. У справі *«Європа Вей С.р.л. проти Італії» (Europa Way S.r.l. v. Italy)*, 2025, §§ 101–104, що стосувалася скасування процедури проведення тендеру на розподіл частот для цифрового наземного телевізійного мовлення та її заміни на суттєво іншу, Суд зауважив, що на момент такого скасування компанії-заявниці ще не було виділено жодних частот, а також вона не отримала чітких і безумовних гарантій щодо їхнього виділення в майбутньому. Проте Суд дійшов висновку, що оскаржувані заходи підірвали здатність компанії-заявниці користуватися правами на цифрові наземні частоти, а отже,становили втручання в її свободу поширення інформації та ідей.

777. Суд вважає, що через технічний прогрес, досягнутий за останні десятиліття, сьогодні ці обмеження неможливо виправдати міркуваннями щодо кількості доступних частот і каналів; передусім, не можна стверджувати, що не існує еквівалентних менш обмежувальних рішень (*«Інформаціонсферайн Лентія та інші проти Австрії» (Informationsverein Lentia and Others v. Austria)*, 1993, § 39).

778. Щодо вимоги «законності», яка стосується саме процедур ліцензування, Суд, зокрема, наголосив, що порядок застосування критеріїв ліцензування повинен забезпечувати достатні гарантії проти свавілля, зокрема належне обґрунтування органом ліцензування свого рішення про відмову у видачі ліцензії на телерадіомовлення *(«Глас Надежда ЕООД та Еленков проти Болгарії» (Glas Nadezhda EOOD and Elenkov v. Bulgaria*), 2007, §§ 49–51; *«"Компанія об'єктивного телебачення та радіомовлення" та інші проти Азербайджану» (Objective Television and Radio Broadcasting Company and Others v. Azerbaijan*), 2025, § 75; *«Європа Вей С.р.л. проти Італії» (Europa Way S.r.l. v. Italy)*, 2025, § 114). Так, у справі *«"Компанія об'єктивного телебачення та радіомовлення" та інші проти Азербайджану» (Objective Television and Radio Broadcasting Company and Others v. Azerbaijan*), 2025, що стосувалася відмови відповідного національного органу ліцензування надати заявникам ліцензію на радіомовлення за результатами конкурсу, Суд дійшов висновку, що втручання не було «передбачене законом» (§ 87). Зокрема, Суд зазначив, що орган ліцензування не надав належним чином обґрунтованого рішення, яке б містило аргументацію щодо критеріїв відбору, а також вказав на фактично необмежені дискреційні повноваження цього органу щодо вибору вирішальних факторів для надання ліцензії (§§ 77–78). Така процедура ліцензування не забезпечувала належного захисту від свавільного втручання державних органів у право на свободу вираження поглядів (§ 82). У цій справі Суд також визнав за необхідне розглянути питання щодо порядку призначення членів національного органу, що видає ліцензії, зазначивши, що один із них був родичем директора компанії-переможця тендеру. Цей очевидний конфлікт інтересів ніколи не був розкритий, що серйозно підірвало неупередженість органу, що видає ліцензії, та зробило всю процедуру ліцензування довільною (§§ 83–86).

779. Щодо свободи розсуду, яка надається Державам, Суд вважає, що вона має важливе значення у такій мінливій сфері, як комерційне мовлення, і що, як наслідок, стандарти перевірки можуть бути менш суворими (*«Демут проти Швейцарії» (Demuth v. Switzerland)*, 2002, § 42; *«Маркт інтерн Ферлаґ ҐмбГ та Клаус Беерманн проти Німеччини» (Markt intern Verlag GmbH and Klaus Beermann v. Germany)*, 1989, § 33). Зокрема, враховуючи багатогранність і складність питань, що стосуються плюралізму медіа, Договірні Держави можуть використовувати різні засоби для ефективного регулювання плюралізму в секторі аудіовізуального мовлення. За таких обставин свобода дій, що надається у цій частині, має бути

ширшою, ніж та, яка зазвичай надається обмеженням на висловлення думок з питань, що становлять суспільний інтерес або політичну думку. Тож Договірні Держави загалом повинні мати широкі повноваження у виборі засобів, які використовуватимуться для забезпечення плюралізму медіа. Але межі їхнього розсуду тут будуть вужчими залежно від характеру та тяжкості будь-якого обмеження редакційної свободи, яке може бути спричинене обраними у такий спосіб засобами (*«НІТ С.Р.Л. проти Республіки Молдова» (NIT S.R.L. v. the Republic of Moldova)* [ВП], 2022, § 193).

780. Визначаючи ступінь свободи розсуду, що надається державним органам влади, також необхідно враховувати конкретну політичну структуру Держави-члена, а також її культурний та мовний плюралізм, особливо там, де ці фактори, що заохочують, зокрема, плюралізм у мовленні, можуть законно враховуватися під час надання дозволу на транслювання радіо- та телепередач (*«Демут проти Швейцарії» (Demuth v. Switzerland)*, 2002, § 44).

781. Принцип справедливості процедури та процесуальні гарантії застосовуються також у контексті відмови у наданні ліцензії на мовлення, а також у розкритті причин цього рішення з міркувань національної безпеки (*«Айдоґан та Дара Радіо Телевізіон Яїнчилік Анонім Ширкеті проти Туреччини» (Aydoğan and Dara Radyo Televizyon Yayıncılık Anonim Şirketi v. Turkey)*, 2018, § 43).

E. Прозорість інформації про володіння засобами медіа

782. Суд заявив, що для забезпечення справжнього плюралізму в аудіовізуальному секторі в демократичному суспільстві недостатньо передбачити існування декількох каналів або теоретичну можливість для потенційних операторів отримати доступ до аудіовізуального ринку. Провайдерам необхідно мати ефективний доступ до цього ринку, щоб гарантувати різноманітність загального змісту програм, який відбиватиме, наскільки це можливо, різні думки в суспільстві (*«Чентро Європа 7 С.р.л. та Ді Стефано проти Італії» (Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy)* [ВП], 2012, § 130).

783. Ситуація, коли потужна економічна чи політична група в суспільстві займає панівне становище в аудіовізуальних засобах медіа і так чинить тиск на мовників та як, результат, обмежує їхню редакційну свободу, підриває фундаментальну роль свободи вираження поглядів у демократичному суспільстві, закріплену в статті 10 Конвенції, зокрема якщо це служить поширенню інформації та ідей, що становлять спільний інтерес, на одержання яких громадськість до того ж має право (*«Манол та інші проти Молдови» (Manole and Others v. Moldova)*, 2009, § 98).

784. Суд зазначив, що в такому чутливому секторі, як аудіовізуальні засоби медіа, окрім свого негативного обов'язку не втручатися, Держава має позитивний обов'язок створити належну законодавчу та адміністративну базу, що гарантує ефективний плюралізм (*«Чентро Європа 7 С.р.л. та Ді Стефано проти Італії» (Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy)* [ВП], 2012, § 134).

785. Суд постановив, що позитивне зобов'язання щодо створення належної законодавчої та адміністративної бази, яка гарантує ефективний плюралізм, є особливо необхідним, коли національна аудіовізуальна система характеризується дуополією (*«Чентро Європа 7 С.р.л. та Ді Стефано проти Італії» (Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy)* [ВП], 2012, § 134), а тим більше монополією. В останній ситуації Суд постановив, що через свій обмежувальний характер режим ліцензування, який дає змогу суспільному мовнику мати монополію на доступні частоти, не може бути виправданий, якщо не буде доведено, що в ньому є нагальна потреба (*«Манол та інші проти Молдови» (Manole and Others v. Moldova)*, 2009, § 98; *«Інформаціонсферайн Лентія та інші проти Австрії» (Informationsverein Lentia and Others v. Austria)*, 1993, § 39).

786. У своїй прецедентній практиці Суд посилається на Рекомендацію CM/Rec(2007)2 Комітету міністрів Ради Європи про плюралізм засобів медіа та різноманітність медіаконтенту (*«Центро Європа 7 С.р.л. та Ді Стефано проти Італії» (Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy)* [ВП], 2012, § 134). Щодо суспільних засобів медіа вона також містить посилання на стандарти суспільного мовлення, погоджені Договірними Державами через Комітет міністрів Ради Європи, які містять рекомендації щодо підходу, який слід застосовувати до тлумачення статті 10 в цій сфері (*«Манол та інші проти Молдови» (Manole and Others v. Moldova)*, 2009, §§ 102 та 51-54).

F. Плюралізм та свобода вираження поглядів меншин

787. Суд вважає здійснення передбачених Конвенцією прав групою меншин залежно від того, чи буде воно прийнято більшістю, несумісним з основоположними цінностями Конвенції (*«Алєксєєв проти Росії» (Alekseyev v. Russia)*, 2010, § 81). Якщо це буде так, права групи меншин на свободу віросповідання, вираження поглядів та зібрань стануть теоретичними, а не практичними та ефективними, як того вимагає Конвенція (*там само*, § 81; *«Баранкевич проти Росії» (Barankevich v. Russia)*, 2007, § 31).

788. Суд проводить важливу відмінність між поступкою народній підтримці на користь розширення сфери дії конвенційних гарантій та ситуацією, коли на цю підтримку покладаються для того, щоб звузити сферу матеріального захисту (*«Баєв та інші проти Росії» (Bayev and Others v. Russia)*, 2017, §§ 70-71).

789. У справі *«Секмадієніс Лтд. проти Литви» (Sekmadienis Ltd. v. Lithuania)*, 2018, де компанія-заявник отримала штраф за розміщення реклами одягу із зображенням релігійних діячів, Суд зазначив, що єдиною релігійною групою, з якою проводилися консультації в ході національного розгляду, була римо-католицька церква, попри присутність різних інших християнських та нехристиянських релігійних громад в країні (§ 80). Суд постановив, що, навіть якщо припустити, що уряд має рацію, вважаючи, що більшість населення Литви, що розділяє християнську віру, може сприймати цю рекламу як образу, здійснення передбачених Конвенцією прав групою меншин залежно від того, чи прийме це більшість, несумісно з основоположними цінностями Конвенції (§ 82).

XV. Стаття 10 та її взаємозв'язок з іншими положеннями Конвенції та Протоколів до неї: взаємозалежність, дублювання

790. Іноді одна й та сама подія підпадає під дію як статті 10, так і іншого положення Конвенції. Ця ситуація призвела до того, що Суд розглядав справу лише згідно з положенням Конвенції, яке він вважає найбільш релевантним з урахуванням конкретних обставин справи, і яке є еквівалентом *lex specialis*, або розглядав скаргу відповідно до одного положення й «у контексті» другого, чи вивчав питання, на які подана скарга за обома статтями.

1. Пункт 1 статті 6 Конвенції

791. У справі *«Кьовесі проти Румунії» (Kövesi v. Romania)*, 2020, про передчасне припинення повноважень прокурора після критики, висловленої щодо законодавчих реформ, Суд визнав, що обмеження, встановлені державними судами для перегляду її звільнення, суперечили

пункту 1 статті 6 Конвенції (§§ 157–158); виходячи з тих самих фактичних елементів, Суд постановив, відповідно до статті 10 Конвенції, що обмеження, накладені на свободу вираження поглядів заявниці, не супроводжувалися ефективними та належними гарантіями захисту від зловживань (§ 210).

2. Стаття 8 Конвенції

792. У справі, що стосується стеження за журналістами та винесення щодо них наказу надати документи, які могли ідентифікувати їхні джерела, Суд постановив, що закон не передбачає гарантій, які відповідають повноваженням щодо стеження, яке застосовувалося щодо заявників з метою виявлення їхніх журналістських джерел, і встановив порушення статей 8 та 10 на підставі тих самих фактів (*«Телеґраф Медіа Недерланд Ланделійке Медіа Б.В. та інші проти Нідерландів» (Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and Others v. the Netherlands)*, 2012, § 102; див. також оцінку Суду у співставному контексті у справах: *«Сен-Пол Люксембург С.А. проти Люксембургу» (Saint-Paul Luxembourg S.A. v. Luxembourg)*, 2013, § 44; *«Ернст та інші проти Бельгії» (Ernst and Others v. Belgium)*, 2003, § 116; *«Наґла проти Латвії» (Nagla v. Latvia)*, 2013, § 101).

3. Стаття 9 Конвенції

793. У декількох справах, де заявники посилалися як на статтю 9, так і на статтю 10 Конвенції, Суд постановив розглянути скарги, що були подані йому лише на підставі статті 10, у такий спосіб позбавивши сенсу твердження про порушення статті 9 (див., наприклад, про заборону компетентним органом Держави трансляції приватною радіостанцією платної реклами з релігійних питань, *«Мерфі проти Ірландії» (Murphy v. Ireland)*, 2003, § 71; про відмову компетентного органу надати ліцензію на мовлення християнської радіостанції, *«Глас Надєжда ЕООД та Еленков проти Болгарії» (Glas Nadezhda EOOD and Elenkov v. Bulgaria)*, 2007, § 59; щодо засудження у кримінальній справі за публічне підбурювання до злочину за допомогою образливих висловлювань, спрямованих проти «невіруючих», *«Кутлулар проти Туреччини» (Kutlular v. Turkey)*, 2008, §§ 35 та 48. Про те, де Суд постановив, що свобода вираження поглядів і свобода віросповідання тісно пов'язані, і відповідно прийняв рішення розглянути скарги за статтею 10 (витлумачені, де це доречно, у контексті статті 9), див. справи *«Релігійна громада Свідків Єгови проти Азербайджану» (Religious Community of Jehovah's Witnesses v. Azerbaijan)*, 2020, § 24; див. також *«МРО Таганрог та інші проти Росії» (Taganrog LRO and Others v. Russia)*, 2022, §§ 147, 218, 233, щодо різних дій, вжитих Державою проти релігійних організацій Свідків Єгови в Росії протягом десяти років).

794. Суд також іноді розглядав скарги винятково згідно зі статтею 9 та відмовлявся розглядати ті самі скарги відповідно до статті 10 (*«Коккінакіс проти Греції» (Kokkinakis v. Greece)*, 1993, § 55; *«Члени Ґлданської конгрегації свідків Єгови та інші проти Грузії» (Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses and Others v. Georgia)*, 2007, § 144; *«Насіров та інші проти Азербайджану» (Nasirov and Others v. Azerbaijan)*, 2020, § 77).

4. Стаття 11 Конвенції[18]

795. У справі *«Паломо Санчес та інші проти Іспанії» (Palomo Sánchez and Others v. Spain)* [ВП], 2011, щодо звільнення членів профспілки за публікацію статей, що ображають їхніх колег, обвинувачений, по-перше, зазначив, що питання про свободу вираження поглядів тісно пов'язане зі свободою участі в об'єднаннях у контексті профспілок. Проте, хоча скарга заявників передусім стосувалася їх звільнення за те, що вони, як члени виконавчого комітету

[18] Див. також Посібник зі статті 11, розділ I B.

профспілки, публікували та показували відповідні статті та мультфільми, Суд вважав доречнішим розглянути факти відповідно до статті 10, яка втім була витлумачена у контексті статті 11, враховуючи, що не було встановлено, що заявники були звільнені внаслідок свого членства в цій профспілці (§ 52). І навпаки, у іншій справі (*«Страум проти Латвії» (Straume v. Latvia)*, 2022, §§ 89-90) щодо санкцій, які були накладені на співробітницю у відповідь на скаргу, яку вона подала як представниця профспілки, Суд визнав, що питання про свободу вираження поглядів тісно пов'язане зі свободою участі в об'єднаннях у контексті профспілок, і розглянув скаргу відповідно до статті 11, витлумаченої згідно зі статтею 10 Конвенції.

796. У справі *«"Жінки на хвилях" та інші проти Португалії» (Women On Waves and Others v. Portugal)*, 2009, Суд зазначив від самого початку, що питання про свободу вираження поглядів важко відокремити від питання про свободу участі в об'єднаннях, і повторив, що захист особистих думок, який гарантується статтею 10, є однією з цілей свободи мирних зібрань, закріпленої в статті 11 Конвенції (§ 28). Суд дійшов висновку, що було легше розглянути відповідну ситуацію лише відповідно до статті 10. Втім цей підхід не заважає Суду брати до уваги, у відповідних випадках, статтю 11 Конвенції під час розгляду та тлумачення статті 10 (*«Швабе та М.Ґ. проти Німеччини» (Schwabe and M.G. v. Germany)*, 2011, § 101; *«Езелін проти Франції» (Ezelin v. France)*, 1991, § 37; *«Карадемирчі та інші проти Туреччини» (Karademirci and Others v. Turkey)*, 2005, § 26; *«Новікова та інші проти Росії» (Novikova and Others v. Russia)*, 2016, § 91; *«Бумбеш проти Румунії» (Bumbeș v. Romania)*, 2022, §§ 69-70; *«Глухін проти Росії» (Glukhin v. Russia)*, 2023, § 47; про взаємозв'язок між цими двома положеннями Конвенції див. також *«Еллінґер проти Австрії» (Öllinger v. Austria)*, 2006, § 38; *«Джавіт Ан проти Туреччини» (Djavit An v. Turkey)*, 2003, § 39; про протилежний підхід, коли стаття 10 розглядалася як *lex generalis* щодо статті 11, див. справу *«Гакім Айдин проти Туреччини» (Hakim Aydın v. Turkey)*, 2020, § 41).

5. Стаття 2 Першого протоколу

797. У справі *«Ірфан Темель та інші проти Туреччини» (İrfan Temel and Others v. Turkey)*, 2009, щодо тимчасового відсторонення студентів від занять за те, що вони звернулися до керівництва університету з проханням про проведення факультативних курсів курдської мови, були використані стаття 10 Конвенції та стаття 2 Першого протоколу; Суд вирішив витлумачити друге положення у контексті першого (див. також *«Челґечен та інші проти Туреччини» (Çölgeçen and Others v. Turkey)*, 2017).

798. Натомість, у справі, що стосується відмови ув'язненим у дозволі користуватися комп'ютером або мати доступ до інтернету в приміщеннях, спеціально відведених для цієї мети керівництвом в'язниці, для продовження навчання у вищих навчальних закладах, Суд розглянув справу відповідно до першого речення статті 2 Першого протоколу (*«Мегмет Решит Арслан та Орган Бінґель проти Туреччини» (Mehmet Reşit Arslan and Orhan Bingöl v. Turkey)*, 2019, § 42).

6. Стаття 3 Першого протоколу

799. Суд неодноразово наголошував на взаємозалежності в демократичному суспільстві свободи вираження поглядів та права на вільні вибори (*«Коста і Росельо та інші проти Іспанії» (Costa i Rosselló and Others v. Spain)* (ухв.), 2025, § 122). Зокрема, у справі *«Орловская Іскра проти Росії» (Orlovskaya Iskra v. Russia)*, 2017, Суд постановив, що було доречно розглянути право заявника на свободу вираження поглядів у контексті захищеного статтею 3 Першого протоколу права на вільні вибори, які мають вирішальне значення для встановлення та підтримки основ ефективної та значущої демократії, що керується верховенством права (§ 110; див. також *«Херст проти Сполученого Королівства (№ 2)» (Hirst v. the United Kingdom) (no. 2)* [ВП], 2005, § 58).

800. Свобода вираження поглядів є однією з «умов, які забезпечуватимуть вільне вираження думки народу під час виборів до законодавчого органу» (*«Матью-Могін та Клерфайт проти Бельгії» (Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium)*, 1987, §§ 42 та 54). З цієї причини Суд вважає, що в період перед виборам особливо важливо, щоб була можливість вільно поширювати думки та інформацію будь-якого роду. Суд також заявив, що за певних обставин ці два права можуть суперечити одне одному, і в період перед виборами, або під час них, може знадобитися запровадити певні обмеження (які, зазвичай, неприйнятні) на свободу вираження поглядів, щоб забезпечити вільне вираження поглядів народу під час виборів до законодавчого органу (*«Боумен проти Сполученого Королівства» (Bowman v. the United Kingdom)* [ВП], 1998, §§ 41-43). Суд визнає, що у встановленні балансу цих двох положень Договірні Держави мають свободу розсуду, якою вони зазвичай користуються у частині організації своїх виборчих систем (*«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom*) [ВП], § 111; *«Матью-Могін та Клерфайт проти Бельгії» (Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium)*, 1987, § 54; *«ТВ Вест АС та Партія пенсіонерів Роґаланду проти Норвегії» (TV Vest AS & Rogaland Pensjonistparti v. Norway)*, 2008, § 62; *«Орловская Іскра проти Росії» (Orlovskaya Iskra v. Russia)*, 2017, § 134).

801. У справі *«НУО Асоціація ГОЛОС та інші проти Росії» (Assotsiatsiya NGO Golos and Others v. Russia)*, 2021) НУО-заявник поширювала інформацію, пов'язану з виборами, і була покарана відповідно до законодавчої заборони на публікацію будь-якої такої інформації в період припинення агітації у засобах медіа («у день тиші») перед власне виборами. Суд постановив, що той факт, що в протоколі про адміністративне правопорушення (що розглядається згідно з російським законодавством як офіційний обвинувальний документ) характер обвинувачення проти асоціації був повністю не визначений, у поєднанні з досить поверхневим підходом державних судів до оцінки звинувачення, справив невиправданий «стримувальний ефект» на здійснення заявником своєї функції «громадського спостерігача» (*«НУО Асоціація ГОЛОС та інші проти Росії» (Assotsiatsiya NGO Golos and Others v. Russia)*, 2021, § 86). Він встановив, що надмірний вплив виборчого законодавства про «день тиші», що поширюється на всі матеріали, «пов'язані» з поточними виборами, непропорційно перешкоджав здійсненню цією НУО своєї свободи поширювати інформацію та ідеї з питань, що стосуються проведення вільних і справедливих виборів до державного законодавчого органу. У зв'язку з цим Суд підкреслив, що спостерігачі на виборах, зазвичай, повинні мати можливість привертати увагу громадськості до потенційних порушень виборчого законодавства та процедур, якщо вони виникатимуть, в іншому випадку таке висвітлення втрачає більшу частину своєї цінності та ваги (*там само*, § 88).

802. У справі, що стосується виведення спостерігача на виборах з виборчої дільниці під час спостереження та відеозйомки виборчого процесу, Суд зазначив, що його функція полягала в отриманні інформації з перших рук і безпосередньому ознайомленні з виборчим процесом та поширенні результатів його спостережень, що служило важливим суспільним інтересам, які полягають у вільних і прозорих виборах. Враховуючи фундаментальну важливість таких виборів у будь-якому демократичному суспільстві та істотну роль політичних партій у виборчому процесі, Суд визнав, що заявник здійснював свою свободу вираження поглядів як «громадський спостерігач», а тому підвищений рівень захисту, передбачений статтею 10, застосовувався до його дій, які мали таке ж важливе значення, як і дії преси. Той факт, що він був примусово виведений з виборчої дільниці під час нагляду за виборчим процесом, розглядався як непропорційне втручання у його свободу вираження поглядів, враховуючи відсутність «важливих і достатніх» причин для виправдання його виведення (*«Тімур Шапіров проти Росії» (Timur Sharipov v. Russia)*, 2022, § 26 та §§ 35-39).

803. У справі *«Местан проти Болгарії» (Mestan v. Bulgaria)*, 2023, заявник, лідер політичної партії та кандидат на парламентських виборах, був оштрафований за використання турецької мови, своєї рідної мови, на одній із зустрічей в рамках своєї передвиборчої кампанії. У своєму

рішенні органи влади посилалися на положення національного законодавства про вибори, яке забороняло використання будь-якої мови, окрім офіційної (болгарської), в контексті виборчих кампаній. Суд зазначив, що, в принципі, Договірні Держави мають право регулювати використання мов – у певних формах або з урахуванням обставин публічного спілкування – кандидатами або іншими особами під час виборчих кампаній і, за необхідності, встановлювати певні обмеження або умови, що відповідають «нагальній суспільній потребі». Однак нормативно-правова база, що накладає абсолютну заборону на використання неофіційної мови під загрозою адміністративних стягнень, не може вважатися сумісною з основними цінностями демократичного суспільства, до яких належить свобода вираження поглядів, гарантована статтею 10 (§§ 58-60). У цьому контексті Суд також підкреслив важливість плюралізму, толерантності та захисту меншин у демократичному суспільстві (§ 62).

Перелік цитованих справ

Цитована в цьому Посібнику судова практика включає винесені Судом рішення або ухвали, а також рішення або доповіді Європейської комісії з прав людини (надалі — «Комісія»).

Якщо не вказано інше, усі посилання стосуються рішення по суті справи, що було винесено Палатою Суду. Скорочення «(ухв.)» вказує на те, що наводиться цитата з ухвали Суду, а абревіатура «[ВП]» — на те, що справа розглядалася Великою Палатою.

Рішення Палати, які не є остаточними в розумінні статті 44 Конвенції на момент публікації цього оновленого видання, позначені зірочкою («*») у наведеному нижче переліку. У пункті 2 статті 44 Конвенції зазначено: «Рішення Палати стає остаточним: (a) якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться з клопотанням про передання справи на розгляд Великої Палати; або (b) через три місяці від дати постановлення рішення, якщо клопотання про передання справи на розгляд Великої Палати не було заявлено; або (c) якщо колегія Великої Палати відхиляє клопотання про передання справи на розгляд Великої Палати згідно зі статтею 43». У випадках, коли колегія Великої Палати приймає клопотання про передання справи, остаточним стає подальше рішення Великої Палати, а не рішення Палати.

Гіперпосилання на цитовані справи в електронній версії Посібника ведуть до бази даних HUDOC (https://hudoc.echr.coe.int), яка забезпечує доступ до практики Суду (Великої Палати, рішень й ухвал Палати та Комітету, комунікованих справ, консультативних висновків і правових оглядів з Інформаційного бюлетеня про судову практику) та Комісії (рішення і доповіді), а також резолюцій Комітету міністрів.

Суд виносить свої рішення та ухвали англійською та/або французькою мовою — двома офіційними мовами Суду. База даних HUDOC також містить переклади багатьох важливих справ на більш ніж тридцять неофіційних мов, а також посилання на близько сотню онлайн-зібрань судової практики, підготовлених третіми сторонами.

—A—

«А. проти Норвегії» (A. v. Norway), № 28070/06, 9 квітня 2009 року
«А.Б. проти Швейцарії» (A.B. v. Switzerland), № 56925/08, 01 липня 2014 року
«Авагян проти Росії» (Avagyan v. Russia), № 36911/20, 29 квітня 2025 року
«Австрійська асоціація збереження, зміцнення та створення проти Австрії» (Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung v. Austria), № 39534/07, 28 листопада 2013 року
«Агмет Їлдірім проти Туреччини» (Ahmet Yıldırım v. Turkey), № 3111/10, ЄКПЛ 2012
«Агаджанян проти Вірменії» (Aghajanyan v. Armenia), № 41675/12, 8 жовтня 2024 року
«Азадлик і Заїдов проти Азербайджану» (Azadliq and Zayidov v. Azerbaijan), № 20755/08, 30 червня 2022 року
«Айдар проти Туреччини» (Aydar v. Turkey) (ухв.), № 32207/96, 01 липня 2003 року
«Айдин Татлав проти Туреччини» (Aydın Tatlav v. Turkey), № 50692/99, 02 травня 2006 року
«Айдоґан та Дара Радіо Телевізіон Яїнчилік Анонім Ширкеті проти Туреччини» (Aydoğan and Dara Radyo Televizyon Yayıncılık Anonim Şirketi v. Turkey), № 12261/06, 13 лютого 2018 року
«Акдаш проти Туреччини» (Akdaş v. Turkey), № 41056/04, 16 лютого 2010 року
«Акденіз проти Туреччини» (Akdeniz v. Turkey) (ухв.), № 20877/10, 11 березня 2014 року
«Акденіз та інші проти Туреччини» (Akdeniz and Others v. Turkey), №№ 41139/15 та 41146/15, 04 травня 2021 року

«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany), № 48311/10, 10 липня 2014 року
«Аксель Шпрінґер АҐ проти Німеччини» (Axel Springer SE v. Germany), № 8964/18, 17 січня 2023 року
«Аксель Шпрінґер СЕ та РТЛ Телевізіон ҐмбҐ проти Німеччини» (Axel Springer SE and RTL Television GmbH v. Germany) [ВП], № 39954/08, 07 лютого 2012 року
«Аксель Шпрінґер СЕ та РТЛ Телевізіон ҐмбҐ проти Німеччини» (Axel Springer SE and RTL Television GmbH v. Germany), № 51405/12, 21 вересня 2017 року
«Аксу проти Туреччини» (Aksu v. Turkey) [ВП], №№ 4149/04 та 41029/04, ЄКПЛ 2012
«Албайрак проти Туреччини» (Albayrak v. Turkey, №. 38406/97, 31 січня 2008 року
«Алвеш да Сільва проти Португалії» (Alves da Silva v. Portugal), № 41665/07, 20 жовтня 2009 року
«Александру Петрашку проти Румунії» (Alexandru Pătraşcu v. Romania), № 1847/21, 7 січня 2025 року
«Алєксєєв проти Росії» (Alekseyev v. Russia), №№ 4916/07 та 2 інших, 21 жовтня 2010 року
«Алі Ґюрбюз проти Туреччини» (Ali Gürbüz v. Turkey), №№ 52497/08 та 6 інших, 12 березня 2019 року
«Алле проти Франції» (Allée v. France), № 20725/20, 18 січня 2024 року
«Аллен де Рібмон проти Франції» (Allenet de Ribemont v. France), 10 лютого 1995 року, серія A № 308
«Алмейда Арройя проти Португалії» (Almeida Arroja v. Portugal), № 47238/19, 19 березня 2024 року
«Алтин проти Туреччини» (Altın v. Turkey) (ухв.), № 39822/98, 06 квітня 2000 року
«Алтуґ Танер Акчам проти Туреччини» (Altuğ Taner Akçam v. Turkey), № 27520/07, 25 жовтня 2011 року
«Альфа Дорифорікі Тілеорасі Анонімі Етайріа проти Греції» (Alpha Doryforiki Tileorasi Anonymi Etairia v. Greece), № 72562/10, 22 лютого 2018 року
«Амаґлобелі та інші проти Грузії» (Amaghlobeli and Others v. Georgia), № 41192/11, 20 травня 2021 року
«Аміхалачьоає проти Молдови» (Amihalachioaie v. Moldova), № 60115/00, ЄКПЛ 2004-III
«Аморім Ґієстас та Хесус Коста Бурдалу проти Португалії» (Amorim Giestas and Jesus Costa Bordalo v. Portugal), № 37840/10, 03 квітня 2014 року
«Амуур проти Франції» (Amuur v. France), 25 червня 1996 року, *Збірник рішень та ухвал* 1996-III
«Ана Іоніца проти Румунії» (Ana Ioniţă v. Romania), № 30655/09, 21 березня 2017 року
«Анатолій Єременко проти України» (Anatoliy Yeremenko v. Ukraine), № 22287/08, 15 вересня 2022 року
«Андре та інші проти Франції» (André and Another v. France), № 18603/03, 24 липня 2008 року
«Аннен проти Німеччини» (Annen v. Germany), № 3690/10, 26 листопада 2015 року
«Арванітіс і Філелефтерос Паблік Компані Лімітед проти Кіпру» (Arvanitis and Phileleftheros Public Company Limited v. Cyprus), № 49917/22, 3 липня 2025 року
«Арнарсон проти Ісландії» (Arnarson v. Iceland), № 58781/13, 13 червня 2017 року
«Аррігo та Велла проти Мальти» (Arrigo and Vella v. Malta) (ухв.), № 6569/04, 10 травня 2005 року
«Арслан проти Туреччини» (Arslan v. Turkey) [ВП], № 23462/94, 08 липня 1999 року
«Артун та Ґювенер проти Туреччини» (Artun and Güvener v. Turkey), № 75510/01, 26 червня 2007 року
«Аслі Ґюнеш проти Туреччини» (Aslı Güneş v. Turkey) (ухв.), № 53916/00, 13 травня 2004 року
«Асоціація БЮРЕСТОП 55 та інші проти Франції» (Association BURESTOP 55 and Others v. France), № 56176/18 та 5 інших, 01 липня 2021 року

«Асоціація молодих юристів Грузії проти Грузії» (Georgian Young Lawyers' Association v. Georgia) (ухв.), № 2703/12, 19 січня 2021 року
«Атаманчук проти Росії» (Atamanchuk v. Russia), № 4493/11, 11 лютого 2020 року
«АТВ Зрт проти Угорщини» (ATV Zrt v. Hungary), № 61178/14, 28 квітня 2020 року
«Ауреліан Опрі проти Румунії» (Aurelian Oprea v. Romania), № 12138/08, 19 січня 2016 року
«Ахмед та інші проти Сполученого Королівства» (Ahmed and Others v. the United Kingdom), 2 вересня 1998 року, *Збірник рішень та ухвал* 1998-VI
«Ачик та інші проти Туреччини» (Açık and Others v. Turkey), № 31451/03, 13 січня 2009 року
«Ашет Філіпачі Асосьє (Ай-Сі-Ай ПЕРІС) проти Франції» (Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) v. France), № 12268/03, 23 липня 2009 року
«Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Hachette Filipacchi Associés v. France), № 71111/01, 14 червня 2007 року
«Аюсо Торрес проти Іспанії» (Ayuso Torres v. Spain), № 74729/17, 08 листопада 2022 року

—Б—

«Баґіров проти Азербайджану» (Bagirov v. Azerbaijan), №№ 81024/12 та 28198/15, 25 червня 2020 року
«Баена Саламанка проти Іспанії» (Baena Salamanca v. Spain), № 23236/22, 6 листопада 2025 року
«Баєв та інші проти Росії» (Bayev and Others v. Russia), №№ 67667/09 та 2 інших, 20 червня 2017 року
«Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary) [ВП], № 20261/12, 23 червня 2016 року
«Баковіч проти Сербії (№ 2)» (Backović v. Serbia (no. 2)), № 47600/17, 8 квітня 2025 року
«Баласкас проти Греції» (Balaskas v. Greece), № 73087/17, 05 листопада 2020 року
«Балдассі та інші проти Франції» (Baldassi and Others v. France), №№ 15271/16 та 6 інших, 11 червня 2020 року
«Баленовіч проти Хорватії» (Balenović v. Croatia) (ухв.), № 28369/07, 30 вересня 2010 року
«Балсіте-Лідейкене проти Литви» (Balsytė-Lideikienė v. Lithuania), № 72596/01, 04 листопада 2008 року
«Бамбер проти Сполученого Королівства» (Bamber v. the United Kingdom), № 33742/96, рішення Комісії від 11 вересня 1997 року
«Баранкевич проти Росії» (Barankevich v. Russia), № 10519/03, 26 липня 2007 року
«Барата Монтейро да Коста Ноґейра та Патріціо Перейра проти Португалії» (Barata Monteiro da Costa Nogueira and Patrício Pereira v. Portugal), № 4035/08, 11 січня 2011 року
«Бартольд проти Німеччини» (Barthold v. Germany), 25 березня 1985 року серія A № 9
«Бательє проти Франції» (Bathellier v. France) (ухв.), № 49001/07, 12 жовтня 2010 року
«Бахчеджі і Туран проти Туреччини» (Bahçeci and Turan v. Turkey), № 33340/03, 16 червня 2009 року
«Башкая та Окчуоґлу проти Туреччини» (Başkaya and Okçuoğlu v. Turkey) [ВП], №№ 23536/94 і 24408/94, ЄКПЛ 1999-IV
«Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland) [ВП], № 56925/08, 29 березня 2016 року
«Безіменний проти Росії» (Bezymyannyy v. Russia), № 10941/03, 08 квітня 2010 року
«Беккер проти Норвегії» (Becker v. Norway), № 21272/12, 05 жовтня 2017 року
«Белау проти Австрії» (Bielau v. Austria), № 20007/22, 27 серпня 2024 року
«Бельпьєтро проти Італії» (Belpietro v. Italy), № 43612/10, 24 вересня 2013 року
«Берґенс Тіденд та інші проти Норвегії» (Bergens Tidende and Others v. Norway), № 26132/95, ЄКПЛ 2000-IV
«Біанкарді проти Італії» (Biancardi v. Italy), № 77419/16, 25 листопада 2021 року

«Біґ Бразерс Воч та інші проти Сполученого Королівства» (Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom) [ВП], №№ 58170/13 та 2 інших, 25 травня 2021 року
«Бідар проти Франції» (Bidart v. France), № 52363/11, 12 листопада 2015 року
«Білд ГмбХ і Ко. КГ проти Німеччини» (Bild GmbH & Co. KG v. Germany), № 9602/18, 31 жовтня 2023 року
«Бладе Тромсе і Стенсаас проти Норвегії» (Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway) [ВП], № 21980/93, ЄКПЛ 1999-III
«Блайя Ньюз Сп. з о.о. проти Польщі» (Błaja News Sp. z o. o. v. Poland), № 59545/10, 26 листопада 2013 року
«Божков проти Болгарії» (Bozhkov v. Bulgaria), № 3316/04, 19 квітня 2011 року
«Бойканов проти Болгарії» (Boykanov v. Bulgaria), № 18288/06, 10 листопада 2016 року
«Болдя проти Румунії» (Boldea v. Romania), № 19997/02, 15 лютого 2007 року
«Болен проти Німеччини» (Bohlen v. Germany), № 53495/09, 19 лютого 2015 року
«Бонне проти Франції» (Bonnet v. France) (ухв.), № 35364/19, 25 січня 2022 року
«Боно проти Франції» (Bono v. France), № 29024/11, 15 грудня 2015 року
«Борзих проти України» (Borzykh v. Ukraine) (ухв.), № 11575/24, 19 листопада 2024 року
«Бороняк проти Угорщини» (Boronyák v. Hungary), № 4110/20, 20 червня 2024 року
«Боумен проти Сполученого Королівства» (Bowman v. the United Kingdom), 19 лютого 1998 року, *Збірник рішень та ухвал* 1998-I
«Бразільєр проти Франції» (Brasilier v. France), № 71343/01, 11 квітня 2006 року
«Брамбілла та інші проти Італії» (Brambilla and Others v. Italy), № 22567/09, 23 червня 2016 року
«Бріск проти Румунії» (Brisc v. Romania), № 26238/10, 11 грудня 2018 року
«Броса проти Німеччини» (Brosa v. Germany), № 5709/09, 17 квітня 2014 року
«Бруне-Леком та інші проти Франції» (Brunet-Lecomte and Others v. France), № 42117/04, 05 лютого 2009 р
«Бруне-Леком та Ліон Маґ проти Франції» (Brunet-Lecomte and Lyon Mag' v. France), № 17265/05, 6 травня 2010 року
«Бубон проти Росії» (Bubon v. Russia), № 63898/09, 7 лютого 2017 року
«Буделал проти Франції» (Boudelal v. France) (ухв.), № 14894/14, 13 червня 2017 року
«Букур та Тома проти Румунії» (Bucur and Toma v. Romania), № 40238/02, 8 січня 2013 року
«Булгаков проти Росії» (Bulgakov v. Russia), № 20159/15, 23 червня 2020 року
«Бумбеш проти Румунії» (Bumbeș v. Romania), № 18079/15, 03 травня 2022 року
«Бурден проти Сполученого Королівства» (Burden v. the United Kingdom) [ВП], № 13378/05, ЄКПЛ 2008 року
«Бусуйоч проти Молдови» (Busuioc v. Moldova), № 61513/00, 21 грудень 2004 року
«Буткевічюс проти Литви» (Butkevičius v. Lithuania), № 48297/99, ЄКПЛ 2002-II (витяги)
«Бутон проти Франції» (Bouton v. France), № 22636/19, 13 жовтня 2022 року
«Бюлен Кая проти Туреччини» (Bülent Kaya v. Turkey), № 52056/08, 22 жовтня 2013 року

—В—

«Важнаї проти Угорщини» (Vajnai v. Hungary), № 33629/06, ЄКПЛ 2008
«Ван дер Муссель проти Бельгії» (Van der Mussele v. Belgium), 23 листопада 1983 року, серія A № 70
«Ваннер проти Німеччини» (Wanner v. Germany) (ухв.), № 26892/12, 23 жовтня 2018 року
«Вебер проти Швейцарії» (Weber v. Switzerland), 22 травня 1990 року, серія A № 177
«Вебер та Саравія проти Німеччини» (Weber and Saravia v. Germany) (ухв.), № 54934/00, ЄКПЛ 2006-XI

«Вейделанд та інші проти Швеції» (Vejdeland and Others v. Sweden), № 1813/07, 09 лютого 2012 року
«Велш і Сільва Канья проти Португалії» (Welsh and Silva Canha v. Portugal), № 16812/11, 17 вересня 2013 року
«Венґжиновський та Смольчевський проти Польщі» (Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland), № 33846/07, 16 липня 2013 року
«Вераарт проти Нідерландів» (Veraart v. the Netherlands), № 10807/04, 30 листопада 2006 року
«Верітé Сан Пратік САРЛ проти Франції» (Vérités Santé Pratique SARL v. France) (ухв.), № 74766/01, 01 грудня 2005 року
«Відеш Айзсарджибас Клубс проти Латвії» (Vides Aizsardzības Klubs v. Latvia), № 57829/00, 27 травня 2004 року
«Вікімедіа Фаундейшн, Інк. проти Туреччини» (Wikimedia Foundation, Inc. v. Turkey) (ухв.), № 25479/19, 01 березня 2022 року
«Вілле проти Ліхтенштейну» (Wille v. Liechtenstein) [ВП], № 28396/95, ЄКПЛ 1999-VII
«Віллем проти Франції» (Willem v. France), № 10883/05, 16 липня 2009 року
«Вінґрув проти Сполученого Королівства» (Wingrove v. the United Kingdom), 25 листопада 1996 року, *Збірник рішень та ухвал* 1996-V
«Віртшафтс-Тренд Цайтшріфтен-Ферлаґсґезельшафт мбГ проти Австрії (№ 3)» (Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlagsgesellschaft mbH v. Austria) (no. 3), №№ 66298/01 та 15653/02, 13 грудня 2005 року
«Войташ-Калета проти Польщі» (Wojtas-Kaleta v. Poland), № 20436/02, 16 липня 2009 року
«Войчук проти Польщі» (Wojczuk v. Poland), 52969/13, 09 грудня 2021 року
«Володимир Харитонов проти Росії» (Vladimir Kharitonov v. Russia), № 10795/14, 23 червня 2020 року
«Вона проти Угорщини» (Vona v. Hungary), № 35943/10, ЄКПЛ 2013
«Ворм проти Австрії» (Worm v. Austria), 29 серпня 1997 року, *Збірник рішень та ухвал* 1997-V
«Воскуйл проти Нідерландів» (Voskuil v. the Netherlands), № 64752/01, 22 листопада 2007 року
«Врона проти Польщі» (Wrona v. Poland) (ухв.) [Комітет], № 68561/13, 12 грудня 2017 року

—Г—

«Гаджянастассіу проти Греції» (Hadjianastassiou v. Greece), 16 грудня 1992 року, серія A № 252
«Гайніш проти Німеччини» (Heinisch v. Germany), № 28274/08, ЄКПЛ 2011 (витяги)
«Гакім Айдин проти Туреччини» (Hakim Aydın v. Turkey), № 4048/09, 26 травня 2020 року
«Галдіманн та інші проти Швейцарії» (Haldimann and Others v. Switzerland), № 21830/09, ЄКПЛ 2015
«Гале проти Люксембургу» (Halet v. Luxembourg) [ВП], № 21884/18, 14 лютого 2023 року
«Ган проти Туреччини» (Han v. Turkey), № 50997/99, 13 вересня 2005 року
«Ганджійський проти Болгарії» (Handzhiyski v. Bulgaria), № 10783/14, 06 квітня 2021 року
«Гапоненко проти Латвії» (Gapoņenko v. Latvia) (ухв.), № 30237/18, 23 травня 2023 року
«Гарабін проти Словаччини» (Harabin v. Slovakia), № 58688/11, 20 листопада 2012 року
«Гаспарі проти Вірменії (№ 2)» (Gaspari v. Armenia (no. 2), № 67783/13, 11 липня 2023 року
«Гаші та інші проти Сербії» (Gaši and Others v. Serbia), № 24738/19, 6 вересня 2022 року
«Гейнесс проти Норвегії» (Høiness v. Norway), № 43624/14, 19 березня 2019 року
«Гербай проти Угорщини» (Herbai v. Hungary), № 11608/15, 05 листопада 2019 року
«Гертель проти Швейцарії» (Hertel v. Switzerland), 25 серпня 1998 року, *Збірник рішень та ухвал* 1998-VI
«Гізб ут-Тагрір та інші проти Німеччини» (Hizb ut-Tahrir and Others v. Germany) (ухв.), № 31098/08, 12 червня 2012 року

«Гіргінова проти Болгарії» (Girginova v. Bulgaria), № 4326/18, 4 березня 2025 року
«Глас Надєжда ЕООД та Еленков проти Болгарії» (Glas Nadezhda EOOD and Elenkov v. Bulgaria), № 14134/02, 11 жовтня 2007 року
«Глухін проти Росії» (Glukhin v. Russia), № 1519/20, 04 липня 2023 року
«Голльніш проти Франції» (Gollnisch v. France) (ухв.), № 48135/08, 07 червня 2011 року
«Грачья Арутюнян проти Вірменії» (Hrachya Harutyunyan v. Armenia), № 15028/16, 27 серпня 2024 року
«Гребнева та Алісімчік проти Росії» (Grebneva and Alisimchik v. Russia), № 8918/05, 22 листопада 2016 року
«Гріко проти Словаччини» (Hrico v. Slovakia), № 49418/99, 20 липня 2004 року
«Гугл ЛЛС та інші проти Росії» (*Google LLC and Others v. Russia*), № 37027/22, 8 липня 2025 року
«Гуз проти Польщі» (Guz v. Poland), № 965/12, 15 жовтня 2020 року
«Гурбен проти Бельгії» (Hurbain v. Belgium) [ВП], № 57292/16, 04 липня 2023 року

— Ґ —

«Ґ'ю проти Сполученого Королівства» (Gough v. the United Kingdom), № 49327/11, 28 жовтня 2014 року
«Ґаріцкі проти Польщі» (Garycki v. Poland), 2007, № 14348/02, 06 лютого 2007 року
«Ґаф'юк проти Румунії» (Gafiuc v. Romania), № 59174/13, 13 жовтня 2020 року
«Ґачечіладзе проти Грузії» (Gachechiladze v. Georgia), № 2591/19, 27 липня 2021 року
«Ґезель та Езер проти Туреччини» (Gözel and Özer v. Turkey), №№ 43453/04 і 31098/05, 06 липня 2010 року
«Ґелевський проти Північної Македонії» (Gelevski v. North Macedonia), № 28032/12, 08 жовтня 2020 року
«Ґенов і Сарбінська проти Болгарії» (Genov and Sarbinska v. Bulgaria), № 52358/15, 30 листопада 2021 року
«Ґіллберґ проти Швеції» (Gillberg v. Sweden) [ВП], № 41723/06, 03 квітня 2012 року
«Ґінєвський проти Франції» (Giniewski v. France), № 64016/00, ЄКПЛ 2006-I
«Ґірлеану проти Румунії» (Gîrleanu v. Romania), № 50376/09, 26 червня 2018 року
«Ґласенапп проти Німеччини» (Glasenapp v. Germany), 28 серпня 1986 року, серія A № 104
«Ґлор проти Швейцарії» (Glor v. Switzerland), № 13444/04, ЄКПЛ 2009
«Ґоденау проти Німеччини» (Godenau v. Germany), № 80450/17, 29 листопада 2022 року
«Ґодлевський проти Росії» (Godlevskiy v. Russia), № 14888/03, 23 жовтня 2008 року
«Ґорелішвілі проти Грузії» (Gorelishvili v. Georgia), № 12979/04, 05 червня 2007 року
«Ґоржелік та інші проти Польщі» (Gorzelik and Others v. Poland) [ВП], № 44158/98, ЄКПЛ 2004-I
«Ґорянова проти України» (Goryaynova v. Ukraine), № 41752/09, 08 жовтня 2020 року
«Ґоулік проти Ліхтенштейну» (Gawlik v. Liechtenstein), № 23922/19, 16 лютого 2021 року
«Ґриґоріадес проти Греції» (Grigoriades v. Greece), 25 листопада 1997 року, *Збірник рішень та ухвал* 1997-VII
«Ґрінберґ проти Росії» (Grinberg v. Russia), № 23472/03, 21 липня 2005 року
«Ґселл проти Швейцарії» (Gsell v. Switzerland), № 12675/05, 08 жовтня 2009 року
«Ґудвін проти Сполученого Королівства» (Goodwin v. the United Kingdom), 27 березня 1996 року, *Збірник рішень та ухвал* 1996-II
«Ґуджа проти Молдови» (Guja v. Moldova) [ВП], 2008, № 14277/04, ЄКПЛ 2008
«Ґуерра та інші проти Італії» (Guerra and Others v. Italy), 19 лютого 1998 року, *Збірник рішень та ухвал* 1998-I
«Ґурґенідзе проти Грузії» (Gurgenidze v. Georgia), № 71678/01, 17 жовтня 2006 року
«Ґусєва проти Болгарії» (Guseva v. Bulgaria), № 6987/07, 17 лютого 2015 року

«Ґуссев і Маренк проти Фінляндії» (Goussev and Marenk v. Finland), № 35083/97, 17 січня 2006 року
«Ґутьєррез Суарес проти Іспанії» (Gutiérrez Suárez v. Spain), № 16023/07, 01 червня 2010 року
«Ґуцанови проти Болгарії» (Gutsanovi v. Bulgaria), № 34529/10, ЄКПЛ 2013 (витяги)
«Ґьормуш та інші проти Туреччини» (Görmüş and Others v. Turkey), № 49085/07, 19 січня 2016 року
«Ґюль та інші проти Туреччини» (Gül and Others v. Turkey), № 4870/02, 08 червня 2010 року
«Ґюндюз проти Туреччини» (Gündüz v. Turkey), № 35071/97, ЄКПЛ 2003-XI

— Д —

«Дактарас проти Литви» (Daktaras v. Lithuania), № 42095/98, ЄКПЛ 2000-X
«Далбан проти Румунії» (Dalban v. Romania) [ВП], № 28114/95, ЄКПЛ 1999-VI
«Дамманн проти Швейцарії» (Dammann v. Switzerland), № 77551/01, 25 квітня 2006 року
«Данілец проти Румунії» (Danileţ v. Romania) [ВП], № 16195/21, 15 грудня 2025 року
«Де Гаес та Ґійсельс проти Бельгії» (De Haes and Gijsels v. Belgium), 24 лютого 1997 року, *Збірник рішень та ухвал* 1997-I
«Де Дієґо Нафрія проти Іспанії» (De Diego Nafría v. Spain), № 46833/99, 14 березня 2002 року
«Де Кароль та Франс Телевізіон проти Франції» (De Carolis and France Télévisions v. France), № 29313/10, 21 січня 2016 року
«Де Лескен дю Плессі-Кассо проти Франції» (De Lesquen du Plessis-Casso v. France), № 54216/09, 12 квітня 2012 року
«Деде проти Туреччини» (Dede c. Türkiye), № 48340/20, 20 лютого 2024 року
«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia) [ВП], № 64569/09, ЄКПЛ 2015
«Демірель та Атеш проти Туреччини» (Demirel and Ateş v. Turkey), №№ 10037/03 і 14813/03, 12 квітня 2007 року
«Демут проти Швейцарії» (Demuth v. Switzerland), № 38743/97, ЄКПЛ 2002-IX
«Десжардін проти Франції» (Desjardin v. France), № 22567/03, 22 листопада 2007 року
«Джавіт Ан проти Туреччини» (Djavit An v. Turkey), № 20652/92, ЄКПЛ 2003-III
«Джангірян проти Вірменії» (Jhangiryan v. Armenia) (ухв.), № 8696/09, 05 лютого 2013 року
«Джекер проти Швейцарії» (Jecker v. Switzerland), № 35449/14, 06 жовтня 2020 року
«Дженнер проти Австрії» (Genner v. Austria), № 55495/08, 12 січня 2016 року
«Джерсілд проти Данії» (Jersild v. Denmark), 23 вересня 1994 року, серія A № 298
«Джоб проти Сполученого Королівства» (Jobe v. the United Kingdom) (ухв.), № 48278/09, 14 червня 2011 року
«Джуґашвілі проти Росії» (Dzhugashvili v. Russia) (ухв.), № 41123/10, 09 грудня 2014 року
«Джулай та САРЛ Ліберасьон проти Франції» (July and SARL Libération v. France), № 20893/03, ЄКПЛ 2008 (витяги)
«Ді Джованні проти Італії» (Di Giovanni v. Italy), № 51160/06, 09 липня 2013 року
«Дікінсон проти Туреччини» (Dickinson v. Turkey), № 25200/11, 02 лютого 2021 року
«Діліпак проти Туреччини» (Dilipak v. Turkey), № 29680/05, 15 вересня 2015 року
«Дімітраш та інші проти Греції» (Dimitras and Others v. Greece) (ухв.), №№ 59573/09 і 65211/09, 04 липня 2017 року
«Дінк проти Туреччини» (Dink v. Turkey), №№ 2668/07 та 4 інших, 14 вересня 2010 р
«Дічле проти Туреччини (№ 3)» (Dicle v. Turkey) (no. 3), № 53915/11, 08 лютого 2022 року
«Длуґолечкі проти Польщі» (Długołęcki v. Poland), № 23806/03, 24 лютого 2009 року
«Дмітрієвський проти Росії» (Dmitriyevskiy v. Russia), № 42168/06, 03 жовтня 2017 року
«Дональдсон проти Сполученого Королівства» (Donaldson v. the United Kingdom) (ухв.), № 56975/09, 25 січня 2011 року

«Донер та інші проти Туреччини» (Döner and Others v. Turkey), № 29994/02, 07 березня 2017 року
«Дрозд проти Польщі» (Drozd v. Poland), № 15158/19, 06 квітня 2023 року
«Друкарня та видавництво і Понсон проти Франції» (Société de conception de presse et d'édition and Ponson v. France), № 26935/05, 05 березня 2009 року
«Друкарня та видавництво проти Франції» (Société de conception de presse et d'édition v. France), № 4683/11, 25 лютого 2016 року
«Друсіотіс проти Кіпру» (Drousiotis v. Cyprus), № 42315/15, 05 липня 2022 року
«Ду Карму де Португ'ал е Кастро Камара проти Португалії» (Do Carmo de Portugal e Castro Câmara v. Portugal), № 53139/11, 04 жовтня 2016 року
«Дю Рой та Малаурі проти Франції» (Du Roy and Malaurie v. France), № 34000/96, ЄКПЛ 2000-X
«Дюльдін та Кіслов проти Росії» (Dyuldin and Kislov v. Russia), № 25968/02, 31 липня 2007 року
«Дюпат проти Латвії» (Dupate v. Latvia), № 18068/11, 19 листопада 2020 року
«Дюпюї та інші проти Франції» (Dupuis and Others v. France), № 1914/02, 07 червня 2007 року

— E—

«E.K. проти Туреччини» (E.K. v. Turkey), № 28496/95, 07 лютого 2002 року
«E.S. проти Австрії» (E.S. v. Austria), № 38450/12, 25 жовтня 2018 року
«Еґеланд та Гансайд проти Норвегії» (Egeland and Hanseid v. Norway), № 34438/04, 16 квітня 2009 року
«Еґілл Айнарссон проти Ісландії» (Egill Einarsson v. Iceland), № 24703/15, 07 листопада 2017 року
«Еґітім ве Білім Емекчілері Сендікас проти Туреччини» (Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası v. Turkey), № 20641/05, ЄКПЛ 2012 (витяги)
«Едісьон Плон проти Франції» (Éditions Plon v. France), № 58148/00, ЄКПЛ 2004-IV
«Едісьонс Тьємпо проти Іспанії» (Ediciones Tiempo v. Spain), № 13010/87, рішення Комісії від 12 липня 1989 року, Рішення та доповіді 62
«Еерікайнен та інші проти Фінляндії» (Eerikäinen and Others v. Finland), № 3514/02, 10 лютого 2009 року
«Езелін проти Франції» (Ezelin v. France), 26 квітня 1991 року, серія A № 202
«Езер проти Туреччини (№ 3)» (Özer v. Turkey) (no. 3), № 69270/12, 11 лютого 2020 року
«Ейгірдас і ДП "Демократіос плетрос фондас" проти Литви» (Eigirdas and VĮ "Demokratijos plėtros fondas" v. Lithuania), №№ 84048/17 і 84051/17, 12 вересня 2023 року
«Екер проти Туреччини» (Eker v. Turkey), № 24016/05, 24 жовтня 2017 року
«Еллінґер проти Австрії» (Öllinger v. Austria), № 76900/01, ЄКПЛ 2006-IX
«Ельвіра Дмітрієва проти Росії» (Elvira Dmitriyeva v. Russia), №№ 60921/17 і 7202/18, 30 квітня 2019 року
«Ем-Джі-Ен Лімітед проти Сполученого Королівства» (MGN Limited v. the United Kingdom) (ухв.), № 72497/17, 20 вересня 2022 року
«Ем-Джі-Ен Лімітед проти Сполученого Королівства» (MGN Limited v. the United Kingdom), № 39401/04, 18 січня 2011 року
«Емінаґаоґлу проти Туреччини» (Eminağaoğlu v. Turkey), № 76521/12, 09 березня 2021 року
«Енгельс проти Росії» (Engels v. Russia), № 61919/16, 23 червня 2020 року
«Енімал Дефендерс Інтернешнел проти Сполученого Королівства» (Animal Defenders International v. the United Kingdom) [ВП], № 48876/08, ЄКПЛ 2013 (витяги)
«Ентоні Франс та інші проти Сполученого Королівства» (Anthony France and Others v. the United Kingdom) (ухв.) [Комітет], №№ 25357/16 та 3 інших, 26 вересня 2017 року
«Еон проти Франції» (Eon v. France), № 26118/10, 14 березня 2013 року

«Еплбі та інші проти Сполученого Королівства» (Appleby and Others v. the United Kingdom), № 44306/98, 6 травня 2003 року
«Ербакан проти Туреччини» (Erbakan v. Turkey), № 59405/00, 6 липня 2006 року
«Ерґін проти Туреччини (№ 6)» (Ergin v. Turkey) (no. 6), № 47533/99, ЄКПЛ 2006-VI (витяги)
«Ерґюндоґан проти Туреччини» (Ergündoğan v. Turkey), № 48979/10, 17 квітня 2018 року
«Ердоґду та Інче проти Туреччини» (Erdoğdu and İnce v. Turkey) [ВП], №№ 25067/94 і 25068/94, ЄКПЛ 1999-IV
«Ердтманн проти Німеччини» (Erdtmann v. Germany) (ухв.), № 56328/10, 05 січня 2016 року
«Еркізія Альмандос проти Іспанії» (Erkizia Almandoz v. Spain), № 5869/17, 22 червня 2021 року
«Ернст та інші проти Бельгії» (Ernst and Others v. Belgium), № 33400/96, 15 липня 2003 року
«Ерпер та інші проти Туреччини» (Ürper and Others v. Turkey), №№ 14526/07 та 8 інших, 20 жовтня 2009 року
«Ерроусміт проти Сполученого Королівства» (Arrowsmith v. the United Kingdom), № 7050/75, доповідь Комісії від 12 жовтня 1978 року, Рішення та доповіді 19
«Ете проти Туреччини» (Ete v. Türkiye), № 28154/20, 6 вересня 2022 року
«Ешбі Дональд та інші проти Франції» (Ashby Donald and Others v. France), № 36769/08, 10 січня 2013 року

— Є —

«Європа Вей С.р.л. проти Італії» (Europa Way S.r.l. v. Italy), № 64356/19, 27 листопада 2025 року
«Єлшевар та інші проти Словенії» (Jelševar and Others v. Slovenia) (ухв.), № 47318/07, 11 березня 2014 року
«Єрусалим проти Австрії» (Jerusalem v. Austria), № 26958/95, ЄКПЛ 2001-II

— Ж —

«"Жінки на хвилях" та інші проти Португалії» (Women On Waves and Others v. Portugal), № 31276/05, 03 лютого 2009 року
«Жаблянов проти Болгарії» (Zhablyanov v. Bulgaria), № 36658/18, 27 червня 2023 року
«Журек проти Польщі (Żurek v. Poland)», № 39650/18, 16 червня 2022 року

— З —

«З.Б. проти Франції» (Z.B. v. France), № 46883/15, 02 вересня 2021 року
«Заїдов проти Азербайджану (№ 2)» (Zayidov v. Azerbaijan) (no. 2), № 5386/10, 24 березня 2022 року
«Зана проти Туреччини» (Zana v. Turkey), 25 листопада 1997 року, *Збірник рішень та ухвал* 1997-VII
«Зарубін та інші проти Литви» (Zarubin and Others v. Lithuania) (ухв.), № 69111/17 та 3 інші, 26 листопада 2019 року
«Захаров проти Росії» (Zakharov v. Russia), № 14881/03, 05 жовтень 2006 року
«"Зе Обзервер" та "Ґардіан" проти Сполученого Королівства» (Observer and Guardian v. the United Kingdom), 26 листопада 1991 року, серія A № 216
«Зе Санді Таймз проти Сполученого Королівства (№ 1)» (The Sunday Times v. the United Kingdom) (no. 1), 26 квітня 1979 року, серія A № 30

«Зе Санді Таймз проти Сполученого Королівства (№ 2)» (The Sunday Times v. the United Kingdom) (no. 2), 26 листопада 1991 року, серія A № 217
«Земмур проти Франції» (Zemmour v. France), № 63539/19, 20 грудня 2022 року
«Зємбіньські проти Польщі (№ 2)» (Ziembiński v. Poland) (no. 2), № 1799/07, 05 липня 2016 року
«Зурабіані проти Грузії» (Zurabiani v. Georgia) (ухв.), № 22266/22, 25 лютого 2025 року
«Зьолді проти Угорщини» (Zöldi v. Hungary), № 49049/18, 4 квітня 2024 року

— І —

«І.А. проти Туреччини» (İ.A. v. Turkey), № 42571/98, ЄКПЛ 2005-VIII
«Ібрагім Аксой проти Туреччини» (İbrahim Aksoy v. Turkey), №№ 28635/95 та 2 інших, 10 жовтня 2000 року
«Ібрагімов і Мамедов проти Азербайджану»» (Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan), №№ 63571/16 та 5 інших, 13 лютого 2020 року
«Ібраґім Ібраґімов та інші проти Росії» (Ibragim Ibragimov and Others v. Russia), №№ 1413/08 і 28621/11, 28 серпня 2018 року
«Ілеана Константінеску проти Румунії» (Ileana Constantinescu v. Romania), № 32563/04, 11 грудня 2012 року
«Іманов проти Азербайджану» (Imanov v. Azerbaijan), № 62/20, 7 жовтня 2025 року
«Імза проти Туреччини» (İmza v. Turkey), № 24748/03, 20 січня 2009 року
«Індепендент Н'юспейперс (Ірландія) Лімітед проти Ірландії» (Independent Newspapers (Ireland) Limited v. Ireland), № 28199/15, 15 червня 2017 року
«Інформаціонсферайн Лентія та інші проти Австрії» (Informationsverein Lentia and Others v. Austria), 24 листопада 1993 року, серія A № 276
«Інчал проти Туреччини» (Incal v. Turkey), 09 червня 1998 року, *Збірник рішень та ухвал* 1998-IV
«Ірфан Темель та інші проти Туреччини» (İrfan Temel and Others v. Turkey), № 36458/02, 03 березня 2009 року

— Ї —

«Їлдіз та Таш проти Туреччини (№ 1» (Yıldız and Taş v. Turkey) (no. 1), № 77641/01, 19 грудня 2006 року
«Їлдіз та Таш проти Туреччини (№ 2)» (Yıldız and Taş v. Turkey) (no. 2), № 77642/01, 19 грудня 2006 року
«Їлдіз та Таш проти Туреччини (№ 3)» (Yıldız and Taş v. Turkey) (no 3), № 477/02, 19 грудня 2006 року
«Їлдіз та Таш проти Туреччини (№ 4)» (Yıldız and Taş v. Turkey) (no. 4), № 3847/02, 19 грудня 2006 року
«Їлмаз і Кілич проти Туреччини» (Yılmaz and Kılıç v. Turkey), № 68514/01, 17 липня 2008 року

— Й —

«Йокітайпале та інші проти Фінляндії» (Jokitaipale and Others v. Finland), № 43349/05, 06 квітня 2010 року
«Йорданова та Тошев проти Болгарії» (Yordanova and Toshev v. Bulgaria), № 5126/05, 02 жовтень 2012 року

—К—

«К.У. проти Фінляндії» (K.U. v. Finland), № 2872/02, ЄКПЛ 2008 року
«К8 (Канал 8) проти Франції» (C8 (Canal 8) v. France), №№ 58951/18 та 1308/19, 09 лютого 2023 року
«Кабліс проти Росії» (Kablis v. Russia), №№ 48310/16 і 59663/17, 30 квітня 2019 року
«Кабоґлу та Оран проти Туреччини» (Kaboğlu and Oran v. Turkey), №№ 1759/08 та 2 інших, 30 жовтня 2018 року
«Казаков проти Росії» (Kazakov v. Russia), № 1758/02, 18 грудня 2008 року
«Калфаґіанніс і Просперт проти Греції» (Kalfagiannis and Prospert v. Greece) (ухв.), № 74435/14
«Кальда проти Естонії» (Kalda v. Estonia), № 17429/10, 19 січня 2016 року
«Кампус Дамасо проти Португалії» (Campos Dâmaso v. Portugal), № 17107/05, 24 квітня 2008 року
«Канат та Бозан проти Туреччини» (Kanat and Bozan v. Turkey), № 13799/04, 21 жовтня 2008 року
«Канґі проти Туреччини» (Cangi v. Turkey), № 24973/15, 29 січня 2019 року
«Канеллопулу проти Греції» (Kanellopoulou v. Greece), № 28504/05, 11 жовтня 2007 року
«Каос ҐЛ проти Туреччини» (Kaos GL v. Turkey), № 4982/07, 22 листопада 2016 року
«Капсіс та Данікас проти Греції» (Kapsis and Danikas v. Greece), № 52137/12, 19 січня 2017 року
«Каптан проти Швейцарії» (Kaptan v. Switzerland) (ухв.), № 55641/00, 12 квітня 2001 року
«Карадемирчі та інші проти Туреччини» (Karademirci and Others v. Turkey), №№ 37096/97 і 37101/97, ЄКПЛ 2005-I
«Каракоюн та Туран проти Туреччини» (Karakoyun and Turan v. Turkey), № 18482/03, 11 грудня 2007 року
«Караку проти Угорщини» (Karakó v. Hungary), № 39311/05, 28 квітня 2009 року
«Карапетян та інші проти Вірменії» (Karapetyan and Others v. Armenia), № 59001/08, 17 листопада 2016 року
«Карастелєв та інші проти Росії» (Karastelev and Others v. Russia), № 16435/10, 06 жовтня 2020 року
«Караташ проти Туреччини» (Karataş v. Turkey), № 23168/94, ЄКПЛ 1999-IV
«Карача проти Туреччини» (Karaca v. Türkiye), № 25285/15, 20 червня 2023 року
«Карачони та інші проти Угорщини» (Karácsony and Others v. Hungary) [ВП], №№ 42461/13 і 44357/13, 17 травня 2016
«Каргуваара та Ілталеті проти Фінляндії» (Karhuvaara and Iltalehti v. Finland), № 53678/00, ЄКПЛ 2004-X
«Карлан проти Румунії» (Cârlan v. Romania), № 34828/02, 20 квітня 2010 року
«Карсай проти Угорщини» (Karsai v. Hungary), № 5380/07, 01 грудня 2009 року
«Каруєв проти Росії» (Karuyev v. Russia), № 4161/13, 18 січня 2022 року
«Касабова проти Болгарії» (Kasabova v. Bulgaria), № 22385/03, 19 квітня 2011 року
«Касадо Кока проти Іспанії» (Casado Coca v. Spain), 24 лютого 1994 року, серія A № 285-A
«Касимахунов та Сайбаталов проти Росії» (Kasymakhunov and Saybatalov v. Russia), №№ 26261/05 і 26377/06, 14 березня 2013 року
«Кастельс проти Іспанії» (Castells v. Spain), 23 квітня 1992 року, серія A № 236
«Каталан проти Румунії» (Catalan v. Romania), № 13003/04, 09 січня 2018 року
«Каясу проти Туреччини» (Kayasu v. Turkey), №№ 64119/00 і 76292/01, 13 листопада 2008
«Квєчень проти Польщі» (Kwiecień v. Poland), № 51744/99, 09 січня 2007 року
«Кенеді проти Угорщини» (Kenedi v. Hungary), № 31475/05, 26 травня 2009 року
«Керестеджіоґлу Демір проти Туреччини» (Keresteciоğlu Demir v. Turkey), № 68136/16, 04 травня 2021 року
«Керн проти Німеччини» (Kern v. Germany) (ухв.), № 26870/04, 29 травня 2007 року

«Кілич та Ерен проти Туреччини» (Kılıç and Eren v. Turkey), № 43807/07, 29 листопада 2011 року
«Кілін проти Росії» (Kilin v. Russia), № 10271/12, 11 травня 2021 року
«Кіпріану проти Кіпру» (Kyprianou v. Cyprus) [ВП], № 73797/01, ЄКПЛ 2005-XIII
«Кіркоров проти Литви» (Kirkorov v. Lithuania) (ухв.), № 12174/22, 19 березня 2024 року
«Кляйн проти Словаччини» (Klein v. Slovakia), № 72208/01, 31 жовтня 2006 року
«Кобалія та інші проти Росії» (Kobaliya and Others v. Russia), № 39446/16 та 106 інших, 22 жовтня 2024 року
«Козан проти Туреччини» (Kozan v. Turkey), № 16695/19, 01 березня 2022 року
«Коккінакіс проти Греції» (Kokkinakis v. Greece), 25 травня 1993 року, серія A № 260-A
«Кокс проти Туреччини» (Cox v. Turkey), № 2933/03, 20 травня 2010 року
«Коласьо Местре енд СІК – Сосьєдаде Індепенденте де Комунікасау, С.А. проти Португалії» (Colaço Mestre and SIC – Sociedade Independente de Comunicação, S.A. v. Portugal), №№ 11182/03 і 11319/03, 26 квітня 2007 року
«Коломбані та інші проти Франції» (Colombani and Others v. France), № 51279/99, ЄКПЛ 2002-V
«"Компанія об'єктивного телебачення та радіомовлення" та інші проти Азербайджану» (Objective Television and Radio Broadcasting Company and Others v. Azerbaijan), № 257/12, 18 лютого 2025 року
«Конкі проти Польщі» (Kącki v. Poland), № 10947/11, 04 липня 2017 року
«Коста і Росельо та інші проти Іспанії» (Costa i Rosselló and Others v. Spain) (ухв.), №№ 29780/20 та 3 інші, 11 лютого 2025 року
«Котляр проти Росії» (Kotlyar v. Russia), № 38825/16, 12 липня 2022 року
«Краксі проти Італії (№ 2)» (Craxi v. Italy) (no. 2), № 25337/94, 17 липня 2003 року
«Красуля проти Росії» (Krasulya v. Russia), № 12365/03, 22 лютого 2007 року
«Кудер та Ашет Філіпачі Асосьє проти Франції» (Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France) [ВП], № 40454/07, ЄКПЛ 2015 (витяги)
«Кудешкіна проти Росії» (Kudeshkina v. Russia), № 29492/05, 26 лютого 2009 року
«Кула проти Туреччини» (Kula v. Turkey), № 20233/06, 19 червня 2018 року
«Куліш проти Польщі» (Kuliś v. Poland), № 15601/02, 18 березня 2008 року
«Куліш та Ружицький проти Польщі» (Kuliś and Różycki v. Poland), № 27209/03, 06 жовтня 2009 року
«Кумгуріє Вакфі та інші проти Туреччини» (Cumhuriyet Vakfı and Others v. Turkey), № 28255/07, 08 жовтня 2013 року
«Кумпан'я і Мазаре проти Румунії» (Cumpănă and Mazăre v. Romania) [ВП], № 33348/96, ЄКПЛ 2004-XI
«Куніцина проти Росії» (Kunitsyna v. Russia), № 9406/05, 13 грудня 2016 року
«Кур'єр Цайтунґсферлаґ унд Друкерай ҐмбГ проти Австрії» (Kurier Zeitungsverlag und Druckerei GmbH v. Austria), № 3401/07, 17 січня 2012 року
«Кутан проти Франції» (Coutant v. France) (ухв.), № 17155/03, 24 січня 2008 року
«Кутлулар проти Туреччини» (Kutlular v. Turkey), № 73715/01, 29 квітня 2008 року
«Кухарчик проти Польщі» (Kucharczyk v. Poland) (ухв.) [Комітет], № 72966/13, 24 листопада 2015 року
«Кьовесі проти Румунії» (Kövesi v. Romania), № 3594/19, 05 травня 2020 року

—Л—

«Лавенц проти Латвії» (Lavents v. Latvia), № 58442/00, 28 листопада 2002 року
«Лакруа проти Франції» (Lacroix v. France), № 41519/12, 07 вересня 2017 року
«Ланґнер проти Німеччини» (Langner v. Germany), № 14464/11, 17 вересня 2015 року

«Лараньєра Маркес да Сільва проти Португалії» (Laranjeira Marques da Silva v. Portugal), № 16983/06, 19 січня 2010 року
«Левандовська-Малеч проти Польщі» (Lewandowska-Malec v. Poland), № 39660/07, 18 вересня 2012 року
«Левек проти Франції» (Leveque v. France) (ухв.), № 35591/97, 23 листопада 1999 року
«Леемпоель енд С.А. ЕД. Чін Рів'ю проти Бельгії (Leempoel & S.A. ED. Ciné Revue v. Belgium)», № 64772/01, 09 листопада 2006 року
«Леост проти Франції» (Leost v. France) (ухв.), № 42635/20, 27 травня 2025 року
«Ле-Пен проти Франції» (Le Pen v. France) (ухв.), № 18788/09, 20 квітня 2010 року
«Леруа проти Франції» (Leroy v. France), № 36109/03, 02 жовтня 2008 року
«Лешник проти Словаччини» (Lešník v. Slovakia), № 35640/97, ЄКПЛ 2003-IV
«Лільєндалль проти Ісландії» (Lilliendal v. Iceland) (ухв.), № 29297/18, 12 травня 2020 року
«Лінґенс проти Австрії» (Lingens v. Austria), 08 липня 1986 року, серія A № 103
«Ліндон, Очаковський-Лоуренс і Джулай проти Франції» (Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France) [ВП], №№ 21279/02 і 36448/02, ЄКПЛ 2007-IV
«Лінз проти Данії» (Lings v. Denmark), № 15136/20, 12 квітня 2022 року
«Ломбарді Валлаурі проти Італії» (Lombardi Vallauri v. Italy), № 39128/05, 20 жовтня 2009 року
«Ломбардо та інші проти Мальти» (Lombardo and Others v. Malta), № 7333/06, 24 квітня 2007 року
«Лопес Ґомез да Сільва проти Португалії» (Lopes Gomes da Silva v. Portugal), № 37698/97, ЄКПЛ 2000-X
«Людес та інші проти Франції» (Ludes and Others v. France), № 40899/22 та 2 інші, 3 липня 2025 року
«Лютген проти Люксембургу» (Lutgen v. Luxembourg),№ 36681/23, 16 травня 2024 року

—M—

«М.Д. та інші проти Іспанії» (M.D. and Others v. Spain), № 36584/17, 28 червня 2022 року
«М.Л. та В.В. проти Німеччини» (M.L. and W.W. v. Germany), №№ 60798/10 і 65599/10, 28 червня 2018 року
«Магі проти Бельгії» (Mahi v. Belgium) (ухв.), № 57462/19, 07 липня 2020 року
«Мадьяр Тарталомжолґалтаток Еґийсюлет та Індекс.ху Зрт проти Угорщини» (Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary), № 22947/13, 02 лютого 2016 року
«Мадяр Джеті Зрт проти Угорщини» (Magyar Jeti Zrt v. Hungary), № 11257/16, 04 грудня 2018 року
«Мадяр Кетфарку Кутя Парт проти Угорщини» (Magyar Kétfarkú Kutya Párt v. Hungary) [ВП], № 201/17, 20 січня 2020 року
«Макат проти Литви» (Macatė v. Lithuania) [ВП], № 61435/19, 23 січня 2023 року
«МакВікар проти Сполученого Королівства» (McVicar v. the United Kingdom), № 46311/99, ЄКПЛ 2002-III
«Макрадулі проти колишньої Югославської Республіки Македонії» (Makraduli v. the former Yugoslav Republic of Macedonia), №№ 64659/11 і 24133/13, 19 липня 2018 року
«Мамер проти Франції» (Mamère v. France), № 12697/03, ЄКПЛ 2006-XIII
«Ман та інші проти Румунії» (Man and Others v. Romania) (ухв.), № 39273/07, 19 листопада 2019 року
«Мананніков проти Росії» (Manannikov v. Russia), № 9157/08, 01 лютого 2022 року
«Мандлі та інші проти Угорщини» (Mándli and Others v. Hungary), № 63164/16, 26 травня 2020 року

«Манол та інші проти Молдови» (Manole and Others v. Moldova), № 13936/02, ЄКПЛ 2009 (витяги)
«Маноле проти Республіки Молдова» (Manole v. the Republic of Moldova), № 26360/19, 18 липня 2023 року
«Маргарі проти Греції» (Margari v. Greece), № 36705/16, 20 червня 2023 року
«Марґулєв проти Росії» (Margulev v. Russia), № 15449/09, 08 жовтня 2019 року
«Маріапорі проти Фінляндії» (Mariapori v. Finland), № 37751/07, 06 липня 2010 року
«Марін Костов проти Болгарії» (Marin Kostov v. Bulgaria), № 13801/07, 24 липня 2012 року
«Маріноні проти Італії» (Marinoni v. Italy), № 27801/12, 18 листопада 2021 року
«Марія Альохіна та інші проти Росії» (Mariya Alekhina and Others v. Russia), № 38004/12, 17 липня 2018 року
«Марія Сомогі проти Угорщини» (Mária Somogyi v. Hungary), № 15076/17, 16 травня 2024 року
«Марко Тешич проти Сербії» (Marko Tešić v. Serbia), № 61891/19, 4 листопада 2025 року
«Маркт інтерн Ферлаґ ҐмбГ та Клаус Беерманн проти Німеччини» (markt intern Verlag GmbH and Klaus Beermann v. Germany), 20 листопада 1989 року, серія A № 165
«Маруніч проти Хорватії» (Marunić v. Croatia), № 51706/11, 28 березня 2017 року
«Марченко проти України» (Marchenko v. Ukraine), № 4063/04, 19 лютого 2009 року
«Маталас проти Греції» (Matalas v. Greece), № 1864/18, 25 березня 2021 року
«Матер проти Туреччини» (Mater v. Turkey), № 54997/08, 16 липня 2013 року
«Матесару проти Республіки Молдова» (Mătăsaru v. the Republic of Moldova), №№ 69714/16 та 71685/16, 15 січня 2019 року
«Матуш проти Угорщини» (Matúz v. Hungary), № 73571/10, 21 жовтня 2014 року
«Матью-Могін та Клерфайт проти Бельгії» (Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium), 02 березня 1987 року, серія A № 113
«Мегмет Решит Арслан та Орган Бінґель проти Туреччини» (Mehmet Reşit Arslan and Orhan Bingöl v. Turkey), №№ 47121/06 та 2 інших, 18 червня 2019 року
«Меджліс Ісламське Заєдніце Брчко та інші проти Боснії та Герцеговини» (Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina) [ВП], № 17224/11, 27 червня 2017 року
«Медієнґруппе Остеррайх ҐмбГ проти Австрії» (Mediengruppe Österreich GmbH v. Austria), № 37713/18, 26 квітня 2022 року
«Меліке проти Туреччини» (Melike v. Turkey), № 35786/19, 15 червня 2021 року
«Мельничук проти України» (Melnychuk v. Ukraine) (ухв.), № 28743/03, ЄКПЛ 2005-IX
«Мерфі проти Ірландії» (Murphy v. Ireland), № 44179/98, ЄКПЛ 2003 IX (витяги)
«Месич проти Хорватії (№ 2)» (Mesić v. Croatia) (no. 2), № 45066/17, 30 травня 2023 року
«Месич проти Хорватії» (Mesić v. Croatia), № 19362/18, 05 травня 2022 року
«Местан проти Болгарії» (Mestan v. Bulgaria), № 24108/15, 02 травня 2023 року
«Метис Яїнчилік Лімітед Ширкеті та Сокмен проти Туреччини» (Metis Yayıncılık Limited Şirketi and Sökmen v. Turkey) (ухв.), № 4751/07, 20 червня 2017 року
«Мирослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria), № 40072/13, 19 жовтня 2021 року
«Міжнародний кінофестиваль «Пліч-о-пліч» та інші проти Росії» (Side by Side International Film Festival and Others v. Russia), №№ 32678/18 та 2 інші, 17 грудня 2024 року
«Мікіашвілі та інші проти Грузії» (Mikiashvili and Others v. Georgia) (ухв.), №№ 18865/11 і 51865/11, 19 січня 2021 року
«Міккельсен та Крістенсен проти Данії» (Mikkelsen and Christensen v. Denmark) (ухв.), № 22918/08, 24 травня 2011 року
«Міколайова проти Словаччини» (Mikolajová v. Slovakia), № 4479/03, 18 січня 2011 року
«Мілашина та інші проти Росії» (Milashina and Others v. Russia), № 75000/17, 4 березня 2025 року
«Мілевич проти Хорватії» (Miljević v. Croatia), № 68317/13, 25 червня 2020 року

«Мілосавлєвич проти Сербії» (Milosavljević v. Serbia), № 57574/14, 25 травня 2021 року
«Мінеллі проти Швейцарії» (Minelli v. Switzerland) (ухв.), № 14991/02, 14 червня 2005 року
«Мітов та інші проти Болгарії» (Mitov and Others v. Bulgaria) (ухв.), № 80857/17, 28 лютого 2023 року
«Младіна д.д. Любляна проти Словенії» (Mladina d.d. Ljubljana v. Slovenia), № 20981/10, 17 квітня 2014 року
«Мозлі проти Сполученого Королівства» (Mosley v. the United Kingdom), № 48009/08, 10 травня 2011 року
«Молодіжна ініціатива з прав людини проти Сербії» (Youth Initiative for Human Rights v. Serbia), № 48135/06, 25 червня 2013 року
«Моніка Маковей проти Румунії» (Monica Macovei v. Romania), № 53028/14, 28 липня 2020 року
«Моннат проти Швейцарії» (Monnat v. Switzerland), № 73604/01, ЄКПЛ 2006-X
«Мор проти Франції» (Mor v. France), № 28198/09, 15 грудня 2011 року
«Морар проти Румунії» (Morar v. Romania), № 25217/06, 07 липня 2015 року
«Моріс проти Франції» (Morice v. France) [ВП], № 29369/10, ЄКПЛ 2015 року
«Моріссенс проти Бельгії» (Morissens v. Belgium), № 11389/85, рішення Комісії від 03 травня 1988 року, Рішення та доповіді 56
«Мортенсен проти Данії» (Mortensen v. Denmark), № 16756/24, 21 жовтня 2025 року
«МРО Таганрог та інші проти Росії» (Taganrog LRO and Others v. Russia), №№ 32401/10 та 19 інших, 07 червня 2022 року
«Муган і Ґіллон проти Сполученого Королівства» (Moohan and Gillon v. the United Kingdom) (ухв.), №№ 22962/15 і 23345/15, 13 червня 2017 року
«Мура проти Польщі» (Mura v. Poland) (ухв.), № 42442/08, 09 травня 2016 року
«Мурат Вурал проти Туреччини» (Murat Vural v. Turkey), № 9540/07, 21 жовтня 2014 року
«Мюдюр Думан проти Туреччини» (Müdür Duman v. Turkey), № 15450/03, 06 жовтня 2015 року
«Мюллер та інші проти Швейцарії» (Müller and Others v. Switzerland), 24 травня 1988 року, серія A № 133

—Н—

«Н.С. проти Хорватії» (N.Š. v. Croatia), № 36908/13, 10 вересня 2020 року
«Наґла проти Латвії» (Nagla v. Latvia), № 73469/10, 16 липня 2013 року
«Надтока проти Росії» (Nadtoka v. Russia), № 38010/05, 31 травня 2016 року
«Намазлі проти Азербайджану» (Namazli v. Azerbaijan) (ухв.), № 28203/10, 07 червня 2022 року
«Насіров та інші проти Азербайджану» (Nasirov and Others v. Azerbaijan), № 58717/10, 20 лютого 2020 року
«Національна молодіжна рада Молдови проти Республіки Молдова» (National Youth Council of Moldova v. the Republic of Moldova), № 15379/13, 25 червня 2024 року
«Неджде Аталай проти Туреччини» (Nejdet Atalay v. Turkey), № 76224/12, 19 листопада 2019 року
«Недім Шенер проти Туреччини» (Nedim Şener v. Turkey), № 38270/11, 08 липня 2014 року
«Нейдж і Сунде Колмісоппі проти Швеції» (Neij and Sunde Kolmisoppi v. Sweden) (ухв.), № 40397/12, 19 лютого 2013 року
«Ненкова-Лалова проти Болгарії» (Nenkova-Lalova v. Bulgaria), № 35745/05, 11 грудня 2012 року
«Ніковіц та Ферлаґсґруппе Ньюз ҐмбГ проти Австрії» (Nikowitz and Verlagsgruppe News GmbH v. Austria), № 5266/03, 22 лютого 2007 року
«Нікс проти Німеччини» (Nix v. Germany) (ухв.), № 35285/16, 13 березня 2018 року

«Нікула проти Фінляндії» (Nikula v. Finland), № 31611/96, ЄКПЛ 2002-II
«Нільсен проти Сполученого Королівства» (Nilsen v. the United Kingdom) (ухв.), № 36882/05, 09 березня 2010 року
«Нільсен та Йонсен проти Норвегії» (Nilsen and Johnsen v. Norway) [ВП], № 23118/93, ЄКПЛ 1999-VIII
«Ніскасаарі та інші проти Фінляндії» (Niskasaari and Others v. Finland), № 37520/07, 06 липня 2010 року
«НІТ С.Р.Л. проти Республіки Молдова» (NIT S.R.L. v. the Republic of Moldova) [ВП], № 28470/12, 05 квітня 2022 року
«Новікова та інші проти Росії» (Novikova and Others v. Russia), №№ 25501/07 та 4 інших, 26 квітня 2016 року
«Нордіск Фільм & ТВ А/С проти Данії» (Nordisk Film & TV A/S v. Denmark) (ухв.), № 40485/02, ЄКПЛ 2005-XIII
«Норман проти Сполученого Королівства» (Norman v. the United Kingdom), № 41387/17, 06 липня 2021 року
«Норріс проти Ірландії» (Norris v. Ireland), 26 жовтня 1988 року, серія А № 142
«НУО Асоціація ГОЛОС та інші проти Росії» (Assotsiatsiya NGO Golos and Others v. Russia), № 41055/12, 16 листопада 2021 року
«Нур Радіо Ве Телевізіон Яїнчіліґі А.Ш. проти Туреччини» (Nur Radyo Ve Televizyon Yayıncılığı A.Ş. v. Turkey), № 6587/03, 27 листопада 2007 року
«Ньюз Ферлаґс ҐмбГ енд Ко. КҐ проти Австрії» (News Verlags GmbH & Co.KG v. Austria), № 31457/96, ЄКПЛ 2000-I

—O—

«Обершлік проти Австрії (№ 1)»(Oberschlick v. Austria) (no. 1), 23 травня 1991 року, серія А № 204
«Обершлік проти Австрії (№ 2)» (Oberschlick v. Austria) (no. 2), 01 липня 1997 року, *Збірник рішень та ухвал* 1997-IV
«Обухова проти Росії» (Obukhova v. Russia), № 34736/03, 08 січня 2009 року
«Озґюр Ґюндем проти Туреччини» (Özgür Gündem v. Turkey), № 23144/93, ЄКПЛ 2000-III
«Озтюрк проти Туреччини» (Öztürk v. Turkey) [ВП], № 22479/93, ЄКПЛ 1999-VI
«Олафссон проти Ісландії» (Ólafsson v. Iceland), № 58493/13, 16 березня 2017 року
«Олексій Овчинніков проти Росії» (Aleksey Ovchinnikov v. Russia), № 24061/04, 16 грудня 2010 року
«Олуджич проти Хорватії» (Olujić v. Croatia), № 22330/05, 05 лютого 2009 року
«Омур Чаґдаш Ерсой проти Туреччини» (Ömür Çağdaş Ersoy c. Turquie), № 19165/19, 15 червня 2021 року
«Оран проти Туреччини» (Oran v. Turkey), №№ 28881/07 та 37920/07, 15 квітня 2014 року
«Орбан та інші проти Франції» (Orban and Others v. France), №№ 20985/05, 15 січня 2009 року
«Орловская Іскра проти Росії» (Orlovskaya Iskra v. Russia), № 42911/08, 21 лютого 2017 року
«Отеґі Мондраґон проти Іспанії» (Otegi Mondragon v. Spain), № 2034/07, ЄКПЛ 2011
«Оттан проти Франції» (Ottan v. France), № 41841/12, 19 квітня 2018 року
«Отто проти Німеччини» (Otto v. Germany) (ухв.), № 27574/02, 24 листопада 2005 року
«Отто-Премінґер-Інстітут проти Австрії» (Otto-Preminger-Institut v. Austria), 20 вересня 1994 року, серія А № 295-A
«Оупен Дор та Дублін Велл Вумен проти Ірландії» (Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland), 29 жовтня 1992 року, серія А № 246-A

—П—

«П. проти Польщі» (P. v. Poland), № 56310/15, 13 лютого 2025 року
«П'єрмон проти Франції» (Piermont v. France), 27 квітня 1995 року, серія A № 314
«П4 Радіо Геле Норґе АСА проти Норвегії» (P4 Radio Hele Norge ASA v. Norway) (ухв.), № 76682/01, ЄКПЛ 2003-VI
«Пай Піреш де Ліма проти Португалії» (Pais Pires de Lima v. Portugal), № 70465/12, 12 лютого 2019 року
«Пакдемірлі проти Туреччини» (Pakdemirli v. Turkey), № 35839/97, 22 лютого 2005 року
«Паломо Санчес та інші проти Іспанії» (Palomo Sánchez and Others v. Spain) [ВП], №№ 28955/06 та 3 інші, 12 вересня 2011 року
«Палусінскі проти Польщі» (Palusinski v. Poland) (ухв.), № 62414/00, ЄКПЛ 2006-XIV
«Паніоґлу проти Румунії» (Panioglu v. Romania), № 33794/14, грудень 2020 року
«Патріціо Монтейро Тело ді Абреу проти Португалії» (Patrício Monteiro Telo de Abreu v. Portugal), № 42713/15, 07 червня 2022 року
«Патурель проти Франції» (Paturel v. France), № 54968/00, 22 грудня 2005 року
«Педерсен та Баадсґаард проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark) [ВП], № 49017/99, ЄКПЛ 2004-XI
«Пеєв проти Болгарії» (Peev v. Bulgaria), № 64209/01, 26 липня 2007 року
«Пек проти Сполученого Королівства» (Peck v. the United Kingdom), № 44647/98, ЄКПЛ 2003-I
«Пентікайнен проти Фінляндії» (Pentikäinen v. Finland) [ВП], № 11882/10, ЄКПЛ 2015
«Перінчек проти Швейцарії» (Perinçek v. Switzerland) [ВП], № 27510/08, ЄКПЛ 2015 року (витяги)
«Перрін проти Сполученого Королівства» (Perrin v. the United Kingdom) (ухв.), 2005, № 5446/03, ЄКПЛ 2005-XI
«Перселл та інші проти Ірландії» (Purcell and Others v. Ireland), № 15404/89, рішення Комісії від 16 квітня 1991 року, Рішення та доповіді 70
«Перуцці проти Італії» (Peruzzi v. Italy), № 39294/09, 30 червня 2015 року
«ПЕТА Дойчланд проти Німеччини» (PETA Deutschland v. Germany), № 43481/09, 08 листопада 2012 року
«Петерсен проти Німеччини» (Petersen v. Germany) (ухв.), № 39793/98, 22 листопада 2001 року
«Петро Карбо Хем С.Е. проти Румунії» (Petro Carbo Chem S.E. v. Romania), № 21768/12, 30 червня 2020 року
«Петропавловскіс проти Латвії» (Petropavlovskis v. Latvia), № 44230/06, ЄКПЛ 2015
«Піл проти Швеції» (Pihl v. Sweden) (ухв.), № 74742/14, 07 лютого 2017 року
«Пінто Коельо проти Португалії (№ 2)» (Pinto Coelho v. Portugal) (no. 2), № 48718/11, 22 березня 2016 року
«Пінто Пінейро Маркес проти Португалії» (Pinto Pinheiro Marques v. Portugal), № 26671/09, 22 січня 2015 року
«Піткевич проти Росії» (Pitkevich v. Russia) (ухв.), № 47936/99, 08 лютого 2001 р
«Пойраз проти Туреччини» (Poyraz v. Turkey), № 15966/06, 07 грудня 2010 року
«Поланко Торрес та Мовілла Поланко проти Іспанії» (Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain), № 34147/06, 21 вересня 2010 року
«Полат проти Туреччини» (Polat v. Turkey) [ВП], № 23500/94, 08 липня 1999 року
«Польська громадська організація «Вотчдог» проти Польщі» (Sieć Obywatelska Watchdog Polska v. Poland), № 10103/20, 21 березня 2024 року
«Праґер та Обершлік проти Австрії» (Prager and Oberschlick v. Austria), 26 квітня 1995 року, серія A № 313
«Превіті проти Італії» (Previti v. Italy) (ухв.), № 45291/06, 08 грудня 2009 року
«Пруня проти Румунії» (Prunea v. Romania), № 47881/11, 08 січня 2019 року

«Путістін проти України» (Putistin v. Ukraine), № 16882/03, 21 листопада 2013 року

—P—

«Рабчевська проти Польщі» (Rabczewska v. Poland), № 8257/13, 15 вересня 2022 року
«Раґіп Зараколу проти Туреччини» (Ragıp Zarakolu v. Turkey), № 15064/12, 15 вересня 2020 року
«Радіо Ей-Бі-Сі проти Австрії» (Radio ABC v. Austria), 20 жовтня 1997 року, *Збірник рішень та ухвал* 1997-VI
«Радіо Твіст а.с. проти Словаччини» (Radio Twist a.s. v. Slovakia), № 62202/00, ЄКПЛ 2006-XV
«Радіо Франс та інші проти Франції» (Radio France and Others v. France), № 53984/00, ЄКПЛ 2004-II
«Радіостанція "Б92 АД" проти Сербії» (Radio Broadcasting Company B92 AD v. Serbia), № 67369/16, 05 вересня 2023 року
«Радобулжач проти Хорватії» (Radobuljac v. Croatia), № 51000/11, 28 червня 2016 року
«Райхман проти Франції» (Reichman v. France), № 50147/11, 12 липня 2016 року
«Райчинов проти Болгарії» (Raichinov v. Bulgaria), № 47579/99, 20 квітня 2006 року
«Рамадан проти Франції» (Ramadan v. France) (ухв.), № 23443/23, 09 січня 2024 року
«Редакція "Правоє дєло" і Штекель проти України» (Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine), № 33014/05, ЄКПЛ 2011 (витяги)
«Реклос та Давурліс проти Греції» (Reklos and Davourlis v. Greece), № 1234/05, 15 січня 2009 року
«Релігійна громада Свідків Єгови проти Азербайджану» (Religious Community of Jehovah's Witnesses v. Azerbaijan), № 52884/09, 20 лютого 2020 року
«Рено проти Франції» (Renaud v. France), № 13290/07, 25 лютого 2010 року
«Рессьйо та інші проти Франції» (Ressiot and Others v. France), №№ 15054/07 та 15066/07, 28 червня 2012 року
«Рєзнік проти Росії» (Reznik v. Russia), № 4977/05, 04 квітня 2013 року
«РІД "Нова газета" і ЗАТ "Нова газета" проти Росії» (RID Novaya Gazeta and ZAO Novaya Gazeta v. Russia), № 44561/11, 11 травня 2021 року
«Рінгер Аксель Шпрінгер Словаччина, а.с. проти Словаччини (№ 4)» (Ringier Axel Springer Slovakia, a.s. v. Slovakia) (no. 4), № 26826/16, 23 вересня 2021 року
«Ровшан Гаджієв проти Азербайджану» (Rovshan Hajiyev v. Azerbaijan), №№ 19925/12 та 47532/13, 9 грудня 2021 року
«Рогальскі проти Польщі» (Rogalski v. Poland), № 5420/16, 23 березня 2023 року
«Родіонов проти Росії» (Rodionov v. Russia), № 9106/09, 11 грудня 2018 року
«Родріґез Равело проти Іспанії» (Rodriguez Ravelo v. Spain), № 48074/10, 12 січня 2016 року
«Рой ТВ А/С проти Данії» (Roj TV A/S v. Denmark) (ухв.), № 24683/14, 17 квітня 2018 року
«Ролан Дума проти Франції» (Roland Dumas v. France), № 34875/07, 15 липня 2010 року
«Романенко та інші проти Росії» (Romanenko and Others v. Russia), № 11751/03, 8 жовтня 2009 року
«Роммельфанґер проти Німеччини» (Rommelfanger v. Germany), № 12242/86, рішення Комісії від 6 вересня 1989 року, Рішення та доповіді 62
«Росьяну проти Румунії» (Roşiianu v. Romania), № 27329/06, 24 червня 2014 року
«Ротару проти Румунії» (Rotaru v. Romania) [ВП], № 28341/95, ЄКПЛ 2000-V
«РТБФ проти Бельгії» (RTBF v. Belgium), № 50084/06, ЄКПЛ 2011 (витяги)
«Рубінс проти Латвії» (Rubins v. Latvia), № 79040/12, 13 січня 2015 року
«Рубіо Досамантеш проти Іспанії» (Rubio Dosamantes v. Spain), № 20996/10, 21 лютого 2017 року
«Ружак проти Хорватії» (Rujak v. Croatia) (ухв), № 57942/10, 02 жовтня 2012 року

«Руллан проти Франції» (Rouillan v. France), 2022, № 28000/19, 23 червня 2022 року
«Румен та Шміт проти Люксембургу» (Roemen and Schmit v. Luxembourg), № 51772/99, ЄКПЛ 2003-IV
«Румяна Іванова проти Болгарії» (Rumyana Ivanova v. Bulgaria), № 36207/03, 14 лютого 2008 року
«Руоканен та інші проти Фінляндії» (Ruokanen and Others v. Finland), № 45130/06, 06 квітня 2010 року
«РФЕ/РЛ Інк. та інші проти Азербайджану» (RFE/RL Inc. and Others v. Azerbaijan), №№ 56138/18 та 3 інших, 13 червня 2024 року

—С—

«Саарісто та інші проти Фінляндії» (Saaristo and Others v. Finland), № 184/06, 12 жовтня 2010 року
«Сабунчу та інші проти Туреччини» (Sabuncu and Others v. Turkey), № 23199/17, 10 листопада 2020 року
«Сава Терентьєв проти Росії» (Savva Terentyev v. Russia), № 10692/09, 28 серпня 2018 року
«Савельєв проти Росії» (Savelyev v. Russia) (ухв.), № 42982/08, 21 травня 2019 року
«Савельєв проти Росії» (Savelyev v. Russia) (ухв.), № 42982/08, 21 травня 2019 року
«Савічі проти Молдови» (Savitchi v. Moldova), № 11039/02, 11 жовтня 2005 року
«Сайґілі та Фалакаоґлу проти Туреччини (№ 2)» (Saygılı and Falakaoğlu v. Turkey (no. 2), № 38991/02, 17 лютого 2009 року
«Салаб'яку проти Франції» (Salabiaku v. France), 07 жовтня 1988 року, серія A № 141-A
«Салігу та інші проти Швеції» (Salihu and Others v. Sweden) (ухв.), № 33628/15, 10 травня 2016 року
«Санома Уітґеверс Б.В. проти Нідерландів» (Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands) [ВП], № 38224/03, 14 вересня 2010 року
«Санчез проти Франції» (Sanchez v. France) [ВП], № 45581/15, 15 травня 2023 року
«Сапан проти Туреччини» (Sapan v. Turkey), № 44102/04, 08 червня 2010 року
«Сарль Гатор проти Монако» (Sàrl Gator v. Monaco), № 18287/18, 11 травня 2023 року
«Сатакуннан Марккінапорссі Ой та Сатамедіа Ой проти Фінляндії» (Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland) [ВП], № 931/13, 27 червня 2017 року
«Сауре проти Німеччини» (Saure v. Germany) (ухв.), № 6106/16, 19 жовтня 2021 року
«Сауре проти Німеччини» (Saure v. Germany), № 8819/16, 08 листопада 2022 року
«Седлецька проти України» (Sedletska v. Ukraine), № 42634/18, 01 квітня 2021 року
«Секмадієніс Лтд. проти Литви» (Sekmadienis Ltd. v. Lithuania), № 69317/14, 30 січня 2018 року
«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey) (no. 2) [ВП], № 14305/17, 22 грудня 2020 року
«Селісто проти Фінляндії» (Selistö v. Finland), № 56767/00, 16 листопада 2004 року
«Селіщева та інші проти Росії» (Selishcheva and Others v. Russia), №№ 39056/22 та 9 інших, 27 травня 2025 року
«Селламі проти Франції» (Sellami v. France), № 61470/15, 17 грудня 2020 року
«Селмані та інші проти колишньої югославської республіки Македонії» (Selmani and Others v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia), № 67259/14, 09 лютого 2017 року
«Семір Ґюзель проти Туреччини» (Semir Güzel v. Turkey), № 29483/09, 13 вересня 2016 року
«Сен-Пол Люксембург С.А. проти Люксембургу» (Saint-Paul Luxembourg S.A. v. Luxembourg), № 26419/10, 18 квітня 2013 року
«Силка проти Польщі» (Sylka v. Poland) (ухв.), № 19219/07, 03 червня 2014 року

«Сіґма Радіо Телевізіон Лтд проти Кіпру» (Sigma Radio Television Ltd v. Cyprus), №№ 32181/04 та 35122/05, 21 липня 2011 року
«Сідабрас і Джяутас проти Литви» (Sidabras and Džiautas v. Lithuania), №№ 55480/00 і 59330/00, ЄКПЛ 2004-VIII
«СІК — Сосьєдаде Індепенденте де Комунікасау проти Португалії» (SIC – Sociedade Independente de Comunicação v. Portugal), № 29856/13, 27 липня 2021 року
«СІК - Сосьєдаде Індепенденте де Комунікасау, С.А проти Португалії (№ 2)» (SIC — Sociedade Independente de Comunicação, S.A. v. Portugal (no. 2)), № 2746/21, 13 січня 2026 року
«Сімич проти Боснії та Герцеговини» (Simić v. Bosnia and Herzegovina) (ухв.), № 75255/10, 15 листопада 2016 року
«Сінкова проти України» (Sinkova v. Ukraine), № 39496/11, 27 лютого 2018 року
«Сірик проти України» (Siryk v. Ukraine), № 6428/07, 31 березня 2011 року
«Сіуміс проти Греції» (Sioutis v. Greece) (ухв.), № 16393/14, 29 серпня 2017 року
«Скалка проти Польщі» (Skałka v. Poland), № 43425/98, 27 травня 2003 року
«Сквірут проти Польщі» (Skwirut v. Poland) (ухв.), № 11002/07, 04 листопада 2014 року
«Славов та інші проти Болгарії» (Slavov and Others v. Bulgaria), № 58500/10, 10 листопада 2015 року
«Слівчинський та Штернель проти Польщі» (Śliwczyński and Szternel v. Poland) (ухв.), № 2244/14, 23 березня 2022 року
«Смолож проти Польщі» (Smolorz v. Poland), № 17446/07, 16 жовтня 2012 року
«Сорґуч проти Туреччини» (Sorguç v. Turkey), № 17089/03, 23 червня 2009 року
«Сос'єте Прізма Пресс проти Франції (№ 1)» (Société Prisma Presse v. France) (no. 1) (ухв.), № 66910/01, 01 липня 2003 року
«Сос'єте Прізма Пресс проти Франції (№ 2)» (Société Prisma Presse v. France) (no. 2) (ухв.), № 71612/01, 01 липня 2003 року
«Соуза Ґуча проти Португалії» (Sousa Goucha v. Portugal), № 70434/12, 22 березня 2016 року
«Софранші проти Молдови» (Sofranschi v. Moldova), № 34690/05, 21 грудня 2010 року
«Соціалістична партія та інші проти Туреччини» (Socialist Party and Others v. Turkey), 25 травня 1998 року, *Збірник рішень та ухвал* 1998-III
«Стамбук проти Німеччини» (Stambuk v. Germany), № 37928/97, 17 жовтня 2002 року
«Станев та Болгарський Гельсінський Комітет проти Болгарії» (Stanev and Bulgarian Helsinki Committee v. Bulgaria), № 50765/17, 18 листопада 2025 року
«Станішевський проти Польщі» (Staniszewski v. Poland), № 20422/15, 14 жовтня 2021 року
«Станку та інші проти Румунії» (Stancu and Others v. Romania), № 22953/16, 18 жовтня 2022 року
«Стерн Таулац та Роура Капеллера проти Іспанії» (Stern Taulats and Roura Capellera v. Spain), №№ 51168/15 та 51186/15, 13 березня 2018 року
«Стівенс проти Сполученого Королівства» (Stevens v. the United Kingdom), № 11674/85, рішення Комісії від 3 березня 1986 року, Рішення та доповіді 46
«Стіл та інші проти Сполученого Королівства» (Steel and Others v. the United Kingdom), 23 вересня 1998 року, *Збірник рішень та ухвал* 1998-VII
«Стіл та Морріс проти Сполученого Королівства» (Steel and Morris v. the United Kingdom), № 68416/01, ЄКПЛ 2005-II
«Стічін Остейд Блейд проти Нідерландів» (Stichting Ostade Blade v. the Netherlands) (ухв.), № 8406/06, 27 травня 2014 року
«Столл проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland) [ВП], № 69698/01, ЄКПЛ 2007-V
«Стомахін проти Росії» (Stomakhin v. Russia), № 52273/07, 09 травня 2018 року
«Стоянович проти Хорватії» (Stojanović v. Croatia), № 23160/09, 19 вересня 2013 року
«Страум проти Латвії» (Straume v. Latvia), № 59402/14, 02 червня 2022 року
«Страіштеану проти Республіки Молдова» (Străisteanu v. the Republic of Moldova), № 9989/20, 5 червня 2025 року

«Студіо Моніторі та інші проти Грузії» (Studio Monitori and Others v. Georgia), №№ 44920/09 та 8942/10, 30 січня 2020 року
«Суарес проти Португалії» (Soares v. Portugal), № 79972/12, 21 червня 2016 року
«Сула та інші проти Франції» (Soulas and Others v. France), № 15948/03, 10 липня 2008 року
«Супрун та інші проти Росії» (Suprun and Others v. Russia), №№ 58029/12 та 4 інших, 18 червня 2024 року
«Сюрек проти Туреччини (№ 1)» (Sürek v. Turkey) (no. 1) [ВП], № 26682/95, ЄКПЛ 1999-IV
«Сюрек проти Туреччини (№ 2)» (Sürek v. Turkey) (no. 2) [ВП], № 24122/94, 08 липня 1999 року
«Сюрек проти Туреччини (№ 3)» (Sürek v. Turkey) (no. 3) [ВП], № 24735/94, 08 липня 1999 року
«Сюрек проти Туреччини (№ 4)» (Sürek v. Turkey) (no. 4) [ВП], № 24762/94, 08 липня 1999 року
«Сюрек та Оздемір проти Туреччини» (Sürek and Özdemir v. Turkey) [ВП], №№ 23927/94 та 24277/94, 08 липня 1999 року
«Сялковска проти Польщі» (Siałkowska v. Poland), № 8932/05, 22 березня 2007 року

—Т—

«Таґієв та Гусейнов проти Азербайджану» (Tagiyev and Huseynov v. Azerbaijan), № 13274/08, 05 грудня 2019 року
«Таймз Н'юзпейперс Лтд. проти Сполученого Королівства (№ 1 та № 2)» (Times Newspapers Ltd v. the United Kingdom) (no. 1 and no. 2), №№ 3002/03 і 23676/03, ЄКПЛ 2009
«Таміз проти Сполученого Королівства» (Tamiz v. the United Kingdom) (ухв.), № 3877/14, 19 вересня 2017 року
«Таммер проти Естонії» (Tammer v. Estonia), № 41205/98, ЄКПЛ 2001-I
«Танасоаїка проти Румунії» (Tănăsoaica v. Romania), № 3490/03, 19 червня 2012 року
«Танер Кіліч проти Туреччини (№ 2)» (Taner Kılıç v. Turkey) (no. 2), № 208/18, 31 травня 2022 року
«Тарсасаґ а Шабадсаґьоґокер проти Угорщини» (Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary), № 37374/05, ЄКПЛ 2009
«Татар і Фабер проти Угорщини»» (Tatár and Fáber v. Hungary), №№ 26005/08 та 26160/08, 12 червня 2012 року
«Ташдемір проти Туреччини» (Taşdemir v. Turkey) (ухв.), № 38841/07, 23 лютого 2010 року
«ТВ Вест АС та Партія пенсіонерів Роґаланду проти Норвегії» (TV Vest AS & Rogaland Pensjonistparti v. Norway), № 21132/05, ЄКПЛ 2008 (витяги)
«Текеш проти Румунії» (Tőkés v. Romania), №№ 15976/16 та 50461/17, 27 квітня 2021 року
«Телеґраф Медіа Недерланд Ланделійке Медіа Б.В. та інші проти Нідерландів» (Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. and Others v. the Netherlands), № 39315/06, 22 листопада 2012 року
«Тесленко та інші проти Росії» (Teslenko and Others v. Russia), №№ 49588/12 та 3 інших, 05 квітня 2022 року
«Тете проти Франції» (Tête v. France), № 59636/16, 26 березня 2020 року
«Тіллак проти Бельгії» (Tillack v. Belgium), № 20477/05, 27 листопада 2007 року
«Тімпул Інфо-Меґезін та Анґель проти Молдови» (Timpul Info-Magazin and Anghel v. Moldova), № 42864/05, 27 листопада 2007 року
«Тімур Шапіров проти Росії» (Timur Sharipov v. Russia), № 15758/13, 13 вересня 2022 року
«Тірбефраєр е.Фау. проти Німеччини» (Tierbefreier e.V. v. Germany), № 45192/09, 16 січня 2014 року
«ТОВ Ізdатєльскій Центр Квартірний Ряд проти Росії» (OOO Izdatelskiy Tsentr Kvartirnyy Ryad v. Russia), № 39748/05, 25 квітня 2017 року
«ТОВ Мемо проти Росії» (OOO Memo v. Russia), № 2840/10, 15 березня 2022 року
«ТОВ Реґнум проти Росії» (OOO Regnum v. Russia), № 22649/08, 08 вересня 2020 року

«ТОВ Флавус та інші проти Росії» (OOO Flavus and Others v. Russia), №№ 12468/15 та 2 інших, 23 червня 2020 року
«Токарєв проти України» (Tokarev v. Ukraine) (ухв.), № 44252/13, 21 січня 2020 року
«Толмачов проти Росії» (Tolmachev v. Russia), № 42182/11, 02 червня 2020 року
«Толстой Милославський проти Сполученого Королівства» (Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom), 13 липня 1995 року, серія A № 316-B
«Тома проти Люксембургу» (Thoma v. Luxembourg), № 38432/97, ЄКПЛ 2001-III
«Торанцо Гомез проти Іспанії» (Toranzo Gomez v. Spain), № 26922/14, 20 листопад 2018 року
«Торґейр Торґейрсон проти Ісландії» (Thorgeir Thorgeirson v. Iceland), 25 червня 1992 року, серія A № 239
«Травальйо проти Італії» (Travaglio v. Italy) (ухв.), № 64746/14, 24 січня 2017 року
«Тураншо та Джулай проти Франції» (Tourancheau and July v. France), № 53886/00, 24 листопада 2005 року
«Турган проти Туреччини» (Turhan v. Turkey), № 48176/99, 19 травня 2005 року
«Тусальп проти Туреччини» (Tuşalp v. Turkey), №№ 32131/08 та 41617/08, 21 лютого 2012 року

—У—

«Уайт проти Швеції» (White v. Sweden), № 42435/02, 19 вересня 2006 року
«Угорський Гельсінський Комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary) [ВП], № 18030/11, 08 листопада 2016 року
«Удовиченко проти України» (Udovychenko v. Ukraine), № 46396/14, 23 березня 2023 року
«Уж проти Угорщини» (Uj v. Hungary), № 23954/10, 19 липня 2011 року
«Улусой та інші проти Туреччини» (Ulusoy and Others v. Turkey), № 34797/03, 03 травня 2007 року
«Умїт Більґіч проти Туреччини» (Ümit Bilgiç v. Turkey), № 22398/05, 03 вересня 2013 року
«Унабхенґіґе Ініціатіве Інформаціонсфільфальт проти Австрії» (Unabhängige Initiative Informationsvielfalt v. Austria), № 28525/95, ЄКПЛ 2002-I
«Уолл Стріт Джорнал Юереп Спрл та інші проти Сполученого Королівства» (Wall Street Journal Europe Sprl and Others v. the United Kingdom) (ухв.), № 28577/05, 10 лютого 2009 року

—Ф—

«Фабер проти Угорщини» (Fáber v. Hungary), № 40721/08, 24 липня 2012 року
«Файєд проти Сполученого Королівства» (Fayed v. the United Kingdom), 21 вересня 1994 року, серія A № 294-B
«Файненшіал Таймз Лтд та інші проти Сполученого Королівства» (Financial Times Ltd and Others v. the United Kingdom), № 821/03, 15 грудня 2009 року
«Фальзон проти Мальти» (Falzon v. Malta), № 45791/13, 20 березня 2018 року
«Фарук Темель проти Туреччини» (Faruk Temel v. Turkey), № 16853/05, 01 лютого 2011 року
«Фатуллаєв проти Азербайджану» (Fatullayev v. Azerbaijan), № 40984/07, 22 квітня 2010 року
«ФауҐеТе Ферайн ґеґен Тірфабрікен проти Швейцарії» (VgT Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland), № 24699/94, ЄКПЛ 2001-VI
«Федченко проти Росії (№ 3)» (Fedchenko v. Russia) (no. 3), № 7972/09, 02 жовтня 2018 року
«Федченко проти Росії» (Fedchenko v. Russia), № 33333/04, 11 лютого 2010 року
«Фельдек проти Словаччини» (Feldek v. Slovakia), № 29032/95, ЄКПЛ 2001-VIII
«Ферайніґінґ Веекблад Блуф! проти Нідерландів» (Vereniging Weekblad Bluf! v. the Netherlands), 09 лютого 1995 року, серія A № 306-A

«Ферайніґунґ Більденер Кюнстлер проти Австрії» (Vereinigung Bildender Künstler v. Austria), № 68354/01, 25 січня 2007 року
«Фере проти Бельгії» (Féret v. Belgium), № 15615/07, 16 липня 2009 року
«Ферлаґсґруппе Дрьомер Кнаур ҐмбГ енд Ко. КҐ проти Німеччини» (Verlagsgruppe Droemer Knaur GmbH & Co. KG v. Germany), № 35030/13, 19 жовтня 2017 року
«Ферлаґсґруппе Н'юз ҐмбГ проти Австрії (№ 2)» (Verlagsgruppe News GmbH v. Austria) (no. 2), № 10520/02, 14 грудня 2006 року
«Флукс проти Молдови (№ 4)» (Flux v. Moldova) (no. 4), № 17294/04, 12 лютого 2008 року
«Фльорі проти Франції» (Fleury v. France), № 29784/06, 11 травня 2010 року
«Фоґт проти Німеччини» (Vogt v. Germany), 26 вересня 1995 року, серія A № 323
«Фолькмер проти Німеччини» (Volkmer v. Germany) (ухв.), № 39799/98, 22 листопада 2001 року
«Фолья проти Швейцарії» (Foglia v. Switzerland), № 35865/04, 13 грудня 2007 року
«Фоля проти Румунії» (Folea v. Romania), № 34434/02, 14 жовтня 2008 року
«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 2)» (Von Hannover v. Germany) (no. 2) [ВП], №№ 40660/08 та 60641/08, ЄКПЛ 2012
«Фон Ганновер проти Німеччини (№ 3)» (Von Hannover v. Germany) (no. 3), № 8772/10, 19 вересня 2013 року
«Фон Ганновер проти Німеччини» (Von Hannover v. Germany), № 59320/00, ЄКПЛ 2004-VI
«Фонд проти расизму та антисемітизму (GRA) проти Швейцарії» (GRA Stiftung gegen Rassismus und Antisemitismus v. Switzerland), № 18597/13, 09 січня 2018 року
«Фрагосо Дакоста проти Іспанії» (Fragoso Dacosta v. Spain), № 27926/21, 08 червня 2023 року
«Франкович проти Польщі» (Frankowicz v. Poland), № 53025/99, 16 грудня 2008 року
«Фрейташ Ранґель проти Португалії» (Freitas Rangel v. Portugal), № 78873/13, 11 січня 2022 року
«Фрессоз і Руа проти Франції» (Fressoz and Roire v. France) [ВП], № 29183/95, ЄКПЛ 1999-I
«Фріск та Йенсен проти Данії» (Frisk and Jensen v. Denmark), № 19657/12, 05 грудня 2017 року
«Фуентеш Бобо проти Іспанії» (Fuentes Bobo v. Spain), № 39293/98, 29 лютого 2000 року
«Фухсманн проти Німеччини» (Fuchsmann v. Germany), № 71233/13, 19 жовтня 2017 року

—X—

«Хагхагхутян Єрккхосутюн проти Вірменії» (Khaghaghutyan Yerkkhosutyun v. Armenia), № 5497/17, 4 грудня 2025 року
«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану» (Khadija Ismayilova v. Azerbaijan), №№ 65286/13 і 57270/14, 10 січня 2019 року
«Харламов проти Росії» (Kharlamov v. Russia), № 27447/07, 08 жовтня 2015 року
«Хезелдайн проти Сполученого Королівства» (Haseldine v. the United Kingdom), № 18957/91, рішення Комісії від 13 травня 1992 року, Рішення та доповіді 73
«Хендісайд проти Сполученого Королівства» (Handyside v. the United Kingdom), 07 грудня 1976 року, серія A № 24
«Херст проти Сполученого Королівства (№ 2)» (Hirst v. the United Kingdom) (no. 2) [ВП], № 74025/01, ЄКПЛ 2005-IX
«Хужин та інші проти Російської Федерації» (Khuzhin and Others v. Russia), № 13470/02, 23 жовтня 2008 року
«Хурал і Зейналов проти Азербайджану (№ 2)» (Khural and Zeynalov v. Azerbaijan) (no. 2), № 383/12, 19 січня 2023 року
«Хуршид Мустафа і Тарзібачі проти Швеції» (Khurshid Mustafa and Tarzibachi v. Sweden), № 23883/06, 16 грудня 2008 року

—Ц—

«Цаава та інші проти Грузії» (Tsaava and Others v. Georgia) [ВП], №№ 13186/20 та 4 інші, 11 грудня 2025 року
«Центр демократії та верховенства права проти України» (Center for Democracy and the Rule of Law v. Ukraine) (ухв.), № 75865/11, 03 березня 2020 року

—Ч—

«Чалабі проти Франції» (Chalabi v. France), № 35916/04, 18 вересня 2008 року
«Чапан проти Туреччини» (Çapan v. Turkey), № 71978/01, 25 липня 2006 року
«Чаркі проти Франції» (Charki v. France), № 28473/22, 11 вересня 2025 року
«Чейлан проти Туреччини» (Ceylan v. Turkey) [ВП], № 23556/94, ЄКПЛ 1999-IV
«Челґечен та інші проти Туреччини» (Çölgeçen and Others v. Turkey), № 50124/07 та 7 інших заяв, 12 грудня 2017 року
«Чельцова проти Росії» (Cheltsova v. Russia), № 44294/06, 13 червня 2017 року
«Ченґіз та інші проти Туреччини» (Cengiz and Others v. Turkey), №№ 48226/10 і 14027/11, ЄКПЛ 2015 (витяги)
«Центро Європа 7 С.р.л. та Ді Стефано проти Італії» (Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy) [ВП], № 38433/09, ЄКПЛ 2012 року
«Чернишова проти Росії» (Chernysheva v. Russia) (ухв.), № 77062/01, 10 червня 2004 року
«Чеферин проти Словенії» (Čeferin v. Slovenia), № 40975/08, 16 січня 2018 року
«Чимпершек проти Словенії» (Cimperšek v. Slovenia), № 58512/16, 30 червня 2020 року
«Чікад проти Швейцарії» (Cicad v. Switzerland), № 17676/09, 07 червня 2016 року
«Члени Ґлданської конгрегації свідків Єгови та інші проти Грузії» (Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses and Others v. Georgia), № 71156/01, 03 травня 2007 року
«Чові та інші проти Франції» (Chauvy and Others v. France), № 64915/01, ЄКПЛ 2004-VI
«Чоргерр проти Австрії» (Chorherr v. Austria), 25 серпня 1993 року, серія A № 266-B

—Ш—

«Шаганов та Палфріман проти Болгарії» (Shahanov and Palfreeman v. Bulgaria), №№ 35365/12 та 69125/12, 21 липня 2016 року
«Шагін Алпай проти Туреччини» (Şahin Alpay v. Turkey), № 16538/17, 20 березня 2018 року
«Шаний проти Угорщини» (Szanyi v. Hungary), № 35493/13, 08 листопада 2016 року
«Шаповалов проти України» (Shapovalov v. Ukraine), № 45835/05, 31 липня 2012 року
«Шарсах і Ньюз Ферлаґсґезельшафт проти Австрії» (Scharsach and News Verlagsgesellschaft v. Austria), № 39394/98, ЄКПЛ 2003-XI
«Швабе та М.Ґ. проти Німеччини» (Schwabe and M.G. v. Germany), №№ 8080/08 і 8577/08, ЄКПЛ 2011 (витяги)
«Швайцеріше Радіо- унд Фернзеґезельшафт СРҐ проти Швейцарії» (Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft SRG v. Switzerland), № 34124/06, 21 червня 2012 року
«Швайцеріше Радіо- унд Фернзеґезельшафт та інші проти Швейцарії» (Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft and Others v. Switzerland) (ухв.), № 68995/13, 12 листопада 2019 року
«Швейцарський рух раелітів проти Швейцарії» (Mouvement raëlien suisse v. Switzerland) [ВП], № 16354/06, ЄКПЛ 2012 року (витяги)
«Швидіка проти України» (Shvydika v. Ukraine), № 17888/12, 30 жовтня 2014 року

«Шекс проти Хорватії» (Šeks v. Croatia), № 39325/20, 03 лютого 2022 року
«Шенер проти Туреччини» (Şener v. Turkey), № 26680/95, 18 липня 2000 року
«Штандард Ферлаґс ҐмбГ проти Австрії» (Standard Verlags GmbH v. Austria), № 13071/03, 2 листопада 2006 року
«Штандард Ферлаґс ҐмбГ та Кравання-Пфайфер проти Австрії» (Standard Verlags GmbH and Krawagna-Pfeifer v. Austria), № 19710/02, 02 листопада 2006 року
«Штойр проти Нідерландів» (Steur v. the Netherlands), № 39657/98, ЄКПЛ 2003-XI
«Шуровеч проти Угорщини» (Szurovecz v. Hungary), № 15428/16, 08 жовтня 2019 року
«Шьопфер проти Швейцарії» (Schöpfer v. Switzerland), 20 травня 1998 року, *Збірник рішень та ухвал* 1998-III

—Ю—

«Юнайтід Крістіан Бродкастерс Лтд. проти Сполученого Королівства» (United Christian Broadcasters Ltd v. the United Kingdom) (ухв.), № 44802/98, 07 листопада 2000 року
«Юрій Чумак проти України» (Yuriy Chumak v. Ukraine), 2021, № 23897/10, 18 березня 2021 року

—Я—

«Ялчин Кучук проти Туреччини» (Yalçın Küçük v. Turkey), № 28493/95, 05 грудня 2002 року
«Ялчинер проти Туреччини» (Yalçıner v. Turkey), № 64116/00, 21 лютого 2008 року
«Янковскіс проти Литви» (Jankovskis v. Lithuania), № 21575/08, 17 січня 2017 року
«Яновський проти Польщі» (Janowski v. Poland) [ВП], № 25716/94, ЄКПЛ 1999-I
«Ярушкевич проти України» (Yarushkevych v. Ukraine) (ухв.), № 38320/05, 31 травня 2016 року
«Яшар Каплан проти Туреччини» (Yaşar Kaplan v. Turkey), № 56566/00, 24 січня 2006 року